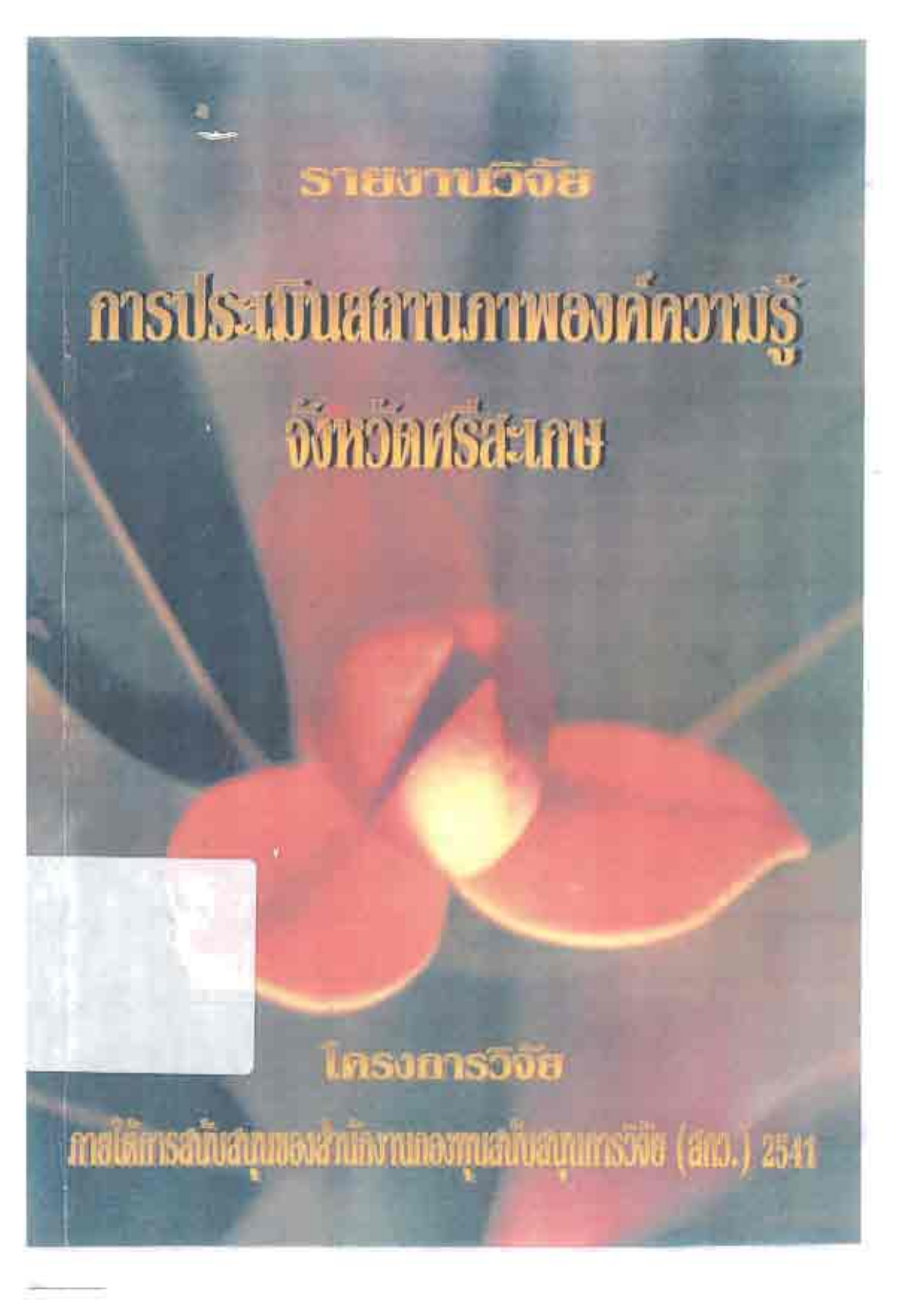

รายงานวิจัย

การประเมินสถานภาพองค์ความรู้

จังหวัดศรีสะเกษ

โครงการวิจัย

ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2541

รายงานวิจัย

การประเมินสถานภาพองค์ความรู้จังหวัดศรีสะเกษ

PDG ๙๐/๐๐๖๖

โครงการวิจัย

ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

2541

คำนำ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ให้ความสำคัญกับโครงการวิจัย "การประเมินสถานภาพองค์ความรู้จังหวัดศรีสะเกษ" ณ รศ. วิจิตร ระวีวงศ์ และคณะ ด้วยวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ

1. เพื่อรวบรวมและประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดศรีสะเกษ ตลอดจนคัดเลือกข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้เกิดเป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน และนำไปสู่ข้อเสนอแนะประเด็นหัวข้อวิจัยที่ควรดำเนินการต่อไป

2. เพื่อให้เกิด กระบวนการของการมีส่วนร่วม ชื่นในจังหวัดศรีสะเกษ โดยจากบุคคลหลากหลายหลายฝ่าย หลายหลายอาชีพ หลากหลายฐานะ ได้เข้ามาร่วมกันตรวจสอบสถานภาพของจังหวัดศรีสะเกษ อันนำไปสู่ความเข้าใจท้องถิ่นของตน มองเห็นโอกาสและศักยภาพที่จะร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง เพื่อจังหวัดศรีสะเกษเป็นสังคมที่มีความสุข มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดย สกว. หวังเป็นอย่างยิ่งว่า กระบวนการดังกล่าวจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้โครงการวิจัยประเมินสถานภาพองค์ความรู้จะสิ้นสุดไปแล้วก็ตาม

3. เพื่อพัฒนานักวิจัยในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ และร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาของจังหวัดตน เพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของจังหวัดศรีสะเกษ

ในโครงการวิจัยประเมินสถานภาพองค์ความรู้ของจังหวัดต่างๆ ที่สกว. ให้ความสำคัญสนับสนุนในวันขึ้นจำนวน 15 จังหวัดนั้น มีเพียง 6 จังหวัดที่ได้ดำเนินการจนบรรลุผลสำเร็จออกมาเป็นรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ และจากผลการวิจัยของจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งนำโดย รศ. วิจิตร ระวีวงศ์ จัดได้ว่าเป็นผลงานที่มีคุณภาพที่สุดฉบับหนึ่งในกลุ่มผลงานดังกล่าว

รศ. วิจิตร ระวีวงศ์ ได้แสดงความประสงค์ขอย้ายผลงานดังกล่าวไปพิมพ์เผยแพร่ เพื่อประโยชน์ทางด้านการเผยแพร่เพื่อประโยชน์ในการสร้างประชาคมของจังหวัดศรีสะเกษ สกว. จึงอนุญาตการพิมพ์เผยแพร่ดังกล่าวด้วยความยินดี และด้วยความหวังว่าเอกสารผลงานวิจัยนี้ จะเป็นเครื่องมือช่วยประจักษ์ให้ชาวจังหวัดศรีสะเกษเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน และรวมตัวกันดำเนินกิจกรรมและกระบวนการต่างๆ เพื่อให้เกิดพลังร่วมภายในจังหวัดในถิ่นที่จะพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ ให้เป็นสังคมที่น่าอยู่ น่ามาเยี่ยมเยือน เป็นสังคมที่มีลักษณะเฉพาะ ไม่จำเป็นต้องไปเลียนแบบอย่างจังหวัดอื่นๆ และหวังว่าเอกสารฉบับนี้จะเป็แรงบันดาลใจให้นักวิชาการในจังหวัดศรีสะเกษ และนักวิชาการในท้องถิ่นในจังหวัดอื่นๆ เกิดแรงบันดาลใจในการทำงานวิจัยศึกษาเพิ่มพูนองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับท้องถิ่น ให้เกิดความรู้ความเข้าใจลึกซึ้งและเชื่อมโยงมากยิ่งขึ้น

ในนามของ สกว. ผมขอแสดงความชื่นชมต่อ รศ. วิจิตร ระวีวงศ์ และคณะนักวิจัย ที่ได้มีผลงานที่มีคุณภาพดียิ่งขึ้นนี้

(ศ. นพ. วิจารย์ พานิช)

ผู้อำนวยการ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

เช่น การบริจาคน้ำดื่ม กล้วย ในแต่ละวันเป็นจำนวนมาก จึงควรมีการศึกษาเกี่ยวกับ
ศาสนสมบัติและบทบาทของวัดในการพัฒนา

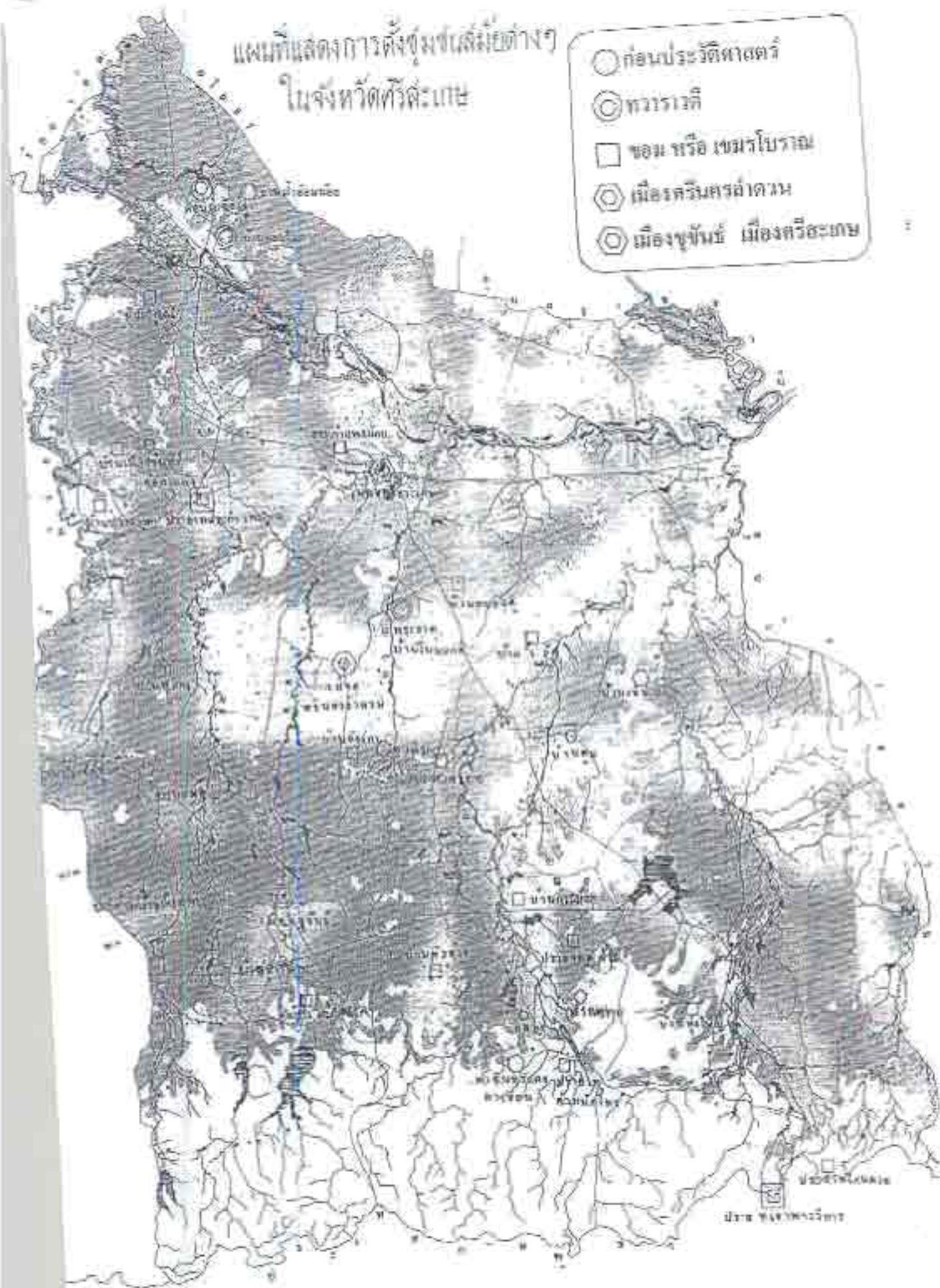
7. ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดศรีสะเกษ ควรมีการ
ศึกษาจุดเด่นจุดด้อยและโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ วางแผนเกี่ยวกับการ
จัดจุดท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับระยะทางและเวลาที่เหมาะสม รวมทั้งพัฒนาบริการที่
เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว

8. ผลกระทบต่อผู้ยากไร้อันเนื่องมาจากภาวะวิกฤตและภาวะภัยแล้ง 2541
โดยที่คาดหมายว่าศรีสะเกษจะเป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งในปีดังกล่าว
เมื่อถูกซ้ำเติมจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ จึงควรศึกษาสถานการณ์ความเดือดร้อนและเสนอ
มาตรการเพื่อบรรเทาความเดือดร้อน

9. การศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนา 4 จังหวัดอีสานใต้ เนื่องจากจังหวัด
อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ และบุรีรัมย์ มีความคล้ายคลึงกันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม
ภาษาและวัฒนธรรม การศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาในลักษณะเครือข่ายจะมีความสมบูรณ์
ด้านข้อมูลและการพิจารณาในระดับอนุภาค

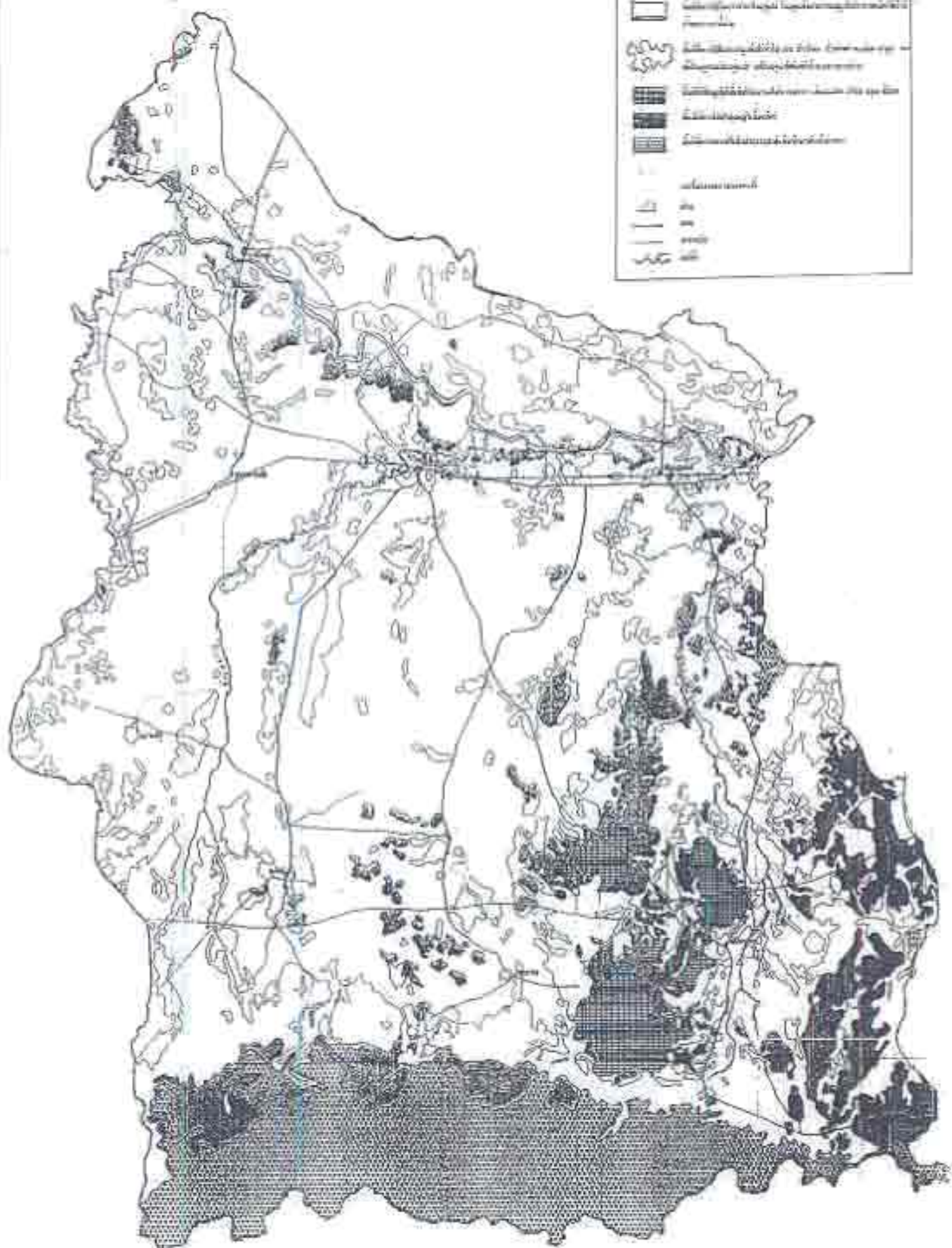
แผนที่แสดงการตั้งชุมชนสมัยต่างๆ ในจังหวัดศรีสะเกษ

- ก่อนประวัติศาสตร์
- ◎ พวกรวณ
- ขอม หรือ เขมรโบราณ
- ⊗ เมืองศรีนครลำดวน
- ⊗ เมืองขุนันท์ เมืองศรีสะเกษ

แผนที่แสดงการเหมาะสมในการใช้ที่ดิน

จังหวัดสระแก้ว

บทคัดย่อ

การวิจัย “การประเมินสถานการณ์ภาพองค์ความรู้จังหวัดศรีสะเกษ” มีวัตถุประสงค์เพื่อประมวล วิเคราะห์ ประเมินและสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดศรีสะเกษอย่างเป็นระบบ เพื่อนำเสนอทิศทางและโจทย์การวิจัยตามความสำคัญเร่งด่วน เพื่อการแก้ปัญหาและพัฒนาจังหวัดในอนาคต กระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของคนในท้องถิ่น พัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการและการวิจัยแก่นักวิจัยระดับท้องถิ่น เชื่อมโยงข้อมูลจากการวิจัยเข้ากับวิสัยทัศน์ในการพัฒนาจังหวัด โดยคำนึงถึงพื้นฐานความเป็นจริงและความต้องการของคนในท้องถิ่น

วิธีการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ในจังหวัดศรีสะเกษในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ประวัติการตั้งถิ่นฐาน ชาติพันธุ์ และลักษณะทางกายภาพ ประชากร แรงงาน และผู้ด้อยโอกาส การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา การสาธารณสุข ทวีพยากรณ์และสิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การท่องเที่ยว วัฒนธรรม ศาสนา การสื่อสารและการคมนาคม ทวีพยากรณ์บุคคลและภูมิปัญญาท้องถิ่น วิสัยทัศน์ในการพัฒนาจังหวัดใน 5-10 ปีข้างหน้า ซึ่งมีเอกสารที่รวบรวมเพื่อการศึกษาค้นคว้าประมาณ 153 เล่ม

แนวทางในการดำเนินการวิจัย ได้ดำเนินการตามขั้นตอนที่ สกว. กำหนด ภายใต้การประสานงานของผู้แทนสำนักงาน มีงานประชุมคณะกรรมการชี้ทิศทางและผู้ทรงคุณวุฒิในด้านต่าง ๆ 2 ครั้ง คณะผู้วิจัยได้แบ่งหน้าที่ในการหาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ จัดระบบและจำแนกประเภทข้อมูล วิเคราะห์และตีความองค์ความรู้ สรุปสาระสำคัญและประเมินองค์ความรู้ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 53 คน เพื่อหาข้อมูลให้การวิจัยในด้านวิสัยทัศน์ให้ชัดเจน เสนอโจทย์การวิจัยเพื่อพัฒนาจังหวัดในอนาคต และจัดทำร่างรายงานฉบับสมบูรณ์เสนอต่อที่ประชุมประชาพิจารณ์ เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2541

ผลการประเมิน พบว่า องค์ความรู้ในจังหวัดศรีสะเกษโดยรวมมีค่อนข้างน้อยและไม่เป็นระบบ เนื่องจากในจังหวัดไม่มีสถานศึกษาระดับสูงหรือหน่วยงานที่มีศักยภาพในการวิจัย จึงมีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ไม่มาก และข้อมูลบาง

อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ในการพิจารณาองค์ความรู้แต่ละด้านพบว่า มีข้อมูลค่อนข้างมากในด้าน ประวัติการตั้งถิ่นฐาน อาชีพพันธุ์ ลักษณะทางกายภาพ ประชากร แรงงาน การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ มีข้อมูลปานกลางในด้านการศึกษา การสาธารณสุข การท่องเที่ยว มีข้อมูลค่อนข้างน้อยในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การสื่อสารและการคมนาคม การศาสนา ทรัพยากรบุคคลและภูมิปัญญาท้องถิ่น และข้อมูลเกี่ยวกับผู้ด้อยโอกาส

ศักยภาพในการพัฒนา จังหวัดศรีสะเกษที่ติดภาคอุบล มีแรงงานมาก แอนเนื่องทางเกษตรที่ทั้งปริมาณและคุณภาพ มีสนามกีฬามาตรฐานสากลและมีโครงการจัดตั้ง สถาบันการศึกษาระดับสูงมีธรรมชาติที่สวยงาม มีโบราณสถานและวัฒนธรรมที่หลากหลาย ส่วนจุดด้อยของจังหวัดคือ ส่วนใหญ่ต้องพึ่งพาธรรมชาติในการทำการเกษตร มีการศึกษาต่อน้อยและคุณภาพการศึกษาดำ แรงงานขาดการฝึกทักษะฝีมือ ประชากรมีรายได้ต่ำ ทิศทางการพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษในอนาคต จะต้องมุ่งไปในด้านพัฒนาคนโดยการให้การศึกษากับประชาชนในจังหวัดอย่างจริงจังทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ การพัฒนาด้านสาธารณสุข การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่และการเกษตรอุตสาหกรรม การวางแผนการป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม การแก้ปัญหาคาการถือครองที่ดินซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง รวมไปถึงกิจการปฏิรูประบบราชการ

โจทย์การวิจัยในอนาคต เพื่อความสมบูรณ์ขององค์ความรู้และการพัฒนาควร มีการวิจัยในเรื่องต่อไปนี้เป็นคือ 1) ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชาวจังหวัดศรีสะเกษ 2) เผ่าพันธุ์ประชากรในจังหวัดศรีสะเกษ 3) การพัฒนาทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 4) การพัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรมการเกษตรในจังหวัดศรีสะเกษ 5) การพัฒนาศักยภาพของผู้พิการและผู้สูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษ 6) ศาสนสัมพันธ์กับการพัฒนาจังหวัด 7) ยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดศรีสะเกษ 8) ผลกระทบต่อผู้ยากไร้อื่นเนื่องจากภาวะวิกฤตและภาวะภัยแล้ง 2541 และ 9) การศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนา 4 จังหวัดอีสานใต้

ABSTRACT

The Study on "An Assessment of the State of Knowledge : Srisaket Province" aims at systematically compiling, analysing, assessing and extending existing body of knowledge concerning Srisaket Province in order to prioritise meaningful research projects for future development of the Province. Other purposes include enhancing community awareness, generating a learning process, strengthening the ability of local researchers, and relating the findings to local people's vision for future development.

The research team began by collecting secondary data on the Province on such topics as history of settlement, indigenous people and physical characteristics; population, employment and disadvantaged groups; politics and government; economy; education; public health; natural resources and environment; sciences and technology; tourism; culture; religion; communications; indigenous leaders and local wisdom, and local vision for the next 5-10 years.

The study is based on 153 sources of information in the forms of books, research reports, government publications, newspapers and interviews with 53 resource persons. A public hearing to discuss the final draft of the report was held on August 18, 1998.

It has been found from the study that the written body of knowledge concerning Srisaket is relatively limited and is not systematically classified. This is partly due to the non-existence of higher learning institutions in the locality where academic researchers are normally encouraged. Findings on similar issues are sometimes contrasted and in dispute.

Out of the 153 references, the state of knowledge is relatively sufficient on the history of settlement, indigenous people, physical characteristics, population, employment, politics and government, and economy; moderately sufficient on education, public health, and tourism; relatively insufficient on sciences and technology, natural resources and environment, communications, religion, indigenous leaders and local wisdom,

and disadvantaged groups especially women at risks, the disabled, and the elderly. There is presently an endeavour at the local level to develop continuing study on existing controversial issues and a systematic listing of recognised indigenous leaders and local wisdom.

Srisaket does possess notable strengths for development, many of which have not been brought to public attention. Potential to attract investment lie on its low priced land and the availability of labour, together with its abundant and good-quality agricultural products. Srisaket's sports complex is well-equipped and meets international standard. One higher learning is being established while two others are believed to follow. Moreover, Srisaket is a place with beautiful and unspoiled nature, multi-cultures, and interesting tourist spots.

The Province's weaknesses, however, are the independency of agriculture on seasonal rainfalls, the low rate of higher education participation, the low educational quality, unskilled labour, and high rate of low-income population. Local vision for development emphasises integrated human development through educational promotion, improvement of infra-structural elements, self-reliant economy, prevention of environmental problems, termination of land disputes which are presently widespread throughout, and bureaucracy reform.

The research team proposes following topics for in-depth study namely :

- 1) The Certified History of Srisaket ;
- 2) Indigenous People of Srisaket ;
- 3) Political Development under the New Constitution, 1998 ;
- 4) Agricultural and Agro-industry Development ;
- 5) The Living and Needs of the Disabled and the Elderly
- 6) Monasterial Property and Manangement ;
- 7) Strategies for Srisaket's Tourist Industry ;
- 8) Effects of 1998 Economic Crisis and Draughts on the Provincial Poor ; and
- 9) Development Strategies for Provinces in the Lower Northeast covering Ubonrachatanee, Srisaket, Surin and Buriram.

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การศึกษาวิจัยเรื่องการประเมินสถานภาพองค์ความรู้จังหวัดศรีสะเกษ มีวัตถุประสงค์เพื่อประมวล วิเคราะห์ ประเมิน ถึงกระบวนองค์ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ทราบถึงสถานภาพขององค์ความรู้ว่ามีความมากน้อยเพียงใด มีการพัฒนาอย่างไร องค์ความรู้ใดที่ยังขาดอยู่และควรสนใจต่อการวิจัยในลักษณะที่เจาะลึกเรื่องใดบ้างเพื่อการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาจังหวัดในอนาคต นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของคนในท้องถิ่นเกี่ยวกับตนเอง ชุมชนและจังหวัด พัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการและการวิจัยแก่นักวิจัยระดับท้องถิ่น เชื่อมโยงทิศทางการวิจัยเข้ากับวิสัยทัศน์ในการพัฒนาจังหวัด โดยคำนึงถึงพื้นฐานความเป็นจริงและความต้องการของคนในท้องถิ่น

การวิจัยเน้นการประเมินสถานภาพองค์ความรู้ที่ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร/ตำรา/หนังสือ ซึ่งเป็นข้อมูลทุติยภูมิเป็นหลัก จึงมีทีมงานวิจัยที่เจาะลึกในด้านใดด้านหนึ่ง วิจัยการในการวิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) กำหนด ภายใต้การประสานงานของผู้แทนจาก สกว. เริ่มจากการประชุมคณะกรรมการชี้ทิศทางการครั้งที่ 1 เพื่อแจ้งวัตถุประสงค์และขอคำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งข้อมูล ต่อจากนั้นได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร 163 ฉบับ/เล่ม มาจัดระบบและจำแนกประเภทข้อมูล วิเคราะห์และตีความองค์ความรู้ ประเมินและสรุปสาระสำคัญ จัดทำเป็นรายงานข้อมูลเบื้องต้นเสนอคณะกรรมการชี้ทิศทางและผู้ทรงคุณวุฒิเป็นครั้งที่ 2 หลังจากนั้นได้มีการหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิสัยทัศน์การพัฒนาจังหวัด จากบุคคลที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่าง ๆ จำนวน 53 ท่าน สุดท้ายได้จัดทำร่างรายงานฉบับสมบูรณ์เสนอต่อที่ประชุมพิจารณาในลักษณะประชาพิจารณ์ เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2541 มีผู้เข้าร่วมประชาพิจารณ์ 25 คน คณะผู้วิจัยนำความคิดเห็นจากที่ประชุมมาปรับปรุงแก้ไขเป็นร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ เสนอต่อ สกว. ได้มีการเสนอร่างรายงานร่วมกับจังหวัดอื่นอีก 5 จังหวัด เมื่อวันที่ 14 - 15 ธันวาคม 2541 และนำมาปรับปรุงแก้ไขเป็นฉบับสมบูรณ์

ประเด็นองค์ความรู้ที่ศึกษาได้แก่ ประวัติการตั้งถิ่นฐาน ชาติพันธุ์และลักษณะทางกายภาพ ประชากร แรงงานและผู้ด้อยโอกาส การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา

การสาธารณสุข ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การท่องเที่ยว
วัฒนธรรม ศาสนา การสื่อสารและการคมนาคม ทรัพยากรบุคคลและภูมิปัญญาท้องถิ่น
และวิสัยทัศน์การพัฒนาจังหวัดใน 5-10 ปีข้างหน้า

ผลการประเมินพบว่า องค์ความรู้จากข้อมูลชุดภูมิปัญญาเกี่ยวกับจังหวัดศรีสะเกษ
โดยรวมมีค่อนข้างน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดใกล้เคียงและไม่เป็นระบบ ทั้งนี้เนื่องจาก
จังหวัดศรีสะเกษไม่มีสถานศึกษาระดับสูงที่ส่งเสริมงานค้นคว้าของนิสิตนักศึกษา และยังขาด
หน่วยงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยโดยตรง การศึกษาค้นคว้าในลักษณะที่เป็นองค์
ความรู้จึงยังมีน้อยและปรากฏว่าข้อมูลบางอย่างยังไม่ชัดเจนและบางอย่างก็มีความขัดแย้ง
กัน ควรที่จะมีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เน้นที่ยอมรับต่อไป

จากการประเมินของคณะผู้วิจัย ระดับความมากน้อยขององค์ความรู้ต่าง ๆ
จำแนกได้ ดังนี้

1. องค์ความรู้ที่มีข้อมูลค่อนข้างมาก ได้แก่

- ด้านประวัติศาสตร์ตั้งถิ่นฐาน ด้านชาติพันธุ์ และลักษณะทางกายภาพ มี
เอกสารในการศึกษา 28 เล่ม หลากเล่มมีความขัดแย้งในด้านข้อมูลที่ยังไม่มีข้อมูลที่ดี ทั้งนี้
เนื่องจากหลักฐานจากศิลาจารึกในสมัยขอมและพงศาวดารในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีช่วงเวลา
ห่างกันอยู่ประมาณ 717 ปี และความสับสนที่เกิดจากการตั้งเมืองสองเมืองควบคู่กันคือ เมือง
ขุขันธ์และเมืองศรีสะเกษที่พัฒนามาเป็นจังหวัดขุขันธ์และจังหวัดศรีสะเกษในที่สุด

- ด้านประชากร และแรงงาน มีเอกสารในการศึกษาค้นคว้า 10 เล่ม ให้ภาพ
โดยสรุปว่าจังหวัดศรีสะเกษ มีผู้ใช้แรงงานจำนวนมาก มีกำรอพยพแรงงานในระดับสูง และ
มาตรฐานการดำรงชีวิตของประชากรโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

- ด้านการเมืองการปกครอง มีเอกสารในการศึกษาค้นคว้า 15 เล่ม ให้ภาพ
โดยสรุปว่า การเมืองการปกครองจังหวัดศรีสะเกษมีจุดที่น่าสนใจคือ ความขัดแย้งในหมู่ผู้
ปกครองในอดีต การตื่นตัวทางการเมือง การซื้อสิทธิขายเสียง การก่อตั้งและการเคลื่อนไหว
ขององค์กรเอกชน

- ด้านเศรษฐกิจ มีเอกสารในการศึกษาค้นคว้า 15 เล่ม ส่วนใหญ่จะเป็นทาง
ศึกษาของหน่วยงานภายนอก ทั้งนี้อาจเนื่องจากจังหวัดศรีสะเกษมีภาพลักษณ์ยากจนที่สุดใน
ประเทศไทย จึงมีการเข้ามาศึกษาของหน่วยงานต่าง ๆ หลายหน่วยงาน

2. องค์ความรู้ที่มีข้อมูลปานกลาง มีดังนี้

- ด้านการศึกษา มีเอกสารที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า 16 เล่ม ให้ภาพโดยสรุปว่าจังหวัดศรีสะเกษมีการศึกษาต่อในระดับต่ำ ขาดสถาบันการศึกษาระดับสูง คุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษา ในแต่ละระดับอยู่ในระดับต่ำซึ่งส่งผลให้คุณภาพชีวิตต่ำไปด้วย

- ด้านสาธารณสุข มีเอกสารที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า 8 เล่ม ให้ภาพโดยสรุปว่าคุณภาพชีวิตของประชากรจังหวัดศรีสะเกษในด้านสาธารณสุข มีผู้เจ็บป่วยสูง การขยายตัวด้านการบริการสาธารณสุข มีปัญหาบุคลากรและอุปกรณ์การแพทย์ที่ขาดแคลน มีแนวโน้มในเรื่องอุบัติเหตุและสารเสพติดที่เพิ่มขึ้น ในส่วนที่พัฒนาดีขึ้น ได้แก่ ภาวะทุพโภชนาการของเด็กลดลง

- ด้านการท่องเที่ยว มีเอกสารที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า 11 เล่ม ให้ภาพโดยสรุปว่าจังหวัดศรีสะเกษมีแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมาก มีจุดเด่นด้านโบราณสถาน วัดถ้ำธรรมชาติ หลานกหลาย ธรรมชาติ และความสงบเงียบ แต่ยังขาดการจัดการที่ลุ่มประสาสัมพันธ์การบริการนักท่องเที่ยว และการพัฒนาของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว

3. องค์ความรู้ที่มีข้อมูลค่อนข้างน้อย มีดังนี้

- ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีเอกสารในการศึกษาค้นคว้า 12 เล่ม ให้ภาพโดยสรุปว่าในจังหวัดศรีสะเกษมีองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทางด้านการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ การค้นคว้าวิจัยเกือบทั้งหมดอยู่ในระดับพื้นฐาน

- ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีเอกสารในการศึกษาค้นคว้า 12 เล่ม ให้ภาพโดยสรุปว่า มีการเปลี่ยนแปลงในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะทรัพยากรดิน ป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ สรรพพืชจากการทำเกษตร น้ำเสียจากชุมชนและการกำจัดขยะซึ่งมีแนวโน้มว่าจะมีปัญหเพิ่มขึ้นในอนาคต

- ด้านการสื่อสารและการคมนาคม มีเอกสารในการศึกษาค้นคว้า 6 เล่ม ให้ภาพโดยสรุปว่า การคมนาคมระหว่างหมู่บ้านและตำบลหลายแห่งยังมีปัญหาการขาดของเส้นทางคมนาคมซึ่งเกิดจากการขาดการควบคุมน้ำบนยานบรรทุกของยานพาหนะ การติดตั้งโทรศัพท์มือถือใช้จ่ายสูง ประชาชนบางส่วนไม่มีความสามารถในการติดตั้งทั้งที่มีจำนวนเลขหมายเพียงพอ การใช้บริการโทรศัพท์มือถือมีการลดให้บริการมากเนื่องจากการค้างจ่ายค่าใช้โทรศัพท์ การสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตต้องอาศัยเครือข่ายของจังหวัดอุบลราชธานี ส่วนการรับฟังและรับชมทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ต่าง ๆ นั้นเป็นไปด้วยความสะดวกเท่าเทียมกับจังหวัดข้างเคียง

- ด้านวัฒนธรรมและศาสนา มีเอกสารในการศึกษาค้นคว้า 12 เล่ม ให้ภาพโดยสรุปว่า จังหวัดศรีสะเกษซึ่งมีพื้นที่น้ำถึง 4 เมตร มีวิถีชีวิตอยู่บนพื้นฐานความเชื่อทางพุทธศาสนา ประชาชนจะให้ความเคารพเชื่อถือนำให้เป็นพระสงฆ์และหัวหน้าชุมชน ชีตมูมเกี่ยวกับการหาปลาในจังหวัดศรีสะเกษทางราชการรวบรวมอย่างเป็นระบบ จากทางสอบถามสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด และกรมการศาสนา ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง พบว่าแต่ละวัดเป็นนิติบุคคลที่มีการบริหารงานเบ็ดเสร็จในตัวเอง ข้อมูลเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของรายได้และคาดหมายภาษีของแต่ละวัดที่เป็นกยตรวจทั้งจังหวัดจึงไม่มี

- ด้านทรัพยากรบุคคลและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีเอกสารในการศึกษาค้นคว้า 7 เล่ม ให้ภาพโดยสรุปว่ามีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับทรัพยากรบุคคลและภูมิปัญญาท้องถิ่นน้อยมากและไม่เป็นระบบ ทั้งที่จากการสำรวจพบว่า มีทรัพยากรบุคคลของจังหวัดเป็นจำนวนมากและภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลาย ๆ ด้าน จึงควรแก่การบันทึกไว้

- ด้านผู้ถือยโสภณที่เกี่ยวข้อกับเด็กที่มีปัญหา สหกริอุณเสียง ผู้พิการ ผู้สูงอายุ มีน้อยมาก ซึ่งหากมีข้อมูลมากกว่านี้ สามารถจะประมวลเป็นตึกประเด็นการศึกษาได้

โดยข้อเท็จจริงจำนวนเอกสารที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้านั้น หลายเล่มสามารถให้ศึกษาค้นคว้าได้หลายเรื่องและนอกจากนี้คณะผู้วิจัยยังได้ใช้เอกสารส่วนหนึ่งจากหนังสือพิมพ์ ท้องถิ่น หนังสือพิมพ์รายวัน จากการสัมภาษณ์และศึกษาจากสถานที่จริงแหล่งที่มูดจริง

ข้อมูลที่ขัดแย้งกัน ได้แก่

- ประวัติการตั้งถิ่นฐานนับตั้งแต่การก่อสร้างปราสาทหินมีการตั้งชุมชนรอบบริเวณศาสนสถานมาถึงยุคการก่อตั้งชุมชนส่วย การก่อตั้งเมืองนครลำสวน เมืองขุขันธ์และเมืองศรีสะเกษ มีช่วงห่างประมาณ 717 ปี สถานที่ตั้งของโบราณชาที่ดั้งแห่งแรกของเมืองศรีสะเกษ คงจะเป็นที่ใดระหว่างสระกำแพงกับชุมชนในเขตเทศบาลเมืองศรีสะเกษ และผู้ใดควรได้รับการยอมรับว่าเป็นเจ้าหลวงหรือผู้ว่าราชการจังหวัดคนแรกของจังหวัดศรีสะเกษ

- ความยากจนของประชาชนจังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษถูกยกให้เป็นจังหวัดยากจนที่สุดในประเทศไทยมาโดยตลอด หากอันดับความยากจนวัดจากรายได้รายจ่าย หนี้สิน และมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชน ข้อมูลปัจจุบันจะชี้ให้เห็นว่า รายได้ต่อหัวของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษไม่ได้ต่ำสุด แม้แต่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้วยกัน

เช่นเดียวกับจำนวนเงินฝากธนาคารก็ไม่ได้ต่ำสุด และสินเชื่อธนาคารก็ไม่ได้สูงสุด นอกจากนี้สำนักงานสถิติแห่งชาติยังได้ระบุว่ามาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษอยู่ในระดับปานกลาง

- ความอุดมสมบูรณ์ของดินเพื่อการเกษตร ซึ่งปรากฏในเอกสารโดยทั่วไปว่ามีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ แต่จากการศึกษาพบว่าในบางแห่งมีความอุดมสมบูรณ์สูงและที่ดินส่วนใหญ่สามารถพัฒนาได้ แม้ดินเค็มที่เกิดจากชั้นหินเกลือใต้ดินซึ่งมีเกือบทุกพื้นที่ของจังหวัดยังมีผลดีต่อกุณภาพข้าวหอมมะลิ

- ทรัพยากรบุคคลและผู้นำท้องถิ่น จังหวัดศรีสะเกษได้ชื่อว่ามีผู้นำท้องถิ่นที่เข้มแข็งต่อสู้เพื่อความถูกต้องและสิทธิประโยชน์ส่วนรวม แต่บางส่วนเห็นว่าผู้นำท้องถิ่นขาดความรับผิดชอบ และขาดศักยภาพในการพัฒนาตนเอง ทั้งนี้เป็นเรื่องของแต่ละชุมชนซึ่งแตกต่างกัน

ศักยภาพในการพัฒนาหรือจุดแข็งของจังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่

- ผลผลิตทางการเกษตร ที่มีปริมาณมากและคุณภาพดี เช่น หอมแดง กระเทียม ข้าวหอมมะลิ พริก ข้าวโพด บางแห่งมีพืชผลที่มีราคาสูง เช่น ทุเรียน เงาะ ที่ควรได้รับการส่งเสริมเพราะเป็นพืชที่สามารถใช้บริโภคในครัวเรือนได้ด้วย

- ราคาที่ดินต่ำกว่าจังหวัดอื่น เหมาะสำหรับการลงทุน และคุณภาพของดินบางพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งสามารถจัดระบบการเกษตรผสมผสานตามทฤษฎีใหม่เพื่อการอยู่พอเพียงได้

- แรงงานมีเพียงพอ และหากมีงานทำในท้องถิ่นจะไม่มีการอพยพไปทำงานต่างถิ่น แรงงานจากจังหวัดศรีสะเกษมีความขยันสูง และพร้อมที่จะพัฒนาตนเองหากได้รับการฝึกอบรมที่เหมาะสม

- มีโครงการพัฒนาหมู่บ้านชนบทคือ โครงการทบเทียมสยาม 06 ทบเทียมสยาม 07 และโครงการอนุรักษ์พันธุศาสตร์ป่าวังยาศาเล เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าพนมดงรัก ซึ่งเป็นโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ซึ่งมีการปรับปรุงพื้นที่พัฒนาให้เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยว

- มีสถานกีฬามาตรฐานสากล สามารถรองรับการแข่งขันกีฬาระดับประเทศได้ เช่น สนามฟุตบอล วอลเลย์บอล บาสเกตบอล และการแข่งเรือพาย เป็นต้น

- มีโครงการเปิดสถาบันการศึกษาระดับสูง ได้แก่ สถาบันราชภัฏศรีสะเกษ
วิทยาลัยพยาบาล และสถาบันเทคโนโลยีชั้นสูงของรัฐบาลกระทรวงมหาดไทย

- เป็นจังหวัดที่มีธรรมชาติสวยงาม มีความเงียบสงบ มีโบราณสถานจำนวนมากและมีโบราณสถานที่เคยเป็นสมบัติของจังหวัดศรีสะเกษและมีชื่อเสียงทั่วโลกคือ
ปราสาทเขาพระวิหาร หากมีการจัดระบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม การจัดความสะดวกใน
การเดินทางท่องเที่ยว การศึกษาความปลอดภัย จะสามารถพัฒนาเป็นจังหวัดท่องเที่ยวในเชิง
อนุรักษ์ได้

ในระยะเดียวกันจุดอ่อนของจังหวัดคือ ขีดจำกัดในการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ทาง
เกษตร การลงทุนทางอุตสาหกรรม รายได้ประชาชนต่ำ การศึกษาต่ำ การขาดแคลนบุคลากร
ทางสาธารณสุข ความขัดแย้งทางการเมือง และการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเพื่อห้
ชาวได้เข้าจังหวัด

วิสัยทัศน์การพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษใน 5-10 ปีข้างหน้า

ในการสำรวจวิสัยทัศน์พบว่า ทัศนะการพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษนั้น จะต้อง
พัฒนาคนโดยการให้ศึกษาทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ การให้คนรู้จักจัดการคุณภาพชีวิต
ของตนเอง ส่งเสริมความมีวินัย รวมทั้งปฏิรูประบบราชการควบคู่กับการพัฒนาโครงสร้าง
พื้นฐาน และส่งเสริมจุดเด่นของจังหวัดศรีสะเกษคือการทำการเกษตรแบบผสมผสาน ให้
ประชาชนพึ่งตนเองตามแนวทางทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รวมทั้งการ
ส่งเสริมการลงทุนเนื่องจากที่ดินในจังหวัดศรีสะเกษมีราคาถูก แรงงานมีเพียงพอ การแก้ไข
ปัญหาการถือครองที่ดินที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง การวางมาตรการแก้ไขปัญหาดังกล่าว
เพื่อป้องกันปัญหาที่กำลังจะเกิด การพัฒนาทรัพยากรบุคคลและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็น
ตัวอย่างในการพัฒนาตนเอง และการส่งเสริมให้วัดซึ่งเป็นที่เคารพเชื่อถือจากชุมชนเข้ามามี
บทบาทเป็นผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่น

ในการเสนอโจทย์การทำวิจัยในครั้งต่อไป ควรมีการทำวิจัยในเรื่องต่าง ๆ
ดังนี้

1. ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชาวจังหวัดศรีสะเกษ ช่วง พ.ศ.1585 ที่
ปรากฏในศิลาจารึกปราสาทสระกำแพงใหญ่ ถึง พ.ศ.2302 ที่มีการก่อตั้งชุมชนที่บ้านปราสาท

สี่เหลี่ยมผืนผ้าผืนละ 717 ปีที่ขาดหายไป ซึ่งสามารถค้นคว้าจากข้อมูลชั้นต้น
คือ โบราณสถาน และข้อมูลชั้นรองคือประวัติศาสตร์วิชา เชมร ตำนาน อักษรณะทางสังคม
วิทยาและมานุษยวิทยา รวมทั้งการตั้งชื่อเมืองด้วยว่าการตั้งชื่อเมืองชุนัน และเมืองศรีสะเกษ
มีความเป็นมาอย่างไร

2. เผ่าพันธุ์และประชากรในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีคนหลายเผ่าพันธุ์
ได้แก่ อว ชมร ลาย เสม ที่มีพื้นฐานที่แตกต่างกันในด้านความเป็นมา ภาษาพูด ขนบธรรมเนียม
ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อที่นับถือจะสลับเปลี่ยนหายไปเนื่องจากความเจริญทาง
ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การสื่อสาร และการคมนาคม ที่ไหลบ่าเข้ามาแทนที่ จึงควรมี
การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องนี้

3. การพัฒนาทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พ.ศ. 2540 เพื่อประเมินว่าบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับวิธีการเลือกตั้งและการตรวจ
สอบสาธารณะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิธีการเมืองของจังหวัดซึ่งมีความไม่โปร่งใสและ
ความขัดแย้งสูงในอดีต

4. การพัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรมการเกษตรในจังหวัดศรีสะเกษ
เนื่องจากจังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่มีจุดเด่น ที่ดินบางแห่งมีความอุดมสมบูรณ์และเกือบ
ทุกแห่งสามารถปรับปรุงคุณภาพได้ รวมทั้งคุณภาพของข้าวหอมมะลิที่เหมาะสมกับการปลูก
ในดินเค็ม จากสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันจึงควรมีการทำการเกษตรผสมผสานเพื่อการพึ่งตนเอง
และการเกษตรเพื่อสนับสนุนอุตสาหกรรมการเกษตร จึงควรมีการศึกษาด้านการเกษตรในรูปแบบ
ต่าง ๆ เปรียบเทียบกัน เช่น ความล้มเหลวของครอบครัวเกษตรกร นายวิชัย ชำนาญวีเจริญ
และนายสุวิทย์ สุภาพ การทำนาแบบหว่านและแบบปักดำเปรียบเทียบต้นทุนและผลผลิต
การทำการเกษตรโดยไม่ใช้สารเคมีของชุมชนศิระะอโศก เป็นต้น

5. การพัฒนาศักยภาพของผู้พิการและผู้สูงอายุ ผลกระทบจากวิกฤต
เศรษฐกิจในช่วงปี 2540-2541 จะเป็นไปในทิศทางซ้ำเติมผู้ด้อยโอกาสอย่างยิ่งผู้พิการ
และผู้สูงอายุ จึงควรมีการวิจัยเพื่อทราบจำนวน แหล่งที่อยู่ สภาพปัญหาและความต้องการ
เพื่อช่วยเหลือให้ได้รับการบริการของรัฐ และพัฒนาศักยภาพของผู้ด้อยโอกาสให้กลายเป็น
ทรัพยากรที่มีคุณค่าของสังคม

6. ศาสนสัมพันธ์กับการพัฒนาจังหวัด ณ พ.ศ. 2541 จังหวัดศรีสะเกษมีวัด
และสำนักสงฆ์ทั้งสิ้น 1,301 แห่ง มีพระสงฆ์ 7,929 รูป สามเณร 2,936 รูป และมีแนวโน้มจะ
เพิ่มขึ้น มีการก่อสร้างศาสนสมบัติ เช่น โบสถ์ ศาลา กุฏิ รวมทั้งการทำบุญในรูปแบบต่าง ๆ

ตราประจำจังหวัดศรีสะเกษ

ศรีสะเกษแดนปราสาทขอม
หอมกระเทียมดี มีสวนสมเด็จ
เขตดงล้าดวน หลากล้วนวัฒนธรรม
เลิศล้ำสามัคคี

	หน้า
คำขวัญจังหวัดศรีสะเกษ	i
แผนที่จังหวัดศรีสะเกษ	ii
บทคัดย่อภาษาไทย	iii
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	iv
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	vii

บทที่

1	บทนำ	1
	ความเป็นมาของโครงการ	1
	วัตถุประสงค์โครงการ	2
	ขอบเขต	2
	ประเด็นการศึกษา	3
	แนวทางการดำเนินการ	3
	วิธีการศึกษา	4
2	การประเมินสถานภาพองค์ความรู้จังหวัดศรีสะเกษ	5
	สรุปองค์ความรู้แต่ละด้าน	5
	- ประวัติการตั้งถิ่นฐาน ชุมชน และลักษณะทางกายภาพ	5
	- ประชากร แรงงาน และผู้ด้อยโอกาส	11
	- การเมืองการปกครอง	17
	- เศรษฐกิจ	20
	- การศึกษา	29
	- การสาธารณสุข	34
	- ทรัพยากรธรรมชาติ	41
	- วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	45
	- การท่องเที่ยว	53
	- วัฒนธรรม	56

- ศาสนา	60
- การสื่อสารและการคมนาคม	63
- ทรัพยากรบุคคลและภูมิปัญญาท้องถิ่น	66
3 การสังเคราะห์องค์ความรู้จังหวัดศรีสะเกษ	76
บูรณาการขององค์ความรู้	76
องค์ความรู้ที่มีรายละเอียดขัดแย้งกัน	77
ศักยภาพในการพัฒนาของจังหวัดศรีสะเกษ	79
4 วิสัยทัศน์ในการพัฒนาและโจทย์การวิจัยในอนาคต	82
วิสัยทัศน์การพัฒนาจังหวัดใน 5 - 10 ปีข้างหน้า	82
- ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	83
- ด้านการพัฒนาคน	84
- ด้านการรวมเมืองการปกครอง	85
- ด้านเศรษฐกิจ	85
- ด้านการสาธารณสุข	86
- ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	86
- ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	87
- ด้านการท่องเที่ยว	87
- ด้านการศาสนา	88
- ด้านการสื่อสารและคมนาคม	88
- ด้านทรัพยากรบุคคลและภูมิปัญญาท้องถิ่น	89
ข้อเสนอแนะโจทย์การวิจัยในอนาคต	89
ตารางสถิติข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับจังหวัด	
ตารางที่ 1 รายงานสถิติจำนวนประชากรและบ้านรายอำเภอ	92
ณ เดือนธันวาคม 2548	
ตารางที่ 2 จำนวนประชากร (เฉพาะผู้มีสัญชาติไทย) จำแนกตาม	93
หมวดอายุและอำเภอ พ.ศ.2539	

ตารางที่ 3	จำนวนการเกิด การตาย การย้ายเข้าและการย้ายออกของ ประชากร จำแนกตามเพศ พ.ศ.2536 -2539	94
ตารางที่ 4	จำนวนประชากร จำแนกตามสถานภาพแรงงานและเพศ รวมที่ 3 (สิงหาคม) พ.ศ.2539	94
ตารางที่ 5	จำนวนประชากรอายุ 13 ปีขึ้นไป ที่มีงานทำ จำแนกตาม อาชีพและเพศ รวมที่ 3 (สิงหาคม) พ.ศ.2539	95
ตารางที่ 6	จำนวนผู้ว่างงานผู้ถูกเลิกจ้าง ที่ได้รับการแก้ไข จังหวัดศรีสะเกษ ณ เดือนพฤษภาคม 2541	96
ตารางที่ 7	จำนวนผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งระดับต่าง ๆ ช่วงปี 2533 - 2539	97
ตารางที่ 8	ผลิตภัณฑ์จังหวัดศรีสะเกษภาคเกษตรกรรม รายสาขา ณ ราคาประจำปี 2537	98
ตารางที่ 9	ผลิตภัณฑ์จังหวัดศรีสะเกษ ภาคเกษตรกรรม รายสาขา ณ ราคาประจำปี 2539	98
ตารางที่ 10	สถิติการเพาะปลูกพืชในจังหวัดศรีสะเกษ ปี 2538/2539	99
ตารางที่ 11	ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดศรีสะเกษ ปี 2537 เปรียบเทียบตามราคาประจำปี	100
ตารางที่ 12	การเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจจังหวัด ปี 2538/2539	101
ตารางที่ 13	มูลค่าผลิตภัณฑ์พืชเศรษฐกิจ ปี 2539	101
ตารางที่ 14	ปริมาณการเลี้ยงสัตว์ในแต่ละอำเภอ พ.ศ.2536	102
ตารางที่ 15	จำนวนครัวเรือนเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด จำนวนปอ เนื้อที่ และปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ จากการทำประมงน้ำจืด เป็นรายอำเภอ พ.ศ.2539	103
ตารางที่ 16	จำนวนสถานประกอบการอุตสาหกรรมในจังหวัดศรีสะเกษ	104
ตารางที่ 17	ลักษณะของน้ำดิบจากห้วยลำราญ	104
ตารางที่ 18	สรุปผลการจัดการศึกษาของจังหวัดศรีสะเกษ ปีการศึกษา 2539	105
ตารางที่ 19	สาเหตุการป่วยของผู้ป่วยนอก 10 ลำดับแรก ของจังหวัดศรีสะเกษ ปีงบประมาณ 2540	106

ตารางที่ 20	อัตราการตาย 10 อันดับแรกจังหวัดศรีสะเกษ ปีงบประมาณ 2540	107
ตารางที่ 21	ปัญหาดินเค็มในจังหวัดศรีสะเกษ	108
ตารางที่ 22	จำนวนวัด สำนักสงฆ์ โบสถ์คริสต์ มัสยิด พระภิกษุสงฆ์ และสามเณรรายอำเภอ ปี 2540	109
ตารางที่ 23	การจ่ายค่ากระแสไฟฟ้าและจำนวนผู้ใช้ไฟฟ้าเป็นรายอำเภอ ปีงบประมาณ 2539	110
ตารางที่ 24	เส้นทางเดินรถและผู้รับสัมปทาน	111

บรรณานุกรม	112
รายนามกรรมการชี้ทิศทาง	124
ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์	125
ผู้เข้าร่วมประชาพิจารณ์	127
ผู้ประสานงานกลางและคณะผู้วิจัย	128

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของโครงการ

จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งได้รับการจัดอันดับเป็นรองชนะเลิศหลายปีติดต่อกันจนถึงปัจจุบันว่า เป็นจังหวัดที่ยากจนที่สุดในประเทศไทย กระทรวงมหาดไทย/กระทรวงมหาดไทยทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายได้ที่น้อยและไม่แน่นอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือมีน้อย นอกจากนี้ยังขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสุขภาพ การดูแลสุขภาพของชนบทต้องอพยพไปหางานทำในตัวเมืองใหญ่ ๆ ฐานะทางเศรษฐกิจของจังหวัดด้อยกว่าจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งมีสถานะระดับจังหวัดที่ต่ำกว่าระดับนี้ แผนพัฒนาชนบทระดับชาติจึงได้กำหนดให้จังหวัดศรีสะเกษเป็นหนึ่งในจังหวัดที่ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศ

โดยที่เห็นจริง จังหวัดศรีสะเกษได้มีเอกสารจากจังหวัดอื่น ๆ ในพื้นที่ที่มีเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมที่กระจุกตัวอยู่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษและการพัฒนา ซึ่งหลายอุตสาหกรรมถูกมองข้ามไปโดยสิ้นเชิง หรืออาจมีข้อสรุปที่ขัดแย้งไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน หากได้มีการนำข้อสรุปเกี่ยวกับจังหวัดในต่าง ๆ มาสังเคราะห์และวิเคราะห์กระบวนการเชิงลึก ตลอดจนมีการดำเนินการใช้ให้เกิดประโยชน์ในการกำหนดทิศทางพัฒนาในระดับจังหวัด และเผยแพร่แก่ประชาชนทั่วไป ก็จะเกิดความเข้าใจและตระหนักในวงกว้าง สามารถนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจะเป็นแนวทางของรัฐบาลและเป็นหลักการระดมทุนการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อไป

ในระดับชาติ มีความเคลื่อนไหวในหมู่นักวิชาการและนักคิดทางสังคม วัฒนธรรม แนวคิดการพัฒนาประเทศไทยพิจารณาถึงความต้องการ และทิศทางการพัฒนาที่เหมาะสมจะเกิด “เส้นทาง” ของประเทศไทย ในการนี้จำเป็นต้องคำนึงถึงแนวโน้มทั้งในด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การสาธารณสุข วัฒนธรรม ชุมชนเกษตรกรรมชาติ ทักษะแรงงานคน เทคโนโลยี แนวโน้มทางการเมือง ระบบราชการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอื่น ๆ ประกอบในการเลือกทิศทางและมาตรการการพัฒนา เครื่องมือเบื้องต้นในการพิจารณาแนวโน้มก็คือ การ

ระบบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดในแต่ละด้านอย่างมีระบบ มีกรอบประเมินความน่าเชื่อถือ ความพอเพียง การจัดทำข้อมูล และข้อเสนอแนะการวิจัยแบบเจาะลึกในบางเรื่องที่เห็นว่ามีความสำคัญ ควรได้รับการจัดลำดับขั้น ๗ ในการพัฒนา แต่ยังคงขาดข้อมูลที่จำเป็น

โครงการวิจัยนี้ ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และดำเนินการตามขั้นตอนและกรอบแนวทางการวิจัย ๗ ที่เจ้าของทุนกำหนดไว้ (เมืองจน) สกว. ได้ให้ทุนสนับสนุนโครงการวิจัยในลักษณะเดียวกันนี้เพื่อเชื่อมโยงกับหลายจังหวัด

วัตถุประสงค์โครงการ :

1. ประมวล วิเคราะห์ ประเมิน และสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดในด้านต่าง ๆ ในภาพรวมอย่างเป็นระบบ
2. นำเสนอทิศทาง ชีววิถี และโจทย์การวิจัยตามความสำคัญเร่งด่วน เพื่อการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาจังหวัดในชนบท
3. กระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของคนในท้องถิ่น ให้เรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง ชุมชนและจังหวัด
4. พัฒนาและเสริมสร้างความรู้และเชิงทางวิชาการ และภาควิจัยที่มีวิจัยระดับท้องถิ่น
5. เชื่อมโยงทิศทางภาควิจัยเข้ากับวิถีทัศน์ในการพัฒนาจังหวัด โดยคำนึงถึงพื้นฐานความเป็นจริงและความต้องการของคนในท้องถิ่น

ขอบเขต :

เนื้อหาการวิจัยเบื้องต้นไม่เจาะลึกในเรื่องใดโดยเฉพาะ เน้นการประเมินองค์ความรู้ที่เป็นองค์รวม เพื่อเสนอประเด็นการวิจัยที่เชื่อมโยงในบางประเด็นที่จะมีผลต่อการพัฒนาจังหวัดหรือเฉพาะในชนบท ภายใต้กรอบที่ว่า องค์ความรู้ที่นำมาประเมินได้อาจมาจากการสำรวจเชิงพื้นที่หรือเอกสารเกี่ยวกับจังหวัด การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ หัวหน้าหน่วยงานราชการ ผู้นำองค์กรเอกชน ผู้นำชุมชน เพื่อให้ได้ความคิดเห็นและวิสัยทัศน์ที่เป็นมุมมองจากภายในและระดับฐานการปฏิบัติเป็นจริงในท้องถิ่น

ประเด็นการศึกษา :

ประกอบด้วยประเด็นหลัก 13 หัวข้อ ดังนี้

1. ประวัติการตั้งถิ่นฐาน ทาติพันธุ์ และลักษณะทางกายภาพ
2. ประชากร แรงงาน และผู้ค้าขายโอกาส
3. การเมืองการปกครอง
4. เศรษฐกิจ
5. การศึกษา
6. การสาธารณสุข และยาเสพติด
7. ทวิภาษาและสิ่งแวดล้อม
8. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
9. วัฒนธรรมไทย
10. วัฒนธรรม
11. ศาสนา
12. การสื่อสารและการคมนาคม
13. ทวิภาษาบุคคลและภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวทางดำเนินการ :

1. สืบค้นเอกสารงานวิจัย และข้อมูลจากเอกสารทุกประเภท รวมทั้งตรวจสอบความถูกต้องและตรงกันสมัยของข้อมูล มีเอกสารที่รวบรวมสำหรับการศึกษาค้นคว้ารวม 153 แห่ง/ฉบับ

2. จัดประชุมกรรมการศึกษาค้นคว้าวิจัยครั้งที่ 1 เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลและวิธีการรวบรวมข้อมูล

3. รวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจากการประชุมกลุ่มบุคคล การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัด หัวหน้าหน่วยงานราชการในจังหวัด จำนวนทั้งสิ้น 53 ท่าน เพื่อสร้างความสนใจในการมีส่วนร่วมกับโครงการวิจัย

4. จัดประชุมที่วิจัย 16 ครั้ง เพื่อพัฒนารอบการวิจัย และการหาวิธีดำเนินการเป็นระยะ ๆ ระหว่างที่วิจัย

5. จัดประชุมกรรมการศึกษาค้นคว้าวิจัยครั้งที่ 2 เพื่อพิจารณาองค์ความรู้เบื้องต้นที่รวบรวมโดยทีมวิจัย โดยเชิญบุคคลภายนอกที่สนใจเข้าร่วมด้วย

๖. ตรวจสอบทิศทางของข้อมูลกับทิศทางที่สนับสนุนทั้งเชิงพื้นที่ โดยพิจารณาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในจังหวัด

๗. วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อให้ภาพรวมของจังหวัดมีความชัดเจน

๘. เสนอนวัตกรรมวิจัยที่ควรดำเนินการในลักษณะเฉพาะตัว เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของจังหวัด

๙. จัดประชุมพิจารณาสร้างรายงานฉบับสมบูรณ์

วิธีการศึกษา :

๑. ประมวลความรู้/จากแหล่งที่มาต่าง ๆ ทั้งจากงานวิจัย เอกสารต่าง ๆ และการสัมภาษณ์บุคคลและกลุ่ม

๒. จัดระบบและจำแนกประเภทขององค์ความรู้ที่รวบรวมได้เป็นหมวดหมู่ เพื่อใช้เป็นฐานในการวิเคราะห์และสังเคราะห์

๓. ประเมินสถานการณ์ขององค์ความรู้ที่รวบรวมได้ เลือกสรรงานที่มีความสำคัญ จำนวนหนึ่งเพื่อนำมาวิเคราะห์และตีความ รวมทั้งสรุปสาระของข้อค้นพบที่สำคัญ

๔. สังเคราะห์และเชื่อมโยงองค์ความรู้ที่รวบรวมได้ สรุปประเด็นและจุดเด่นของจังหวัด ประเมินคุณค่าและความน่าเชื่อถือของข้อมูลและความรู้ที่ค้นพบแต่ละด้าน

๕. สรุปวิธีถ่ายทอดสนับสนุนจังหวัดและจังหวัดเพื่อการวิจัยในอนาคต

บทที่ 2

การประเมินสถานภาพองค์ความรู้จังหวัดศรีสะเกษ

สรุปองค์ความรู้แต่ละด้าน

1. ประวัติการตั้งถิ่นฐาน ชาติพันธุ์ และลักษณะทางกายภาพ

ประวัติการตั้งถิ่นฐาน

จากการศึกษาสภาพภูมิประเทศในจังหวัดศรีสะเกษในบริเวณลุ่มแม่น้ำมูล ราชวงศ์สุโขทัยได้มีโครงการตั้งถิ่นฐานถาวรบริเวณลุ่มแม่น้ำมูล มีการขุดค้นพบภาชนะดินเผาที่มีอายุใกล้เคียงกับยุคบ้านเชียง พบร่องรอยการหล่อโลหะและทำเกลือ จึงอนุมานได้ว่าที่นี่จะร้างไม่และจะเจริญใหม่ตามสภาพทางทรัพยากรทั้งประชาชนและคนมา ร่องรอยชุมชนและชุมชนเมืองมีปรากฏทั่วไป เช่น ที่เมืองสงขลา เมืองแคน บ้านโนนสูง บ้านสวนใหญ่ บ้านโนนผด มีการขุดพบไหสีดินบรรจุกระดูก และเครื่องปั้นดินเผาจำนวนมาก จึงสันนิษฐานได้ว่ามีชุมชนถาวรตั้งที่จังหวัดศรีสะเกษประมาณสองพันปีมาแล้ว

ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 อาณาจักรขอม (เจนละ) ซึ่งก่อตั้งอาณาจักรโดยเจ้าชายจิตตเสน หรือพระเจ้ามเหศวรธรรม (กรมศิลปากร : 2532 น. 92) มีศูนย์กลางทางปกครองที่นครจำปาศักดิ์ ภายหลังจากทางการเมืองเข้ามาในท้องถิ่นที่เป็นจังหวัดศรีสะเกษในปัจจุบัน มีการก่อตั้งสร้างสถาปนาวัดศรีวิไลวงศ์ (ปราสาทเขาพระวิหาร ศรีสุทนต์เขตร ปรวลาทสระ ก้าแดงใหญ่) เป็นที่ตั้งวัดของพระศิวนและเทพเจ้าบิราม และสร้างปราสาทหินเพื่อเป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาพราหมณ์เป็นอันมาก จนได้ชื่อว่า “ศรีวิไลวงศ์ตามปราสาทขอม”

จากศิลาจารึกวัดสระกำแพงใหญ่ระบุถึงการขยายตัว แคว้น เขิน กอง ข้างทอ เป็นอันเด่นชัด ซึ่งตรงกับชื่อในสมัยนั้นที่ปรากฏในศิลาจารึกคือ เมืองสะตุกอำพิล หรือเมืองเขินตามเขินหรือ สระกำแพงใหญ่ที่ตั้งใกล้บริเวณปราสาทหินสระดักดีสิทธิ์ มีเจ้าหญิงขอมเสด็จมาครองไพร่และพระมหากษัตริย์ของดินแดนขอม นอกจากนั้นยังมีการสร้างปราสาทอีกมากมายตามชุมชนเพื่อเป็นศาสนสถาน เป็นโรงพยาบาลหรือโรคเฝ้ารักษา เป็นที่พักคนเดินทางหรือเรือนไม้ไผ่ ใช้

คือลำดงและอิฐปิละวักถูกปล้นชิง ผลิตหินทรายเป็นหินถึงรูปเทพเจ้าต่าง ๆ สวยงาม และยังเป็น
ข้าวพระธรรมของศรีละมေး ที่มีมานานนับพันปี

ประมาณ พ.ศ. 2260 - 2261 เจ้าแสนเมืองกรุงศรีอยุธยา พนมลาว คนบุญ อภัยพร
เข้ามาในเขตจังหวัดศรีสะเกษมากขึ้น มีการก่อตั้งเมืองศรีนครเขตโดยลาวจำปาศักดิ์ ที่บริเวณ
เขตเทศบาลศรีสะเกษทุกวันนี้ ต่อมาถูกกวาดต้อนกลับไปในนครจำปาศักดิ์ เมืองศรีนครเขตจึงร้าง
ไประยะหนึ่ง มีการสร้างเมืองกตะศิลาโดยชาวเมืองเขตอำนาจเวียงไชย พวกกูยมีความชำนาญ
ด้านการปล้นชิง ได้ปล้นชิงช้างส่งถวายกษัตริย์อยุธยา จนกระทั่งถูกเรียกว่าชาวส่วยจนทุกวันนี้

พ.ศ. 2262 ข้างเมืองของพระเจ้าเอกทัศ กษัตริย์องค์สุดท้ายของกรุงศรีอยุธยา
แตกโรนมา โปรดเกล้าฯให้ทหารเอกสองพี่น้อง เข้าใจว่าเป็นสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก
ทรงตัวอยู่ และเจ้าพระยาสุรสีห์ (บุญถม) ขณะยังเป็นขุนนางขึ้นผู้น้อย นำทหารจำนวนสามสิบคน
มาตามช้างเผือก และมาพบกับหัวหน้าชาวกูย 8 คน ช่วยกันจับช้างเผือกให้ทหารเอกสองพี่น้อง
นำกลับมา หัวหน้าชาวกูยมีหน้าที่ควบคุมชาวกูยและชนเผ่าต่าง ๆ ส่งส่วยไปยังกรุงศรีอยุธยา
ซึ่งเป็นเหตุให้ชาวอยุธยาเรียกผู้ไปส่งส่วยว่าชาวส่วย ชาวกูยเองก็ยกมาจับว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งใน
สุดเพราะการส่งส่วยนี้เอง ขุนนางศรีสัตนาคนหุตได้พบในครั้งแรกคือฐานนายยกคง
ปกครองดูแลควบคุมกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่จะยกฐานะขึ้นเป็นเมือง หัวหน้าในช่วงต้นของการตั้งถิ่นฐาน
ได้แก่ หลวงแก้วสุวรรณ (ตากะจจะ) และหลวงปราบ ๒พี่น้องขึ้น แห่งบ้านสีนที่บึงคงลำดง

ส่วนที่นำใบพรรณนาการในสมัยนั้นมีชื่อ ช้าง น้า แก่นสน ข้างสน ปิณฑา งาช้าง
ซิมัง เสา แสน ของบัว สว่างความพอใจแก่ราชสำนักอยุธยาเลย จึงได้เลื่อนบรรดาศักดิ์ทางแก้ว
สุวรรณ (ตากะจจะ) เป็นพระไกรภักดีศรีนครลำดง และให้รวมรวมชาวส่วย กูย เช่นราคำคง ตั้งเป็น
เมืองให้ปกครองดูแลเมืองใหม่ที่เกิดขึ้นใน ปี 2306 คือ เมืองนครลำดง ตั้งอยู่ที่บ้านสวนใหญ่
พร้อมด้วยเมืองอื่น ๆ อีก 4 เมืองในเขตใกล้เคียงกัน ได้แก่ เมืองสุรินทร์ สังขะ สุรินทร์ และรัตนบุรี
ขึ้นตรงต่อกรุงศรีอยุธยา เมื่อเริ่มเริ่มต้นแห่งอิทธิพลไทยที่มีต่อบริเวณนี้ ซึ่งมีบันทึกไว้ใน
พงศาวดาร (จังหวัดศรีสะเกษ : 2529 น. 22)

พ.ศ. 2321 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี โปรดเกล้าฯให้สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์
ศึก (ทองด้วง) และสมเด็จพระเจ้าพระยาสุรสีห์ (บุญถม) ยกทัพไปตีเมืองเวียงจันทน์ ได้เกณฑ์ทัพ
จากเมืองนครลำดงไปด้วย และได้ประหารทัชชะช่อลาภ อัญเชิญพระแก้วมรกตไปประดิษฐาน
ยังกรุงธนบุรีได้ ผู้ร่วมไปราชการสงครามมีความดีความชอบ พระไกรภักดีศรีนครลำดง

เจ้าเมืองนครลำดวนได้รับพระวรวงศ์เธอเป็นพระยาโหราธิบดีศรีนครลำดวน หลังจากพระยาโหราธิบดีศรีนครลำดวนคนแรกถึงแก่กรรมใน พ.ศ. 2422 หลวงปราบ (สีหะขันธ์) ขึ้นเป็นพระยาโหราธิบดีศรีนครลำดวนแทน ได้ย้ายเมืองจากบ้านดงใหญ่ไปตั้งเมืองใหม่ชื่อเมืองขุขันธ์และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาขุขันธ์ภักดีศรีนครลำดวน มีพระโอรส 3 ท่าน รูป จันทน์ ลูกเลี้ยงที่นำมาจากสงครามเป็นผู้ช่วยเจ้าเมือง

พ.ศ. 2325 พระภักดีภูธรสงคราม (ชุ่ม) บุตรชายพระยาโหราธิบดีศรีนครลำดวน (ตากะจะ) ขุดตั้งเมืองศรีสะเกษขึ้นที่โนนสำเนา และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาวิเศษสงคราม (ชุ่ม) เจ้าเมืองศรีสะเกษคนแรก ในสมัยที่ศรีสะเกษจึงมีเมืองสำคัญคือเมืองขุขันธ์ มีเจ้าเมืองครองเมืองต่อมาทั้งสิ้น 8 คน และเมืองศรีสะเกษ มีเจ้าเมืองครองเมืองต่อมาทั้งสิ้น 4 คน -จนกระทั่งมีการปฏิรูปปกครอง ยุบเลิกตำแหน่งเจ้าเมือง เมื่อ พ.ศ. 2430 ผู้เป็นเจ้าเมืองเดิมถูกปรับตำแหน่งเป็นนายอำเภอ และแต่งตั้งเจ้าพลจางจากส่วนกลางมาทำกับปกครองแทน

พ.ศ. 2430 หลวงเดนิย์พิทักษ์ เป็นข้าหลวงกำกับราชการเมืองขุขันธ์คนแรก พระยาลำดวนหายสาบสูญ (พุ่ม) เป็นคนต่อมา เมื่อถึงจากตำแหน่ง พ.ศ. 2433 พระยานครบุรีระจินต์ (เงินพืด) ได้รับการแต่งตั้งแทน พ.ศ. 2447 พระยานครบุรีระจินต์ได้ย้ายศาลากลางเมืองขุขันธ์มาตั้งที่ศาลากลางขุขันธ์ แต่ใช้ชื่อศาลากลางเมืองขุขันธ์ตามเดิม และเปลี่ยนฐานะบริเวณศาลากลางจังหวัดขุขันธ์เมื่อ พ.ศ. 2455 ส่วนเมืองขุขันธ์เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอหัวตะพาน จนกระทั่ง พ.ศ. 2491 จึงเปลี่ยนชื่อจังหวัดขุขันธ์ เป็นจังหวัดศรีสะเกษ และเปลี่ยนชื่ออำเภอหัวตะพาน เป็นอำเภอขุขันธ์เมื่อกรมที่ดินจนทุกวันนี้ (จังหวัดศรีสะเกษ : 2529 : 11.30)

ประวัติศาสตร์ศรีสะเกษจึงมีความสลับซับซ้อนกว่าจังหวัดอื่น ๆ เนื่องจากมีการลดบับเปลี่ยนชื่อถึงกับระหว่างเมืองที่สำคัญสองเมืองคือ เมืองขุขันธ์ และเมืองศรีสะเกษ และในที่สุดยึดถือเมืองศรีสะเกษเป็นหลักในการจัดตั้งเป็นชื่อจังหวัด

ชาติพันธุ์

จังหวัดศรีสะเกษได้ชื่อว่าถิ่นถิ่นที่อยู่ของชน 4 เผ่า คือ เขมร ลาว กวย เขม ซึ่งปัจจุบันนี้มีความกลมกลืนกันทางด้านวัฒนธรรม ต่างกันเฉพาะสำเนียงภาษาเท่านั้น ชาวเขม

เป็นพวกแรกที่ได้อำนาจสู่ดินแดนสีลำนี้อย่างแน่นอน เนื่องจากถูกเกณฑ์มาสร้างปราสาทหลายแห่ง และสร้างถนนสู่ปราสาทเหล่านั้นตั้งแต่สมัยพระเจ้าสุริยวงศาที่ 1 (พ.ศ.1656-1693) และพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (พ.ศ.1724-1761)

ชาวลาอูพอยพเข้ามาทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ราวพุทธศตวรรษที่ 21 เข้ามาอยู่แถบสีลำนกลาง ราว พ.ศ. 2261 และอพยพเข้ามาอยู่ที่เมืองชุนส์เป็นจำนวนมากในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี จากการกวาดต้อนจากสงครามที่หลวงปราบ (เชียงช้าง ไบรบด้วย)

“ส่วน”เป็นแม่น้ำที่นำถิ่นไร้ เคยมีคำเรียกคนศรีสะเกษว่า “ผู้ยศีสะเกษ” ที่มาอาจเป็นเพราะหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีว่า เมื่อแรกตั้งเป็นเขตปกครองแล้ว พลเมืองประกอบด้วยคนเผ่าละว้าและญวนเป็นส่วนใหญ่ ตามคำเรียก ญวนนี้เรียกตนเองว่า “กูบ” แต่คนไทยเรียกว่า “ส่วย” หรือ “เขมรป่าดง” เพราะผู้คนเหล่านี้ต้องเสียส่วยให้แก่รัฐและบริเวณที่อาศัยอยู่ก็เป็นป่าดงไม้ดงความเจริญ

ชาวส่วยเดิมอยู่เป็นจำนวนมากในเขมร บริเวณลัดใต้แยกเขาตองรัก ตรงกันข้ามกับอำเภอชุนส์ ระหว่างตมกกรุงทมิฬและกรุงวัดจนมีกษัตริย์ตนตัน (พ.ศ. 2320-2350) กษัตริย์ไทยไปตีและจับป่าดงกั๊ แคว้นขัตติโย ของลาว ได้กวาดต้อนมาเกลี้ยกล่อมพวก “เขมรป่าดง” เข้ามาอยู่ ในเขตจังหวัดศรีสะเกษ และสุรินทร์ จำนวนมาก ทั้ง 3 หมื่นคน ในขณะที่พลเมืองทั้งประเทศมีเพียง 6 ล้านคน เขมรป่าดงที่ข้ามเขตเข้ามาทางโดยคนโคกใจจะกระจายอยู่ตามฝั่งโขงของแม่น้ำมูล ในเขตจังหวัดสุรินทร์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี แต่อยู่หนาแน่นที่สุดในจังหวัดศรีสะเกษ

ก่อน พ.ศ. 2430 ศรีสะเกษยังเป็นเมืองส่วยทั้งเมือง (เจ้า: ภูมิศักดิ์ : น.433) มีพวกลาวเวียงเข้าไปตั้งหมู่บ้านแนวรกรกภูตวงมหมู่บ้านส่วยในถิ่นที่แห้ง แต่เนื่องจากวัฒนธรรมการสูงกว่าและสามารถช่วยในการผลิตที่ดีกว่า จึงสามารถดึงดูดชาวส่วยให้หันมาใช้ชีวิตแบบชาวรวมทั้งพูดภาษาลาวด้วยซึ่งออกเสียงสระ“เอือ”ได้ ในขณะที่ลาวเวียงจะออกเสียงได้เฉพาะสระ “เอื่อ” ชาวส่วยปรารถนาได้เร็ว ปัจจุบันจึงเปลี่ยนกับลาว หรือกลายเป็นลาวไปก็มีขึ้นทั้งหมด ดังนั้นชาวศรีสะเกษดั้งเดิมจึงมีคำทนายและรูปร่างแบบส่วยตระกูลชกโคตรมณีจน คือมอญและเขมร มีรูปร่างใหญ่ สูงกว่าจะเป็นเหมือน แต่พูดภาษาลาวและใช้วัฒนธรรมลาว

ชาวเยล คือ ชาวสยามที่ยังคงรักษาความเป็นชาติเดิมของตน ไม่กลมกลืนกับวัฒนธรรมลาว ปัจจุบันมีอยู่ไม่มากนักจึงกลายเป็นชนกลุ่มน้อย เรียกตนเองว่า "เยล" ในปัจจุบัน (จิตร ภูมิศักดิ์ น. 434) ทุกวันนี้ จะมีชาวเยลใน อำเภอราษีไศล ที่บ้านร้องโคก บ้านใหญ่ บ้านโนน บ้านกลาง บ้านหลุมไผ่ บ้านดอนเรือ บ้านนาเกลือ ตำบลเมืองคง บ้านจิก บ้านนาหวาย ตำบลจิกสังข์ทอง อำเภอราษีไศล บ้านกุง บ้านสาม บ้านหนองไฮ ตำบลกุง ถึงอำเภอศิลาลาด บ้านโนนค้อ ตำบลโพนค้อ บ้านหมื่น ตำบลชุม อำเภอเมืองศรีสะเกษ บ้านปราสาทเขย ตำบลปราสาทเขย อำเภอไพรบึง บ้านลำโพงโคกแก้ว ตำบลพนมศรีสวัสดิ์ อำเภอพยุห์ ภาวที่ หุดหุดคล้ายกับภาษาส่วย แต่สำเนียงเปลี่ยนไปจากถิ่นเดิมหรือ

ลักษณะทางกายภาพ

จังหวัดศรีสะเกษ เป็นส่วนหนึ่งของอีสานใต้ ล้อมรอบด้วยจังหวัดนครราชสีมาบุรีรัมย์ สุรินทร์ และอุบลราชธานี ที่มีความคล้ายคลึงกันด้านการภาพ จนไม่อาจแยกแยะได้ จังหวัดศรีสะเกษตั้งห่างจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 200 เมตร ประกอบด้วยภูเขาทิวเขารักษาทางด้านทิศใต้ อันเป็นต้นน้ำลำธารที่สำคัญหลายสาย และเป็นเส้นกั้นอาณาเขตระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชา พื้นที่ลาดเชิงลงไปทางทิศเหนือ สู่ลุ่มแม่น้ำมูลและเขตทุ่งกุลาร้องไห้ ลักษณะเช่นนี้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาขนาดของลุ่มแม่น้ำมูลและพื้นที่ลุ่มน้ำโขงได้ ลักษณะเช่นนี้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาขนาดของลุ่มแม่น้ำมูลและพื้นที่ลุ่มน้ำโขงได้ จึงจำเป็นต้องอาศัยอิทธิพลของลมพายุไต้ฝุ่น พายุโซนร้อน และพายุดีเปรสชั่น จากทะเลจีนใต้ช่วยในการทำการเกษตรที่ได้ผล

สภาพป่าทางด้านทิศใต้ที่เป็นน้ำเค็มน้ำลำธาร กำลังมีการบุกรุกแผ้วถางป่าอย่างหนักเกินกว่ากำลังของเจ้าหน้าที่ทางราชการจะปกป้องได้ มีช่องทางระบายน้ำไหลติดต่อกับประเทศกัมพูชาถึง 40 ช่อง สภาพเช่นนี้มีผลกระทบต่อยุทธศาสตร์ในระหว่างที่มีการสู้รบกันในประเทศกัมพูชา มีการอพยพประชาชนชาวกัมพูชามาไว้บริเวณป่าต้นน้ำลำธาร จากการปล้นสะดมของกองกำลังติดอาวุธ ไร้ความกลัวภัยอันตรายถึงชีวิต แรงงานทำงาชาติดูถูกยังคงมีในเขตป่าเขาด้านทิศใต้ของจังหวัด

การรักษาความปลอดภัยในแนวชายแดน ในเขตจังหวัดศรีสะเกษอยู่ในความรับผิดชอบของกรมทหารราบเฉพาะกิจที่ 16 จากค่ายสมเด็จพระนเรศวร อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร มาตั้งฐานปฏิบัติการในพื้นที่อำเภอไพรบึง ประกอบด้วย กรมทหารพรานที่ 23 จำนวน 7 กองร้อย

กองกำลังทหารพม่า กองทัพบก ส่วนแยกที่ 16 จำนวน 2 กองร้อย กองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 224 หมวดปฏิบัติการพิเศษ ตำรวจภูธร จังหวัดศรีสะเกษ กองร้อย อส.จ.บ.ที่ 1 กองร้อย อส.จ.บ.ที่ 2 คอปร.รณ.อ.ขุนหาญ คอปร.รณ.อ.ภูสิงห์ และ คอปร.รณ.อ.กันทรลักษณ์

สภาพพื้นที่บางส่วนของอำเภอกันทรลักษณ์ ขุนหาญ ศรีรัตน และเบญจลักษณ์ มีพื้นที่ที่มีสภาพการเจริญเติบโตสมบูรณ์มากที่สุดแห่งหนึ่ง เป็นจุดเด่นของพื้นที่ และถูกจัดอยู่ในดินอุดมวิวัฒน์สูง (หน่วยดินที่ 28) ดินเกิดจากการทับถมของลาวา ดินมีสีแดง เขตที่มรดกด้านนี้เรียกว่า ดงดินแดงหรือดินแดง เป็นแหล่งเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัด มีผลผลิตจำนวนมาก เช่น ข้าวโพด พืชสวน และพืช พืชไร่ เช่น ฝรั่ง ทุเรียน มะพร้าว และกล้วย และผักต่าง ๆ เพราะปลูกหมุนเวียนกันไม่ได้ตลอดปี

ในเขตตอนกลางและด้านทิศเหนือของจังหวัด เป็นที่ราบและที่ราบสูงน้ำชายฝั่ง ๆ ที่สำคัญ เช่น ที่ราบลุ่มน้ำ ห้วยเหินหือ ห้วยพ่า ห้วยชะบุงและที่ราบสูงแม่น้ำมูล มีป่าบุ่งป่าทาม อันเป็นที่ราบนิเวศวิทยาที่มีน้ำหลากท่วมในฤดูฝน มีสภาพการที่น้ำกัดเซาะดินชั้นล่างสมบูรณ์ จึงสามารถอาศัยทำกินได้โดยทั่วถึงโดยมีการปลูกพืชที่มีความคงทน น้ำบึง หรือปล่องไฟ เป็นที่สาธารณะเพื่อการเลี้ยงสัตว์ หรือทำการประมง แต่ขณะนี้บางส่วนมีผู้เข้าครอบครองโดยกรรมสิทธิ์ เช่น หนองน้ำ คู คลอง ซึ่งเคยเป็นทางเดินของน้ำ ภาพเขื่อนน้ำท่วมกักเก็บน้ำในเขื่อนบางลาง จังหวัดศรีสะเกษ ส่วนหนึ่งเกิดจากการไปตั้งบ้านเรือนใกล้เขื่อนนี้

ปัจจุบันมีการก่อสร้างทำถนน ผ่าน เขื่อน ขุดลอกคลอง ในพื้นที่ทั่วจังหวัด ศรีสะเกษ ในด้านน้ำสำคัญประมาณ 19 สาย หนองน้ำ บึงและกุด ซึ่งมีผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยา คือ มีแหล่งน้ำสำหรับการเกษตรและการบริโภค แต่ในบางจุดที่เคยมีน้ำคือ เขตที่อยู่ติดกับจากที่กั้นหรือฝายดินมา กลับขาดน้ำเพราะมีการเก็บกักไว้ไม่ปล่อยให้ไหลตามธรรมชาติ และแหล่งน้ำส่วนหนึ่งมีปัญหาผลกระทบ เนื่องจากการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก การประกอบกิจการอุตสาหกรรม การปล่อยน้ำเสียจากสารเคมีไปลงแหล่งน้ำธรรมชาติ

ลักษณะภูมิอากาศค่อนข้างร้อนในฤดูร้อนถึง 40 องศาเซลเซียส และเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 26 - 28 องศาเซลเซียส ฤดูฝนมีฝนตกเฉลี่ยประมาณปีละ 1,200 - 1,400 มิลลิเมตร ยกเว้นถ้ามีการเข้ามาของพายุดีเปรสชันจะมีฝนตกชุก ในหน้าหนาวอากาศจะหนาวและแห้ง อุณหภูมิเฉลี่ยปีละ 18 องศาเซลเซียส

2. ประชากร แรงงาน และผู้ด้อยโอกาส

ประชากร

จากสถิติกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ณ สิ้นปี 2540 จังหวัดศรีสะเกษมีประชากรทั้งสิ้น 1,422,527 คน เป็นชาย 709,968 คน หญิงร้อยละ 49.90 หญิง 712,557 คน หญิงร้อยละ 50.10 และจากการสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2539 พบว่าประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล มีเพียงร้อยละ 2.70 ขณะที่อีกร้อยละ 97.30 อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล ประชากรจำแนกตามหมวดอายุ พบว่า กลุ่มอายุ 20-24 ปี มีมากที่สุด ร้อยละ 11.45 รองลงมาได้แก่กลุ่มอายุ 25-29 ปี ร้อยละ 10.35 และกลุ่มอายุ 15-19 ปี ร้อยละ 10.27 ตามลำดับ กลุ่มอายุที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือ 85 ปีขึ้นไป มีร้อยละ 0.37

อำเภอที่มีประชากรมากที่สุดได้แก่อำเภอกันทรวิชัย คิดเป็นร้อยละ 13.2 ของจำนวนประชากรทั้งจังหวัด รองลงมาได้แก่อำเภอขุขันธ์ อำเภออุทุมพรพิสัย อำเภอวาริชโคตร อำเภอกันทรามะย์ อำเภอขุนหาญ อำเภอเมืองศรีสะเกษ ตามลำดับ อำเภอที่มีประชากรน้อยที่สุดได้แก่อำเภอกิ่วขุขันธ์ คิดเป็นร้อยละ 0.76 ของประชากรทั้งจังหวัด

จากหลักฐานทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง ณ สิ้นสุดวันที่ 31 ธันวาคม 2538 อัตราเฉลี่ยความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่จังหวัด ประมาณ 156 คนต่อตารางกิโลเมตร

ความเคลื่อนไหวและภาวกระจายตัวของประชากรในรอบ 30 ปี (พ.ศ.2513 ,2523 และ 2533)

ประชากรของจังหวัดศรีสะเกษ ณ วันที่ 1 เมษายน 2513 มี 796,295 คน เป็นชายร้อยละ 48.8 หญิงร้อยละ 51.2 ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลมีเพียงร้อยละ 1.71 ขณะที่อีกร้อยละ 98.29 อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลหรือเขตชนบท สืบเนื่องมาคือ ในปี 2523 จำนวนประชากรของจังหวัดเพิ่มขึ้นเป็น 1,063,253 คน เป็นชายร้อยละ 49.61 หญิงร้อยละ 50.39 อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล ร้อยละ 1.89 นอกเขตเทศบาล ร้อยละ 98.11 ส่วนการสำรวจครั้งล่าสุดปี 2533 จำนวนประชากรของจังหวัดเพิ่มขึ้นเป็น 1,286,121 คน เป็นชายร้อยละ 49.53 หญิงร้อยละ 50.47 อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลร้อยละ 2.70 และนอกเขตเทศบาลร้อยละ 97.30 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รายงานการสำรวจสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513 , 2523 และ 2533)

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ทำการสำรวจในปี 2538 ระหว่างปี 2513 ถึง 2523 ประชากรของจังหวัดศรีสะเกษเพิ่มขึ้น 268,958 คน และระหว่างปี 2523-2533 เพิ่มขึ้น 222,868 คน แสดงว่ามีช่วงสิบปีหลัง การเพิ่มของประชากรอยู่ในอัตราต่ำกว่าช่วงสิบปีแรก จำนวนประชากรที่เพิ่มเฉลี่ยมากกว่าประชากรที่เบี่ยงเบนในทุกรอบของการสำรวจ ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับข้อเท็จจริงในระดับชาติ

อนึ่ง เห็นได้ชัดเจนว่ามีภาวะกระจายตัวของการอยู่อาศัยในเขตเทศบาลเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ จากร้อยละ 1.71 ในปี 2513 เป็นร้อยละ 1.89 ในปี 2523 และเพิ่มเป็นร้อยละ 2.38 ในการสำรวจครั้งล่าสุด เมื่อปี 2533

ประชากรจังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามจังหวัดที่เกิดสำรวจใน ปี 2523 พบว่าเป็นผู้ที่เกิดในประเทศไทยร้อยละ 98.99 ผู้ที่เกิดในต่างประเทศส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่เกิดในประเทศจีน กัมพูชา และลาว ตามลำดับ ผู้ที่เกิดในจังหวัดศรีสะเกษเอง มีร้อยละ 93.57 ผู้ที่เกิดในจังหวัดอุบลราชธานี มีมาครองลงมาประมาณร้อยละ 1.89 รองประชากรทั้งหมดในจังหวัด ผู้ที่เกิดในจังหวัดสุรินทร์ กรุงเทพมหานคร ยโสธร และร้อยเอ็ด มีมาครองลงไปตามลำดับ แสดงว่าหากไม่เลิกกรุงเทพมหานครแล้ว ประชากรที่เกิดในจังหวัดอื่นเข้านเป็นจังหวัดใกล้เคียงทั้งสิ้น

การย้ายถิ่น

การย้ายถิ่นโดยทั่วไป ซึ่งมีสาเหตุหลักไม่หาสาเหตุในทางที่แท้จริงอย่างเดียว จากผลการสำรวจเมื่อปี 2513 มีประชากรอายุ 5 ปีขึ้นไปของจังหวัดศรีสะเกษย้ายภูมิลำเนาประมาณ 63,822 คน เป็นจากนอกกว่าหนึ่ง ส่วนใหญ่เป็นการย้ายระหว่างจังหวัด ระหว่างปี 2518-2523 ประชากรอายุตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไปที่อยู่ในเขตเทศบาล เป็นผู้ที่ย้ายมาจากจังหวัดอื่นร้อยละ 11.75 ส่วนประชากรนอกเขตเทศบาลเป็นผู้ย้ายมาจากจังหวัดอื่นเพียงร้อยละ 1.79 และระหว่างปี 2528-2533 มีประชากรย้ายมาจากจังหวัดอื่นเข้ามาอยู่ในจังหวัดศรีสะเกษประมาณ 77,881 คน โดยเน้นการย้ายเข้ามาอยู่ในเขตเทศบาลมากกว่านอกเขตเทศบาลเช่นเดียวกัน สถานที่ที่ถือครองการย้าย หากไม่เลิกกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นการย้ายกลับภูมิลำเนาเดิม จะได้แก่ จังหวัดสุรินทร์ นครราชสีมา และบุรีรัมย์ มากที่สุดตามลำดับ ส่วนสาเหตุของการย้ายส่วนใหญ่เป็นการย้ายตามบุคคลในครัวเรือน

จากข้อมูลสำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง สรุปว่า ในปี 2535 จังหวัดศรีสะเกษ มีจำนวนประชากรที่เข้าสูงเป็นอันดับที่หกของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 5.72) รองจาก นครราชสีมา อุบลราชธานี ชลบุรี และบุรีรัมย์ ส่วนการย้ายออกนั้น ในปี 2534 มีประชากรจังหวัดศรีสะเกษย้ายออกสูงเป็นอันดับที่ห้าของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 6.93) รองจาก สุรินทร์ อุบลราชธานี และขอนแก่น โดยมีจำนวนย้ายคิดกปรมาณกว่า 8 หมื่นคน การย้ายนี้มีลักษณะเป็นการย้ายออกมากกว่าย้ายเข้าสุทธิ ระหว่างช่วงปี 2531-2534)

ประชากรในเชิงเศรษฐกิจ

จากประมาณการล่าสุดโดยสำนักงานแรงงานและสถิติการสังคมจังหวัดศรีสะเกษ คำนวณจากจำนวนประชากร ณ สิ้นปี 2540 ซึ่งมีทั้งสิ้น 1,422,627 คน เป็นผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงานร้อยละ 53.77 ของจำนวนประชากรทั้งหมด เป็นผู้อยู่นอกกำลังแรงงาน ซึ่งได้แก่ ผู้มีอายุต่ำกว่า 13 ปี นักเรียนนักศึกษาเต็มเวลา ผู้ทำงานบ้าน ผู้ไม่สามารถทำงานได้ เช่น ผู้พิการ ผู้ป่วย และอื่น ๆ ร้อยละ 46.33 ในจำนวนผู้อยู่ในกำลังแรงงานทั้งหมด เป็นผู้มีงานทำร้อยละ 72 เป็นผู้ไม่มีงานทำร้อยละ 3.28 ส่วนของผู้ว่างงานจะมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากผู้ที่เคยมีงานทำจำนวนมากระหว่างปี 2531-2534 มีผู้ว่างงานถึง 17,399 คน ผู้ถูกเลิกจ้าง 1,578 คน

ข้อมูลจากรายงานการสำรวจสำมะโนประชากรและเคหะ ปี 2533 ซึ่งเป็นครั้งแรกที่กำหนดให้ประชากรอายุ 13 ปี ขึ้นไปอยู่ในกำลังแรงงาน (กำหนดนี้กำหนดที่อายุ 15 ปี ก่อน) ประชากรในจังหวัดศรีสะเกษ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมากที่สุดถึงร้อยละ 92.48 รองลงมาคือ ผู้ปฏิบัติงานอาชีพเกี่ยวกับการค้า ร้อยละ 2.23 ผู้ปฏิบัติงานที่ใช้วิชาชีพ วิชาการ และผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง ร้อยละ 3.06 ทำงานหรือผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิตหรือกรรมกร ร้อยละ 1.24 ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับด้านบริการต่าง ๆ ร้อยละ 0.78 ตามลำดับ ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการขนส่งมีจำนวนน้อยที่สุดเพียง 21 คน หรือร้อยละ 0.004 เท่านั้น ซึ่งอาจเป็นเพราะว่าศรีสะเกษ ไม่มีท่าอากาศยาน หรือ อาจมีแต่ยังไม่มีการหาทางนำมาใช้ได้

เมื่อเทียบกับสถานการณ์การทำงานของประชากรอายุ 13 ปี ขึ้นไป ที่มีงานทำในปี 2539 พบว่า ผู้มีสถานภาพเป็นนายจ้าง มีร้อยละ 0.18 ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้างมี

ร้อยละ 31.38 ลูกจ้างรัฐบาล ร้อยละ 3.12 ลูกจ้างเอกชน ร้อยละ 0.16 ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 2.77 และผู้ทำธุรกิจในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้างมีมากที่สุดถึงร้อยละ 62.37 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง และมีสัดส่วนถึงร้อยละ 66.48 ของผู้ทำธุรกิจในครัวเรือน โดยไม่ได้รับค่าจ้างทั้งหมด

การอพยพแรงงาน

แบบแผนของการอพยพแรงงานของชาวศรีสะเกษ เป็นไปในลักษณะเคลื่อนย้ายกับการอพยพแรงงานของชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด งานวิจัยหลายชิ้นสรุปพบว่า ชาวชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นกลุ่มประชากรที่มีการเคลื่อนย้ายสูง การอพยพมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเพิ่มรายได้ของครัวเรือน ผู้อพยพทั้งชายและหญิง ส่วนใหญ่เป็นคนโสด หญิงมีคู่แต่งงานมีครอบครัวแล้ว จะอพยพเพื่อหางานทำน้อยลง ในขณะที่ชายจะยังคงอพยพหางานทำตามฤดูกาลตามเมืองและเมืองไกล ปลายทางของการอพยพแรงงานส่วนใหญ่คือ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล การอพยพตามฤดูกาลมีเป็นจำนวนมากซึ่งมุ่งไปยังตลาดงาน ในภาคกลางเพื่อรับจ้างทำงานเกษตรกรรม ซึ่งส่วนใหญ่จะอพยพไปหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ระหว่างเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน และจะกลับถิ่นฐานเดิมในช่วงเดือนมกราคม - พฤษภาคม

สำหรับจังหวัดศรีสะเกษ สถิติของผู้อพยพไปทำงานต่างถิ่น ทั้งในจังหวัดตนเอง และต่างจังหวัด ซึ่งได้จาก กศน.2 ค. ปี 2540 พบว่ามีทั้งสิ้น 56,736 คน ไม่ได้แยกชาย - หญิง เป็นผู้อพยพไปจากตำบลห้วยมุ่นพริตติย มากที่สุดถึง 11,087 คน รองลงมาคือ อำเภอศิลาลาด 8,063 คน อำเภอขุขันธ์ 6,613 คน นอกจากนี้เป็นอำเภอที่มีผู้อพยพต่ำกว่า 5,000 คน อำเภอที่มีผู้อพยพร้อยที่สุดคือ อำเภอพยุห์ และอำเภอบึงบูรพ์

ประเภทงานที่มีผู้อพยพไปทำงานต่างถิ่น ส่วนใหญ่พบว่าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ร้อยละ 55.13 รองลงมาได้แก่ การประกอบอาชีพส่วนตัว ร้อยละ 12.00 งานบริการ ร้อยละ 16.56 งานเกษตร ร้อยละ 7.55 และงานเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ ร้อยละ 0.15

ในช่วงที่เกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งเริ่มจากเดือนกรกฎาคม 2540 จนถึงปัจจุบัน ได้มีผู้ที่ย้ายไปทำงานต่างถิ่นถูกเลิกจ้าง และเดินทางกลับจังหวัดสงวนหนึ่ง เพราะผู้ที่มาแจ้งว่าถูกเลิกจ้างและต้องการความช่วยเหลือจากสำนักงานแรงงานและสวัสดิการสังคม ระหว่างเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม 2540 มีจำนวน 766 คน เป็นชาย 595 คน หญิง 170 คน

ประเภทความช่วยเหลือที่ต้องการ ส่วนใหญ่ประสงค์ให้ช่วยหางานใหม่ ร้อยละ 60.39 รองลงมา ต้องการฝึกอาชีพ ร้อยละ 6.54 ต้องการให้ช่วยเหลือในการประกอบอาชีพอื่น ร้อยละ 6.49 ต้องการความช่วยเหลือในด้านการเกษตร ร้อยละ 3.27 และด้วยวิธีอื่น ๆ ร้อยละ 24.31 เป็นที่น่าสังเกตว่าความสนใจที่จะยกย่องประกอบอาชีพทางการเกษตรของผู้ที่เคยอพยพไปหางานทำในต่างถิ่นมีน้อย ส่วนคนถูกเลิกจ้างและว่างงานมีขึ้นเดือนมิถุนายน 2541 มีจำนวน 1,578 คน ได้รับการแก้ไข 97 คนผู้ว่างงาน 17,399 คน ได้รับการแก้ไข 8,789 คน

คุณภาพชีวิตของประชากร

มาตรฐานความเป็นอยู่ของประชากร วัดจากคุณภาพของที่อยู่อาศัย การคมนาคมของที่อยู่อาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่ามาตรฐานความเป็นอยู่ของประชากรจังหวัดศรีสะเกษโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางและมีความแตกต่างกันพอสมควรระหว่างครัวเรือนในและนอกเขตเทศบาล โดยร้อยละ 88 ของครัวเรือนทั้งสิ้น มีที่อยู่อาศัยที่สร้างขึ้นด้วยวัสดุถาวร อันได้แก่ ไม้ และซีเมนต์ ครัวเรือนนอกเขตเทศบาลมีกรรมสิทธิ์ที่ดินดินเป็นที่ตั้งของที่อยู่อาศัยในฐานะเจ้าของหรือผู้เช่าซื้อ ในสัดส่วนที่สูงกว่าครัวเรือนในเขตเทศบาล สัดส่วนการมีไฟฟ้าใช้ และการใช้ส้วมที่ถูกสุขลักษณะ อยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ ครัวเรือนนอกเขตเทศบาลจะมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตนเอง และเครื่องสูบน้ำเพื่อการเกษตรไว้ในครอบครองสูงกว่าครัวเรือนในเขตเทศบาล ในขณะที่ครัวเรือนในเขตเทศบาลจะมีมาตรฐานความเป็นอยู่ในเรื่อง การมีน้ำประปาใช้ การใช้โทรศัพท์มือถือในการประกอบอาชีพ การมีรถถูกสุขลักษณะ การมีโทรทัศน์สีเหนือกว่าครัวเรือนนอกเขต

ประชากรผู้ด้อยโอกาส

“ผู้ด้อยโอกาส” ในความหมายที่กว้าง หมายถึงผู้ที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนทั้งในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การสาธารณสุข การเลือกปฏิบัติและไม่ได้ได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมาย รวมทั้งผู้ที่ประสบปัญหาในฐานเพศต่าง ๆ ทำได้ไม่ตามารดปฏิบัติหน้าที่ที่ตนเองสมควรปฏิบัติ หรือจำเป็นอย่างยิ่งต้องได้รับความช่วยเหลือ รวมทั้งผู้ถูกทอดทิ้งในสังคม แผนพัฒนาฯ สวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 3 น. 4

หน่วยงานภาครัฐที่ดูแลให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส โดยถือว่าเป็นภาระหน้าที่
ได้แก่ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวง
ศึกษาธิการ ในส่วนขององค์กรเอกชนได้แก่ องค์การเอกชน มูลนิธิ สมาคม และองค์กรพัฒนา
ประโยชน์ต่างๆ จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่มีองค์กรเอกชนเข้ามาดำเนินกิจกรรมน้อยมากเมื่อ
เทียบกับจังหวัดใกล้เคียง

ลักษณะปัญหาของผู้ด้อยโอกาสจังหวัดศรีสะเกษ ในระยะแรก ๆ จะเป็นปัญหา
พื้นฐานที่นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันของสังคม เช่น ปัญหาด้านสุขภาพหรือสาธารณสุขมูลฐาน
และปัญหาด้านการศึกษา แต่ปัญหาในระยะนี้ไม่มีความชัดเจนพอ เนื่องจากขาดการเก็บรวบรวม
ข้อมูล และญาติพี่น้องหรือคนในชุมชนจะช่วยเหลือกันเอง ในระยะต่อมาจนถึงปัจจุบัน
ปัญหาสังคมในจังหวัดศรีสะเกษได้เพิ่มความหลากหลายและเพิ่มระดับความรุนแรงมากขึ้นตาม
ความเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองระดับชาติ จำนวนประชากรในจังหวัดเพิ่ม
ขึ้น แต่สัดส่วนจำนวนที่ดินทำกินมีลดลง ความสามารถของประชาชนในการพึ่งพาตนเองน้อยลง
ปัญหาความยากลำบากในการดำรงชีวิต ทำให้ประชาชนกลุ่มด้อยโอกาสเพิ่มจำนวนมากขึ้น
เฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเด็กที่ถูกทอดทิ้ง สตรีกลุ่มเสี่ยง และผู้สูงอายุที่ขาดสุขภาพสมบูรณ์ เป็นต้น
(สัมภาษณ์ นายทศศักดิ์ สิงห์ทอง ตำแหน่งงานประจำจังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2541)

จำนวนผู้ด้อยโอกาสจังหวัดศรีสะเกษ จากการสำรวจข้อมูล สสค. ใน 195 ตำบล
7,030 หมู่บ้าน 100,370 ครัวเรือน เมื่อปี 2538 มีดังนี้

เด็กกำพร้า	14,455 คน
เด็กถูกทอดทิ้ง	3,222 คน
เด็กที่แยกตัวออกจากบ้าน	872 คน
ผู้พิการ :	
- พิการมากกว่า 1 อย่าง (พิการซ้ำซ้อน)	1,745 คน
- ตาบอด	1,876 คน
- หูหนวก / เป็นใบ้	1,781 คน
- พิการทางเดินที่อ่อนไหว (พิการแขนขา ลำตัว)	4,407 คน
- พิการพหุระสา	2,338 คน
- พิการช่วยเหลือตนเองไม่ได้	1,593 คน

จากข้อมูลนี้ จะเห็นว่ายังขาดข้อมูลกลุ่มเยาวชนที่มีปัญหา สดวกกลุ่มเสี่ยง และ
จำนวนครอบครัวที่มีรายได้น้อย ซึ่งควรมีการจัดเก็บให้สมบูรณ์ในโอกาสต่อไป พื้นที่ในจังหวัดที่มี
กลุ่มผู้ถือใบถิ่นอาศัยทางการศึกษาได้แก่ เขตพื้นที่อำเภอด้วยดีปพัน อำเภอปางศิขิ อำเภอ
โพธิ์ทอง และอำเภอสุโขทัย สำหรับผู้พิการมีมากในเขตพื้นที่อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอภูสิงห์ อำเภอ
ขุนหาญ อำเภอชุมพวง และอำเภอเบญจลักษ์ ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากผลกระทบของความเป็น
พื้นที่ชายแดน ที่มีการสู้รบอยู่ตลอดเวลา

แน่นอนว่า จากภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน จำนวนของครอบครัวรายได้
น้อย เด็กยากจนทั้ง สดวกกลุ่มเสี่ยงเพิ่มขึ้นอีกเป็นอันมาก รวมทั้งจำนวนผู้สูงอายุ ซึ่งเกิดจากฐาน
โครงสร้างประชากรและความเจริญทางการแพทย์และสาธารณสุข ทำให้สถิติผู้สูงอายุสูงขึ้น
เรื่อย ๆ

เพื่อระดมทรัพยากรผู้ด้อยโอกาสในสังคม รัฐโยธกกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวง
แรงงานและสวัสดิการสังคม ได้หาทางพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาส โดยการจัดตั้งศูนย์
สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านจำนวน 2,255 ศูนย์ ในจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อดำเนินการสำรวจ
ข้อมูลและจัดทำทะเบียนราษฎรที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนเกี่ยวกับด้านแรงงานและสวัสดิ
การสังคม และจัดให้บริการช่วยเหลือราษฎรที่ประสบปัญหาซึ่งคาดหมายว่า ในช่วงวิกฤติ
เศรษฐกิจ รัฐจำเป็นต้องระดมงบประมาณและบุคลากรเพื่อการนี้ และนำข้อมูลรวมทั้ง
ประสบการณ์มาใช้ประกอบการวางแผนพัฒนาประชากรผู้ด้อยโอกาสในระยะยาวต่อไป

3. การเมืองการปกครอง

จังหวัดศรีสะเกษ เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นที่น่าสนใจของ
สื่อมวลชนและชนทุกชนชั้น จากการศึกษาระวัติจังหวัดศรีสะเกษในอดีตที่ประสบด้วยคนหลาย
ภาษา เช่น ลาว เขมร ลัวะ เขอ ซึ่งมีวัฒนธรรมพื้นฐานทั้งที่แตกต่างและเหมือนกัน พบว่า
ในขณะต้นขณะตั้งเมืองสุรินทร์ มีความขัดแย้งในทางการเมืองระหว่างชนชั้นปกครองคือ เจ้าเมือง
กับกรมการเมือง จนกระทั่งมีพระราชแยกเมืองมาตั้งเมืองศรีสะเกษ มีการฟ้องร้องซึ่งกันและกันไป
ยังกรุงเทพมหานครหลายครั้งหลายหน มีการปลดเจ้าเมืองหรือลงโทษกรมการเมืองหลายครั้ง
เช่น กรณีการวิวาทแย่งชิงเขตแดนระหว่างเมืองศรีสะเกษกับเมืองสุรินทร์ กรณีเจ้าเมืองสุรินทร์วิวาท
กับกรมการเมืองสุรินทร์ เจ้าพระยาบวรราชธานีมาและพระยาปลัดทองคำ ต้องเดินทางมาไกลเกลี่ย

ระบอบนครนิเวศ การมีกฎหมายเจ้าขุนวงศ์เวียงจันทน์ ที่ยกกองทัพลาวเข้ามายึดเมืองซุขันธ์ ทำการ
ประหารชีวิตเจ้าเมืองและกรมการเมืองซุขันธ์ เมื่อ พ.ศ. 2369 เป็นต้น (จังหวัดศรีสะเกษ- 2525
หน้า 27-28)

ในยุคปฏิรูปการปกครองจากระบบเจ้าเมืองเป็นราชการส่วนภูมิภาค รัชสมัยพระ
บาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีกระแสเงินเครื่องยศข้าราชการกรุงเทพมหานคร ในรูปแบบ
ต่างๆ เช่น กรมมโหสถะ กรมมัญญะมัญญะการมัญญะการ ทั้งสองกรมมีทางรัฐบาลตามาตรปราชญ์
ได้ดำเนินและประหารชีวิตเจ้าเมืองมัญญะการได้ กรมมโหสถะ เจ้าเมือง กรมการเมืองซุขันธ์ ที่เขาใจเหตุ
ห่างไปเข้ากับฝรั่งเศสและรัฐบาลไม่สามารวจจัดการได้ จนมาถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็
ปรากฏว่ามีการเคลื่อนไหวทางการเมืองในส่วนของมณฑลเมืองมณฑลชาน เพื่อแก้ปัญหาความ
ขัดแย้งการเมืองประชาชนและทหารในท้องถิ่นที่ รวมทั้งการดูถูกเหยียดหยามทางชนชาติ
ในช่วงระหว่าง พ.ศ.2400-2500 กลุ่มนักการเมืองชาน รวมทั้งนักการเมืองจากจังหวัดศรีสะเกษ
ถูกคุกคามเสรีภาพและชีวิตจำนวนมากจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีผลมาจากความขัดแย้งระหว่าง
คณะทหารนิยมฝ่ายเสรีไทยของนายปรีดี พนมยงค์ การเปิดกบฏสันติภาพเมื่อ พ.ศ. 2495 มีราษฎร
ชาวจังหวัดอุดรธานี อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ถูกจับกุมจำนวนหนึ่ง เพื่ามีกงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ : 2540 น. 69-63)

ต่อมาในยุคที่รัฐบาลทหารเรืองอำนาจเมื่อ พ.ศ.2500 ราษฎรชาวจังหวัดศรีสะเกษ
ทั้งนักการเมือง นักการศึกษา พ่อค้า ประชาชน และชาวนาอุดรธานี ได้ถูกจับกุมเป็นจำนวนมาก
ที่สุดกว่าทุกจังหวัดในประเทศไทย การจับกุมคุมขังราษฎรผู้เคลื่อนไหวทางการเมือง นำไปสู่การ
ผลักดันประชาชนให้ก้าวเข้าไปสู่การเป็นแนวร่วมของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย จนถึงเหตุ
การณ์วันอาทิตย์ที่ 14 ตุลาคม 2516 และเหตุการณ์นองเลือดที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
6 ตุลาคม 2519 ส่งผลให้ประชาชนชาวจังหวัดศรีสะเกษส่วนหนึ่ง เข้าร่วมกับกองกำลังติดอาวุธ
ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย มีการปะทะกันในเขตชายแดนอำเภอขุนหาญและอำเภ
ซุขันธ์เป็นประจำ การเคลื่อนไหวในช่วงเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2535 ในจังหวัดศรีสะเกษมี
การจัดกิจกรรมเป็นรูปวนการ เพื่อหนุนช่วยองค์กรประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานคร และมีใน
ปัจจุบันทางเคลื่อนไหวของสมัครพรรคคนจน คณะราษฎรกรรมาชนภาคอีสาน (สภยอ.) ก็จะมี
แกนนำเป็นชาวจังหวัดศรีสะเกษ และเกี่ยวข้องกับปัญหาของจังหวัดศรีสะเกษ เช่น กรณีที่ทำกิน
ในเขตภูพานมรดกโลก เขตป่าสงวนแห่งชาติห้วยทรายภาคประโคนชัยที่ทำกิน การเรียกร้องขอ

ค่าชดเชยในการสร้างเขื่อนและฝาย โดยมีประชาชนชาวจังหวัดศรีสะเกษ ผู้ได้รับความเดือดร้อน โดยกรณีต่าง ๆ เข้าร่วมการชุมนุมในแต่ละครั้งถึงในจำนวนมาก

ในด้านการเมืองในระบบรัฐสภา จังหวัดศรีสะเกษ เป็นจังหวัดที่ได้ชื่อว่าเป็นจุดเริ่มต้นทางการเมืองในหลายด้านทั้งในด้านที่ทั้งพรรคและไม่ทั้งพรรค ก่อเมื่อ พ.ศ. 2500 มีนักการเมืองที่ไม่เป็นที่ยอมรับว่าเกริ่นมือต่อสู้และมีคุณภาพในสมัยเริ่มแรก เช่น นายเทพ ใจบุญชัย นายบุญจันทร์ พรหมคุณ นายบุญระ จำปาพันธ์ นายทรงชัย แสงจำจุ ซึ่งในยุคนี้มักเรียกว่าเป็นนักการเมืองฝ่ายซ้าย ต่อมาเมื่อมีการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2512 เป็นต้นมา มีพฤติกรรมของการนำคนต่างท้องถิ่นเข้ามาสมัคร ส.ส.จำนวนมาก และเริ่มกำหนดเสียงเลือกตั้งโดยการไปซื้อคะแนนตามหมู่บ้านชนบทรวมทั้งมีการกล่าวถึง ส.ส.ปลาวุฒิม ๕.๕ น้ำปลา ส.ส.หมานและ ส.ส.เขื่อนเมือง ผู้นำมีงานคณะกรรมการพัฒนาการแห่งชาติ - 2540 - น.79 -114) เป็นสาเหตุให้มีการปฏิรูปการเมืองและจัดวางรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เพื่อแก้ปัญหา

ปัจจุบันจังหวัดศรีสะเกษแบ่งการบริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็น 20 อำเภอ 2 ถึง อำเภอ 204 ตำบล 2,323 หมู่บ้าน ส่วนการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วยเทศบาลเมือง 1 แห่ง สุขาภิบาล 13 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเริ่มมีการจัดตั้งใน พ.ศ. 2538 จำนวน 181 แห่ง พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 ทำให้มีการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นครั้งแรก สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษมี 36 คน

องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นองค์กรซึ่งมีความหวังของการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยประชาชนมีส่วนร่วม แต่จากความเห็นของกรรมการ อบต. ส่วนที่มาจากทางเลือกตั้งในจังหวัดศรีสะเกษได้ให้ภาพว่า อบต. มีอุปสรรคในการดำเนินงาน เนื่องจากเก็บภาษีได้น้อย เงินอุดหนุนจากรัฐไม่เพียงพอ ผู้นำชุมชนบางส่วนขาดวิสัยทัศน์ มองผลประโยชน์เฉพาะหน้า มักจะให้อิทธิพลถึงงบประมาณไม่ให้กับหมู่บ้านของตนเอง โครงการที่ชาวบ้านเสนอส่วนใหญ่ มักจะเป็นเรื่องใกล้ตัว เช่น ถนนเข้าหมู่บ้าน ส่วนโครงการพัฒนาอาชีพ วิทยากรเกษตรจะไม่ค่อยสนใจ

4. เศรษฐกิจ

ภาพเศรษฐกิจของจังหวัดศรีสะเกษไม่ภาพรวม อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศ (รศ.ศาสตราจารย์มหาวิทวัส 2539 น.8-1) ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดซึ่งเป็นตัวที่วัดภาพเศรษฐกิจของประชากรในจังหวัดพบว่ารายได้ส่วนใหญ่มาจากการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม

จากจำนวนผลิตภัณฑ์มวลรวมที่ประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี 2537 จังหวัดศรีสะเกษ มีรายได้ทั้งสิ้น 20,240,351,000 บาท (เปรียบเทียบกับค่ามวลรวมภาค รายได้เฉลี่ยของประชากร 14,960 บาท ต่อคนต่อปี จังหวัดศรีสะเกษ = 2540. น.10) รายได้จากการค้าส่งค้าปลีกสูงเป็นอันดับแรก คิดเป็นร้อยละ 28.36 ตามด้วยผลผลิต รายได้จากการขนส่ง คิดเป็นร้อยละ 23.70 รายได้จากการบริการ คิดเป็นร้อยละ 15.07 จากการก่อสร้าง คิดเป็นร้อยละ 7.29 และจากการบริหารราชการและการปกครองในประเทศ คิดเป็นร้อยละ 7.59 นอกเหนือนี้ยังมีรายได้อื่น ๆ

ประชากรจังหวัดศรีสะเกษ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม จะเห็นได้จากครัวเรือนเกษตรกรรมมีถึง 178,439 ครัวเรือน จำนวนเกษตรกร 1.1 ล้านคน (อุตสาหกรรมจังหวัดศรีสะเกษ 2540 น. 7) สภาพทางเศรษฐกิจจึงขึ้นอยู่กับปริมาณผลผลิตและระดับราคาพืชผลทางเศรษฐกิจ พืชผลหลักทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง หอมแดง กระเทียม ข้าวโพด ปอเทือง ถั่วลิสง ส่วนอาชีพที่สำคัญรองลงมา คือ อุตสาหกรรม โดยเฉพาะอุตสาหกรรม การค้าและบริการ ในปี พ.ศ.2539 จังหวัดศรีสะเกษ มีพื้นที่ทำเกษตร คิดเป็นร้อยละ 63.37 ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัด พืชผลทางเศรษฐกิจที่สำคัญ มีดังนี้

1. ข้าว เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ทำรายได้มากเป็นอันดับ 1 ของจังหวัด มีการเพาะปลูกทุกอำเภอ ผลผลิตมีทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว ประมาณร้อยละ 65.64 เป็นข้าวเจ้า (จากข้อมูลจังหวัดศรีสะเกษ 2540 น. 13) ซึ่งเป็นข้าวหอมมะลิที่ปลูกได้ดีในเขตดินเค็มบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ ปริมาณการผลิตข้าวของจังหวัดศรีสะเกษอยู่อันดับที่ 7 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (รศ.ศาสตราจารย์มหาวิทวัส 2539 น. 5-2) ที่ขึ้นปลูกจำนวนมาก ได้แก่ อำเภอขุขันธ์ เมืองราชโพน อุดมทรัพย์ โพนเมือง กันทรลักษ์ กันทรารมย์ ขุนหาญ ประจักษ์ และวังหิน การทำนาได้คิดมา

จากภาวการณ์ค้าเป็นเน่าหว่าน ซึ่งทำให้เวลาการจำหน่ายลดลง แต่เพิ่มค่าใช้จ่ายซื้อขายผ่านญาติที่ขอ
ผลิตยาลดคุณภาพและลดต้นทุนการผลิต

2. ข้าวโพด ส่วนมากเป็นข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ผลิตเพื่อการค้า ผลิตได้มากเป็น
ลำดับที่ 5 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปริมาณการผลิต 450 กิโลกรัมต่อไร่ ปลูกมากที่อำเภอ
กันทรลักษ์ ศรีวิชัย ขุนหาญ และน้ำแกสีทอง

3. ถั่วลิสงแห้ง ผลิตได้มากเป็นอันดับที่ 15 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ปลูกมากที่อำเภอภูสิงห์ ขุนหาญ กันทรลักษ์ ศรีวิชัย กันทรารมย์ ขุนนร และน้ำแกสีทอง

4. หอมแดง จังหวัดศรีสะเกษ ผลิตหอมแดง ได้มากขึ้นลำดับหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียง
เหนือและของประเทศ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2539 น. 6 -3) โดยผลิตได้ร้อยละ
08 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และประมาณร้อยละ 40 ของประเทศ ปลูกมากที่อำเภอ
ยางชุมน้อย ยะวีโคก กันทรารมย์ กันทรลักษ์ เมือง และวังหิน การปลูกหอมแดงขึ้นอยู่กับการ
ขาดแคลนแรงงานและแรงงานภาคเหนือ จำหน่ายขุมน้อย ซึ่งเป็นแหล่งผลิตใหญ่ที่สุด ในปีการ
ผลิต 2538/2539 มีผลผลิต 35,481 ตัน ผลผลิตเฉลี่ย 2,887 ตัน/ไร่ ปีการผลิต 2539/2540 มี
ผลผลิต 42,549 ตัน ผลผลิตเฉลี่ย 3,122 ตัน/ไร่ ในปีการผลิต 2541 ที่สวนป่าไม้พญาสัตบรรณ
ไม่ผลทุกชนิด หอมแดงจำหน่ายขุมน้อยมีผลผลิต 8,748 ตัน ผลผลิตเฉลี่ย 1,249 ตัน/ไร่

5. กระเทียม จังหวัดศรีสะเกษ ปลูกกระเทียมได้ผลผลิตมากเป็นอันดับหนึ่งของ
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปลูกมากที่อำเภอกันทรลักษ์ ศรีวิชัย ขุนหาญ ขุนนร และกันทรารมย์

6. ปอแก้ว ผลิตได้มากเป็นอันดับที่ 2 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปลูกมากที่
อำเภอศรีวิชัย ภูสิงห์ ยางชุมน้อย ขุนหาญ และกันทรลักษ์

7. ถั่วลิสง ผลิตได้มากเป็นอันดับที่ 3 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปลูกมากที่
อำเภอศรีวิชัย ภูสิงห์ ยางชุมน้อย ขุนหาญ และกันทรลักษ์

8. พืชสมุนไพรอื่นๆ นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ยังมียาปลูกอย่างพาราไมอำเภ
กันทรลักษ์ ขุนหาญ ศรีวิชัย รวมทั้ง มะละกอ มะละกอ น้ำว่า พืชอื่น มะม่วง ลิ้นไข่ ที่ปลูกได้
ผลดีและเมื่อ ต้นปี พ.ศ. 2541 มีความต้องการพืชเพิ่มขึ้นมา เนื่องจากความต้องการปลูกพืชใน
ดินไม่ได้ออ ผลผลิตให้ราคาพืชที่สูงขึ้นระหว่างกิโลกรัมละ 70 -100 บาท พืชจึงสามารถหารายได้
แก่เกษตรกรผู้ปลูกพืชในจังหวัดศรีสะเกษ โดยเฉพาะที่อำเภอกันทรารมย์และอำเภอยางชุมน้อย

เศรษฐกิจภาคการเกษตร

ผลิตภัณฑ์จังหวัดนากเกษตรกรรม ณ ราคาประจำปี จังหวัดศรีสะเกษ ปี 2537 มีมูลค่าทั้งสิ้น 6,192,627,991 บาท แบ่งเป็น 6 สาขา คือ สาขาพืช 5,093,339,369 บาท สาขาปศุสัตว์ 558,860,985 บาท สาขาบริการทางการเกษตร 320,524,758 บาท สาขาประมง 140,324,090 บาท สาขาแปรรูปสินค้าเกษตรอย่างง่าย 71,151,924 บาท สาขาป่าไม้และผลิตภัณฑ์จากป่า 526,865 บาท ขณะที่ปี 2538 มีผลิตภัณฑ์จังหวัดนากเกษตรกรรมทั้งสิ้นเป็น 7,537,084,778 บาท

สถิติการปลูกพืชในจังหวัดศรีสะเกษ ปี 2538/2539 ที่นำมาคำนวณรายได้เปรียบกับผลิตภัณฑ์จากพืชพบว่า พืชเศรษฐกิจสำคัญจำนวนมากได้ผลสำรวจ โดยเฉพาะพืชอ้อย ไม่มณหลายรายการซึ่งปลูกได้ผลดีในจังหวัดศรีสะเกษ ดังต่อไปนี้ตามหลักมูลคำนวณผลผลิตเพิ่มเฉพาะสาขาพืชกรรมจะมีมูลค่าสูงถึง 7,956,526,735 บาท

ผลผลิตทางการเกษตรของจังหวัดศรีสะเกษ หากพิจารณาจากตัวเลขนี้เปรียบเทียบกับตัวเลขเฉลี่ยระดับประเทศ จะเห็นว่าอยู่ในระดับต่ำ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้วจะอยู่ในระดับปานกลาง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจหลัก ซึ่งได้แก่ ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง ถั่วเหลือง ปอเทือง กระเทียม และถั่วแดง เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดที่มีขนาดพื้นที่และประชากรใกล้เคียงกัน ซึ่งได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี ร้อยเอ็ด (บุรีรัมย์) สุรินทร์ ร้อยเอ็ด จะอยู่ในระดับปานกลาง จากการวิเคราะห์ผลของผลผลิตของพืชเศรษฐกิจ พบว่ามูลค่าผลผลิตรวมของจังหวัดศรีสะเกษสูงใกล้เคียงกับจังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดร้อยเอ็ด

การเลี้ยงสัตว์

จังหวัดศรีสะเกษมีการเลี้ยงสัตว์ไว้ใช้งานและจำหน่ายเป็นการเสริมรายได้ การเลี้ยงสัตว์ที่สำคัญได้แก่ กระบือ โค สุกร เป็ดไข่ เป็ดเนื้อ เป็ดเทศ ไก่ไข่ ไก่เนื้อ ทั้งเป็นการเลี้ยงในครัวเรือนและการเลี้ยงเพื่อการค้า เมื่อเปรียบเทียบจำนวนสุกรและสัตว์ปีกกับจังหวัดอื่น ๆ

ในภาคตะวันออกก็ยิ่งเห็นเด่นชัด จังหวัดศรีสะเกษมีการเลี้ยงสัตว์ประเภทต่าง ๆ มากในระดับต้น ๆ

จำนวนกระบือ อันดับ 1 จังหวัดอุบลราชธานี 140,959 ตัว รองลงมาคือจังหวัดขอนแก่น 304,501 ตัว จังหวัดศรีสะเกษ อยู่ในอันดับที่ 8 จำนวน 247,158 ตัว จำนวนโค อันดับ 1 จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 290,194 ตัว รองลงมาคือจังหวัดอุบลราชธานี 216,568 ตัว จังหวัดศรีสะเกษ อยู่ในอันดับที่ 10 จำนวน 129,713 ตัว อย่างไรก็ตาม จากผลการที่คณะกรรมการสำนักงานเลขาธิการและวุฒิสภาอาหารสัตว์ที่นับวันจะหมดไป การเลิกใช้แรงงานสัตว์ในการทำการเกษตรและคมนาคม รวมทั้งโรคระบาดที่แพร่ใน โค กระบือ ทำให้แรงจูงใจในการเลี้ยงสัตว์ประเภทนี้ลดลงมาก

จำนวนสุกร อันดับ 1 จังหวัดนครราชสีมา 230,835 ตัว อันดับ 2 จังหวัดสุรินทร์ 106,349 ตัว จังหวัดศรีสะเกษ อยู่ในอันดับ 4 จำนวน 67,042 ตัว นอกจากนี้จังหวัดศรีสะเกษยังมีเกิดเป็นอันดับ 4 จำนวน 490,017 ตัว และไก่ อยู่ในอันดับ 6 จำนวน 2,241,197 ตัว จึงถือได้ว่าจังหวัดศรีสะเกษ อยู่ในระดับแนวหน้าของภาคและยังมีศักยภาพที่จะเลี้ยงเพิ่มได้อีก เนื่องจากจังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่เหมาะสมกับการเลี้ยงสุกร ไก่ และสัตว์ปีกอย่างอื่น ทั้งนี้เนื่องจากมีพื้นที่ว่างสำหรับการเลี้ยงสัตว์มาก

การประมง

การประมงน้ำจืดเป็นอาชีพหนึ่งที่ประชาชนจังหวัดศรีสะเกษนิยมทำควบคู่กับอาชีพเลี้ยงสัตว์ จากรายงานของสำนักงานประมงจังหวัดศรีสะเกษ ใน ปี พ.ศ. 2539 มีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด เช่น ปลาดุก ปลาตะเพียน ปลานิล ปลากะพง และปลาอื่น ๆ จำนวน 13,474 ครัวเรือน จำนวน 20,348 บ่อ เนื้อพื้นที่ 10,172 ไร่ ปริมาณสัตว์น้ำทั้งหมดที่จับได้ 3,756,136.62 กิโลกรัม นอกจากนี้ยังมีอาชีพการประมง 61,812 ครัวเรือน ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ 6,725,560 กิโลกรัม จากแหล่งน้ำธรรมชาติ ปัจจุบันมีการขายนครเพื่อจับปลาในแหล่งน้ำสาธารณะ ทำรายได้ให้กับหมู่บ้านหลาย ๆ แห่งในจังหวัดศรีสะเกษ เช่น เทศบาลนคร ตำบลหนองบัวตอง กิ่งอำเภอศีลาจักษ์จะมีรายได้จากการขายบัตรจับปลาปีละ 100,000 - 300,000 บาททุกปี และดำเนินการติดต่อกับมาทำปีแล้ว การจำหน่ายบัตรเพื่อจับปลาในแหล่งน้ำสาธารณะมีทั่วไปหลายแห่งเพื่อนำรายได้ไปสร้างสาธารณประโยชน์ในท้องถิ่น ความก้าวหน้าในการใช้เครื่องจักรกลในการชูลงเลี้ยงปลา

คนงานรวม 6,143 คน เป็นชาย 4,750 คน เป็นหญิง 441 คน (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด ศรีสะเกษ: 2540, น. 42) เมื่อจำแนกสถานประกอบการตามการลงทุน พบว่า สถานประกอบการ ขนาดเล็ก เงินลงทุนไม่เกิน 10 ล้านบาท มี 2,415 แห่ง หรือร้อยละ 99.7 ของจำนวนสถาน ประกอบการทั้งหมด สถานประกอบการขนาดกลาง เงินลงทุนตั้งแต่ 10 ล้านบาท แต่ไม่เกิน 100 ล้านบาท มี 8 แห่ง หรือร้อยละ 0.3 การประกอบอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตเทศบาล เมืองหรือชนบท และสุบานานต่าง ๆ และเป็นสถานประกอบการขนาดเล็ก มีคนงานระหว่าง 1 - 4 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ : 2540, น. 7,10)

การประกอบอุตสาหกรรมในจังหวัดศรีสะเกษ จำแนกได้ดังนี้

1. อุตสาหกรรมเกษตร ประกอบด้วย อุตสาหกรรมสีข้าว อัดป่น รนผงร่อนบด ทำแป้งขนมจีน และทำแป้งมันสำปะหลัง มี 2,299 แห่ง เงินลงทุน 451,278,325 บาท
2. อุตสาหกรรมก่อสร้าง ประกอบด้วยอุตสาหกรรมมีหิน อุตสาหกรรมผลิตเตาเผาอิฐจากดินเหนียว ทำผลิตภัณฑ์คอนกรีต และคอนกรีตผสมสำเร็จ จำนวน 29 แห่ง เงินลงทุน 95,171,900 บาท
3. อุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่ม ประกอบด้วยอุตสาหกรรมทำโคกส้ม รังนก และงาขาว และหมักไวน์องุ่น มี 27 แห่ง เงินลงทุน 88,842,600 บาท
4. อุตสาหกรรมแปรรูปไม้ ประกอบด้วยอุตสาหกรรมแปรรูปไม้ เชื้อไม้ ไม้แปรรูปไม้ บุกาชิปดัด ทำประตูหน้าต่าง กระจกจากไม้ เครื่องเรือนหรือเครื่องตกแต่งภายในมี 13 แห่ง เงินลงทุน 31,950,000 บาท
5. อุตสาหกรรมสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม ประกอบด้วย อุตสาหกรรมดัดเย็บเสื้อผ้า มีเพียง 1 แห่ง เงินลงทุน 4,000,000 บาท
6. อุตสาหกรรมเคมีและพลาสติก ประกอบด้วย อุตสาหกรรมพลาสติก ผลิตภัณฑ์จากพลาสติกและบรรจุพลาสติก ทำถุงพลาสติก มี 4 แห่ง เงินลงทุน 11,252,400 บาท
7. อุตสาหกรรมโลหะและเครื่องมือ ประกอบด้วยอุตสาหกรรมกลึงโลหะมี 3 แห่ง เงินลงทุน 3,376,000 บาท
8. อุตสาหกรรมบริการ ประกอบด้วยอุตสาหกรรมซ่อมรถยนต์ ผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปใช้ งานบริการซ่อมเครื่องจักรกลเกษตร มี 42 แห่ง เงินลงทุน 63,180,000 บาท

๑. ชุดสหกรณ์อื่น ๆ ประกอบด้วย ชุดสหกรณ์ประกอบตู้เย็น ตู้แช่แข็ง แบริ่งบรรจุ
ก๊าซ ซัฟเฟอร์ยอนส์ เคาะฟอนซีรเกนส์ ผลิตภัณฑ์ผ้าและวอลัง ไรเงิมพี ห้างเย็นมี 5 แห่ง เงิน
ลงทุน 13,417,000 บาท

การขยายตัวของสหกรณ์ประเภทการอุตสาหกรรม ตั้งแต่ปี พ.ศ.2535-2539 พบว่า
ปี 2536 ลดลงจาก ปี 2535 คิดเป็นร้อยละ 1.29 ปี 2537 เพิ่มขึ้นจาก ปี 2536 คิดเป็นร้อยละ 0.21
ปี 2538 ลดลงจากปี 2537 คิดเป็นร้อยละ 0.12 และปี 2539 เพิ่มขึ้นจากปี 2538 คิดเป็นร้อยละ
0.46 สำนักงานพาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ 2540 น. 138) จากตัวเลขดังกล่าว จะเห็นว่าอัตราการ
ขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมากหรือเกือบคงที่ ดังปรากฏว่า ในปี
2540 (ณกราคม - มิถุนายน 2540) มีสถานประกอบการอุตสาหกรรมตั้งใหม่เพียง 17 แห่ง ลงทุน
111,117,000 บาท คนงาน 232 คน ในจำนวนนี้ เป็นสถานประกอบการขนาดเล็ก 16 แห่ง เงิน
ลงทุน 58,117,000 บาท คนงาน 117 คน สถานประกอบการขนาดกลาง 1 แห่ง เงินลงทุน
63,000,000 บาท คนงาน 115 คน

เศรษฐกิจภาคพาณิชย์รวมและนิจการ

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ รายงานว่าในปี พ.ศ.2539 จำนวนห้างพาณิชย์
มีจำนวนทั้งสิ้น 2,529 แห่ง แบ่งหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล 8 แห่ง แบ่งหุ้นส่วนจำกัด 764 แห่ง และ
จำกัดจำกัด 27 แห่ง (พาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ 2540 น. 23) จำนวนห้างในเขตอยู่ในอำเภอ
เมืองศรีสะเกษ ส่วนที่เหลือกระจายอยู่ในอำเภอรอบนอกอื่น ๆ ในจำนวนนี้ห้างที่มีกิจการค้า
ต่าง ๆ ครบวงจร มีเพียงแห่งเดียวในจังหวัดศรีสะเกษ

สำหรับธนาคารพาณิชย์ จังหวัดศรีสะเกษมีสาขาธนาคารพาณิชย์ทั้งสิ้น 22 สาขา
ธนาคารออมสิน 6 สาขา ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจำนวน 9 สาขา และ
หน่วยงานย่อยของธนาคาร ตามอำเภอต่าง ๆ จากรายงานของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ
เมื่อสิ้นเดือนธันวาคม 2539 ธนาคารพาณิชย์ทุกสาขา มีเงินฝากรวมทั้งสิ้น 7,365.3 ล้านบาท
เพิ่มขึ้นจากปี 2538 จำนวน 1,162.1 ล้านบาท มียอดสินเชื่อรวมทั้งสิ้น 9,801.9 ล้านบาท เพิ่มขึ้น
จากปี 2538 จำนวน 1,617.9 ล้านบาท และสินเชื่อของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การ
เกษตร จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 3,322.9 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2538 จำนวน 674.8 ล้านบาท
(พาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ 2540 น. 30)

ด้านกิจการโรงแรมมีอยู่ทั้งหมด 11 แห่ง ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองศรีสะเกษ 9 แห่ง ที่อำเภอกันทรลักษ์ และอำเภอขุนหาญ อำเภอละ 1 แห่ง มีสถานบริการประเภทด้านอาหาร และบริการนวดจากหมู่บ้าน โดยเฉพาะในเขตเทศบาลเมืองศรีสะเกษ ส่วนกิจการด้านมหรสพ และโรงภาพยนตร์ ยังเป็นที่นิยมในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2500 - 2530 นั้น ขณะนี้ได้ปิดกิจการไป เกือบหมดแล้ว

ในด้านธุรกิจประเภทกันภัย มีสาขาประเภทกันภัย ประกันชีวิต และประกันวินาศภัย รวม 25 แห่ง ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง 15 แห่ง นอกนั้นตั้งอยู่ที่อำเภอซึ่งมีเศรษฐกิจโดยรวมค่อนข้างดี ได้แก่ อำเภอกันทรลักษ์ กันทรารมย์ ขุขันธ์ วาปีไธสง และอุทุมพรพิสัย (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ - 2538 น.26-27)

จังหวัดศรีสะเกษมีสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง 59 แห่ง สำนักงานพาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ - 2538 , น.24) อยู่ในอำเภอกันทรลักษ์มากที่สุด 18 แห่ง อำเภอเมือง 9 แห่ง

การลงทุนทางเศรษฐกิจ แนวโน้ม และโอกาส

ศักยภาพการลงทุนในจังหวัดศรีสะเกษ และแนวโน้มในอนาคตมีความเป็นไปได้ดังนี้

1. ภาคการเกษตร

เกษตรกรรมเป็นภาคเศรษฐกิจที่จังหวัดศรีสะเกษมีศักยภาพในการที่จะพัฒนาได้ เป็นการผลิตในเชิงการค้าหรือธุรกิจเกษตรสูง เนื่องจากพื้นฐานเศรษฐกิจของจังหวัดศรีสะเกษขึ้นอยู่กับภาคการเกษตรและมีแนวโน้มที่จะพัฒนาได้ตลอดไป จากการสร้างฝายกั้นแม่น้ำมูล 2 ฝาย คือ ฝายราษีไศล และฝายห้วยน้ำ การเปลี่ยนโครงการกวนธิดภาคเกษตรโดยทางกระจายไปสู่พืชใหม่ ๆ เช่น ไม้ดอก ไม้ประดับ การเพาะเห็ดฟางในท้องถิ่น การปลูกพืชในเชิงการค้า การปลูกพืชน้ำมันครบวงจร นอกจากนั้นการรวบรวมสินค้าเกษตร ก็มีความเป็นไปได้สูง เช่น ข้าวบรรจุถุง ข้าวหอมมะลิบรรจุถุง และพริกแห้งบรรจุถุง เป็นต้น นอกจากนี้การจัดตั้งสหกรณ์ตามสินค้าการเกษตรแต่ละชนิด เช่น ลูกชิ้น ไข่กระเทียม เห็ดเหียง หมูหยอง หมูแผ่น หมูหวาน ก็มีความเป็นไปได้สูง

อนึ่ง เป็นที่ทราบบันเทิงว่า ผลของเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ซึ่งเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2540 เป็นต้นมา ภาคเกษตรได้รับผลกระทบไม่น้อยกว่าภาคอุตสาหกรรม ดังนั้นการผลิตเพื่อส่งออกก็อาจจะเป็ทางเลือกที่เหมาะสมกับจังหวัดศรีสะเกษ โดยการจัดทำการเกษตรตามทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่เน้นการผลิตเพื่อบริโภคในครอบครัวและเพื่อการจำหน่ายในวงวนเวียนกัน จะทำให้เกษตรกรหลุดพ้นและเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยไม่พึ่งพาตลาดโลก

2. ภาคอุตสาหกรรม

อุตสาหกรรมที่มีความเหมาะสมกับการลงทุนในจังหวัดศรีสะเกษคือ การลงทุนในบริเวณอุตสาหกรรมการเกษตร เช่น อุตสาหกรรมการถนอมถนอมอาหาร อุตสาหกรรมผลิตแป้งและผลิตภัณฑ์ข้าว อุตสาหกรรมผลิตบ่มข้าว อุตสาหกรรมอาหารแบบครบวงจร อุตสาหกรรมแปรรูปถั่วและผลไม้อื่นๆ นอกจากนั้น ก็เป็นอุตสาหกรรมที่เน้นการใช้แรงงาน เช่น อุตสาหกรรมผ้าสำเร็จรูป อุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและชิ้นส่วน อุตสาหกรรมผลิตวัสดุซีเมนต์และปูนซีเมนต์ มีอยู่ช่วงเวลาประมาณ พ.ศ.2535 - 2538 มีความพยายามจะนำโรงงานอุตสาหกรรมมาตั้งอยู่กระดังงา แต่ได้รับการต่อต้านจากท้องถิ่นทำให้อุตสาหกรรมนี้ระงับไป

3. ภาคพาณิชยกรรมและบริการ

การลงทุนที่เป็นไปได้และมีโอกาสสูงคือ การสร้างศูนย์การค้าครบวงจร การลงทุนสร้างคลังสินค้าตามสถานีรถไฟ ซึ่งจังหวัดศรีสะเกษมีอยู่ถึง 10 สถานี เพื่อให้บริการผู้ค้าขายรวมทั้งสินค้า และการลงทุนสร้างสถานีขนส่งสินค้าแบบครบวงจรซึ่งประกอบด้วยอาคารมี 4 ชั้น ทั่วทุก ศักดิ์กับสินค้าและมีปัจจัยการผลิต เป็นต้น

นอกจากนี้การลงทุนด้านบริการที่น่าสนใจในจังหวัดศรีสะเกษ คือ การลงทุนด้าน การท่องเที่ยวระหว่างภาคโบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปะวัตถุสมัยขอมโบราณซึ่งมีอยู่มาก จำนวนมาก โดยให้มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษและยังสามาร่วมกับจังหวัดอุบลราชธานี ในการไปบริการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และยังสามาร่วมกับจังหวัดอุบลราชธานี ในการไปบริการการท่องเที่ยวเชิงอินทรีย์ (แผนลงทุนจังหวัดศรีสะเกษ 2540)

นโยบายการลงทุนของรัฐกำหนดให้จังหวัดศรีสะเกษอยู่ในเขตส่งเสริมการลงทุน เขตที่ 3 เขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งผู้ประกอบการจะได้รับสิทธิประโยชน์หลายอย่าง เป็นต้นว่า ได้รับ

ยกเลิกอำนาจเจ้าล้านช้างเครื่องจักร ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล 8 ปี และต่อจากนั้นยังได้รับยกลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคลร้อยละ 50 ของอัตราปกติต่อไปอีก 5 ปี รวมทั้งอนุญาตให้หักค่าขนส่ง ไฟฟ้า และประปา 2 เท่า เป็นระยะเวลา 10 ปี นับแต่วันที่มีรายได้

ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (2535 - 2539) เศรษฐกิจจังหวัดศรีสะเกษ มีการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 5.6 ต่อปี หากมีการกระตุ้นการลงทุนอย่างต่อเนื่องและเกินไปตามเป้าหมาย จังหวัดจะมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจร้อยละ 12 ต่อปี แผนลงทุนจังหวัดศรีสะเกษ (2540) จุดที่นำสนใจลงทุนในจังหวัดศรีสะเกษคือ ด้านทุนการรวมผลจะดีกว่าจังหวัดอื่นและจังหวัดใกล้เคียง เนื่องจากเป็นแหล่งที่มีวัตถุดิบทางการเกษตรมีแรงงานจำนวนมาก ราคาค่าที่ดินต่ำ และมีทำเลที่ตั้งเป็นทางผ่านจากจังหวัดทางฝั่งทะเลตะวันออกไปสู่จังหวัดอุบลราชธานี และประเทศลาว

5. การศึกษา

การจัดการศึกษาในอดีต

โรงเรียนในอดีตประกอบด้วยโรงเรียนประถมศึกษาที่ก่อตั้งโดยคนจากต่างจังหวัดตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา 2464 ตามที่ลงให้คำปล้ำว ำ โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาที่มีชื่อเสียงในอดีตคือโรงเรียนขุนนันทราชบุรีรังรักษ์ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2455 ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนศรีสะเกษวิทยาลัย กับเฉพาะนักบริหารชาย โรงเรียนสตรีประจำจังหวัดศรีสะเกษ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2482 ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนสตรีศรีสะเกษ กับเฉพาะนักบริหารหญิงในระยระดับรองภษาอยู่ตั้ง โรงเรียนสตรี (อาชีวศึกษา) ในอดีต ประกอบด้วย โรงเรียนประถมกสิกรรมก่อตั้งเมื่อพ.ศ. 2473 พัฒนามาเป็นโรงเรียนเกษตรกรรมศรีสะเกษ และเป็นวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศรีสะเกษในที่สุด โรงเรียนการช่างชายและโรงเรียนการช่างสตรีศรีสะเกษ ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2474 พัฒนามาเป็นวิทยาลัยอาชีวศึกษาศรีสะเกษ และวิทยาลัยเทคนิคศรีสะเกษ ในปัจจุบัน เนื่องจากโรงเรียนรัฐบาลจัดขึ้นมีไม่เพียงพอ ในระดับตลิ่ง ๆ จึงมีภาคเอกชนเข้ามาสนับสนุนในการจัดการศึกษาหลายแห่ง เช่น โรงเรียนบูรณดุสิตปี ตั้งที่อำเภออุทุมร์ โรงเรียนบุรีพัฒน์ ตั้งในเขตวัดหลวงตุมังคลาราม ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนเทพวิทยาได้ โรงเรียนสตรีเทพวิทยา ตั้งที่หน้าสถานีรถไฟศรีสะเกษ โรงเรียนเทพวิทยาเหนือ ตั้งในเขตวัดพระไย โรงเรียนทั้งสามแห่งเป็นของนายเทพ โชติบุต อติตมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดศรีสะเกษ โรงเรียนมานิตวิทยาคม รองนายมานิต อุทธิเสน คณิศสมาธิภัก

ผู้แทนราษฎรจังหวัดศรีสะเกษตั้งที่วัดเจียงอีศรีมงคลวราราม โรงเรียนสหพันธ์ศิษย์ของนายแก้ว สิงห์พันธ์ ผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายสมัย ตั้งในอำเภอเมืองศรีสะเกษ อำเภอขุขันธ์ และอำเภออุทุมพรพิสัย โรงเรียนเพิ่มพิทยาทังที่อำเภออุทุมพรพิสัย โรงเรียนราษฎรของนายสีม ไชยขยงค์ ที่อำเภอราษีไศล เป็นต้น บางแห่งได้พัฒนามาเป็นโรงเรียนของมูลนิธิ โรงเรียนของวัด และขององค์กรศาสนา เช่น โรงเรียนร่วมสันติศึกษา โรงเรียนมหาพุทธาราม โรงเรียนวัดหลวงวิทยา โรงเรียนเมธีปริยัติธรรมศรีมาฆะตวิทยา โรงเรียนนาวิวิทยา อำเภอเมือง โรงเรียนชุมชนวัดราษฎร์บำรุง อำเภอขุขันธ์ โรงเรียนปริยัติธรรมวัดสระกำแพงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย โรงเรียนวิบูลวิทยา อำเภอวังหิน โรงเรียนนาวิอุบลมิตร อำเภอกันทรลักษ์ โรงเรียนเอกชนส่วนหนึ่งได้ปิดตัวลงลงเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจ และมีโรงเรียนรัฐบาลให้บริการอยู่อย่างทั่วถึงครอบคลุมทุกพื้นที่ ส่วนโรงเรียนเอกชนที่ยังคงเปิดทำการสอนได้มีบทบาทในการเสริมการจัดการศึกษาของรัฐให้ครอบคลุมพื้นที่และประชากรมากยิ่งขึ้น

การจัดการศึกษาในปัจจุบัน

ปัจจุบันในจังหวัดศรีสะเกษมีสถานศึกษาอันประกอบด้วย ศูนย์เลี้ยงเด็กกำพรช ๓ แห่ง ศูนย์โรคเรื้อรัง ๑ แห่ง ศูนย์การศึกษาของโรงเรียนและศูนย์บริการทางการศึกษาอำเภอ โรงเรียนและวิทยาลัยทั้งสิ้น 1,361 แห่ง จำแนกดังนี้

- โรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ 883 แห่ง แยกเป็น โรงเรียนระดับก่อนประถมศึกษาและประถมศึกษา 688 แห่ง ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา 195 แห่ง

- โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา มี 91 แห่ง เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย ทางแห่งต้นโรงเรียนภาคประชาชนเศษาร์ 29 ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2537 และโรงเรียนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชภัฏนครราชสีมาตั้งเมื่อ พ.ศ. 2540 มีหอพักให้นักเรียนอยู่ประจำ รับเด็กที่ด้อยโอกาสและให้นักเรียนได้รับบริการค่า 7 เพิ่มจากปกติ

- โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนมี 15 แห่ง เป็นโรงเรียนการกุศลของวัด 3 แห่ง โรงเรียนประเภทการศึกษาของศาสนา 1 แห่ง โรงเรียนของมูลนิธิทางศาสนาคริสต์ 3 แห่ง ส่วนที่เหลือเป็นโรงเรียนเอกชนซึ่งดำเนินการจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส เปิดการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับมัธยมศึกษา ในปีการศึกษา 2541 มีจำนวน

นักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนรวม 7,888 คน เห็นจากการศึกษา 2540 จำนวน 799 คน

- โรงเรียนในสังกัดอื่น เช่น สังกัดเทศบาลเมืองศรีสะเกษ 2 แห่ง คือโรงเรียนเทศบาล 1 (วัดเจียงขี) และโรงเรียนเทศบาล 2 (ริมนิคมอุตสาหกรรม) เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดกรมการศาสนา 5 แห่ง เป็นโรงเรียนสอนปริยัติธรรม และศาลาแม่ทัพด้วย ศูนย์เลี้ยงเด็กกำพรชในวัด 229 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็ก 108 แห่ง สังกัดกรมตำรวจ คือโรงเรียน ต.จ.ศ. 1 แห่ง ที่อำเภอกันทรลักษ์

- ในระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษามีวิทยาลัยสังกัดกรมอาชีวศึกษา 6 แห่ง คือวิทยาลัยเทคนิคศรีสะเกษ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศรีสะเกษ วิทยาลัยสารพัดช่างศรีสะเกษ วิทยาลัยการอาชีพศรีสะเกษ วิทยาลัยการอาชีพกันทรลักษ์ และวิทยาลัยการอาชีพขุนหาญ เปิดสอนวิชาชีพระดับ ปวช.ปวส. และหลักสูตรอาชีวพระยาศรี นิสิตกุลเพิ่มทักษะวิชาชีพ และที่น่าสนใจ เช่น หลักสูตรชั้นมัธยมศึกษา พิเศษได้ศ. คอมพิวเตอร์โปรแกรม

- วิทยาลัยสังกัดกรมพลศึกษา มี 2 แห่ง คือโรงเรียนกีฬาศรีสะเกษที่รับนักเรียนสำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษาเข้าเรียน และวิทยาลัยพลศึกษาศรีสะเกษที่เปิดสอนถึงระดับปริญญาตรีโดยเป็นโครงการร่วมกับสถาบันราชภัฏสุรินทร์

ในปีการศึกษา 2540 มีครูอาจารย์ทำการสอนทั้งสิ้น 13,215 คน แยกเป็นชาย 8,280 คน หญิง 4,935 คน คือจำนวนนักวิชาการศึกษาทั้งสิ้น 286,346 คน อัตราส่วนครูอาจารย์ต่อนักเรียน 1 : 22 คน จำแนกเป็นนักวิชาในระดับมัธยมศึกษา ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 213,742 คน มีครูอาจารย์ทั้งสิ้น 18,338 คน อัตราส่วนครูอาจารย์ต่อนักเรียน 1 : 21 ระดับมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา 64,464 คน ครูอาจารย์ 2,378 คน อัตราส่วนครูอาจารย์ต่อนักเรียน 1 : 28 คน ระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษา 8,602 คน ครูอาจารย์ 375 คน อัตราส่วนครูอาจารย์ต่อนักศึกษา 1 : 22 คน ถ้าพิจารณาจากอัตราส่วนครูต่อนักเรียนแล้วถือว่ามีความเหมาะสม

ในปีการศึกษา 2540 วุฒิสถาครูอาจารย์ที่สอนระดับมัธยมศึกษา ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา รวมกัน จำนวน 13,215 คน พบว่าสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี 142 คน หรือร้อยละ 1.47 ระดับปริญญาตรี 11,035 คน หรือร้อยละ 83.50 ระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า จำนวน 1,324 คน หรือร้อยละ 10.01 ระดับต่ำกว่าอนุปริญญาจำนวน 714 คน หรือร้อยละ 5.40 ตามลำดับ นับได้ว่าครูอาจารย์ส่วนใหญ่มีวุฒิปริญญาตรี ส่วนในระดับอาชีวศึกษา

และอุดมศึกษา มีครูอาจารย์ทั้งสิ้น 378 คน จำแนกเป็นวุฒิปริญญาเอก 1 คน หรือร้อยละ 0.26
ปริญญาโท 36 คน หรือร้อยละ 9.52 ปริญญาตรี 310 คน หรือร้อยละ 82.10 หนุปริญญาหรือ
เทียบเท่า 36 คน หรือร้อยละ 9.52 ตำแหน่งอนุปริญญา 4 คน หรือร้อยละ 1.05 โดยเฉลี่ยครู
อาจารย์ส่วนใหญ่มิ่วฒิปริญญาตรีเช่นกัน

ถึงว่าส่วนการเข้าศึกษาของนักเรียนในจังหวัดพบว่าในปึกการศึกษา 2539 สามารถ
จัดการศึกษาแก่นักเรียนในระดับก่อนประถมศึกษาอายุ 3 - 5 ปี ได้ร้อยละ 69.29 ในระดับประถม
ศึกษาอายุ 6 - 11 ปี ได้ร้อยละ 91.39 ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอายุ 12 - 14 ปี ได้ร้อยละ 78.41
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและระดับ ว่าง อายุ 15 - 17 ปี ได้ร้อยละ 29.08 ระดับอาชีวศึกษา
และอุดมศึกษา อายุ 18 - 21 ปี ได้ร้อยละ 1.99 จะเห็นได้ว่าอัตราการศึกษาต่อในระดับสูงของ
ประชากรหรือระดับค่อนข้างต่ำ ในปึกการศึกษา 2540 มีนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถม
ศึกษาปีที่ 6 ไม่เรียนต่อชั้น ม.1 จำนวน 2,054 คน หรือร้อยละ 11.62 นักเรียน ที่สำเร็จการศึกษา
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ไม่เรียนต่อ 1,770 คน คิดเป็นร้อยละ 38.39

การศึกษานอกโรงเรียน

สถานศึกษาสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน มีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนทั้ง
ในจังหวัดศรีสะเกษและอำเภอต่าง ๆ รวม 23 ศูนย์ ดำเนินการในปีงบประมาณ 2539 โดยมี
ผลการปฏิบัติงานตามเป้าหมาย 70,944 คน แยกเป็น กิจกรรมส่งเสริมการรู้หนังสือ 1,007 คน
การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา 8,968 คน ระดับมัธยมศึกษาแบบปกติ 24,072 คน แบบ
ขยายโอกาส 2,462 คน แบบประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปวช. 140 คน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
8,312 คน การศึกษาสายอาชีพกลุ่มสนใจ 12,307 คน วิชาชีพระยะสั้น 18,610 คน

นอกจากนี้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนยังรับผิดชอบจัดและดูแลห้องสมุด
ประชาชน ซึ่งมีห้องสมุดประชาชนจังหวัด 1 แห่ง ห้องสมุดประชาชน "เฉลิมราชกุมารี" 1 แห่ง
ห้องสมุดประชาชนอำเภอ 14 แห่ง และที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน 1,277 แห่ง สืบตั้งชุดอุปกรณ์
รับสัญญาณดาวเทียมในสถานศึกษา และศูนย์การเรียน 158 จุด (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
จังหวัดศรีสะเกษ: 2540, น.13)

แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา

มีควมพยายามจะจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเพื่อให้บุตรหลานของประชาชนชาว จังหวัดศรีสะเกษเข้าศึกษาเล่าเรียน เช่น สถาบันราชภัฏ สถาบันเทคโนโลยีชั้นสูงของจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย และวิทยาลัยพยานาถ ในปี พ.ศ.2540 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดสรรงบประมาณ ดำเนินการเตรียมการจัดตั้งสถาบันราชภัฏศรีสะเกษ ในพื้นที่สาธารณะในงบักน้ำ ตำบลโพธิ์ อำเภอมือเือง ที่มีประชาชนบางส่วนไปครอบครอง แต่ไม่สามารถเปิดทำการสอนได้เนื่องจากขาด งบประมาณในการการก่อสร้างอาคารสถานที่และอุปกรณ์การจัดกาเรียนการสอน รวมทั้งเงิน เดือนและค่าจ้างสำหรับบุคลากรในสถาบัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ส่งเจ้าหน้าที่และผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัย มาสำรวจเตรียมการจัดตั้งสถาบันเทคโนโลยีชั้นสูง เมื่อ พ.ศ. 2537 โดยได้แยกแพร่เขตการผลการ ดำรวจ และแถลงข่าวให้ประชาชนได้ทราบพร้อมการเตรียมที่ดินส่วนับจัดตั้งไว้แล้วที่ตำบล พนงครก อำเภอมือเือง แต่ผลที่สุดก็ไม่ได้ดำเนินการเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาอื่น ๆ และให้ทราบจากผู้เกี่ยวข้องว่าจังหวัดยังมีภาระหนี้ในการจัดตั้งสถาบันแห่งนี้

สำหรับวิทยาลัยพยานาถนั้น เริ่มกำหนดก่อสร้างเพื่อจัดตั้งในอีกประมาณ 2541 แต่เนื่องจากภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ จึงมีเพิกถอนงบประมาณที่ก่อสร้าง ที่ป่าสาธารณะ บ้านจ่อ ตำบลน้ำคำ อำเภอมือเือง เท่านั้น

ปัญหาในการจัดการศึกษา

จังหวัดศรีสะเกษได้มีปัญหามากทางการศึกษาดำ โดยเฉพาะการศึกษาขั้นระดับ ประถมศึกษาจากภาวะขาดแคลนคุณครูทางการเรียน โดยสำนักงานคณะกรรมการประมณ ศึกษาแห่งชาติ เปรียบเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ทั่วประเทศ พบว่านักเรียนประถมศึกษาของจังหวัด ศรีสะเกษมีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาดำ จนกระทั่งมีการนำร่องจัดตั้งศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนที่ จังหวัดศรีสะเกษ จัดการออกกลางคันสูง ผลการศึกษาค้นคว้าในระดับสูงน้อย การลงทุน ในการการศึกษาของเด็กสูงมากถึงประมาณร้อยละ 30 ขรกนักเรียนทั้งหมดติดต่อกับผลการดาบิ จากการสำรวจภาวะหนี้สินพบว่าครูส่วนใหญ่มีหนี้สินมาก จึงอาจส่งผลกระทบต่อการจัดการ เรียนการสอนได้

สถาบันการศึกษาในระดับสูง เพื่อรองรับการเลือกต่อของนักเรียนที่สำคัญ เช่น วิทยาลัย สถาบันอาชีวศึกษา จะได้รับการพิจารณาให้จัดตั้งในจังหวัดศรีสะเกษเป็นลำดับท้าย ๆ หลังจากจัดตั้งในจังหวัดใกล้เคียงแล้ว จว.เกษตรสหภาพการเมือง ชาวศรีสะเกษจึงต้องส่งบุตรหลานไปศึกษาในต่างจังหวัด เช่น จังหวัดขอนแก่น อุบลราชธานี สุรินทร์ บุรีรัมย์ นครราชสีมา นครราชสีมา ตลอดจนกรุงเทพมหานครซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายในการศึกษาสูงขึ้นในด้านค่าขนานพาหนะ ค่าที่พัก และอื่น ๆ

การจัดการศึกษาแก่เด็กยากจน โดยความริบผิดชอบของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดศรีสะเกษ ทางรัฐบาลได้ให้มีการกู้ยืมเงินทางการศึกษา แก่นักเรียนตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจนถึงปริญญาตรี ในปีการศึกษา 2540 จำนวน 108,319,000 บาท iver นักเขียนจังหวัดศรีสะเกษ ได้ทั้งสิ้นจำนวน 9,537 คน ซึ่งจะส่งเสริมให้เด็กที่ยากจนได้มีโอกาสเรียนสูงขึ้น ส่วนรับเด็กพิการสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษได้ทำการทบทวนครูผู้สอนเด็กพิการเป็นพิเศษจากโรงเรียนเด็กปกติ จำนวน 41 โรงเรียน และได้สำรวจนักเรียนที่มีสภาพร่างกายหรือสมองพิการ แล้วนำเข้ามาเรียนร่วมกับเด็กปกติ ปีการศึกษา 2541 มีเด็กพิการเข้าเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 1,472 คน

6. การสาธารณสุข

การสาธารณสุขศรีสะเกษในอดีต

โรงพยาบาลการแพทย์และการสาธารณสุขในจังหวัดศรีสะเกษ มีหลักฐานที่คณะกรรมการกฤษฎีกาได้ไปในปี พ.ศ.1724 ครั้งเมื่อพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 มหาราชองค์สุดท้ายของเขมรขึ้นครองราชย์ ได้ทรงก่อสร้างปราสาทหินทรายกูฏี สาทพนม พระขรรค์ บายน บันพาสะมา และโรคยาศาล (โรงพยาบาล) 102 แห่งซึ่งในจำนวนนี้ ปราสาทหินตะกั่วเก่าแพนน้อย ตำบลอุทุมพรพิสัย และปราสาทบ้านถมอ อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ ก็คือ โรคยาศาล (โรงพยาบาล) ตามจารึกที่พบที่ปราสาทพระขรรค์ ซึ่งมีรูปแบบและแผนผังแบบโรคยาศาล จากการพบแผ่นจารึกสำริดของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่ปราสาทบ้านโคกปราสาท ตำบลนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ (ศรีศักดิ์ วิฑิตโกตม : 2533 น. 471-472) ในโรคยาศาลมีภาพรูป พระวชิรศักดิ์ เป็นองค์พระพุทธรูปทรงพระ คือ “พระโพธิ์ขอมคู่ไวฑูรย์ประภา” แผ่นจารึกดังกล่าว พรรณนาถึงความอุปถัมภ์บำรุงโรงพยาบาล มีนายแพทย์ บุรุษพยาบาล นางพยาบาล ฯลฯ ส่วนในบริเวณที่ตั้งของ

5. โรคทางหรือโรคขาดสารอาหาร
6. โรคฉี่หนู
7. ระบบทางเดินหายใจ เช่น ไข้หวัด วัณโรคปอด

ซึ่งได้มีการรักษาพยาบาลตามระบบแพทย์แผนปัจจุบัน ควบคู่ไปกับระบบแผน
แผนพื้นบ้านตลอดมา

สาธารณสุขชนบทเริ่มมีการบริหารจัดการที่ดีขึ้น ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (2520-2524) โดยรัฐบาลมีนโยบายการพัฒนาชนบทโดยใช้ความต้องการ
ของประชาชนเป็นตัวนำ พบว่าปัญหาหลักของประชาชนมี 3 ประการ คือ ความยากจน ความ
ไม่รู้ และความเจ็บป่วย ซึ่งปัญหาดังกล่าวจะส่งผลโยงใยต่อกัน เป็นเหตุให้ประชาชนไม่สามารถ
มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ และในร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 4 นี้เอง กระทรวง
สาธารณสุขได้นำยุทธศาสตร์สำคัญคือ การสาธารณสุขมูลฐาน ตามประกาศขององค์การอนามัย
โลกที่ชื่อมาดรา ประเทศอินเดีย ในปี 1978 (พ.ศ. 2521) ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการให้สิทธิ
สาธารณสุขชนบทแก่ชนบท ทั้งการรักษาพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค และการฟื้นฟู
สมรรถภาพ ที่ดำเนินโดยประชาชนโดยการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างเหมาะสม เพื่อให้บรรลุ
เป้าหมาย “ประชาชนมีสุขภาพที่ดีจนทั่วไทยปี 2543” ยุทธศาสตร์นี้ได้สร้างและพัฒนางองค์กร
ประชาชนระดับหมู่บ้าน 2 ประเภทคือ ผู้สื่อข่าวสาธารณสุข (มสส.) และอาสาสมัครสาธารณสุข
ประจำหมู่บ้าน (อสม.) เพื่อให้เป็นผู้นำชุมชนด้านสาธารณสุข มีหน้าที่แนะนำประชาชนด้าน
สุขภาพอนามัย การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การฟื้นฟูสมรรถภาพและการรักษาพยาบาล
เบื้องต้น ซึ่งจังหวัดศรีสะเกษได้ดำเนินการสร้างและพัฒนางองค์กรนี้ นับจากนั้นจนถึงปัจจุบันได้
ครบทุกหมู่บ้าน เมื่อเริ่มปฏิบัติการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 (2525-2529)
ซึ่งมีนโยบายพัฒนาตัวคน มุ่งแก้ไขฐานะของความยากจน ความไม่รู้และความเจ็บป่วย เพื่อให้
ประชาชนสามารถช่วยเหลือตัวเองได้และได้รับบริการพื้นฐานอย่างทั่วถึง จังหวัดศรีสะเกษได้
มีบทบาทสำคัญในปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยมีกระทรวงมหาดไทย ศึกษาธิการ เกษตร
และสหกรณ์ สาธารณสุข พานิชย์ และอุตสาหกรรม รวมไปถึงองค์กร มสส. และ อสม. ร่วมกัน
พิจารณาวิเคราะห์ปัญหา และเสนอโครงการที่ขอแก้ไขปฎิการให้ปัญหาลดน้อยลงไป

ปัญหาสาธารณสุขสำคัญๆของจังหวัดศรีสะเกษ ในช่วงต้นของแผนพัฒนา
เศรษฐกิจ ฉบับที่ 5 (ปี 2525) มีดังนี้

1. โครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพและสาธารณสุขยังกระจายไม่ทั่วถึง เช่น โรงพยาบาลประจำอำเภอ สถานีอนามัยประจำตำบล องค์การบริหารส่วนสุขในหมู่บ้านจึงมีไม่เพียงพอ

2. อัตราเกิด - อัตราตาย - อัตราเพิ่มของประชากรสูง

3. ขาดแคลนอัตรากำลัง เช่น แพทย์ พยาบาลมากที่สุดในประเทศไทย

4. อัตราป่วยด้วยโรคขาดสารอาหารในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี เด็กวัยเรียนอยู่ในเกณฑ์สูง

5. อัตราป่วยด้วยโรคระบบทางเดินหายใจ ระบบทางเดินอาหาร อยู่ในอัตราสูง

6. ประชากรป่วยและตายด้วยโรคมาเลเรียสูง

7. ประชากรป่วยด้วยโรคพยาธิต่างๆ ในดิน จำได้ เป็นจำนวนมาก

8. ยังคงพบโรคที่สามารถป้องกันได้ด้วยวัคซีนเกิดขึ้น เช่น วัณโรค คอตีบ ไอกรน บาดทะยัก โสคันหลังอักเสบ หัด คางทูม อีสุกสีโค เป็นต้น

9. กลุ่มผู้พิการ ทุพพลภาพ ผู้ด้อยโอกาส ผู้มีรายได้น้อย ยังไม่สามารถให้เกิดการทางการแพทย์และสาธารณสุขอย่างทั่วถึง

10. ประชาชนไม่มีน้ำสะอาดดื่มอย่างเพียงพอตลอดปี

นอกจากนั้นในปลายแผนพัฒนาฉบับที่ 5 (ปี 2528 - 2529) ได้เกิดโรคใหม่ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วต่อชีวิตมนุษย์ต่างๆ เช่น แพร่เข้ามาในประเทศไทย นั่นคือโรคภูมิคุ้มกันบกพร่อง หรือ เอชไอวี (Acquired Immune Deficiency Syndrome) ซึ่งแม้ในปัจจุบันก็ยังไม่มียารักษาให้หายขาดได้

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 8 (2530 - 2534) ยังเน้นการพัฒนาช่วยเหลือนำให้พบว่า ปัญหาด้านสาธารณสุขได้ลดขนาดของปัญหาและความรุนแรงลงไป ตัวชี้วัดด้านผลกระทบ ภาวะแก่ แสดงผลที่ดี เช่น การทำงานภูมิคุ้มกันการฉีดวัคซีนเด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี ถึงวัยเรียนนั้น ดำเนินการได้ทั่วถึง โรคติดต่อ เช่น ไข้เลือดออก โสคัน บาดทะยัก คอตีบ มีอัตราการป่วยน้อยลงและลดลงอย่างเห็นได้ชัด แต่โรคภูมิคุ้มกันบกพร่อง หรือโรคเอดส์ ซึ่งประชาชนยังไม่ตระหนักเพียงพอในการป้องกันโรคที่ไม่มีแนวโน้มน่าดีขึ้น ก็แปลกว่านั้นโรคภัยโรคที่เริ่มจะลดลง กลับมามีอัตราป่วยที่สูงขึ้นซึ่งถือว่าเป็นโรคภัยโรคภัยของโรคเอดส์ติดด้วย

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (2535 - 2539) การเจ็บป่วยด้วยโรคที่มาจากเทคโนโลยีใหม่ หรือความเจริญก้าวหน้าวิเศษ คือ อุบัติเหตุมีอัตราการใช้และ

ตามสูงขึ้นมาอีก เช่นเดียวกับโรคเกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพของมนุษย์ เช่น โรคหัวใจ โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน และภาวะแปรปรวนทางจิต ส่วนภาวะทุพโภชนาการนั้นได้รับการแก้ไขตลอดมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5-6 และ 7 นี้ ได้ทุเลาลง แต่ในด้านการขาดสารอาหารของจังหวัดศรีสะเกษยังคงมีมากที่สุดในประเทศตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

การสาธารณสุขในปัจจุบัน

จากแผนของการพัฒนาระบบสาธารณสุขจังหวัดศรีสะเกษ จากอดีตถึงปัจจุบันพบว่า สถานการณ์ทางสาธารณสุขของจังหวัดเป็นดังนี้ มีสถานสาธารณสุขจังหวัดศรีสะเกษ รายงานประจำปี 2539 และรายงานประจำปี 2540 :

1. ระบบโครงสร้างบริการขั้นพื้นฐานทางสาธารณสุขกระจายอยู่ในแผนที่ 1 กล่าวคือ มีโรงพยาบาลทั่วไป (General Hospital) ขนาด 450 เตียง 1 แห่ง คือ โรงพยาบาลศรีสะเกษ

มี โรงพยาบาลชุมชน (ประจำอำเภอ)	17	แห่ง
- ขนาด 90 เตียง	3	แห่ง
- ขนาด 60 เตียง	3	แห่ง
- ขนาด 30 เตียง	9	แห่ง
- ขนาด 10 เตียง	2	แห่ง

มี สถานีอนามัย (ประจำตำบลและหมู่บ้าน) 250 แห่ง

มี สถานีอนามัย เขตเมือง 1 แห่ง

มี สำนักงานสุขภาพชุมชน 1 แห่ง

2. อัตราการเกิด การตาย ของประชากร

อัตราการเกิด	14.99	ต่อพันประชากร
อัตราตาย	5.14	ต่อพันประชากร
อัตราเพิ่ม ร้อยละ	0.98	(0.98%)
อัตราการตายของทารก	0.39	ต่อพันประชากรเด็กเกิดมีชีวิต
อัตราตายมารดา	0.04	ต่อพันประชากรเด็กเกิดมีชีวิต

3. อัตรากำลังด้านสาธารณสุข ยังคงขาดแคลนในอัตราสูงสุดของประเทศคือ มีแพทย์เพียง 66 คน (1 ต่อประชากร 21,364 คน) ทันตแพทย์ 16 คน (1 ต่อประชากร 82,914 คน)

เก๊าศีรษะ 38 คน (1 ต่อประชากร 39,167 คน) พยาบาลวิชาชีพ 487 คน (1 ต่อประชากร 2,895 คน) พยาบาลเทคนิค 395 คน (1 ต่อประชากร 3,905 คน) และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข 957 คน (1 ต่อประชากร 1,481 คน)

4. การตรวจหาเชื้อไวรัสในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปีลดลง เมื่อปี พ.ศ. 2528 มีเด็กขาดสารอาหารระดับ 2.3 ร้อยละ 17.6 ของเด็กกลุ่มนี้ทั้งหมด เมื่อปี พ.ศ. 2539 บ่งชี้ว่าไม่พบเด็กขาดสารอาหารระดับ 3 เลย ส่วนระดับ 2 ลดลงเหลือร้อยละ 0.32 ระดับ 1 จากเดิมร้อยละ 49.3 ลดลงเหลือร้อยละ 10.10 ขณะที่เด็กภาวะปกติเดิมมีเพียงร้อยละ 33.2 ได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 89.58

5. โรคระบบทางเดินหายใจ และโรคระบบทางเดินอาหารยังคงมีอัตราการป่วยที่สูงอยู่เป็นลำดับที่ 1 และ 2 ด้วยอัตรา 43,279.72 และ 20,755.57 ต่อแสนประชากรตามลำดับ

6. โรคหัวใจและโรคระบบเชิงกระดูกถึงคงเป็นสาเหตุการตายอันดับที่ 1 และ 2 ด้วยอัตราตาย 68.09 และ 57.87 ต่อแสนประชากรตามลำดับ นับเป็นการเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2535 ซึ่งมีเพียง 46.13 และ 30.04

7. อัตราการพบพยาธิทุพพินลดลง จากร้อยละ 35.31 ในปี พ.ศ. 2535 เหลือร้อยละ 13.91 ในปี พ.ศ. 2539 พบพยาธิใบไม้ในตับจากร้อยละ 14.39 ในปี 2535 ลดลงเหลือร้อยละ 0.95 และพยาธิปากขอ พบร้อยละ 25.6 ในปี พ.ศ. 2535 ลดลงเหลือร้อยละ 15.12 ในปี พ.ศ. 2539

8. อัตราการพบโรคติดเชื้อที่ป้องกันได้ด้วยวัคซีน ในปี พ.ศ. 2539 ไม่พบผู้ป่วยด้วยโรคบาดทะยักในเด็กแรกเกิด ในขณะที่ปี พ.ศ. 2535 พบ 26.42 ต่อเด็กเกิดมีชีวิตแสนคน ไม่พบโรคไทฟอยด์ถึงถิ่น (Typhoid fever) ตลอดระยะ 6 ปี ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 แต่ยังคงพบโรคหัดและโรคโอดน 0.7 และ 0.22 ต่อประชากรแสนคนตามลำดับ

9. ผู้มีรายได้น้อย ผู้พิการทุพพลภาพ ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ รวมตลอดถึงผู้ที่สังคมควรช่วยเหลือเกื้อกูลได้รับบริการสุขภาพโดยไม่คิดมูลค่า สามารถใช้บริการทางการแพทย์และสาธารณสุขจากสถานพยาบาลของรัฐได้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย ร้อยละ 94.18

10. ประชาชนมีการพัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อมก่อนเริ่มที่อยู่มากขึ้นให้สะอาด เป็นระเบียบ ไม่รกรุงรัง มีการกำจัดมูลสัตว์ที่ได้ดินได้ขึ้นแต่ยังปฏิบัติไม่ได้ทุกหลังคาเรือน

11. โรคเอดส์ที่เป็นปัญหาสำคัญของประเทศขณะนี้ จังหวัดศรีสะเกษมีข้อมูลผู้ติดเชื้อไวรัสเอดส์ 4 ราย คิดราป่วย 0.22 ต่อประชากรแสนคน ในปี พ.ศ. 2533 และเพิ่มขึ้นเป็นพบผู้ป่วยโรคเอดส์ 150 ราย และผู้ติดเชื้อ 14 ราย อัตราป่วย 10.47 ต่อแสนประชากร ในปี พ.ศ. 2539

12. อุมัตติเหตุมีแนวโน้มสูงขึ้น โดยผู้ป่วยด้วยอุบัติเหตุทุกชนิด เพิ่มขึ้นจาก 55.11 ต่อแสน ในปี 2535 เป็น 8,801.28 คน ในปี 2539 ผู้ป่วยจากอุบัติเหตุจราจรเพิ่มขึ้นจาก 2,132 ต่อแสนในปี 2536 เป็น 2,850.28 ในปี 2539 ผู้ป่วยจากอุบัติเหตุขนส่งเพิ่มขึ้นจาก 2.30 ต่อแสนในปี 2535 เป็น 10.39 ในปี 2539

13. ผู้ป่วยที่มีภาวะแปรปรวนทางจิต ในปี 2535 พบ 21.22 ต่อพันประชากรเพิ่มขึ้นเป็น 28.8 ต่อพันประชากรในปี 2539

14. ในปี 2539 ได้ตรวจโลหิตแยกสารกลุ่มเสี่ยงต่อสารเคมีตกค้างในกระแสโลหิต จำนวน 32,960 คน พบว่าผลการตรวจเลือดไม่ปกติร้อยละ 1,236 (ร้อยละ 3.73) และยังมีเกษตรกร ที่มีผลตรวจเลือดที่มีความเสี่ยงต่อสารเคมี 10,256 (ร้อยละ 31.12)

ศักยภาพ และโอกาส

1. ประชากรในจังหวัดศรีสะเกษมีจำนวนเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง ซึ่งจะเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของคนให้มีคุณภาพ การได้รับการบริการพื้นฐานและความช่วยเหลือจากภาครัฐ ความระมัดระวังด้านสุขภาพโดยมูลค่าและความสนใจ สามารถให้รับทั่วถึงมากขึ้น ขณะเดียวกัน ประชาชนมีความรู้ความสามารถในการพึ่งตัวเองได้มากขึ้น

2. คุณลักษณะของคนศรีสะเกษ ส่วนใหญ่จะมีโครงสร้างร่างกายที่ดี แข็งแรง จิตใจมีความอดทนสูง ใฝ่เรียน ใฝ่ทำงาน มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว มีความผูกพันต่อกัน มีความรักใคร่ปรองดองกัน มีความกตัญญูต่อพ่อแม่สูง โอกาสพัฒนาด้านจิตใจสูง

3. ประชาชนส่วนใหญ่ฐานะการครองชีพดีขึ้น ได้ทำการว่างนึ่งสืบทอดในภาคเกษตร ทำการ 80 มี มีร้อยละ 76.6 (พ.ร.ศ.ศรีสะเกษ / พ.ศ. 2539) และการมีหอกระจายข่าวเกือบทุกหมู่บ้าน เป็นโอกาสให้ประชากรได้เรียนรู้ และรับข่าวสารในการดูแลสุขภาพของตนเอง ตลอดจนการพัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ให้มากขึ้น

4. โรคภัยหรือรูปแบบการเจ็บป่วยที่มีน้อยคือ เช่น โรคระบาดต่าง ๆ ตลอดจนภาวะการขาดสารอาหารในเด็กได้ลดลงอย่างมาก เป็นโอกาสในการพัฒนาโครงสร้างทางร่างกายที่ดีกว่าเดิม เมื่อประกอบกับโอกาสที่จะได้รับทางการศึกษาแล้ว ประชากรวัยแรงงานน่าจะมีปัญญาเฉลียวฉลาดและได้รับการศึกษาต่อเนื่องมากขึ้น สามารถประกอบอาชีพได้ต่างมีประสิทธิภาพ

5. การมีระบบข้อมูลข่าวสารโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ดีและเหมาะสม เช่น การใช้ระบบคอมพิวเตอร์ที่สามารถเชื่อมข้อมูลได้ในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบลอย่างทั่วถึง ในอนาคตอันใกล้ จะทำให้การบริหารจัดการด้านการแพทย์และสาธารณสุขเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว ทันเวลา และทั่วถึงมากขึ้น

6. การพัฒนาการแพทย์แผนไทย การใช้สมุนไพร การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จะทำให้มีการแพทย์ทางเลือก (Alternative Medicine) มากขึ้น ประชากรสามารถเลือกใช้บริการแพทย์ตามความเหมาะสมได้ และยังสามารกรสร้างประโชติคเ็นตราค่าใช้จ่ายในการนำเข้าวัตถุดิบจากก้นท์ ผลิตภัณฑ์ทางการแพทย์การสาธารณสุขได้มากขึ้น นอกจากนี้ยังเห็นโอกาสให้ประชาชนผู้สนใจ ได้เข้ารับการศีกษาเพื่อประกอบอาชีพด้านนี้ช่วยดูแลชุมชน และเพิ่มรายได้ให้แก่ตนเองในอนาคต

7. ในปีงบประมาณ 2541 จังหวัดศรีสะเกษได้รับงบประมาณการก่อสร้างวิทยาลัยพหุบาลนครราชสีมาศรีสะเกษขึ้น ซึ่งเป็นที่ลาดหัวในการผลิตบุคลากรพหุบาลที่มีคุณภาพ ในสถานบริการสาธารณสุขและชุมชนให้เพียงพอมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดด้านสาธารณสุขที่จำเป็นต้องมีการแก้ไขอย่างรีบด่วนคือการขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ทุกระดับ และการขาดแคลนเครื่องมืออุปกรณ์การแพทย์ในกรณีการรักษาพยาบาลในขั้นสูง นอกจากนี้แม้ว่าประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดจะผ่านการผ่านออกเขียนได้ แต่การบริหารจัดการด้านสุขภาพกระจายข่าวในหมู่บ้านยังอยู่ในขั้นกำลังพัฒนาเท่านั้น ส่วนหนึ่งเห็นได้จากการที่ประชาชนยังบริโภคสิ่งที่ไม่ถูกค้อง เช่น ซื้ยาจากผู้เ่ขาย ซื้ยาแบบผสมสีที่ลาจากพิษสั้สร้างกาน ฯลฯ มีปัญหาการติดสารเสพติดในกลุ่มวัยแรงงาน ผู้ว่างงาน นักเรียน นักศีกษา ซึ่งพบในชุมชนเมืองมากกว่าชนบท และขยายตัวมากขึ้นทุกขณะ เป็นเหตุให้ต้องใช้งบประมาณทางด้านสาธารณสุขเพิ่มขึ้นด้วย

7. ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติหมายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่เองตามธรรมชาติ และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ได้ ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดศรีสะเกษ มีดังนี้

ป่าไม้

สภาพพื้นที่ป่าไม้โดยทั่วไปของจังหวัดศรีสะเกษ ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นที่ราบ จึงทำให้ราษฎรที่ต้องการพื้นที่เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและพื้นที่เพื่อการเกษตรเข้าไปหักร้างถางพง ทำให้ป่ามีสภาพเสื่อมโทรม ขณะนี้ยังคงมีสภาพป่าที่สมบูรณ์ในบางพื้นที่ เช่นบริเวณภูเขาคิดชายแดนเท่านั้น ป่าไม้ในจังหวัดศรีสะเกษ แบ่งเป็นได้ 3 ประเภท ได้แก่

1. ป่าดงหรือป่าโคก ป่าแพะหรือป่าดงรัง มีลักษณะโปร่ง ก่อนข้างเป็นทุ่งหญ้า มีต้นไม้ขึ้นต่าง ๆ กัน ที่ธรรมชาติ ได้แก่ หญ้าคา ไม้ไผ่ หญ้าเหล็ก ไม้ดอกขี้เหล็ก ไม้พลอง ไม้เหียง ไม้ตะแบก ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้พะยอม ไม้แค้ ไม้ชะบัก

2. ป่าไม้เบญจพรรณ ได้แก่ ไม้ปราง ไม้รวก ไม้ชิงชัน ตะเคียนใหญ่ ราชพฤกษ์ รกฟ้า เสลดมา ประดู่ จิงหิ้น มะค่าโมง พะยูงแกดบ มะหาดือ ก้านเหลือง ยางเสี้ยน ตะแบกใหญ่

3. ป่าบุ่ง ป่าทาม เป็นป่าในที่ลุ่มมีน้ำ มีน้ำท่วมถึงในฤดูฝน ป่าบุ่ง ป่าทาม มีระบบนิเวศมีสัตว์ขึ้นขึ้น มีความหลากหลายทางด้านชีวภาพสูง มีประโยชน์ต่อการรักษาคุณภาพของระบบนิเวศน้ำ และเป็นแหล่งที่เอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของชุมชนในฝั่งแม่น้ำ ป่าทามไม่ได้จัดเข้าเป็นป่าดงดิบ แต่ถูกจัดให้เป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ พบทั่วไปตามลุ่มน้ำ แม่น้ำมูล แม่น้ำชี ห้วยลำบาย ห้วยทะยง ห้วยกันหัน เป็นต้น

ปัจจุบันจังหวัดศรีสะเกษ มีพื้นที่ป่าไม้ จำนวน 1,639,112 ไร่ หรือประมาณ 2,622.38 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 30 ของพื้นที่จังหวัด จำนวนป่าที่ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ 25 แห่ง พื้นที่ 1,247,312 ไร่ และป่าเตรียมประกาศเป็นป่าสงวนอีก 4 แห่ง ห้วยป่าขนาดเล็กที่ยังคงเหลือในชุมชนส่วนหนึ่งเป็นป่าชุมชน ป่าช้า และป่าที่เกิดจากการรื้อร้างวัดป่า

แหล่งน้ำตามธรรมชาติ ที่สำคัญมีดังนี้

1. แม่น้ำมูล ต้นกำเนิดและไหลจากจังหวัดนครราชสีมา เข้าสู่จังหวัดศรีสะเกษ บริเวณอำเภอรามัญโคก ผ่านพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอขามเฒ่า อำเภอกันทรารมย์ แล้วไหลไปบรรจบกับแม่น้ำชีที่จังหวัดอุบลราชธานี พื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูลเป็นที่ราบลุ่ม มีน้ำท่วมถึงในฤดูฝนและมีแหล่งน้ำธรรมชาติเรียงรายตามพื้นที่ลุ่มริมฝั่งแม่น้ำตลอดสาย

2. ห้วยทับทัน ต้นลำธารอยู่ที่เทือกเขาพนมดงรัก บริเวณเขตพื้นที่อำเภอบ้านเขว
จังหวัดสุรินทร์ เป็นเส้นแบ่งเขตระหว่างจังหวัดสุรินทร์กับจังหวัดศรีสะเกษ ไหลผ่านเขตอำเภอ
ห้วยทับทัน อำเภอเมืองจันทร์ กิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ อำเภอปรางค์

3. ห้วยลำรางู ต้นลำธารอยู่ที่เทือกเขาพนมดงรัก ไหลจากเขตอำเภอดุสิต
อำเภอชุมแสง อำเภอปางศิขิ อำเภอวังหิน อำเภอเมือง ลงแม่น้ำมูลที่บ้านฝักชะ

4. ห้วยชะยุ้ง มีต้นลำธารอยู่ที่เทือกเขาพนมดงรัก มีน้ำตกหูละออที่สวนงาม ไหล
ผ่านอำเภอกันทรลักษ์ อำเภอเบญจลักษ์ อำเภอน้ำเกลี้ยง อำเภอโนนคูณ อำเภอกันทรารมย์
ลงสู่แม่น้ำมูล

5. ห้วยทา มีต้นลำธารอยู่ที่เทือกเขาพนมดงรัก ซึ่งมีน้ำตกสำโรงเป็ยริ ห้วยทา
ไหลผ่านอำเภอชุมแสง อำเภอศรีรัตน อำเภอไพรบึง อำเภอพยุห์ อำเภอน้ำเกลี้ยง อำเภอ
โนนคูณ ลงสู่ห้วยชะยุ้ง

6. ห้วยถน้อ มีต้นกำเนิดในอำเภอชุมแสง ไหลลงสู่ห้วยลำรางู

7. ห้วยแตร ต้นลำธารอยู่ที่อำเภอชุมแสง ไหลผ่านอำเภอไพรบึง อำเภอพยุห์
อำเภอเมือง ลงสู่ห้วยลำรางูที่อำเภอเมือง

8. ลำน้ำเสียว หรือลำเสียวใหญ่ ต้นกำเนิดอยู่ที่จังหวัดมหาสารคาม ไหลผ่าน
จังหวัดร้อยเอ็ด ผ่านถึงอำเภอสิรินธร อำเภอราษีไศล ลงสู่แม่น้ำมูลที่ภูดิน อำเภอราษีไศล

9. ห้วยกล้อ ไหลจากพื้นที่ด้านตะวันตกของอำเภอชุมแสง ผ่านอำเภอวังหินลงสู่
ห้วยลำรางู ในพื้นที่อำเภอเมือง

10. ห้วยลำตุง ไหลมาจากอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ผ่านอำเภอชุมแสง อำเภอ
ปรางค์ ลงสู่ห้วยลำรางู ที่อำเภอปรางค์

11. ห้วยระ ไหลจากอำเภอปรางค์ ผ่านอำเภอห้วยทับทัน ลงสู่ห้วยลำรางูที่
อำเภออุทุมพรพิสัย

12. ห้วยกระเด็น ไหลจากอำเภอพยุห์ ผ่านอำเภอเมืองด้านตะวันตก อำเภอ
กันทรารมย์ด้านตะวันตก ลงสู่แม่น้ำมูล เป็นลำน้ำแบ่งเขตอำเภอเมืองและอำเภอกันทรารมย์

13. ห้วยตามาก ไหลจากอำเภอกันทรลักษ์ ลงสู่อ่างเก็บน้ำห้วยตามาก อำเภอ
กันทรลักษ์ จากเขื่อนโหลลงสู่ลำห้วยชะยุ้งที่อำเภอบุญลักษ์

14. ห้วยจันทน์ เป็นต้นน้ำห้วยท่าสาหรณี่ เกิดจากเทือกเขาพนมดงรัก บริเวณ
ทิศใต้ของอำเภอชุมแสง มีน้ำตกสวยงามมากคือ น้ำตกห้วยจันทน์ ไหลผ่านหลายตำบลใน
อำเภอชุมแสง ลงสู่ห้วยทา ที่ตำบลกระหวิน อำเภอชุมแสง

นอกจากนี้ยังมีลำห้วยเล็ก อีกจำนวนมาก เช่น ห้วยน้ำคำ ห้วยปูน อำเภอเมือง ห้วยทราย อำเภอปางศิลาทอง ห้วยน้ำเค็ม ห้วยถั่วขาว อำเภอราชันย์ไพร เป็นต้น

แหล่งน้ำเพื่อการชลประทาน

1. แหล่งน้ำขนาดกลาง ที่กักเก็บน้ำตั้งแต่ 10 ล้าน - 100 ล้านลูกบาศก์เมตร มี 7 แห่ง คือ

(1) โครงการขังเก็บน้ำห้วยตาบวย ตำบลภูเงิน อำเภอรัตนวาปี กักเก็บน้ำได้ 38.23 ล้านลูกบาศก์เมตร

(2) เขื่อนห้วยศาลา ตำบลโคกตาล อำเภออุบลรัตน์ กั้นน้ำในเทือกเขาพนมดงรัก กักเก็บน้ำเพื่อการประปาและเกษตรได้ 31 ล้านลูกบาศก์เมตร

(3) เขื่อนราษีไศล โครงการกั้นน้ำขนาดกลางกั้นแม่น้ำมูลลุ่มน้ำราษีไศล เป็นส่วนหนึ่งของโครงการโขง ชี มูล เพื่อการเกษตร กักเก็บน้ำได้ 74.43 ล้านลูกบาศก์เมตร

(4) เขื่อนกอกหินนา เป็นเขื่อนขนาดกลาง กั้นแม่น้ำมูลที่ปากกอกหินนา ตำบลหนองบัว อำเภอรัตนวาปี เป็นส่วนหนึ่งของโครงการ โขง ชี มูลเพื่อการเกษตร

(5) เขื่อนกั้นน้ำห้วยสำราญ เป็นเขื่อนกั้นน้ำขนาดกลางบนเทือกเขาพนมดงรัก โดยทำเขื่อนดินกั้นลำน้ำห้วยสำราญในเขตตำบลห้วยตาบวย อำเภออุบลรัตน์ กักเก็บน้ำได้ 12.35 ล้านลูกบาศก์เมตร

(6) เขื่อนกั้นน้ำห้วยตึกขุ เป็นเขื่อนกั้นน้ำขนาดกลาง กั้นลำห้วยตึกขุ สาขาของลำน้ำตาบวยบนเทือกเขาพนมดงรัก เขตอำเภออุบลรัตน์ เป็นโครงการที่อยู่ระหว่างการก่อสร้าง

(7) เขื่อนกั้นน้ำห้วยขุม เป็นเขื่อนกั้นน้ำขนาดกลางที่มีกอรสร้างบนภูเขาพนมดงรักในเขตตำบลภูผาหมอก อำเภอรัตนวาปี กักเก็บน้ำได้ 10 ล้านลูกบาศก์เมตร

2. แหล่งน้ำขนาดเล็ก ที่กักเก็บน้ำได้ต่ำกว่า 10 ล้านลูกบาศก์เมตร มีอยู่จำนวนมากกระจายทั่วทุกพื้นที่ในจังหวัดศรีสะเกษ แต่ที่สำคัญมีดังนี้

(1) เขื่อนกั้นน้ำห้วยน้ำคำ อำเภอเมือง กักเก็บน้ำได้ 1.01 ล้านลูกบาศก์เมตร

(2) เขื่อนกั้นน้ำห้วยดงคำ มีการกั้นห้วยดงคำเป็นระยะหลายจุดอยู่ในเขตอำเภออุบลรัตน์ อำเภอวังหิน และอำเภอเมือง กักเก็บน้ำได้ 3.78 ล้านลูกบาศก์เมตร

(3) เขื่อนกั้นน้ำห้วยชัน อำเภอเมือง กักเก็บน้ำได้ 2.7 ล้านลูกบาศก์เมตร

(4) เขื่อนกั้นน้ำหนองตะกวด อำเภออุบลรัตน์ กักเก็บน้ำได้ 27 ล้านลูกบาศก์เมตร

- (๒) อ้างเก็บน้ำหนองสี อ้างมาตรฐาน ถักเก็บน้ำได้ 3.89 ล้านลูกบาศก์เมตร
 (๓) อ้างเก็บน้ำห้วยน้ำเค็ม อ้างมาตรฐานไซล ถักเก็บน้ำได้ 1.06 ล้านลูกบาศก์เมตร

แร่ธาตุ

ทรัพยากรแร่ธาตุในจังหวัดศรีสะเกษมีไม่มาก ที่สำรวจพบมีดังนี้

1 แร่เงิน บริเวณที่พบคืออำเภอกันทรลักษ์

2 แร่รัตนชาติ (พลอย) ได้แก่ พลอยตฤณโคกหินคำ เป็นพลอยสีน้ำเงินและพลอยสีเขียว นอกจากนี้ยังพบแร่ที่เกิดรวมคือ โกลเมน บิสสะโก แดงพทาย บริเวณที่พบในจังหวัดศรีสะเกษได้แก่อำเภอกันทรลักษ์บริเวณบ้านด่าน บ้านโนนทราย บ้านโคกชะลาต บ้านตาบอย

3 เงิน พบที่อำเภอกันทรลักษ์ และอำเภอรัตนวาปี เป็นหินภูเขา หรือเรียกว่าหินบะซอลท์ มีทั้งผิวผืนและภูดิน ใช้ประโยชน์ในการก่อสร้าง ส่วนที่อำเภอขามเฒ่า และอำเภอโพธิ์แก้วเป็นพื้นที่ที่มีดินและหินลูกวิ่งจำนวนมาก ใช้ประโยชน์ในการปรับพื้นที่ และทำถนน

ดิน

ดินในทรัพยากรที่มีคุณค่าที่สุดของจังหวัดศรีสะเกษ เนื่องจากดินเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ ดินในจังหวัดศรีสะเกษ ที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง ซึ่งมีประมาณร้อยละ 20 พบในบางท้องที่ของอำเภอรัตนวาปี อำเภอกันทรลักษ์ และอำเภอศรีรัตนะ ที่ดินครึ่งหนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษ มีความอุดมสมบูรณ์อยู่ในระดับปานกลาง ที่ดินประมาณร้อยละ 30 ของพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ พบในบางส่วนของอำเภอราษีไศล บริเวณระหว่างรอยต่อของอำเภอโพธิ์แก้วกับกิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ ทางส่วนของอำเภอเมืองศรีสะเกษและบางส่วนของอำเภอกันทรารมย์ ชนิดดินที่พบมากในจังหวัดศรีสะเกษคือดินร่วนซุยเค็ม (พบดินที่ 27) มีลักษณะเนื้อดินละเอียด ดินชั้นบนเป็นสีน้ำตาล ดินชั้นล่างเป็นดินเหนียว เหมาะสำหรับการทำนาข้าว ดินส่วนหนึ่งเป็นดินเค็ม บริเวณตามทุ่งหญ้าต้องไม่เหมาะกับการปลูกข้าวหอมมะลิ

สิ่งแวดล้อม

สภาพสิ่งแวดล้อมของจังหวัดศรีสะเกษ ในภาพรวมทั้งจังหวัด ประเมินว่ายังมี ปัญหาไม่มากนัก หากประชาชนและหน่วยงานที่รับผิดชอบเห็นความสำคัญ และช่วยกันป้องกัน รักษาอย่างจริงจัง ก็จะทำให้สิ่งแวดล้อมของจังหวัดศรีสะเกษอยู่ในสภาพดีพอสมควร แต่ปัญหา ด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นสมควรนำมาเสนอเพื่อให้เกิดการตระหนักและร่วมมือกันทั้งภาครัฐ และเอกชนในการที่จะดำเนินการอย่างจริงจังต่อไป เพื่อให้ไม่ให้เกิดเป็นปัญหาร้ายแรงและเสียเงิน ยากต่อการแก้ไขในอนาคต มีดังนี้

การบุกรุกพื้นที่ป่า

ตามสภาพความเป็นจริง มีหมู่บ้านในหลายอำเภอตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เช่น อำเภอเมืองยาง อำเภอวังหิน อำเภอภูสิงห์ อำเภอขุขันธ์ อำเภอกันทรลักษณ์ อำเภอยางชุมน้อย อำเภอกันทรารมย์ เป็นต้น นอกจากนี้ป่าสงวนแห่งชาติรวมทั้งที่สาธารณะประโยชน์จำนวนมาก ได้ถูกชาวบ้านบุกรุกแล้วถาวรเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน จึงทำให้พื้นที่ป่าลดลง ประกอบกับ พื้นที่บางแห่ง กรมป่าไม้ก็เคยมีแผนมอบให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินนำไปจัดสรรออกเอกสารการถือครองให้แก่ราษฎรอีกด้วย

ปัจจุบันป่าต้นน้ำลำธารที่อุดมสมบูรณ์มีเหลือน้อยมาก จากการประเมินของ คณะผู้วิจัยพบว่าเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จำนวนมากได้กลายเป็นไร่ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ไร่ปศุสัตว์ นาข้าว จะมีป่าอุดมสมบูรณ์จริงๆ เฉพาะเขตภูเขาสูง ๆ เท่านั้น ด้านป่าทามก็ได้รับความเสียหายจากเกษตรกรของเอกชน ขุดตัดแปลงสภาพ ปลูกยาง กันรั้วเขตพนาณ ทั้งนี้ไม่ยกพื้นที่ป่าที่ให้เกษตรกรสร้างเขื่อน สร้างฝายขึ้นเป็นจำนวนมาก

มลภาวะ

ปัญหาทางด้านมลพิษ ส่วนมากจะพบในเขตที่มีประชาชนหนาแน่น เช่น เขตเทศบาลเมืองศรีสะเกษ และเขตสุขาภิบาลกันทรลักษณ์ ส่วนเขตสุขาภิบาลห้วยเหนือ อำเภอขุขันธ์ และเขตสุขาภิบาลกำแพง อำเภอขุขันธ์พบพิสัย เริ่มมีปัญหาค่อนข้างไม่มาก ในส่วนน้ำทางเกษตร

เช่น ทิวนาข้าว ปลูกพริกแดง พริก และผัก เกษตรกรใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงอยู่ตลอดเวลา เมื่อมีฝนสารเคมีดังกล่าวจะถูกชะล้างลงไปยังแหล่งน้ำอุบิโกค บึงโคคของประชาชน

- สภาพน้ำดื่มน้ำใช้ในเขตเทศบาล

ปัจจุบันน้ำประปาที่ใช้ในเขตเทศบาลเมืองศรีสะเกษ ดำเนินการโดยการประปาศรีสะเกษ เป็นหน่วยงานสังกัดการประปาสวนภูมิภาค น้ำดิบที่ใช้ผลิตมาจากห้วยสำราญ ซึ่งมีปริมาณไม่เพียงพอในฤดูแล้ง (ระยะเวลาประมาณ 1 เดือน) ต้องระบายน้ำฝนบ้านหนองม่วง ซึ่งอยู่ห่างจากโรงงานประมาณ 12 กิโลเมตร มาช่วยการผลิต การประปาศรีสะเกษมีอัตราค่าละเมิด 250 ลูกบาศก์เมตรต่อชั่วโมง ผลิตน้ำได้ 6,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน

จากผลการวิเคราะห์ลักษณะของน้ำในห้วยสำราญที่นำมาผลิตน้ำประปา ของกองอนามัยสิ่งแวดล้อม พบว่าน้ำในห้วยสำราญมีสภาพเป็นกรด (6.9 - 6.6) มีค่าความกระด้างต่ำ และมีค่าความขุ่นของน้ำอยู่ในระดับต่ำ อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์ของสำนักงานสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พบว่ามีโลหะหนักเกินเกณฑ์อยู่ในน้ำดิบที่ใช้ในการผลิตน้ำประปา ได้แก่ แคดเมียม (Cd) ตะกั่ว (Pb) โครเมียม (Cr) ในระดับต่ำ แต่โลหะหนักดังกล่าวสามารถสะสมในเนื้อเยื่อของสิ่งมีชีวิตและเมื่อมีปริมาณมาก ถึงระดับที่ทำให้เกิดโรคต่าง ๆ ได้ เช่น มะเร็ง ความผิดปกติทางสมองทำลายระบบประสาทและตา เป็นต้น

เนื่องจากมีปัญหาเรื่องปริมาณน้ำดิบ และลักษณะของน้ำดิบจากห้วยสำราญ การประปาศรีสะเกษ ได้มีโครงการจัดหาแหล่งน้ำดิบเพิ่มเติม โดยหารับน้ำจากแม่น้ำมูลเข้าสู่เทศบาลจำนวนมาก ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอเมือง และสร้างโรงกรองน้ำและถังสูงบริเวณหนองมูลขึ้นมา เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว

- การระบายน้ำและระบบบำบัดน้ำเสียในเขตเทศบาล

ระบบระบายน้ำของเทศบาลเมืองศรีสะเกษ เป็นระบบรวม (Combined System) คือทั้งน้ำฝนและน้ำโสโครกจะอยู่ในระบบเดียวกัน ปัจจุบันเทศบาล ยังไม่มีระบบบำบัดน้ำเสีย น้ำทิ้งจากชุมชนน้ำจะถูกทิ้งลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ โดยไม่มีการบำบัดก่อน น้ำทิ้งจากท่อระบายน้ำทางทิศเหนือและทิศตะวันตก จะปล่อยลงสู่ลำห้วยสำราญ ส่วนทางทิศใต้และทิศตะวันออก จะปล่อยลงสู่ลำห้วยน้ำคำ ซึ่งมีส่วนทำให้ลำห้วย ทั้งสองมีสภาพน้ำเน่าเสียโดย

เฉพาะลำห้วยลำรางยูซึ่งเดิมมีปู ปลา หอย กุ้งและสัตว์น้ำนานาชนิดชุกชุมเป็นแหล่งอาหารโปรตีนของชาวศรีสะเกษ และตำบลใกล้เคียง ปัจจุบันน้ำเสีย และยังมีกากจับปลาด้วยยามืออีกปีละ 4-5 ครั้ง จนสัตว์น้ำไม่สามารถอยู่อาศัยได้

การบำบัดน้ำเสียของโรงพยาบาลศรีสะเกษ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลทั่วไปขนาดใหญ่ จากการรายงานวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ของโรงพยาบาลศรีสะเกษ พบว่าปัจจุบัน น้ำเสียจากกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงพยาบาลและบ้านพักวันละ 490 ลูกบาศก์เมตรจะไหลลงสู่ระบบน้ำเสียรวม ซึ่งตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ด้านทิศตะวันตก

ขยะและสิ่งปฏิกูลในเขตเทศบาล

ปริมาณขยะในเขตเทศบาลเมืองศรีสะเกษ มีประมาณวันละ 36 ตัน สถานที่ทิ้งขยะมี 1 แห่ง ในเขตอำเภอเมือง เนื้อที่ประมาณ 62 ไร่ อยู่ห่างจากชุมชนประมาณ 13 กิโลเมตร การกำจัดขยะกระทำโดยวิธีตากแห้งแดด โดยวิธีธรรมชาติ แลและขุดหลุมฝังกลบ

การกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลของโรงพยาบาลศรีสะเกษ ซึ่งแยกเป็น ขยะมูลฝอยและขยะติดเชื้อไม่เคยปรากฏว่ามีปัญหาแต่อย่างใด ขยะติดเชื้อได้แก่เข็มฉีดยา ฉีดยาเข็ม แก้ว สำลี ขวดยา ขวดน้ำเกลือ สายน้ำเกลือ และขยะมูลฝอยจากห้องผ่าตัด เช่น ชิ้นส่วนเนื้อเยื่อ เป็นต้น จะมีถุงสีแดงสำหรับใส่เนื้อเยื่อที่ผ่านกระบวนการฆ่าเชื้อ แล้วนำมาทิ้งลงถังขยะ ซึ่งอยู่ด้านหลังของโรงพยาบาล ขยะติดเชื้อของโรงพยาบาลทั้งหมดมี ประมาณ 61.4 กิโลกรัมต่อวัน การกำจัดขยะติดเชื้อนี้ พนักงานมูลฝอยและขยะของโรงพยาบาล จะทำการเผาสักปีละ 2 ครั้ง โดยให้เวลาในการเผาแต่ละครั้งประมาณ 3 ชั่วโมง

8. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่มีประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ จึงมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับทววิจัยเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทางด้านเกษตรพอถึง 3 แห่ง คือ ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ ศูนย์วิจัยหม่อนไหมศรีสะเกษ สังกัดกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศรีสะเกษ สังกัดกรมการศึกษากะหวางศึกษาธิการ มีผลงานวิจัยที่น่าสนใจ ดังนี้

ผลการวิจัยของศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ

1. การคัดเลือกพันธุ์มะม่วงหิมพานต์พันธุ์ดี ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ ได้คัดเลือกพันธุ์มะม่วงหิมพานต์พันธุ์ดี ซึ่งกรมวิชาการเกษตร ได้ให้การรับรองพันธุ์ 2 สายพันธุ์ คือ สก. 5-1 และ สก. 5-2 ตั้งชื่อใหม่เป็นศรีสะเกษ 50-1 และศรีสะเกษ 50-2 ตามลำดับ

มะม่วงหิมพานต์พันธุ์ศรีสะเกษ 50-1 เป็นพันธุ์เบา ให้ผลผลิตสูง ผลิตผลทุกปี ผลเฉลี่ยรวม 10 ปี (อายุ 3-12 ปี) 135.4 กิโลกรัม เฉลี่ย 13.5 กิโลกรัม ต่อปี ซึ่งสูงกว่าพันธุ์พื้นเมืองมาก เมื่ออายุ 10 ปี ให้ผลผลิตปีละ 22.2 กิโลกรัม เมื่ออายุ 11 ปี ให้ผลผลิต ปีละ 25.0 กิโลกรัม น้ำหนักเมล็ดเฉลี่ย 6.31 กรัม จำนวน 159 เม็ด ต่อ กิโลกรัม เปอร์เซ็นต์เมล็ดดี 87 เปอร์เซ็นต์ เปอร์เซ็นต์การกะเทาะเมล็ด 27.2 เปอร์เซ็นต์ จำนวนเมล็ดเนื้อใน 260 เม็ดต่อ น้ำหนัก 1 ปอนด์ 4 ตอปูในแก้ว 3 ของตลาดโลก

มะม่วงหิมพานต์ศรีสะเกษ 50-2 เป็นพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง ผลเฉลี่ยรวม 10 ปี (อายุ 3-12 ปี) 125.3 กิโลกรัม เฉลี่ย 12.5 กิโลกรัม ต่อปี ซึ่งสูงกว่าพันธุ์พื้นเมืองมาก เมื่ออายุ 10 ปี ให้ผลผลิตปีละ 24.7 กิโลกรัม อายุ 11 ปี ให้ผลผลิตปีละ 33.4 กิโลกรัม น้ำหนักเมล็ดเฉลี่ย 7.21 กรัม จำนวนเมล็ด 140 เม็ดต่อ กิโลกรัม เปอร์เซ็นต์เมล็ดดี 75.13 เปอร์เซ็นต์ เปอร์เซ็นต์การกะเทาะเมล็ด 25.3 เปอร์เซ็นต์ จำนวนเมล็ดเนื้อใน 251 เม็ดต่อ น้ำหนัก 1 ปอนด์ 4 ตอปูในแก้ว 3 ของตลาดโลก

2. การคัดเลือกมะละกอแชกคำพันธุ์บริสุทธิ์ ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ ได้ทำการรวบรวมและคัดเลือกพันธุ์มะละกอทั้งไทยและต่างประเทศหลายสิบพันธุ์ ซึ่งแต่ละพันธุ์มีลักษณะผลผลิตและคุณภาพผลแตกต่างกันไป ซึ่งจะใช้ในทางปฏิบัติปลูกพันธุ์มะละกอให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาดและเกษตรกรหรือไม่ เนื่องจากมะละกอเป็นพืชที่มีโอกาสผสมข้ามพันธุ์ได้มาก ลักษณะต่าง ๆ สามารถแปรเปลี่ยนไปกับสภาพแวดล้อมได้ ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษได้ทำการคัดเลือกมะละกอแชกคำ จนถึงวันที่ 4 สิงหาคม 2533 ได้ผลิตพันธุ์ออกมาในโครงการน้ำพระทัยจากในหลวง (อีสานเขียว) ซึ่งเป็นพันธุ์ในวิสุทธิ มีลักษณะเด่นคือ เนื้อขาว ออกรสหวานลิ้นลิ้น ผลผลิตสูง เฉลี่ยประมาณ 50 กิโลกรัมต่อต้นต่อปี น้ำหนักผลเฉลี่ย 1 กิโลกรัม ลักษณะเนื้อแน่น สะอาด เนื้อในสีแดงเข้ม รสหวานภายในผลแดง รสหวาน เปอร์เซ็นต์น้ำตาล 13.5° Brix เหมาะสำหรับบริโภคทั้งดิบและสุก

3. การคัดเลือกมะม่วงแก้วพันธุ์ดี ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ ได้คัดเลือกได้มะม่วงแก้วพันธุ์ดี คือ สก 007 ซึ่งให้ผลผลิตสูง เมื่ออายุได้ 7 - 8 ปี ผลผลิตเฉลี่ย 652.4 กิโลกรัมต่อต้น หมายความว่าค่าประเมินของกรมส่งเสริมการเกษตรถึง 2 เท่า ขนาดผล 250 กรัม มีเนื้อ ๑๖ % เนื้อแน่นแข็ง คุณภาพในการแปรรูปดี โดยเฉพาะการดอง ให้มีรสชาติของที่มีรสชาติดี กรอบ นี้อายุ และเก็บได้นาน

4. การคัดเลือกพันธุ์มะขามเปรี้ยวสายพันธุ์ดี ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ ได้คัดเลือกได้มะขามเปรี้ยวสายพันธุ์ดี ให้ผลผลิตสูงและคุณภาพดี มีที่สหกรณ์มะขามเปรี้ยวพันธุ์ดี คือ สก ๐๑๒ (สก. ๐๑๓) ลักษณะเด่นของมะขามเปรี้ยวพันธุ์ดี คือ ให้ผลผลิตสูงประมาณ ๕.51 กิโลกรัมต่อต้นต่อปี ค่าเฉลี่ยของผลผลิต ๕๕ ปี เมื่ออายุ ๕ - 7 ปี หลังเปลี่ยนยอด ให้ผลผลิตสม่ำเสมอ มีปริมาณใหญ่ อัตราส่วนของเนื้อ เปลือก เมล็ดและรากประมาณ 1 : 0.95 เมล็ดอกมีก้นมน ไม่แตกง่าย ลักษณะเปลือกตรง ทำให้สะดวกในการเก็บเกี่ยวและการแปรรูปเปลือกและเมล็ดออก มีเปอร์เซ็นต์กรดทาร์ทาริก สูงประมาณ 16.45 %

๕. การคัดเลือกพันธุ์มะเขือเทศที่ปลูกได้ในฤดูฝน มะเขือเทศเป็นพืชผักที่ปลูกยากและให้ผลตอบแทนต่ำในฤดูฝน เนื่องจากมีปัญหาด้านโรค แมลง การติดผลน้อย และการแตกของผล ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ ได้ทำการคัดเลือกพันธุ์มะเขือเทศ สำหรับปลูกในฤดูฝน ตั้งแต่ปี 2528 แล้วนำไปปลูกเปรียบเทียบพันธุ์ในฤดูฝน ปี 2530 ถึง 2532 จากนั้นนำพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูงไม่ปลูกทดสอบ ในปี 2532 - 2533 และ 2538 พบว่า ที่ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ พันธุ์ สก. 1 มีแนวโน้มให้ผลผลิตสูงสุด ผลผลิตเฉลี่ย 2 - 4 ตัน/ไร่ มีคุณสมบัติตรงตามความต้องการของตลาด เมื่อผลสุกมีสีชมพู ขนาดผลใกล้เคียงกับพันธุ์ดี สามารถเก็บไว้ได้นาน หมายความว่าพันธุ์ที่ให้ผลเร็ว อายุเก็บเกี่ยว ประมาณ 58 วัน หลังจากปลูกลงแปลง

๖. การปลูกหอมแดงด้วยเมล็ด หอมแดงเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญมากของจังหวัดศรีสะเกษ ทำรายได้เข้าสู่จังหวัด เป็นอันดับ 2 รองจากข้าว ปกติจะปลูกปีละ 2 ครั้ง คือ ครั้งแรกในช่วงเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน จะมีเกษตรกรที่นิยมปลูกน้อย อาจจะเป็นเนื่องจากขาดแรงงานและพื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ไปในการทำนา ในระยะนี้มันจะตกทุก ทำให้ประสบปัญหาเรื่องหัวเน่าอายุการเก็บเกี่ยวจะสั้น ประมาณ 50 - 55 วัน หัวพันธุ์ที่ได้จะมีขนาดเล็กเหมาะสำหรับใช้ทำหัวพันธุ์ แต่ไม่เหมาะสำหรับใช้รับประทาน การปลูกหอมนี้จึงมีปริมาณไม่มากนัก การปลูก

ครั้งที่สอง ในช่วงเดือนตุลาคม ถึง มกราคม เป็นการปลูกเพื่อจำหน่ายโดยตรง หัวหอมจะมีขนาดใหญ่ อายุการเก็บเกี่ยว 75 - 90 วัน ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ ได้ทำการวิจัยการปลูกหอมแดงด้วยเมล็ดจนประสบความสำเร็จ การเผยแพร่การปลูกหอมแดงด้วยเมล็ดทำได้ไม่ยาก แต่มีข้อจำกัดคือการรักษาคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ค่อนข้างมีปัญหา เนื่องจากมีปัจจัยในขั้นตอนการงอกกล้า อาจต้องมีการค้นคว้าวิจัยต่อไป

7. การวิจัยสารชะกัตจากพืชป้องกันกำจัดโรคใบจุดสีม่วงของหอมแดง ผู้วิจัยนำน้ำมันหอมระเหยที่ได้จากการระกลัดไพล กระชาย และตะไคร้ ด้วยน้ำร้อน ไปทดสอบพ่นต้นหอมในแปลงปลูก เปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม (Control) ซึ่งไม่ได้ใช้สารควบคุมโรค และเปรียบเทียบกับการใช้สารเคมี Mancozeb ในปี 2536 และ 2537 พบว่าการพ่นหอมแดงด้วยน้ำมันหอมระเหยจากตะไคร้ 20 ซี.ซี./น้ำ 20 ลิตร มีประสิทธิภาพดีที่สุดในการป้องกันกำจัดโรคใบจุดสีม่วงของหอมแดง เมื่อทดสอบการใช้สารเคมี Mancozeb

8. การวิจัยสารชะกัตจากพืชป้องกันกำจัดโรคแอนแทรกในสพริก ผู้วิจัยนำน้ำมันหอมระเหย ที่ได้จากสารระกลัดไพล ตะไคร้และกระชาย ด้วยน้ำร้อน ไปทดสอบพ่นต้นสพริกในแปลงปลูก เปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม (Control) ซึ่งไม่ได้ใช้สารควบคุมโรค และ สารเคมี Mancozeb พบว่า การพ่นด้วยน้ำมันหอมระเหยของตะไคร้ อัตรา 80 ซี.ซี. / น้ำ 20 ลิตร มีประสิทธิภาพดีที่สุด ในการป้องกันกำจัดโรคแอนแทรกในสพริกเมื่อใช้ทดสอบสารเคมี

ผลการวิจัยของศูนย์วิจัยหม่อนไหมศรีสะเกษ

การคัดเลือกไหมพันธุ์ดี ศูนย์วิจัยหม่อนไหมศรีสะเกษ ต้นไหมไหมพันธุ์นางน้อย ศรีสะเกษ - ๑ ซึ่งเป็นไหมพันธุ์ดี ได้จากการคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์ไหมไทยพันธุ์พื้นเมือง ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2516 จนได้ไหมพันธุ์แท้ที่มีลักษณะอยู่ตัว มีความสม่ำเสมอในการเจริญเติบโต ผ่านการรับรองพันธุ์ เมื่อเดือนธันวาคม 2531 ให้ชื่อ “พันธุ์นางน้อยศรีสะเกษ - 1 ” ลักษณะเส้นเป็นไหมพันธุ์แท้ สายพันธุ์ไทย มีความแข็งแรง เลี้ยงง่าย เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของประเทศไทย สามารถเลี้ยงได้ในที่อุณหภูมิสูง 23 - 35 องศาเซลเซียส มีจำนวนไข่ไหมต่อแม่สูง กว่าพันธุ์พื้นเมืองที่เกษตรกรเลี้ยงอยู่เดิม

ลักษณะประจำพันธุ์ ไซ้ใหม่ปักออกได้ตลอดปีตามธรรมชาติ ลำต้นหนอนยาว
ยาวตลอด รูปทรงรีใหม่ หัวขั้วป้าน ทำยวงสั้นข้างแหลม สีของรังสีเหลือง ขนาดรังใหม่กว้าง 1.5
เซนติเมตร ยาว 3 เซนติเมตร มีระยะหนอนใหม่ 18 - 22 วัน มีจำนวนไซ้ต่อแม่ประมาณ 378
ฟอง เมื่อรังเริ่มดัดเปลือกไข่ 13.3 % ความยาวเส้นไข่ 370 - 410 เมตร ต่อใหม่หนึ่งรัง

ผลการวิจัยของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศรีสะเกษ

1. การวิจัยใช้ดอกหางนกยูงสีเหลืองและสีแดง ร่วมกับใบกระถินและข้าว
โพดป่น ผสมในสูตรอาหารไก่ไข่ที่ไม่มีแหล่งของสารพิษจากธรรมชาติ หรือจากการสังเคราะห์ วาง
แผนการทดลองแบบสุ่มตลอด ในไก่กลุ่มทดลอง 3 กลุ่ม โดยการเปรียบเทียบกัน 5 สัปดาห์
แล้วบันทึกปริมาณไข่ คุณภาพไข่แดง ความหนาของเปลือกไข่ น้ำหนักไข่ พบว่าไซ้มีน้ำหนักเพิ่ม
และไข่แดงจะมีสีเข้มขึ้น

2. การวิจัยการใช้เมล็ดข้าวเหนียวหรือค่านสดบดแห้งเป็นแหล่งดีไอแอนด์ใน
อาหารไก่ไข่ ค่านข้าวเหนียวคั่วแห้งเป็นไม้พุ่ม ผลผลิตจะมีปริมาณโปรตีนสูงกว่าลูกหงั่ว เมล็ดที่สุก
โสมลเร็วกว่าลูกหงั่ว เมื่อหั่นเมล็ดไซ้ย่อยแล้ว การผสมเมล็ดค่านในอาหารไก่ไข่โดยการทดลอง
ในไก่ไข่ จำนวน 120 ตัว แบบสุ่มสมบูรณ์ตลอด 4 กลุ่มทดลอง ใช้เวลาทดลอง 6 สัปดาห์ พบว่า
ความหนาของเปลือกไข่และความแข็งแรงไข่แดงแตกต่างกันจากการทดลอง

3. การใช้ถั่วลิสงและใบฟ้าทะลายโจร เพื่อทดแทนปฏิชีวนะสารลดเนอตรา
ยักษณในอาหารไก่เนื้อ เพื่อกำหนดป้องกันอันตรายอันเกิดขึ้นจากการตกค้างของสารเคมี
ในผลิตภัณฑ์สัตว์ปีก โดยการทดลองในไก่ 198 ตัว แบ่งไก่อายุ 1 วันออกเป็น 6 กลุ่ม ๆ ละ 32
ตัว ทดลอง 3 แบบ และทดลองซ้ำแบบละ 3 ครั้ง เปรียบเทียบระหว่างไก่ที่ได้รับสูตรอาหาร
ผสมด้วยผลิตภัณฑ์ยักษณ และ สูตรอาหารผสมด้วยฟ้าทะลายโจร บันทึกน้ำหนักไก่ น้ำหนัก
อาหาร พบว่าไม่มีความเจริญเติบโตและน้ำหนักไม่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถลดต้นทุนค่ายาเคมี
และไม่มีความเสี่ยงต่อคุณภาพของสัตว์ปีก

4. การออกแบบเครื่องปลูกเอนกประสงค์ติดท้ายรถไถเดินตาม โดยวิบูลย์
ได้มาจากท้องถิ่น ประกอบด้วย ถังบรรจุเมล็ดพันธุ์ จานแม่เหล็ก เพื่อให้ปลูกเมล็ดข้าวโพด ข้าว
เจ้า และข้าว ทำงานโดยการหยอดเมล็ดข้าวด้วยกำลังงานที่ถ่ายทอดจากล้อขับเคลื่อนด้วยชุด
เมล็ด 6 ชุด ปลูกขนาดความลึกตามขนาดของเมล็ดพืช สามารถทำงานได้ชั่วโมงละ 1.79 ไร่

มีราคา ประมาณ 7,500 บาท สามารถทดแทนแรงงานได้ถ้ามีการปลูกพืชกินกว่า 22.30 ไร่ขึ้นไป
ต่อปีจึงจะคุ้มทุน

นอกจากนี้ยังมีการวิจัยทดลองในเรื่องต่าง ๆ อีก เช่น การขยายพันธุ์มะขามโดยวิธี
การเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ ตามโครงการพระราชดำริการอนุรักษ์ไม้หายาก สามารถขยายพันธุ์มะขาม
ได้อีกวิธีหนึ่ง การให้น้ำแบบหยดเพื่อการประหยัดน้ำและคงความชื้นแก่พืชผลตลอดเวลา
สามารถประหยัดการใช้น้ำแรงงาน และพืชได้รับความชุ่มชื้นตลอดเวลา และการจัดตลาดของมะขาม
บวต เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้ทำการพัฒนาวัสดุชีวโคมได้ทำการปรับปรุงพื้นที่ของวิทยาลัยที่ไม่มี
คุณภาพให้เป็นฟาร์มเลี้ยงโคเนื้อและโคนม ปรับปรุงพันธุ์โคนม รวมความทั้งหมดมีสหกรณ์สหกรณ์
ไรซ์ จำนวน 40,000 ไร่ต่อวัน เพื่อจำหน่ายแก่โรงเรียนประถมศึกษา และประชาชนทั่วไป
ส่งเสริมอาชีพการเลี้ยงโคนมแก่เกษตรกรกว่า 1 ล้านไร่ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ สามารถส่ง
น้ำนมดิบได้วันละ 3,000 กิโลกรัม

9. การท่องเที่ยว

จังหวัดศรีสะเกษมีแหล่งท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ทั้งแหล่งธรรมชาติ แหล่งศิลป
กรรม และแหล่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ที่จะสามารถพัฒนาขึ้นเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้ แต่เนื่องจาก
จังหวัดใกล้เคียง คือ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นจังหวัดที่มีการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว มี
การลงทุนในการใช้ความระมัดระวังนักท่องเที่ยว ส่งเสริมและเพิ่มการจัดแพ็คเกจทัวร์ และเมื่อ
จังหวัดอุบลราชธานีพัฒนาประเทศเป็นใหญ่แล้ว จังหวัดสุรินทร์พัฒนาการแสดงของช้างให้เป็นที่น่าสนใจ
ไปทั่วโลก จังหวัดบุรีรัมย์ก็สามารถพัฒนาปราสาทขอมบุรีรัมย์ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ
จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งมาชมการท่องเที่ยวในจังหวัดศรีสะเกษ ทั้งที่ภาคราชการและ
เอกชนได้พยายามดำเนินการส่งเสริมในหลายด้าน ที่ผ่านมามีการส่งเสริมประเพณีบั้งไฟ แ่งเรือ
ล่องนกระดง แ่งเทิดพระพรฯ สงกรานต์ แต่ก็ยังอยู่ในวงแคบ

ต่อมามีการจัดงานประเพณีตลกกล้าศึกขอมและประเพณีผีเสื้อไฟไทย ที่สวนสมเด็จพระ
ศรีนครินทร์ โดยมีกระทรวงการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ให้การสนับสนุนในการแสดง แสง สี เสียง
รวมทั้งการแสดงแสง สี เสียงที่ปราสาทขอมบ้านแพงใหญ่ ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวและ
จากประชาชนชาวศรีสะเกษเองเป็นอันมาก แต่เมื่อเปรียบเทียบกับการท่องเที่ยวในจังหวัดข้าง

เพียงแต่คิดว่าน้อยกว่า แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจในอัสสัมเคยเป็นสมบัติของจังหวัดศรีสะเกษ คือ ปราสาทเขาพระวิหาร แต่ขณะนี้ เป็นของประเทศไทยแล้ว นับแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2541 ทาง การท่องเที่ยวของกัมพูชาได้เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจะสามารถึงจุดนักท่องเที่ยวมาสู่จังหวัด ศรีสะเกษได้พอสมควร

สถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดศรีสะเกษ เช่น โบราณสถาน สถานที่สวยงาม ที่ัก ฝนเคยสนใจ โบราณวัตถุ แหล่งศิลปกรรม แหล่งศิลปกรรม สินค้า ผลิตภัณฑ์ พืช สัตว์ ตลอดจนศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี รังสรรค์ประหลาด ซึ่งที่นาเดิน การแข่งขันกีฬา การจัดงานประเพณีในโอกาสต่าง ๆ ที่ดึงดูดใจแก่ผู้คนที่พบเห็นเมื่อมาชมาย ด้วนี้

- อำเภอเมืองศรีสะเกษ มีแหล่งพ่อโตวัดพระโต ศูนย์วิจัยแม่ศรีพระธเนศ ศาล นติกเมือง ป่าช้าสวนสนมเดิยศรีนครินทร์แห่งแรกของประเทศไทย หอนาฬิกาตกล้ำสวน ขนาดใหญ่ สวนสัตว์หนองบัว พระธาตุเมืองระ เจติยวัดบ้านโนนแดง หาดทรายมูลท่าบ้าน แก้วและบ้านมิกะ สวนวาศึกการะหัวอนาคำ ประชุมเมือง หอดูดอดสะพานดำ อาคารฐน อำไพพานิชย์ ชุมชนเยอบ้านขมิ้นและบ้านโพธิ์ การจัดงานประเพณีเทศกาลตกล้ำสวนสนม งานประเพณีบุญบั้งไฟ งานประเพณีลอยกระทง งานเทศกาลมีใหม่และงานกาชาดจังหวัด ศรีสะเกษ

- อำเภอกันทรารมย์ มีหาดทรายมูล ฝ่ายบ้านกอกหัวนา มหาเจติยวัดของ หมากแซว ประเพณีฟ้อนกลองตม

- อำเภอกันทรลักษ์ มีมามอสีแสดและภาพสลักปูนดำ ปราสาทโดนตวล น้ำตก ภูชะฮอย สวนมะพร้าว สวนทุเรียน สวนยาง สวนผลไม้และพืชไร่เชิงดินแดงหรือภูดินแดง ชุมชนสระ ะฮอโลก อำเภอน้ำพวยตามาย การจัดงานเทศกาลผลไม้และพืชไร่

- อำเภอขุขันธ์ มีแหล่งพ่อโตวัดเจียน อุทยานวรรณคดี ปราสาทสีเหนียนวัด เจ็ก ปราสาทบ้านลุ่มทุก วัดถ้ำสระพงศ์ หมู่บ้านกัมปินสยาม ๐๖ สวนป่าธรรมชาติ ถิ่นธรรมชาติ ชุมชนผ่านพระบาทและผาส่วย สินค้าที่มีชื่อเสียงคือศิลปผลิตภัณฑ์ขลุ่ยบ้านสระอาจค์ กระจกน้ำเ ลานบ้านแดงและภวียนน้อยบ้านใจดี

- อำเภอราษีไศล มีเมืองสิงบ้านหว้าน เมืองโบราณคงโคก หาดทรายแม่น้ำมูล ฝ่ายราษีไศล หอเจ้าภูดินป่าดงภู โองเขียบ้านเพี้ยมาศ ปางแดง หุ่นกลาว้องให้ พระพุทธบาท

บ้านส้มป่อย วัดนารวมสวยและเขมร สิ้นคำที่มีชื่อเสียง คือ ข้างหอยมะลิ หมูหัน ปลาน้ำจืดรสดี
ประเพณีที่น่าสนใจ คือประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแข่งเรือ และการเป่าสะโงะในเช้าวันขึ้นปีใหม่
หอเจ้าคงภูคินมาถึงออกพรรษา

- อำเภออุทุมพรพิสัย มีปราสาทพระกำแหงใหญ่ พระพุทธรูปนาคปรก วัดระ
ถัมพะใหญ่ ปราสาทพระกำแหงน้อย สุพระธรรมวัดคำโงใหญ่ วัดนารวมสวยและเขมรสวย
ปูชนียบุคคลและพระภิกษุอาจารย์ผู้มีชื่อเสียง คือ หลวงปู่เคื่อง สุภโท วัดระกำแหงใหญ่

- อำเภอขุขันธ์ มีน้ำตกห้วยจันทร์ น้ำตกปิศาจ น้ำตกบึงดอง เขตรักษา
สัตว์ป่า หอสมุดเฉลิมพระเกียรติ หลวงพ่อศาสนา ปราสาทภูผาย น้ำตกพระพุทธ ภูผากันกับหิน
สยาม ๑๖ และ ๑๗ สวนป่าธรรมชาติ วัดนารวมสวยและเขมรสวย เขมร

- อำเภอประจักษ์ศิลปาคม มีปราสาทประจักษ์ บึงนกเป็ดน้ำ ปราสาทบ้านสม
วัดนารวมสวยและเขมรสวย เขมร

- อำเภอโพธิ์ทอง มีบึงนกเป็ดน้ำ หนองสิยโพธิ์ทอง ปราสาทเขมร ธาตุบ้านจันทรา
วัดนารวมสวยและเขมรสวย เขมร สิ้นคำที่มีชื่อเสียง โขงหินโพธิ์ทอง

- อำเภอขามเฒ่า มีสวนนกบ้านเม้ง หลวงพ่อวัดจอมพระ สิ้นคำที่มีชื่อเสียง
หนองเม้ง

- อำเภอห้วยทับทัน มีธาตุน้ำปราสาท วัดนารวมสวยและเขมรสวย เขมร
สิ้นคำที่มีชื่อเสียง คือ ไก่ย่างห้วยทับทันที่ช่างไก่พื้นบ้าน นกไก่นกเขมรเล็กด้วยด้วยกับไม้ย่น
ทำด้วยไม้ตะเคียน

- อำเภอเมืองเดชอุดม มีบึงนกเป็ดน้ำโบราณ ปราสาทภูมุนาม นมัสการหลวงปู่เคื่อง
สิ้นคำที่มีชื่อเสียง คือ ผาโพนหิน

- อำเภอศรีรัตนะ มีเขมรและวัดนารวมสวย เขมร สิ้นคำที่มีชื่อเสียงคือ พืชไฟ
สวนเม้ง

- อำเภอรัตนวาปี มีป่าสงวนและเขตรักษา สัตว์ป่าธรรมชาติ เขมรและวัดนารวมสวย
สวน สิ้นคำที่มีชื่อเสียงคือ ป่าลูกวังบ้านเตน

- อำเภอวังหิน มีเมืองเก่านครลำดวน สวนน้ำเขตรักษาเขมร เขมร สิ้นคำที่มีชื่อเสียง
คือ พริกวังหิน หอมแดงขุมเคียว แดงและสีเขมรและเขมร

- อำเภอภูสิงห์ มีเขื่อนห้วยศาลา พระบาทภูสิงห์ แหล่งสวนพันธุ์สัตว์ป่าและเขตรักษา
น้ำตกนาคราช เขมรและวัดนารวมสวย สิ้นคำที่มีชื่อเสียงคือ ปลาน้ำจืดจากเขื่อนห้วยศาลา

- อำเภอเมืองจันทร์ มีธาตุน้ำเมืองจันทร์ เขมรและวัดนารวมสวย

- อำเภอเบญจลักษ์ มีชุมชนและวัฒนธรรมสวย สินค้าที่มีชื่อเสียงคือ ผลไม้พืชไร่
  - อำเภอพยุห์ มีเมืองโบราณขจรบุรี ชุมชนและวัฒนธรรมสวย
  - กิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ มีป่าชุมชนโนนลาน ชุมชนและวัฒนธรรมสวย
  - กิ่งอำเภอศิลาลาด มีลำน้ำเสียว ทุ่งกุลาร้องไห้ ชุมชนและวัฒนธรรมสวย
- สินค้าที่มีชื่อเสียง คือ ข้าวหอมมะลิ

10. วัฒนธรรม

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ (2537:1-4) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมและประเพณีของชาวศรีสะเกษ ให้ความหมายว่าชาวศรีสะเกษนั้นจะมีชนพื้นเมืองเข้ามาอาศัยอยู่แต่โบราณกาลมีชนเผ่าเขมร ลาว ส่วย และเขมร ดังนั้นจึงมีความหลากหลายด้านภาษาวัฒนธรรม

ชนพื้นเมืองทั้งสี่เผ่าวิถีชีวิตอยู่บนพื้นฐานความเชื่อทางพุทธศาสนา มีศาสนาไม่มี เทวดา และธรรมชาติต่างผสมกลมกลืน ประเพณีวัฒนธรรมที่ปรากฏทั้งในคำจารึกใบลาน และพิธีกรรม ยังเป็นไปตามประเพณีดั้งเดิมของชาวอีสานทั่วไป คือ "ฮีตสิบสอง" ซึ่งประชาชน จะให้ความเคารพ ศรัทธา เชิดชูผู้นำที่เป็นหัวหน้าชุมชน หรือเป็นผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำครอบครัว ในการจัดกิจกรรมประเพณีในแต่ละเดือน ผู้นำเหล่านี้จะมีอิทธิพลในการรวมกลุ่มชาวบ้านจัดงาน ซึ่งปรากฏให้เห็นในแต่ละเดือน

ฮีตสิบสองของชาวศรีสะเกษ

ฮีตสิบสอง เป็นประเพณีที่ชาวอีสานประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาล คำว่า "ฮีต" มาจากคำว่า "จารีต" ดังนั้นคำว่า "ฮีตสิบสอง" จึงหมายถึง ประเพณีที่ชาวอีสานจะต้องประพฤติปฏิบัติ ในรอบปีทั้งสิบสองเดือน นำโดยคำขวัญที่ว่า "สิบสองเดือน" เรียกว่า "ฮีตสิบสอง" ดังนั้นคนที่นี่จะตั้งชื่อเรียกเรื่องหรือไม่ยอมรับ ชาวอีสานทั่วไป รวมทั้งชาวศรีสะเกษด้วย จะยึดมั่นในการปฏิบัติตามฮีตสิบสอง อย่างเคร่งครัด ซึ่งส่วนมากจะเป็นงานบุญที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเป็นหลัก โดยเริ่มนับตั้งแต่เดือนอ้าย (ธันวาคม) เป็นเดือนแรกของการทำบุญจนถึงเดือนสิบสอง (เดือนพฤศจิกายน) ดังนี้

เดือนฉ้ายประเพณีบุญเข้ากรรมหรือพระสงฆ์เข้าปริวาสกรรม เดือนสิบบุญตุง
ลานหรือทำบุญข้าวเปลือก เดือนสามบุญข้าวจีและบุญมาฆบูชา เดือนสี่ บุญพระเวสม์ฟัง
เทศน์มหาชาติแก่ภิกษุสงฆ์ เดือนห้าบุญลงกรรมดี เดือนหกบุญบั้งไฟบูชาอารักษ์หลักเมือง
ขอนแก่น แยกมา เดือนเจ็ดบุญข้าวชะ บูชาเทวดา อารักษ์หลักเมือง หลักบ้าน บรรพบุรุษ เดือน
แปดบุญเข้าพรรษา ถวายเทียน เดือนเก้าบุญข้าวประดับดิน เดือนสิบบุญข้าวสาก เดือน
สิบเอ็ดบุญรถลากพรรษาแก่พี่สาวพี่เมีย เดือนสิบเอ็ดต่อเดือนสิบสองทำงิ้ว บุญกรู้น ซึ่ง
ประเพณีโบราณแต่ละแห่งอาจผิดเพี้ยนกันไปบ้างตามความเหมาะสมและสภาพท้องถิ่น

นอกจากนี้จังหวัดศรีสะเกษ ยังมีขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม ก่อนที่จะมีการ
รับเอาประเพณีจากภาคกลางและต่างชาตินามลนลานกันเป็นประเพณีปัจจุบัน ซึ่งสามารถ
สรุปได้ ดังนี้

การเกิด มีผู้ตำหนิการเรียกว่าแม่ตบมดตบ ตบมดตบ เป็นผู้ทำคลอด
ปาดสายรกด้วยไม้ไผ่คม เขี่ยรกฝังไว้ใต้ต้นโคสุ่มไฟไว้บนหลุมฝังรก เรียกว่าหิ้งสายแม่แม่ลูก
บือ แม่ลูกซ่อนอยู่โพ้นมดหรือเตียงไม้ไผ่อย่างน้อยเจ็ดวัน ขาขมก้นไม้ไผ่คนใดคนใดแตะ
ก้นเด็กไม้มดของแม่ตบ วันชกไฟของตัวคนแล้วไฟไหม้ตัว พ่อแม่ญาติพี่น้องลูกหลานเด็กคลอดใหม่
ด้วยไม้มดหรือด้วยไม้ธำมณณ์ขวัญขึ้น

แต่งงาน เรียกว่ากินตอง ฝ่ายชายจะไปทบทวนก่อนเรียกว่าไปเดิน เมื่อตกลง
กันก็จะทำพิธีแต่งงาน ทำพิธีผูกหมั้นบายศรีสู่ขวัญ เคียงแขก ขึ้นเฮื่อนปูเสื่อนผ้า ผูกแขนเชยแขน
ละไว้ ฝ่ายละไม้ของตนเองมา (หลุมมา บุ่มมา บายศรีสู่ขวัญ) เช่นผ้าถุง ไส้ไหม สาคู หมาก ชันชอน
สุดท้ายส่งเข้าข้อม (ท้องคน) เจ้าสาวเป็นสาวจริงไหม ไม่มีการรดน้ำสังข์ เมื่อแต่งงานแล้วลูกเขยมัก
จะไปอยู่กับพี่สาวแม่ยาย นวดคนมักจะแบ่งส่วนให้ลูกสาวมากกว่าลูกชายโดยเฉพาะลูกสาวคน
สุดท้าย

การสู่ขวัญ ทำได้ทุกโอกาสทั้งที่ดีและไม่ดี เช่น ไปทหาร มีอุบัติเหตุ รอดตาย
หายเจ็บป่วย ขึ้นตงใจ ตกต้นไม้ คว้าชน มีเคราะห์กรรม หรือมีโชค สอบได้ ไปเรียนต่อ
มีงานทำ เลื่อนตำแหน่งทั้งพระและฆราวาส ฯลฯ มักจะมีการสู่ขวัญ ผูกแขนไว้ เคียงขันเข้าขัน
แม่ดหรือทำพานบายศรี หรือขันขวัญ และบางครั้งก็มีมีการเสียเคราะห์ ขำชะ (ขำระล้าง) ให้
เคราะห์ตกไปเรียกว่าแต่งแก้เสียเคราะห์ ส่วนการบายศรีสู่ขวัญ ก็เป็นประเพณีของจังหวัด

ศรีละเกษด้วย คำว่า "บาศศรี" น่าจะมาจากคำว่า "บาศ" ในภาษาเขมรแปลว่า "ข้าว" ส่วนคำว่า "ศรี" แปลว่า สง่า ความเจริญ เมื่อนำคำสองคำมารวมกันแล้ว มีความหมายว่า "ข้าวที่เป็นสิริมงคล"

การบวช เป็นประเพณีของประชาชนที่ต้องปฏิบัติตามความเชื่อ เพื่อทดแทนพระคุณบิดามารดา เพื่อให้เป็นคนสุภาพอ่อนการแต่งงาน มีการบาศศรีสู่ขวัญก่อนบวช ถ้าบวชแบบเรียกเขมรว่า จัร ถ้าพระพระแล้วเรียกพระว่าหม่อม ถ้าบวชตามจะสวดทรงมนีตามประเพณีปีละครั้ง เรียกจารัดู จารบิรา หลวงพ่อ หลวงปู่ ถ้าลาสิกขา สิกจากแบบเรียกว่าเขื่อง สิกจากพระเรียกว่าหิเล สิกจากพระผู้ใหญ่ที่ผ่านการรดน้ำเรียกจารย์ สิกจากพระมหาเรียกว่ามหา

งานศพ ในอดีตถ้าตายไม่มีผี เช่น ตายโง่ ตายท้องกลม เด็กทารกตาย จะไม่นิยมเผาศพให้การฝังไม่นิยมเก็บศพไว้นาน การเผาศพในสมัยก่อนมักนิยมเผาตามหัวไร่ปลายนานี้เมื่อมีการตายจะมีการตั้งเฌอขึ้นเป็นเพื่อกองศพ เผ่นเสื่อกินเหล้า หมากเมี่ยงต่าง ๆ ขุนน้อมกับตลอดคืน พุดคุยและกล้อกันไม่ไกลแล้วว่าจนกว่าจะเผาศพ ไม่มีการใส่ชุดดำหรือทำบุญไว้อาลัย เหมือนปัจจุบันนี้ ถ้าจะทำบุญอุทิศก็ตั้ง สังฆาตกรับบิณฑบาต บุญกุศลในเดิมนิยมติดหรือเขียนติดศพ หรือธูปธูปะ ซึ่งนิยมทำในเดือนสาม เรียกว่าบุญแจกทำมหาผู้ตาย แต่ประเพณีเขมรจะแตกต่างกันไป จะทำงานศพอย่างใหญ่โต ใช้เวลานานวันและมีพิธีกรรมที่ค่อนข้างเคร่งครัดและใช้จากครู

การอยู่กับธรรมหรือเข้าธรรม เป็นความเชื่อของชนพื้นเมืองศรีสะเกษ จะมี การประเพณีที่มีเข้าธรรม ให้ฆราวาสธรรมหรือฝากตัวเป็นศิษย์หรือลูกธรรมกับพระ ธรรมเพื่อให้รับภาระคุ้มครองจากผู้มีวิชาอาคม เมื่อถึงวันเข้าพราหมณ์ลูกธรรมจะเอาดอกไม้ธูปเทียนใส่กรวยใบตองลงขันเข้าขึ้นแปด เงินสิบสองบาทหรือค่านมธรรมจะกำหนด ไปขึ้นติดไปคารวะธรรมมอบตัวกับฆราวาสธรรม นับเป็นที่พึ่งทางใจนอกจากนี้การศึกษาพุทธ และทางนอกระบบได้กำหนดให้มีการรำผีฟ้าประจำปีหรือเพื่อรักษาคนป่วย เมื่อก่อนชาวศรีสะเกษนิยมปลุกคุ้มจำปาพันทิว ให้ประจำบ้าน ภายหลังมีความเชื่อจากชาวภาคกลางว่าจะทำให้เกิดความทุกข์ความ จึงได้สืบทอด การรำผีฟ้าจะขอยมาติดอกจำปา ปลุกประจำ บางหลวงมีฟ้า โดยการนำคนผู้บ้านคนมาเรียกว่าน้ำ) รำเชิญผีฟ้า (เทวดา) แลละของคัมภีร์เข้าทรง พกดาบไม้ ทำธูปไม้จำลอง เมื่อมีฟ้าหรือเทวดามาเข้าทรงจะมีพิธีเฉพาะรอบมีฟ้าหรือเทวดาองค์นั้นเรียกว่าฟ้าทั้นฟ้าทั้น แยกต่างกันไป ผู้รำผีฟ้าจะพินัยและร้องคำคาถาตนเองที่โยชนาถได้ตอบกันระหว่างมีฟ้า

ทั้งวังทั้งคันทน์ หรือติดต่อกับเหล่าขุนนางหลายชั้น เชื่อกันว่าจะรักษาผู้ว่าเจ้าฟ้า หรือผู้ป่วนไม่ให้นายใดจะ
หรือเห็นความถูกต้องที่ดีในชีวิต การรำผีฟ้าจะมีคนมาลงดูหมิ่นคนดูนรก ส่วนประเพณีส่วย
จะมีการรำแม่แปด หรือรำแม่ละเจ็ด ที่มีลักษณะคล้ายการรำผีฟ้า

การลงแขก สังคมแห่งการช่วยเหลือกันสมัยก่อน ที่มีให้สังคมแห่งการทำมาค้า
ขายเช่นทุกวันนี้ สังคมได้สร้างความสามัคคีของการเห็นแก่ส่วนรวมไว้แก่คนในสังคมสูงมาก การ
ลงแขกจึงเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชาวศรีสะเกษช่วยกันทำงาน นับแต่การปลูกเรือน การทำบุญ
ตามประเพณีอิสลามของ กวางหาปลา การค้าขาย เกษตรข้าว พืชไร่ ปลูกผัก ทำไร่ เอาหิน
ทำลายพืชไร่ในไร่หรือสวน เสิร์จแล่นมาหาอาหารมาเลี้ยงคนผู้กินกิน พืชไร่ ร่องล้า พืชไร่กับ
ระหว่างลงแขกเพื่อสร้างบรรพบุรุษจากคนและคนสายหนึ่ง

ประเพณีโดนตาหรือสารทเพชฌ คนไทยที่พูดภาษาเขมร จะมีพิธีโดนตา ที่
หมายถึง ตา ภาย ที่มีขึ้นในตอนสิ้นเดือนสิบ เพื่อเช็กดวงดวงวิญญาณบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไป
รับแรมสิบสามค่ำเดือนสิบ ทุกบ้านจะทำขนม ข้าวต้ม ข้าวเหนียว ย่างเนื้อโค กระบือ ไก่ ปลา
ไว้พร้อม เพื่อเซ่นไหว้บรรพบุรุษ ประเพณีนี้เป็นประเพณีใหญ่ที่ชาวไทยเชื้อสายเขมรนิยมปฏิบัติ
อย่างเคร่งครัดเหมือนคนจีนมีประเพณีตรุษจีน

ปิ้งเอ้าะเป็วอะแคหรือปิ่นข้าวพระจันทร์ เป็นประเพณีคนไทยพูดภาษาเขมร
ที่บ้านพราหมณ์ อำเภอขุขันธ์ ทำในวันเพ็ญเดือนสิบสอง เพื่อเสี่ยงทายฟ้าฝนในปีต่อไป รวมทั้ง
เป็นการฉลองผลผลิตในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวแทนการขอพรของ

กันตรึมและเจ๊เรียง ทั้งสองประเภทเป็นศิลปะการแสดงของคนไทยที่พูดภาษา
เขมร คล้ายกับลำตัดของภาคกลางหรือหมอลำของภาคอีสาน และเป็นที่ยอมรับ ๗ กับวงดนตรี
ถูกยุบหรือวงหมอลำเพราะมีจังหวะที่สนุกสนานเร้าใจ แม้ว่ามีผู้ฟังซึ่งเป็นคนต่างภาษาจะฟังคำร้อง
แล้วแปลไม่ได้ก็ตาม

นอกจากนั้นก็ยังมีการละเล่นของเด็กและผู้ใหญ่ เช่น การรำ มีหมอลำคู่ หมอลำ
ชิงคู่ หมอลำหมู่ หมอลำเพลิน หมอลำซิ่ง การรำซิ่ง การเล่นตลก การเล่นหมากรุก การเล่น

งค เล่นซ่อนหา เล่นชิงบังใบะ การเล่นไม้หึ่ง การเล่นหมากเลื่อม การเล่นแกว่งโหนด การทำว่าว
ละมูญญ เป็นต้น

11. ศาสนา

จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธมาตั้งแต่
โบราณกาล หลักฐานปรากฏจากการก่อสร้างเจดีย์วัดบ้านโนนแกด และพระธาตุต่าง ๆ เช่น ธาตุ
บ้านเมืองจันทร์ มาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 ต่อมาอิทธิพลของศาสนาฮินดูหรือศาสนาพราหมณ์
ลัทธิไศวริยภักดิ์ ที่นับถือพระอิศวรผู้เป็นใหญ่ ได้แพร่หลายเข้ามาในจังหวัดศรีสะเกษ มีการก่อสร้าง
ปราสาทหินเพื่อเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาฮินดู มากมาย แม้ประชากรชาว
จังหวัดศรีสะเกษ ได้ชื่อว่าเป็นพุทธศาสนิกชน แต่ชนชั้นรชนเมียนแปรพบที่ที่มีอยู่ก็เชื่อปณความ
เชื่อในลัทธิต่าง ๆ เช่นลัทธิพราหมณ์ การนับถือภูติผีปีศาจและวิญญาณบรรพบุรุษ เป็นต้น

ในลัทธิศาสนาพุทธในจังหวัดศรีสะเกษ ให้รวมนิยมการปกครองคณะสงฆ์แบบ
อวช พระภิกษุที่เป็นพระเถระผู้ใหญ่ได้ขึ้นการสถาปนาโดยชุมชนร่วมกับผู้ปกครองทำการอุทิศ
(อุทิศ) เป็นพระสังฆา เจ้า พระราชา พระญาณครู พระเหล็กคำ พระลูกแก้ว พระยอดแก้ว (พระสังฆราช
ตามลำดับ แต่เมืองศรีสะเกษเป็นหัวเมือง จึงมีพระเถระชั้นสูงสุดคือ พระเหล็กคำประจำเมืองทำ
การปกครองคณะสงฆ์ในเมือง เช่น เจ้าคณะใหญ่เมืองขุขันธ์ เมื่อ พ.ศ. 2435 คือพระเหล็กคำสุต
เจ้าคณะแขวงขุขันธ์ เมื่อ พ.ศ. 2446 คือพระเหล็กคำ กุศล ผู้ปกครองสงฆ์เมืองศรีสะเกษ เมื่อ พ.ศ.
2405 คือพระเหล็กคำ (โง) เป็นต้น ส่วนพระภิกษุธรรมดาจะเรียกว่าจ้ว หรือเจ้าหัว หรือหม่อม
เมื่อมีพรรษามากขึ้นก็จะผ่านพิธีพัดสังตั้งที่กล่าวมาแล้ว

ต่อมาได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นปกครองคณะสงฆ์แบบไทย คือ เป็นพระภิกษุ
เจ้าอธิการ พระครูชั้นต่าง ๆ พระราชาคณะชั้นต่าง ๆ สมเด็จพระราชาคณะ และสมเด็จพระ
สังฆราช ในที่สุด โดยแบ่งการปกครองเป็นวัด ตำบล อำเภอจังหวัด ภาค พบ และมหาเถร
สมาคม มีเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะชน
และมหาเถรสมาคม ทำการปกครองดูแลตามลำดับ มีพระเถระดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด
ขุขันธ์และจังหวัดศรีสะเกษ ตามลำดับดังนี้

1. พระครูธรรมจินตคามหาณูณี (เหล็กคำสุต) เจ้าคณะใหญ่เมืองขุขันธ์

2. พระครูธรรมจริณดาบหนามูณี (นุต โศตมวงศ์) เจ้าคณะเมืองสุโขทัย
3. พระหลักคำ (โธ) พระหลักคำประจำเมืองศรีสะเกษ
4. พระหลักคำ (หงส์) พระหลักคำประจำเมืองศรีสะเกษ
5. พระครูธรรมจริณดาบหนามูณี (เดช) เจ้าคณะเมืองสุโขทัย
6. พระครูธมมบุรณมีธมฺมกิจ(พระหลักคำอุค) เจ้าคณะแขวงกลางศรีสะเกษ
7. พระชินวงศาจารย์ (เงิน) เจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ

ต่อมาได้มีการแยกนิการเป็นมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย เจ้าคณะจังหวัดนำมหานิกายมีดังนี้

๑. พระเทพมุนี (สนม) ปุญญาวชิโร เจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ
  ๒. พระราชวรรมณที (วิบูลย์) เจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ
- ส่วนเจ้าคณะจังหวัดฝ่ายธรรมยุติกนิกายมี ดังนี้
๑. พระราชคุณาภรณ์ (ดาว) ปุณณโช
  ๒. พระชินวงศาจารย์ (พุด) สุวานิชโย
  10. พระญาณวิเศษ (ศรี) สุตธัมโม
  11. พระศาสนสิลก (นพวง) ชันติโก
  12. พระศาสนสิลก (ปาน) ชัยบุญ
  13. พระญาณวิเศษ (เทียง) ปภาโต

นับถึง ปี 2540 จังหวัดศรีสะเกษมีวัดทั้งสิ้น ๑๖4 วัด ที่พักสงฆ์ 459 แห่ง วัดธรรมยุติกนิกาย ๑1 วัด วัดมหานิกาย ๑13 วัด พระอารามหลวง 2 วัด คือวัดหลวงสุโขทัยธรรมยุติกนิกาย และวัดเจียงอีศรีมงคลวราราม (มหานิกาย) พระสงฆ์ ๕,211 รูป สามเณร 2,894 รูป มีผู้นับถือศาสนาพุทธ 1,402,782 คน ศาสนสถานอื่น ๆ เช่น โบสถ์คริสต์คาทอลิก และโปรเตสแตนท์ 10 แห่ง ผู้นับถือศาสนาคริสต์ 3,1๘7 คน มัสยิดอิสลาม 1 แห่ง ผู้นับถือศาสนาอิสลาม 133 คน นับถือศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ซิกข์ 90 คน (สำนักงานสถิติการจังหวัดศรีสะเกษ 2540 , น. 20-21)

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชาววัดอยู่ในวัดมีมาก สามารถจัดระดมทุนในการจัดสร้างกุฏิ วิหาร โบสถ์ที่สงฆ์ และมียบทบาทในการระดมทุนเพื่อการรวมทางศาสนา เช่น การทำบุญในประเพณีต่าง ๆ การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานมงคลสมรส งานศพ งานกุศล เป็นต้น

นางสาวรัชชาโรจน์ โสยศาสตร์และภาพพจน์แผนไทย ที่เข้าร่วมศึกษาได้ทรงทั้งโรคมะเร็งและโรค
เขตรัส บางส่วนทำนายโรคชะตา มีส่วนน้อยที่ไม่หาย บางส่วนจัดทำวัดอุโมงค์เพื่อให้ประชาชนเข้า
บูชา ส่วนการทำนายทางจิตใจของประชาชน การนำคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อช่วยแก้
ปัญหาสังคมมีการจัดตั้งองค์การเผยแผ่อบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) จัดตั้งเป็นการด้าน
ศีลธรรมและวัฒนธรรม สุภาพพจน์มัย สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์
กตัญญูสวดมนต์ธรรม สวมศีลธรรม ก่อตั้งศูนย์เลี้ยงเด็กกำพร้าในวัด การเปิดโรงเรียนสอน
ปริยัติธรรมควบคู่การสอนหลักคุณธรรม เช่น โรงเรียนมหาพุทธาภิบาล โรงเรียนศรีเกษม
วิทยา โรงเรียนโศภนวิภาตใหญ่ โรงเรียนวิบูลย์วิทยา เป็นต้น

ในด้านศาสนสมบัติที่มีค่าของวัดทางผู้วิจัยได้ติดต่อข้อมูลจากสำนักงานศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ และกรมการศาสนา กรุงเทพมหานคร พบว่า วัดในจังหวัดศรีสะเกษไม่มี
การรายงานข้อมูลรายได้หรือเงินหมุนเวียนในด้านศาสนาในแต่ละปี หรือการรายงานเกี่ยวกับ
ศาสนสมบัติ เนื่องจากแต่ละวัดเป็นนิติบุคคล อย่างไรก็ตามจากการสำรวจข้อมูลพบว่าการ
ก่อสร้างอาคารวัดในวัด เช่น โบสถ์ วิหาร กุฏิ ธาตุ เจดีย์ โรงครัว โรงครัว โรงครัว โรงครัว
ส่วนที่สร้างเสร็จที่วัดสามารถหาประโยชน์ได้นั้นจะมีอยู่บ้าง วัด เช่น วัดมหาพุทธาภิบาลที่วัดและ
มีจำนวนน้อย ส่วนเงินหมุนเวียนในแต่ละวัด มีน้อยเนื่องจากจะเป็นเงินที่ได้จากการจัด
ปา กฐิน จะมีเพียงบางวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น วัดพระธาตุเรืองรอง จะมีเงินที่ได้บริจาค
บริจาคประมาณ ปีละ 300,000 บาท วัดล้านนาซึ่งยังไม่ทราบตัวเลขที่แน่นอน วัดสระกำแพง
ใหญ่ มีรายได้จากการทำวัดอุโมงค์ให้ผู้ศรัทธาเข้ามาบูชาแต่มีรายได้ไม่แน่นอน เงินที่ได้ก็ใช้จ่ายใน
การพัฒนาและบูรณะวัดจนหมดสิ้น

จากวิธีสังเกตได้ชื่อว่าเป็นผู้มีศรัทธาในศาสนาอย่างยิ่ง มีการทำพิธีฝังลูกนิมิต
เพื่อสร้างอุโบสถ โดยเฉลี่ยประมาณปีละ 20 หลัง ซึ่งนับว่ามาก เพราะแม้แต่จังหวัดขนาดใหญ่ที่
อยู่ข้างเคียงก็มีสักการสถานโบสถ์เพียงปีละ 10 หลังเท่านั้น พระราชธรรมเวที : 2640) แต่ค่าใช้จ่าย
สำหรับการดูแลหาทุนสำหรับการก่อสร้างเป็นเมืองรองกรมการวัดและผู้มีจิตศรัทธา โดยพระ
สงฆ์ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวด้วย ในเทศกาลสำคัญของแต่ละปี เช่น ปีใหม่ ตรุษจีน สงกรานต์ ผู้ของ
แรงงานไปทำงานยังต่างประเทศจะจัดทำผ้าป่าเพื่อมาทอดถวายเพื่อ สร้างถาวรวัตถุที่สำคัญในวัด
เป็นรายได้หลักของวัดซึ่งมีจำนวนมากน้อยตามแต่กำลังศรัทธาของเจ้าภาพและความ

พระธาตุพระมงคลโมกข์ และมีส่วนหนึ่งที่ได้รับการบริจาคจากนักการนิเทศ ส่วนงบประมาณของรัฐบาลที่จ่ายเป็นค่านิเทศวัดและซ่อมแซมบูรณะวัด ยังไม่มีการพิมพ์เผยแพร่ทั่วไป

12. การสื่อสารและการคมนาคม

การสื่อสาร

การสื่อสารถือว่าเป็นโครงสร้างพื้นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งจะต้องมีอย่างหลากหลายและทั่วถึง การสื่อสารในจังหวัดศรีสะเกษ มีดังนี้

1. การไปรษณีย์ การรับส่งจดหมายในระดับหมู่บ้าน ไปรษณีย์มีนำส่งถึงมือผู้รับในกรณีที่อยู่ไม่อยู่ก็แจ้งความให้มารับ ณ ที่ทำการไปรษณีย์ ซึ่งมีที่ทำการไปรษณีย์จังหวัดและไปรษณีย์อำเภอ ซึ่งเกิดการเชื่อมต่อทั่วประเทศไทย มีบริการรับส่งจดหมาย ไปรษณีย์บัตร จดหมายอากาศ สิ่งตีพิมพ์ พัสดุ ธนาณัติ ธนาณัติส่งทาง EMS โทรเลข โทรเลขนาณัติ ตั๋วแลกเงิน ไปรษณีย์ด่วนพิเศษ EMS ไปรษณีย์รับของ ไปรษณีย์พัสดุเป็นไปรษณีย์กับประกัน จักรยานบริการประจำปี และชำระค่าเบี้ยประกันกับคุ้มครองผู้ประสบภัยทางไปรษณีย์ ซึ่งมีความสะดวกครอบคลุมทั่วทุกพื้นที่

2. การใช้โทรศัพท์ จังหวัดศรีสะเกษมีผู้ใช้โทรศัพท์ในจังหวัด อำเภอ กิ่งอำเภอและหมู่บ้านต่าง ๆ จำนวน 22,487 เครื่องหมาย มีความสนใจประชากร 63 คน ต่อโทรศัพท์ 1 เครื่องหมาย มีการบริการโทรศัพท์ภายในจังหวัดและต่างจังหวัดรวมทั้งโทรศัพท์ทางไกลระหว่างประเทศด้วย มีการขยายโทรศัพท์ไปยังอำเภอและกิ่งอำเภอ ต่าง ๆ ตำบลหมู่บ้านที่ใกล้เคียงกับชุมจากโทรศัพท์ที่ตั้งกระจายในเขตอำเภอต่าง ๆ รวมทั้งการติดตั้งตู้โทรศัพท์สาธารณะแบบหยอดเหรียญตามลำบด และหมู่บ้านในชนบทต่าง ๆ ทั่วพื้นที่ แต่มีข้อบกพร่องคือ ประชาชนไม่เข้าใจวิธีใช้เท่าที่ควร ขาดการบำรุงรักษา จึงมักชำรุดไม่สามารถใช้งานได้อยู่เสมอ ในอีกด้านหนึ่งคือการดูแลโดยเจ้าหน้าที่ไม่ทั่วถึงและล่าช้าเสมอ โทรศัพท์ในหมู่บ้านอย่างแหล่งเวียงมูลีไม่มีผู้ใช้ไปเก็บ ทำให้หยุดให้บริการและหยุดหมายเลขไม่ได้

นอกจากนี้ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ยังสามารถใช้โทรศัพท์มือถือใช้ระบบเคลื่อนที่พกพาไปด้วย จากการศึกษาของผู้เจ้าหน้าที่พบว่า มีจำนวนโทรศัพท์ไร้สายแบบเคลื่อนที่พกพาในจังหวัดศรีสะเกษ ประมาณกว่า 30,000 เครื่องหมาย นับว่ามีความสะดวกในการสื่อสารพอสมควร แต่ปัญหาคือผู้ใช้โทรศัพท์แบบนี้ ส่วนหนึ่งใช้เพื่อต้องการแสดงถึงความมีฐานะ

ดี ทั้งที่ไม่มีสาระจำเป็น บางส่วนไม่ชำระค่าใช้โทรศัพท์ จึงมีการแจ้งเตือนการใช้โทรศัพท์ให้มากขึ้น

3. การรับฟังวิทยุกระจายเสียง มีสถานีวิทยุกระจายเสียงที่ตั้งในจังหวัดศรีสะเกษ เกือบ 3 สถานี คือ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดศรีสะเกษ ระบบ เอฟ เอ็ม สเตอริโอโมดูลิเฟอริกซ์ ความถี่ 100.26 เมกกะเฮิร์ต กำลังส่ง 1 กิโลวัตต์ เน้นข่าวสาร การบริการของทางราชการ และความบันเทิง สถานีวิทยุ จ.ส. ระบบ เอ เอ็ม ความถี่ 1451 กิโลเฮิร์ต กำลังส่ง 10 กิโลวัตต์ เน้นข่าวราชการ การบันเทิงระดับชาวบ้าน และศิลปะพื้นเมือง และสถานีวิทยุองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย จังหวัดศรีสะเกษ หรือ สสท.ศรีสะเกษ ระบบ เอฟเอเอ็ม สเตอริโอโมดูลิเฟอริกซ์ ความถี่ 95.8 เมกกะเฮิร์ต กำลังส่ง 5 กิโลวัตต์ เน้นข่าวสารจากสำนักข่าวไทย ความรู้ความบันเทิงของวัยรุ่นและเยาวชน

นอกจากนี้ยังตามมากรับฟังรายการจากสถานีวิทยุกระจายเสียงจากกรุงเทพมหานครและจังหวัดข้างเคียง เช่น จังหวัดอุบลราชธานี สุรินทร์ ขอนแก่น และบางสถานีในภาคกลางตลอดเวลาที่ต้องการตามความพอใจของผู้รับฟังแต่ละคนรวมทั้งมีผลกระทบข้างเคียงหมู่บ้านต่าง ๆ เกือบทุกหมู่บ้าน สำหรับการถ่ายทอดข่าว และส่งข่าวสารแก่ประชาชน

4. ข่าวสารที่เป็นสิ่งพิมพ์ จังหวัดศรีสะเกษมีที่อ่านหนังสือพิมพ์หมู่บ้าน สำหรับหมู่บ้านขนาดใหญ่ โดยมีศูนย์การศึกษาชนบทโรงเรียน เป็นผู้รับผิดชอบ สำหรับหนังสือพิมพ์รายวัน ที่ส่งจากส่วนกลางถึงศรีสะเกษ ฉบับรุ่งขึ้นจะส่งถึงจังหวัดศรีสะเกษในช่วงบ่าย โดยใส่วันขึ้นของหนังสือพิมพ์ล่วงหน้า 1 วันให้ตรงกับวันจำหน่าย วันรุ่งขึ้น แต่เนื้อหาข่าวจะช้ากว่าส่วนกลางคือกรุงเทพมหานคร 1 วัน ส่วนหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น มีอยู่บ้างแต่ไม่สามารถข่าวยุติจ่าหน้าวันประจำ มักจัดทำในโอกาสพิเศษต่าง ๆ

5. การรับชมโทรทัศน์ จังหวัดศรีสะเกษสามารถรับชมโทรทัศน์ในประเทศได้ดี ทุกช่อง คือ ช่อง 3 , 5 , 7 , 9 ส่วนช่อง 11 และ I T V สถานีโทรทัศน์ของเอกชน ซึ่งมีสถานีถ่ายทอดที่จังหวัดอุบลราชธานีสามารถรับชมได้บางส่วน บางคนซื้อเครื่องรับสัญญาณ โทรทัศน์ดาวเทียม ก็สามารถรับชมได้ทั่วโลกตามเครือข่ายของดาวเทียมนั้น ๆ จึงสามารถดูกันได้ทั่วประเทศ สามารถบริโภคข่าวสารและบันเทิงได้เท่าเทียมกับชาวกรุงเทพมหานคร เพียงแต่ว่าความสนใจในข่าวสารของชาวชนบทมีน้อย มักจะมุ่งเฉพาะการบันเทิงเป็นส่วนใหญ่

ส่วนการใช้อินเตอร์เน็ตนั้น มีการใช้ในวงจำกัดเพียงไม่กี่ราย เพราะค่าใช้จ่ายสูง เนื่องจากไม่มีเครือข่ายของจังหวัด ต้องอาศัยเครือข่ายจากจังหวัดอุบลราชธานี

การคมนาคม

จังหวัดศรีสะเกษในอดีต มีการคมนาคมที่ยากลำบาก การคมนาคมทางบกและทางเรือ คือล่องเรือในลำน้ำ รวมทั้งการล่องเรือในแม่น้ำโขงระหว่างจังหวัดศรีสะเกษ กับจังหวัดอุบลราชธานี และกับอำเภอรามัญใต้ เป็นต้น แต่ปัจจุบันการคมนาคมสะดวกขึ้นมาก โดยสามารถเดินทางติดต่อกันได้หลายทาง เช่น

รถไฟ ทางราชการได้เปิดการเดินรถไฟถึงสถานีรถไฟจังหวัดศรีสะเกษในวันที่ 1 สิงหาคม 2471 รถไฟมีทั้งขบวนรถธรรมดา รถเร็ว รถด่วน ทั้งรถด่วนธรรมดาและรถด่วนพิเศษปรับอากาศ รถไฟขบวนด่วนพิเศษวิ่งจากจังหวัดอุบลราชธานี ผ่านจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ นครราชสีมา สระบุรี อโยธยา ไปยังกรุงเทพมหานคร ทั้งขบวนและขบวนพิเศษหลายเที่ยว และมีผู้โดยสารให้กันมาก เนื่องจากถือว่ามีความปลอดภัยในการเดินทาง และในอดีตรมีความพร้อมรถ

รถยนต์ มีถนนลาดยางจากจังหวัดศรีสะเกษ ไปยังอำเภอขุขันธ์อำเภอ และจังหวัดใกล้เคียง คือ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดยโสธร ซึ่งสามารถให้ถนนติดต่อไปมาหาสู่กันได้หลายทาง ไม่จนถึงกรุงเทพมหานคร มีทั้งรถยนต์โดยสารประจำทางธรรมดา และรถยนต์โดยสารประจำทางปรับอากาศวิ่งระหว่างกรุงเทพมหานคร หนอง พัทธนา และรถยนต์โดยสารวิ่งระหว่างจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดเชียงใหม่ ผ่านเส้นทางจังหวัดชัยภูมิและจังหวัดขอนแก่น

นอกจากนี้ ยังมีรถยนต์โดยสารประจำทางวิ่งระหว่างจังหวัดศรีสะเกษไปยังอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัด ตำบล หมู่บ้าน หรือชุมชน รวมทั้งจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดสุรินทร์ ด้วย

ในระดับตำบล หมู่บ้าน บางแห่งก็มีทางคอนกรีตหรือลาดยาง แต่บางแห่งยังไม่มาดำนาก มีปัญหาอุปสรรคในการเดินทางไม่สะดวกในฤดูฝน โดยมีหลายหน่วยงาน เช่น กรมทางหลวง กรมโยธาธิการ สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล และสุขาภิบาล เป็นผู้รับผิดชอบ

ปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการคมนาคมก็คือ ความไม่ระมัดระวังและการไม่มีวินัยในการจราจร ซึ่งจะก่อให้เกิดอุบัติเหตุ ทำลายชีวิตและทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก รวมทั้งรถบรรทุกสินค้าขนาดใหญ่ที่บรรทุกสินค้า พืชผล หิน ดิน เข้ามายังตลาดจนทำให้จราจรในเวลาอันสั้น ก่อให้เกิดความไม่สะดวกในการคมนาคม และสิ่งเบี่ยงเบนปริมาณแผ่นดินในการบูรณะ ซ่อมแซม

ด้านการคมนาคมทางอากาศ ชาวจังหวัดสระบุรีมีฐานะเศรษฐกิจดี บัณฑิตศึกษา และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่บางส่วนได้ใช้บริการอากาศยานไปยังกรุงเทพมหานคร ที่สนามบินนานาชาติดอนเมืองแห่งนี้ ซึ่งมีความสะดวกและรวดเร็วในการเดินทาง แต่ค่าใช้จ่ายในการเดินทางค่อนข้างสูง

13. ทรัพยากรบุคคลและภูมิปัญญาท้องถิ่น

จังหวัดสระบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีทรัพยากรบุคคลจำนวนมากไม่น้อย มีบทบาทในการสร้างบ้านแปงเมืองและพัฒนาท้องถิ่นในอดีต ส่วนหนึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีบทบาทในด้านต่าง ๆ เช่น เกษตรกรรม หัตถกรรม ขาสมุนไพรรักษาโรค แพทย์แผนไทย การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม การจัดการ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมและศิลปพื้นบ้าน ซึ่งสามารถจำแนกได้ ดังนี้

ทรัพยากรบุคคล

1. พระยาโกธกิติศรีนครลำดวน (ตากะจะ)

เป็นผู้สร้างเมืองศรีนครลำดวน ก่อตั้งจะย้ายไปอยู่เมืองสุโขทัย โดยส่วนหนึ่งขอแยกตัวมาตั้งเมืองศรีละม้าย เดิมชื่อ ตากะจะเป็นผู้นำชาวญวนคนหนึ่ง ปกครองชุมชนส่วนรวมกับเขมรจีน หากจะเพิ่มเติมตั้งชุมชนอยู่ที่บ้านปราสาทสี่เหลี่ยมดงลำดวน เป็นผู้นำที่หัวท้าวจะรบการรบสู้รบต่างๆ ไม่ความเคารพนับถือ เมื่อ พ.ศ.2302 ในสมัยพระเจ้าเอกทัศได้ให้การไปรบเกลาห์ แล่ตั้งเป็นหลวงแก้วสุวรรณ นายกองช่วย หลวงแก้วสุวรรณ ได้ส่งเครื่องบรรณาการถวายแก่กรุงศรีอยุธยาโดยตรง จนได้รับความไว้วางใจจากกรุงศรีอยุธยา ต่อมาได้ไปดงเกลาห์ แล่ตั้งหลวงแก้วสุวรรณ เป็นพระโกธกิติศรีนครลำดวน โดยยกบ้านปราสาทสี่เหลี่ยมดงลำดวนเป็นเมืองนครศรีลำดวน ให้พระโกธกิติศรีนครลำดวนเป็นเจ้าเมืองในปี พ.ศ. 2306 ต่อมาใน พ.ศ.2321 พระเจ้ากรุงธนบุรี ได้โปรดเกล้าฯ เลื่อนพระโกธกิติศรีนครลำดวน เป็นพระยาโกธกิติศรีนครลำดวนและถึงแก่กรรมในปีเดียวกัน

2. พระยาขุขันธ์ภักดี (เชียงขัน)

เป็นเจ้าเมืองนครลำดวนคนที่ 2 สืบต่อจากพระยาโกธภักดีศรีนครลำดวน (ตาจะจะ) เป็นผู้นำชาวตัวที่เข้ามาปฐาสาทสี่เหลี่ยมดงลำดวนพร้อมกับตากะจะ และมีความดีความชอบในการศึกสามช้างเมื่อก่อกำเนิดดินกรุงศรีอยุธยา เช่นเดียวกับเจ้าเมืองคนแรก ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหลวงปราบผู้ช่วยเจ้าเมือง เป็นผู้มีความสามารถในการราชการสงคราม พ.ศ. 2321 สมัยกรุงธนบุรีได้เป็นทหารนำกองทัพเมืองนครลำดวนไปทำสงครามกับนครเวียงจันทน์ร่วมกับกองทัพหลวงจนได้รับชัยชนะ เมื่อเจ้าเมืองขุขันธ์คนแรกถึงแก่กรรม จึงได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นพระยาโกธภักดีศรีนครลำดวน เจ้าเมืองศรีนครลำดวนเดิมเมื่อพ.ศ. 2322 ต่อมาเมืองนครลำดวนที่ปฐาสาทสี่เหลี่ยมดงลำดวนกับดงน้ำ พระยาโกธภักดีฯ เจ้าเมืองอพยพย้ายเมืองจากบ้านปฐาสาทสี่เหลี่ยมดงลำดวนไปอยู่ที่บ้านตระ (บ้านขุขันธ์ปัจจุบัน) นับเป็นผู้ก่อตั้งเมืองขุขันธ์และเป็นเจ้าเมืองขุขันธ์คนแรก

3. พระยารัตนวงศา (ท้าวอุ่น)

ณ พ.ศ. 2325 สมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ท้าวอุ่นมีบรรดาศักดิ์เป็นพระภักดีสูงของสงครามอยู่ที่เมืองขุขันธ์ ได้กราบบังคมทูลขอแยกเมืองจากเมืองขุขันธ์ไปตั้งที่บ้านโนนสามขา ตระกำแพงใหญ่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ โยกบ้านโนนสามขา ขึ้นเป็นเมือง "ศรีตะพาน" ต่อมาในปี พ.ศ. 2328 ได้ย้ายเมืองศรีตะพานจากบ้านโนนสามขา ตระกำแพงใหญ่ มาตั้ง ณ บ้านพันทาเจียงอี อยู่ในเขตเทศบาลทุกวันนี้ เมืองศรีตะพานจึงตั้งพร้อมกับการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ พระยารัตนวงศา (อุ่น) ถึงแก่กรรม พ.ศ. 2328 หลังตั้งเมืองศรีตะพานได้ 3 ปี ครองเมืองได้ 2 ปีเศษ นับเป็นผู้ก่อตั้งเมืองศรีตะพาน และเป็นเจ้าเมืองศรีตะพานคนแรก

4. พระยาโกธภักดีศรีนครลำดวน (เกาะหรือ พระยาสังฆะบุรีศรีนครอัจจะ)

เป็นเจ้าเมืองขุขันธ์ คนที่ 4 เมื่อพ.ศ. 2371 ต่อจากพระยาโกธภักดีศรีนครลำดวน (เกาะบุญจันทร์) คือคนเจ้าไร่ ไกรทเจ้าขุนวงศ์เจ้าหน่จ้าวศักดิ์ ตั้งประหารชีวิต ณ ศาลบ้านส้มโอง) อ.วาปีปทุม ในสมัยนั้นได้เกณฑ์กองทัพจากเมืองขุขันธ์ร่วมกับกองทัพเจ้าพระยาบดินทร์เดชาไปรบญวนถึง 4,000 คน พระยาโกธภักดีศรีนครลำดวน (เกาะ) ถึงแก่กรรม พ.ศ. 2393 รวมครองเมือง 22 ปี นับเป็นบุคคลที่มีความสามารถมาก จนทางราชการได้สั่งให้มาเป็นเจ้าเมืองขุขันธ์ ขณะที่ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองสังฆะ เป็นผู้ประสานงานและฟื้นฟูเมืองขุขันธ์ ที่ขาดเจ้าเมืองเนื่องจากบุคคลสำคัญของเมืองขุขันธ์ทั้งหมดเสียชีวิตในสงครามเจ้าอนุวงศ์

๕. หลวงคงคณานุการ (แฉล้ม สมิตะมาน)

อัครมณฑลอำเภอราชโอรส มีผลงานในการพัฒนาท้องถิ่น เช่น การจัดรูปผังเมือง การคิดถนนให้เชื่อมกับหมู่บ้าน ผลงานด้านสาธารณูปโภค เช่น ออกตรวจท้องที่ปราบปรามโจรผู้ร้าย ให้บ้านมีความสะอาดเหมาะสมแก่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน ที่ทำงานปฏิบัติงานดี วิเริ่มการประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน วิถีจับใจผู้วัยในเขตของอำเภอ การตั้งและแก้นามสกุล การปกครองแผนที่ตามแนวประจำตำบลในหมู่บ้าน วิเริ่มให้มีตัวแทนหมู่บ้านและผู้ช่วยหมู่บ้าน

ผลงานด้านการศึกษาของท่านมีมาก เช่น ขยายการศึกษา การจับของที่ดินไว้ใช้ประโยชน์ทางการศึกษา การพัฒนาครู การจัดให้โรงเรียนร่วมมือกับวัดและหมู่บ้าน จัดโรงเรียนให้ชาวบ้านอ่านหนังสือ และการปลูกเสื่อ การออกตรวจโรงเรียน

ผลงานด้านศาสนาได้บูรณะปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปจำนวนมาก ที่ตำบลลี้ระยอง ปฏิสังขรณ์วัดต่าง ๆ สร้างพระโคตมปฏิมา จัดทำบุญตามประเพณีท้องถิ่น ด้านศิลปกรรมดนตรี ได้ตั้งวงดนตรีเพื่อส่งเสริมศิลปะพื้นบ้าน นอกจากนี้มีผลงานอื่น ๆ เช่น สร้างบ้านพักข้าราชการ จัดไปรษณีย์ตำบล จัดระบบเก็บภาษีอากร การขณะเด่นประจำตัว คือ ชื่อลี้ด้อย ประหนึ่งยกย่องครู มีความเคารพครูทุกเวที เป็นผู้วิเริ่ม และวางแผนปฏิบัติหลายอย่าง ที่ท่านสามารถได้นำมาใช้ในปัจจุบันนี้

๖. พระเทพวรภูมิ (แสน ปญญาวิชิต)

เกิดที่บ้านโนนสูง อำเภออุทุมพรพิสัย เดิมชื่อแสน ไชยพันธ์ บรรพชาเมื่ออายุ 16 ปี พ.ศ. 2476 ที่วัดลำโรงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ อุปสมบทเมื่ออายุ 21 ปี พ.ศ. 2482 ที่วัดประยุรวงศาวาส จังหวัดธนบุรี (ปัจจุบันกรุงเทพมหานคร) การศึกษาทางธรรม สอบได้เปรียญธรรม 7 ประโยคเมื่อ พ.ศ. 2493 การศึกษาทางโลกสอบได้ชุดครูพิเศษมัธยม กรมฯ ต่อมาได้เป็นเจ้าอาวาสวัดมหาพุทธอุทยาน และเจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ ตามลำดับ ท่านเป็นผู้สนใจในการสนับสนุนการศึกษาแก่บุตรหลานชาวศรีสะเกษ ซึ่งในอดีตไม่มีโรงเรียนหรือสถานศึกษาชั้นสูง ได้จัดให้บุตรเขย สนับสนุนให้ได้ศึกษาต่อในชั้นสูง และจัดตั้งโรงเรียนมหาพุทธอุทยาน ซึ่งเปิดรับนักเรียนทั้งพระภิกษุสามเณรและฆราวาสมาจนทุกวันนี้ ท่านได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ศรีศักดิ์ท้าวเป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่ พระเทพวรภูมิ และมรณภาพ เมื่อ พ.ศ. 2535

7. พลวงพ้อมม (พระครูประสาธน์ขันธคุณ)

อดีตเจ้าอาวาสวัดป่าสาทเขย่งเหนือ อำเภอโพนียง จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมียศเป็น
เขย่งตั้งถิ่นฐานกลุ่ม มีป่าสาทหินสอมีขอมอยู่ในวัด หลวงพ่อมุนหรือหลวงปู่มุนเกิดเมื่อ พ.ศ. 2429
มรณภาพเมื่อ พ.ศ. 2522 อายุ 93 ปี เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ มีพุทธศาสนิกชนที่ประเทศจีนทาง
มาบมัสการและเข้าวัดอุบาสกที่ท่านสร้างขึ้น โดยท่านได้ทำพุทธาภิเษกตามแบบโบราณ หลวง
พ่อมุนเป็นพระที่ปฏิบัติธรรมเคร่งครัด ท่านบรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุได้ 10 ปี และเสด็จออก
ไปตามป่าเขาประเทศเขมรเพื่อฝึกกรรมฐาน ท่านเห็นความสำคัญของการศึกษา เคยเป็นครูใหญ่
โรงเรียนวัดป่ากระพองและโรงเรียนบ้านป่าสาทเขย่ง ขณะเมื่อแรกตั้ง ได้สร้างศาลาประดิษฐาน
มาจนาน เช่น พระอุโบสถ กุฏิ หอระฆัง ถ้ำพระวัด และด้วยคุณงามความดีของท่านทำให้
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตร
ปรี. มรณภาพหลวงปู่มุนด้วย

8. พระศาสนดิลก / หนัวย ชันติโก

[illegible]

๘. หลวงปู่เครื่อง สุภโท

เกิดเมื่อ 15 กรกฎาคม 2443 เป็นชาวบ้านค้อ ตำบลอุทุมพรพิสัย เมื่อวัยเด็กมี
โอกาสเรียนหนังสือไทย ประถม ๓.๗ เพื่อขึ้น ประถม 2 และช่วยครอบครัวทำนาตามทุ่งนา
ท่านได้ 21 ปีจึงขอบรรพชาที่วัดลำโรงน้อย ตำบลอุทุมพรพิสัย สังกะสีกรรมโทได้เมื่อ พ.ศ. 2481
และได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดพงษ์พระก คนหนองบัว อ.อุทุมพรพิสัย จ.ศรีสะเกษ เมื่อ
พ.ศ. 2517

ต่อมาไม่นานท่านได้ออกเดินทางไปศึกษาด้านสมณะวินัยนาถกับภิกษุ
อาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ ซึ่งจำพรรษาอยู่จังหวัดอุบลราชธานีระยะหนึ่ง แล้วกลับมายังวัดที่วัด
สระกำแพงใหญ่ ได้เป็นแม่แรงใหญ่ฝ่ายธรรมาศสร้างรอยพระพุทธรูปจำลอง วิหารมณฑล ที่ว่า
การตำราอุทุมพรพิสัย สถานที่ต่าง ๆ และสถาปนามัย จนเสร็จเรียบร้อย ทางอำเภอบึงและ
ประชาชนได้จัดฉลองอย่างใหญ่โต พอเสร็จงานแล้ว หลวงปู่ได้ชักชวนคณะไปจังหวัดลพบุรี
ศึกษารวมปฏิบัติกับหลวงปู่คำมี พุทฺธสโร หลังจากนั้นได้เดินทางไปหลายจังหวัด ทุกแห่งที่ไป
ได้รับการต้อนรับอย่างดีดังจากกฎปฏิบัติของอุปัชฌาย์ กระทั่งถึง พ.ศ. 2494 ได้เดินทางเข้า
กรุงเทพฯ ไปขอเรียนวิชาการรวมกายจากหลวงปู่เจ้าคุณพระเทพมงคลมุนี วัดปากน้ำภาษี
เจริญอยู่ 3 วัน แล้วลาจากไปจุดศรัทธาไป เจ้าคุณพระเทพมงคลมุนี และเดินทางกลับมาอุบล
เมื่อ พ.ศ. 2494 และได้รับราชการมาเป็นเจ้าอาวาสวัดสระกำแพงใหญ่ตลอดมาจนปัจจุบันนี้

ผลงานของหลวงปู่เกรียงมีมากมาย ซึ่งเป็นสาธารณูปโภคส่วนรวม อาทิ การ
สร้างโรงพยาบาลอุทุมพรพิสัย ตำบลดุทุมพรพิสัย ห้องสมุดเฉลิมราชกุมารี วัดศรีรัตนานู
ตำบลดุทุมพรพิสัย อุโบสถวัดสระกำแพงใหญ่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม ธรรมบาลี และแผนกสงฆ์
ศึกษา วัดสระกำแพงใหญ่ ตำบลดุทุมพรพิสัย ท่านมีพระประสงค์อันดี ไม่ยึดมั่นในตำแหน่ง
และสมณศักดิ์สูงส่ง แม้ท่านจะได้รับการเสนอให้เป็นท่านเจ้าอาวาสก็ไม่ยอมรับ คุณความดีของท่านเป็นที่
นิยมเลื่อมใสศรัทธา เป็นที่เคารพนับถือในวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีส่วนเสริมสร้างให้งานก่อสร้าง
ต่าง ๆ ในวัดสระกำแพงใหญ่ และสาธารณูปการต่าง ๆ

10. นายเทพ โชติบุญจิต

เกิดเมื่อวันที่ 27 มกราคม 2450 ที่จังหวัดนครปฐม ส่วนราชการครูสังกัดวัดบึง
จากมหาวิทยาลัทธิธรรมศาสตร์และเกษมเมือง และเมธีบัณฑิตไทย (ม.บ.บ.) เมื่อ พ.ศ. 2470 รับ
ราชการเป็นเจ้าอาวาสวัด ต่อมาลาออกสมัครรับราชการเป็นครูที่จังหวัดศรีสะเกษเมื่อ
พ.ศ. 2488 เป็น ส.ค.ศรีสะเกษที่ได้รับการแต่งตั้งโดยตรงเป็นสมัยแรกพร้อมกับ นายพุทธเทพ
กาญจนแสน และได้รับแต่งตั้ง 3 สมัย ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีพลเอกใน พ.ศ. 2492 และรัฐมนตรี
ช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์เมื่อ พ.ศ. 2493 ต่อมาได้จัดตั้งและเป็นหัวหน้าพรรคเศรษฐกิจ
นายเทพ โชติบุญจิต เป็นนักการเมืองที่มีอุดมการณ์เห็นความทุกข์ยากของประชาชน มีความตั้งใจ
จะเข้ามาแก้ไข มีจิตใจมั่นคงเห็นคุณค่าของการศึกษา โดยตั้งโรงเรียนราษฎร์ได้บุตรหลานชาว
ศรีสะเกษได้ศึกษานานแล้วเรียน คือ โรงเรียนสตรีเทพวิทยา โรงเรียนเทพวิทยาใต้ และโรงเรียนเทพ
วิทยานนธิ์ แม้การดำเนินการทางการเมืองจะมีอุปสรรค ถูกกล่าวหา ถูกจับกุมคุมขังก็ได้

บอห์ล มีความตั้งใจจะรับใช้ประชาชนจนวาระสุดท้ายของชีวิต ท่านถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 6 เมษายน 2517 ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ รวมอายุ 67 ปี นายเทพ โชติบัญญัติ นับเป็นแบบอย่างของนักการเมืองที่มีความซื่อสัตย์สุจริต และเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษาแก่เยาวชนศรีสะเกษในชาติ

นอกจากนี้ยังมีบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ และทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติอีกจำนวนมาก ทั้งที่เป็นพระภิกษุและฆราวาส เช่น พระราชวรญาณเวที เจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษฝ่ายมหานิกาย พระญาณวิเศษ เจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษฝ่ายธรรมยุติกนิกาย หลวงปู่ธัมมมา ทิพโกษา ผู้ก่อตั้งวัดพระธาตุเรืองรอง หลวงปู่เกลี้ยง เจ้าอาวาสวัดบ้านโพนแพง ผู้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการรักษาโรค ชูท่านเป็นพระภิกษุที่มีคุณธรรมสูง และทำนุบำรุงการศึกษาในจังหวัดศรีสะเกษ นักการเมืองจังหวัดศรีสะเกษที่มีความรู้ความสามารถจนได้รับการยกย่องสรรเสริญแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีหลายท่าน เช่น นายวิจิต แสงทอง นายปิยะนัฐ วิชาภรณ์ นายพลศักดิ์ สืบสายพรหม นายโพธิ์งาม เครือรัตน์ รวมทั้ง นายบุญวงศ์ วิมลเกษม นิตยสารกิตติการนาถกวีรัฐมนตรี ๓ สมัย มหาสุวิระชัย อดีตองคมนตรีการนายกรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนแรกของจังหวัดศรีสะเกษ รูปที่เคารพได้แก่ (สินทร์ สิมตะนิม) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนแรกของจังหวัดศรีสะเกษ นายประสิทธิ์ พาทย์กุล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนแรกของจังหวัดศรีสะเกษ นางสุมนา นิตยฤทธิ์ เป็นคน

ชาวศรีสะเกษผู้ที่มีความอุตสาหะวิริยะในการศึกษาสามารถศึกษาเล่าเรียน มีความอุตสาหะ ประกอบคุณงามความดีจนประสบความสำเร็จในการรับราชการถึงระดับอธิบดี หรือผู้ว่าราชการจังหวัดหลายท่าน เช่น นายเมธี ส.ศรีสุภาพ นายวิจิต แสงทอง นายสาบสิทธิ์ พรหมแก้ว นายเชาวนดิศ ไทยานนท์ ศาสตราจารย์พิเศษภู เทสะภารุ่ง อดีตผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา นายสืบ น. อภิมาญญ์ อดีตอธิบดีกรมบังคับคดี นายศักดิ์สิทธิ์ ศรีชน เอกอัครราชทูต ศาสตราจารย์ ดร.ธีระ บุญเจริญ ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา นายยุทธพร พวงมาศ ผู้ตรวจราชการกระทรวงพาณิชย์ พลเอกวรินทร์ วรศักดิ์โยธิน อดีตปลัดบัญชาการ นายบอกจากนี้ยังมีผู้มีบทบาทเด่นในด้านการเกษตร เช่น อาจารย์จำนง มหาผล อดีตผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสรีสะเกษ นายวิชัย อ่วมพันธ์เจริญ ประธานสหกรณ์การเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ นายสุริยัน สุภาพ กรรมการครูผู้ประสบผลสำเร็จในภาคก่อตั้งสุริยนิพัทธ์ ผู้มีความสามารถทางด้านกีฬา ได้รับการคัดเลือกเป็นนักกีฬาทีมชาติไทย เช่น

๕. การปั้นหม้อดิน ทำที่บ้านโก อำเภอรามัน จังหวัดน่าน บ้านมีพจนทนาย อำเภอรัตนวาปี มีเครื่องปั้นดินเผา มีหลายขนาด ทำขึ้นเพื่อเป็นภาชนะใส่น้ำดื่ม น้ำใช้ หม้อหุงข้าว ใส่น้ำขิง และเบียร์ของที่ระลึก ชาวบ้านโกอพยพมาจากจังหวัดนครราชสีมา ปัจจุบันมีการบูรณะมีตำเนียงโบราณ ในอดีตเมื่อบ้านหม้อดินแล้วเรารูปมาเขียน หรือใส่ลงไปในจำพวกและตกแต่งสีสันลงบนตัวหม้อ ข้าว หรืออาหาร ทั้งพื้นจังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดใกล้เคียง น้ำที่ขังในหม้อดินหรืออ่างดิน จะเย็นและมีรสหอม ข้าวที่หุงด้วยหม้อดินจะนุ่ม หอม อร่อยกว่าหม้อหุงข้าวที่ทำจากโลหะ

๖. การตีเหล็ก ทำที่บ้านตะตอม บ้านโพนชัย อำเภอเมืองศรีสะเกษ ทำเป็นจอม
เขี่ยม มีด เขียว ชล คุณภาพดี คงทนถาวร การตีเหล็กเป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวส่วย นอกจากนั้น
แล้วแต่ละปี คนจะตีเหล็กจากหมู่บ้านถึงตอง จำนวนประมาณ 20 - 30 คน คนละประมาณ
5 - 7 คน จะเดินทางไปตีเหล็กตามแหล่งต่าง ๆ ในช่วงหน้าแล้งตามจังหวัดในภาคอีสานและภาค
กลาง เช่น ชลบุรี จะชิงเหลา เขษขุมณี ที่มีการติดต่อหรือให้มีดพัว มีดพัวเขดในสารภะนคร
เรียกว่า "ไปเข่น" ปัจจุบันถ้าได้ขายอย่างประหลิด แต่ละคนจะมีรายได้คนละหนึ่งบาทต่อ
เที่ยวในระยะเวลาประมาณ 2 - 3 สัปดาห์ มีการพัฒนาการตีเหล็กโดยใช้พัดลมแทนที่เขดลมด้วยมือ
และพัฒนาเทคนิคการตีเหล็กให้เหมาะสมกับยุคสมัย

๓ หัตถกรรมจากเถาวัลย์ เป็นสินค้าส่งออก โดยผู้บริโภคคนภายนอก และนางเอกวีเนียร์ ดาร์ท อาจารย์โหวตเวิร์ธบ้านหนองแปน ตำบลผือใหญ่ ถึงอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ โดยสอนชาวบ้านให้นำเถาวัลย์และไม้ล้มลุกในท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้ เพื่อประดับตกแต่งบริเวณสถานที่และในโอกาสต่าง ๆ ผลงานเคยนำเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 5, 7, 9, 11 ในรายการ “เที่ยวเมืองไทย 1 นาที” “โครงการอีสานเขียว” “เศรษฐกิจทั่วไทย” ให้ชาวไทยทั่วประเทศได้เห็นแล้ว โดยนำวัสดุในท้องถิ่นมาใช้ โดยวัสดุที่ใช้ ได้แก่ เครื่องเขาค้า (เครื่องมือหิน) เครื่องจัก เครื่องสานาง เครื่องจักกุด เครื่องไผ่ดำ เครื่องฉีฉาม เครื่องกันโคลง เครืตตาปลา ไม้เสียบ ไม่เหล็กลดเยื่อ หรือเถาวัลย์ขึ้น มาทำเป็นกระเช้าใส่ดอกไม้ กระเช้าใส่ของขวัญ หรือกระถางดอกไม้วัดประดับตามศาสนาน้ำเงินและการตกแต่งต่าง ๆ สามารถสร้างอาชีพและรายได้แก่ชุมชนเดือนละนับแสนบาท

๑. โซเดียมโพรซิง นับเป็นสินค้าที่สร้างชื่อเสียงและรายได้แก่ชาวศรีสะเกษ โดยเฉพาะชาวอำเภอพอพิง เป็นผลผลิตที่เกิดจากการรวมกลุ่มของเกษตรกรบ้านเกษตรพวนพุม ตำบลพอพิง การผลิตโซเดียมเริ่มจากการนำดินจอมปลวกและเกลบเผามาบดให้ละเอียด เติมน้ำเกลือด้วยอัตราส่วน เกลือ 2 กิโลกรัม ดิน 3 กิโลกรัม มาผสมกับน้ำเกลือคูลงเคล้ากับเกลบ

แล้วนำไข่ที่คลุกเสร็จแล้วบรรจุลงพลาสติกปิดไว้แน่น นำไปบรรจุลงสองจานน่าย จานน่ายได้
รวมแล้วจนผลิตไม่ทัน

นอกจากนี้ยังมีปัญหาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ อีกมากมาย เช่น การทำเกษตรเชิง
อุตสาหกรรม ไร่ยาง ที่บ้านโนนสูง ทำเกษตรแบบทฤษฎี การเกษตรเชิงวัตถุ การตัดกระดากประชิดรั้วไฟ
การทำเกษตรที่เรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

บทที่ 3

การสังเคราะห์องค์ความรู้จังหวัดศรีสะเกษ

บูรณาการองค์ความรู้

ข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดศรีสะเกษ ที่เป็นเอกสารราชการ หนังสือและเอกสารอยู่ใน
ชั้นจำนวนมาก ส่วนใหญ่มีเนื้อหาที่วนเวียนซ้ำ ๆ กัน ข้อมูลบางส่วนที่เป็นเรื่องราวในอดีตถึง
ตรวจสอบ เพราะความไม่สมบูรณ์ครบถ้วนของการจัดเก็บ ในส่วนที่เป็นงานวิจัยมีค่อนข้างน้อย
พัฒนาการขององค์ความรู้ในอดีตย้อนหลังตั้งแต่เมื่อ พ.ศ. 2500 ลงไปขาดการบันทึกข้อมูล หรือ
รวบรวมเอกสารไว้เป็นหมวดหมู่เพื่อการศึกษาค้นคว้า ในปัจจุบันแม้ในส่วนราชการที่รับผิดชอบ
งานในแต่ละด้าน ก็ขาดแคลนข้อมูลที่ย้อนหลังไปสู่อดีต ในส่วนของบุคคลก็ไม่นิยมนำทักเกี่ยวกับ
กับความเป็นมาหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคแต่ละสมัย หรือความเป็นมาของวงศ์
ตระกูลของตนเอง

ในปัจจุบัน เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเริ่มมีมากขึ้น มีความน่าเชื่อถือ แต่มี
เนื้อหาต่างค่อนข้างซ้ำซ้อนกันอยู่ เนื่องมาจากการอ้างแหล่งความรู้เดียวกัน แต่ก็สามารถนำมา
บูรณาการได้ว่า พัฒนาการของจังหวัดศรีสะเกษในด้านต่าง ๆ มีความเกี่ยวเนื่องกันตั้งแต่
ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน การอพยพเข้ามาของชาวจีน ชาวเขมรและชาวลาว ที่มาเลือกแหล่งที่อยู่
ริมฝั่งน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ ที่ดินเหมาะสำหรับทำการเกษตร ได้มีการทำการ
ลดปรดแทน โดยการขุดทะเล หรือนาเว้า มีการจัดตั้งโรงพยาบาลหรือโรคยาศาลเป็นปสาธาณ
และสร้างวัด เจดีย์ ทำพิธีประกอบพิธีทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนจะสืบจาก
ความเชื่อดั้งเดิมคือการนำผีเสื้อไปบรรจุศพ ความเชื่อด้านลัทธิพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์คือน
คู่กับศาสนาพุทธ ประเพณีเกี่ยวกับลัทธิของสองลัทธิ และขนบธรรมเนียมประเพณีของส่วน
กลาง และอารยธรรมจากตะวันตกในที่สุด สถาบันประกอบพิธีที่ยังคงหลงเหลืออยู่ ได้กลายมา
เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดศรีสะเกษในปัจจุบัน ส่วนการศึกษาในอดีตได้กำหนดเขียนและใช้
วัดเป็นหลัก ในการศึกษาเล่าเรียน เดิมชาวศรีสะเกษไม่นิยมการศึกษา แต่จะเป็นผู้มีความสนใจ
ขึ้นแรงในการทำนา โดยประกอบอาชีพทางการเกษตร การค้าขายทำวิทยากรธรรมชาติ พี่ร ลีลวิ
ที่มีอยู่ในกรมตำรวจไว้ดี รวมทั้งการขายแรงงานทั้งในท้องถิ่นตนเองและในต่างถิ่น มักจะเดินทาง

ไปช่วยแรงงานในภาคกลาง ภาคตะวันออก หรือภาคใต้ ประชาชนชาวศรีสะเกษส่วนหนึ่งเป็นโรค
ขาดสารอาหารและโรคหอบหืดพยาธิ เนื่องจากลักษณะนิสัยในการรับประทานอาหาร ปัจจุบันแนว
โน้มของอุบัติเหตุจะมีมากขึ้น เนื่องจากยานพาหนะมีมากขึ้น เส้นทางคมนาคมดีขึ้น สามารถ
ใช้ความเร็วในการขึ้นขี่ยานพาหนะ ความไม่เคารพกฎจราจรนำไปสู่อุบัติเหตุ ซึ่งก่อให้เกิด
ความเสียหายต่อชีวิต ทรัพย์สิน และเศรษฐกิจโดยรวมในที่สุด

ด้านการเมืองการปกครอง จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่มีความขัดแย้งทางการเมือง
เมืองสูงมาตลอด นับตั้งแต่การตั้งเมืองสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ซึ่งปรากฏว่ามีการชิงเสียดสวาท
โทษซึ่งกันและกัน การเกิดกบฏมีบุญ กบฏหันผิวกาญ กบฏคอนมืองนิศ์ การปะทะกันถึงทำถึง
อาชญากรรมแบบราชชนน ปัจจุบันแกนนำของสมัชชาคนจนและสมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาค
อีสานเป็นชนจังหวัดศรีสะเกษ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มักมีการแข่งขันกันรุนแรง

ทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากการบุกรุกเข้าไป
ใช้เป็นที่อยู่อาศัยและทำมาหากิน การจัดการทรัพยากรน้ำธรรมชาติประณีตภาพ ปัญหาด้าน
สิ่งแวดล้อมเริ่มจะก่อตัว จากระบบการระบายน้ำในตัวเมืองและการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชใน
การเกษตร ส่วนทรัพยากรดินของจังหวัดมีการพัฒนาดีขึ้นตามลำดับ อันเกิดจากการที่เกษตรกร
มีความรู้ในการปรับปรุงดินด้วยการใช้ปุ๋ยและจากซากพืชซากสัตว์

พัฒนาการทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของจังหวัดเน้นหนักทางด้านเกษตร
เกษตร ทั้งโดยการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของเอกชนผู้เพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ การวิจัยโดยศูนย์
วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ ศูนย์วิจัยหม่อนไหมศรีสะเกษ และวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีโดยมีศรีสะเกษ
ส่วนการนำเทคโนโลยีจากภายนอกมาใช้ก็นับเป็นไปตามสภาพความต้องการของสังคม เช่น
การใช้คอมพิวเตอร์จัดเก็บข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการทำงาน การใช้อุปกรณ์เครื่องใช้
ไฟฟ้าในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดชายแดน แต่ยังไม่มีการเปิดด่านชายแดนเพื่อการค้า
สืบเนื่องจากบริเวณชายแดนเดิมเป็นเขตอิทธิพลของเขมรแดงที่ตั้งของเมืองชลิตของเขมร
ยังช่วยจากการสู้รบ ส่วนการเปิดกว้างช่องเที่ยวเขาพระวิหารก็เป็นไปไม่ต่อเนื่อง เพราะมีการ
แย่งชิงพื้นที่กันระหว่างแต่ละฝ่ายในกัมพูชาตลอดมา และเมื่อใดที่เปิดได้จะเป็นประโยชน์ต่อการ

ห้องเขียวของจังหวัด ป่าชายแดนถูกบุกรุกทำลายมาก โดยเฉพาะป่าต้นน้ำลำธาร แหล่งท่องเที่ยวในป่าชายแดนยังขาดการจัดระบบความปลอดภัย เนื่องจากอันตรายจากกับระเบิดที่ตกค้างใช้ป่า การแบ่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ จังหวัดจึงไม่สามารรถใช้ประโยชน์จากป่าชายแดนมากนัก

โดยภาพรวม จังหวัดศรีสะเกษ นับเป็นจังหวัดหนึ่งที่ยังอยู่ในวงจรของความล้าหลัง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าหมดโอกาสที่จะพัฒนา ทั้งนี้เพราะจุดแข็งของจังหวัดก็มีหลายประการ แต่ต้องอาศัยความตั้งใจจริงของผู้บริหารทุกระดับ รวมทั้งความร่วมมือและประสานงานที่มีระหว่างกัน ตลอดจนความซื่อสัตย์สุจริต เพื่แลกเปลี่ยประโยชน์ส่วนรวม

องค์ความรู้ที่มีรายละเอียดขัดแย้งกัน

1. ประวัติการตั้งถิ่นฐาน จากข้อมูลปฐมภูมิมีหลักฐานการตั้งชุมชนโบราณรอบบริเวณศาสนสถานโดยจารึกปีที่ก่อสร้างชัดเจน (ระหว่าง พ.ศ.1646-1664) แต่การศึกษาประวัติการตั้งถิ่นฐานจากข้อมูลทุติยภูมิที่เข้าศึกษาพงศาวดารไทยและเอกสารของทางราชการเป็นหลัก จะเริ่มไม่ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ.2302) ประวัติจังหวัดศรีสะเกษทุกเล่มที่เขียนโดยใช้อำนาจจากประชุมพงศาวดารและเอกสารทางราชการเป็นหลัก จะเริ่มบรรยายการตั้งเมืองชุมชนที่บ้านสวนใหญ่ ใน พ.ศ.2302 แต่มีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะวิเคราะห์เกี่ยวกับการตั้งชุมชนตั้งแต่มีการสร้างปราสาทหิน การอพยพของชาวลาวเข้ามามาตั้งถิ่นฐาน การแยกเมืองนครจำปาศักดิ์ออกจากเมืองขุขันธ์ เรื่องการตั้งชื่อเมืองศรีสะเกษ มีความเห็นที่แตกต่างกัน เช่น (1) การสร้างนามเดิมของศรีสะเกษมาจากพระนางศรีราชิดาธรมหลายองค์มาพระนามเป็นตำนานพระนางศรีธระม(เกษ) แต่ยังขาดหลักฐานเป็นยืนยันชัดเจน (2) การนำชื่อเมืองมาจากชื่อแม่น้ำอิรวดีในสมัยสุโขทัย (3) การที่ชาวลาวผู้มาตั้งเมืองศรีสะเกษ นำมาจากชื่อกลุ่มวัดศรีสะเกษในนครเวียงจันทน์ อันเป็นภูมิสำเนาเดิมของตน (4) มาจากชื่อเมืองเดิมที่ก่อตั้งโดยชาวลาว เช่น เมืองศรีนครเขต เมืองอินทบาท ต่อมาคือชื่อสถานที่ตั้งเมืองศรีสะเกษ พงศาวดารระบุว่าแรกตั้งที่โนนสามขา ตำบลพรมเก่าแพงใหญ่ แต่มีนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ค้นคว้าเรื่องมีวิเคราะห์ว่าน่าจะเป็นการตั้งในเขตเทศบาลเมืองศรีสะเกษปัจจุบัน ที่มีโนนสามขา คือบริเวณศาลากลาง บริเวณวัดเจียงฮี และบริเวณวัดบ้านพันทา เรื่องการตั้งชื่อเมืองขุขันธ์ มีความหมาย เช่น (1) มาจากคำว่าขุขันธ์หมายถึงเมือง (2) เมืองที่มีศุภณารชนวิเศษหรือ (3) ตั้งชื่อตามชื่อเชียงขันธ์ เจ้าเมืองคนแรก เรื่องผู้ก่อตั้งเมืองศรีสะเกษ คือ พระยาวัง

วงศ์ (ท้าวชุม) ผู้ตั้งเมืองศรีสะเกษ เมื่อ พ.ศ.2325 หลักฐานจากพงศาวดารระบุว่า เป็นบุตรชายของพระยาไทรภักดีศรีนครลำดวน (ตวงจะจ) แต่ในประวัติศรีสะเกษฉบับสมบูรณ สันนิษฐานว่าเป็นชาวลาว คือ หลวงราชโขนชัย นอกจากนี้ยังมีเรื่องนามของข้าหลวงหรือผู้ว่าราชการจังหวัดคนแรก ซึ่งตามหลักปฏิบัติของจังหวัดอื่น ๆ จะใช้ชื่อเจ้าเมืองคนแรกในอดีตรวมอยู่ในนามของศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ เริ่มจากชื่อพระยาป๋ารุงบุรประจันต์ (เงินดี) กาญจนเสริม) ซึ่งมีผู้ทักท้วงว่าน่าจะไม่ต้อง รวมทั้งความสับสนของช่วงเวลารอยต่อระหว่างกรมเล็กตำแหน่งเจ้าเมืองเพื่อรับกับการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ระหว่าง พ.ศ.2430 -2440 ก็ยังไม่เป็นที่ยุติ

2. ความยากจนของประชาชน จังหวัดศรีสะเกษยากจนที่สุดในประเทศไทยจริงหรือไม่ อาจลองพิสูจน์ได้ด้วยการเปรียบเทียบข้อมูลหลายด้าน จากตัวเลขรายได้ประชาชาติของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2537 พบว่ารายได้ประชาชาติต่อหัวของประชากรจังหวัดศรีสะเกษ ปีละ 14,900 บาท ตัวเลขสถิติของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. 2539 พบว่าประชาชนจังหวัดศรีสะเกษ มีรายได้เฉลี่ยต่อคนคนละ 7,149 บาทมากกว่าจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดสุรินทร์ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อคนคนละ 6,571 บาท จังหวัดยโสธรประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อคนคนละ 6,582 บาท จังหวัดอุบลราชธานี ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยต่อคนคนละ 6,950 บาทต่อคน จังหวัดอำนาจเจริญ ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยต่อคนคนละ 7,027 บาทตามลำดับ ในด้านมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนสำนักงานสถิติแห่งชาติยังได้ระบุไว้ในผลการสำรวจว่าอยู่ในระดับปานกลาง

ตี่ง จากรายงานเศรษฐกิจและภาวะเงินฝืดระยะวันออกเสียงเมื่อ พ.ศ. 2540 ของธนาคารแห่งประเทศไทย พบว่า ประชาชนศรีสะเกษมีเงินฝากธนาคารออมสินเป็นอันดับที่ 11 ของภาค ในขณะที่จำนวนเงินที่ถืออยู่ในอันดับที่ 9 เงินฝาก ธกส. เป็นอันดับที่ 6 ใกล้เคียงกับจังหวัดชัยภูมิและอุบลราชธานี มีข้อสังเกตว่าสภาพแวดล้อมของจังหวัดที่ได้มีผล อาจเพราะจังหวัดไม่มีกองทหารประจำการขนาดใหญ่แม้ว่าจะเป็นจังหวัดชายแดน หรือไม่มีสถานศึกษาระดับสูงซึ่งจะดึงดูดคนประมาณ และรายได้เข้ามายังจังหวัด

3. ความอุดมสมบูรณ์ของดินเพื่อการเกษตร ป่าทงในเอกสารโดยทั่วไปว่าดินในจังหวัดศรีสะเกษมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ แต่จากการศึกษาพบว่าในบางแห่งมีความอุดมสมบูรณ์สูง เช่น ดงดินแดงหรือภูดินแดง ในเขตอำเภอนาทนรสิทธิ์ ศรีรัตนะ เบลูจตุรัส ขุนหาญ

และที่ดินส่วนใหญ่สามารถพัฒนาได้ ในพื้นที่ชายเขตทุ่งกุลาร้องไห้ในเขตอำเภอ วาปี โศภ ช่างชุม น้อย กันทรารมย์ และกิ่งอำเภอศีลาจาท พื้นที่มีความเค็มสูงจากแหล่งเกลือใต้ดิน กลับพบว่า เป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่มีคุณภาพ แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ดินเค็มซึ่งเชื่อว่าจะทำการเกษตรไม่ได้ผล แต่จากการสำรวจพบว่าเหมาะสมกับการปลูกข้าวหอมมะลิซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาด

4. **ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้นำท้องถิ่น** จังหวัดศรีสะเกษได้ชี้แจงว่ามีผู้นำท้องถิ่นที่เป็นมิตรต่อผู้ฟ้องความถูกต้อง และสิทธิประโยชน์ส่วนรวม แต่บางส่วนเห็นว่าผู้นำท้องถิ่นขาดความรับผิดชอบและไม่สามารถพัฒนาตนเอง การศึกษาด้านนี้ค่อนข้างน้อยและขาดหลักการ ชี้แจงกับมุมมองของผู้ศึกษา เช่น ในทัศนะของผู้มีมุมมองด้านสังคมนิยม จะเห็นว่าผู้ถูกจับกุมในบางกรณีสภาพ และข้อหาที่มีการกระทำอันเป็นขมขื่นมิใช่ เป็นนักต่อสู้เพื่อความถูกต้องเพื่อมวลชนผู้ถูกใช้บังคับการปกครอง หรือผู้นำองค์กรเอกชนในการเคลื่อนไหวเรียกร้องผลประโยชน์ต่าง ๆ ถือว่าเป็นนักต่อสู้เพื่อความถูกต้องและสิทธิประโยชน์ส่วนรวม อีกส่วนหนึ่งกลับเห็นว่าผู้นำท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความห่วงใยต่อบ้านเมือง

ศักยภาพในการพัฒนาของจังหวัดศรีสะเกษ

จุดเด่นของจังหวัดศรีสะเกษ มีดังนี้

1. ผลผลิตทางการเกษตร มีทั้งปริมาณและคุณภาพ เช่น พืชไร่และ ธรรมชาติ พืช ข้าวหอมมะลิ ยางพารา โดยเฉพาะกระเทียม สามารถปลูกได้ดี มีรสเด็ด มีคุณภาพดีกว่า จังหวัดอื่น ๆ การปลูกหอมแดง ถ้าใช้ปุ๋ยคอก ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี จะสามารถเก็บได้นาน มีคุณภาพสูง ผลไม้ที่จังหวัดอื่นไม่สามารถจะกินออกเพียงหนึ่งปีปลูกไม่ได้ เช่น เงาะ ทุเรียน ปลูกได้ดีในจังหวัดศรีสะเกษแต่ปริมาณไม่มาก

2. คุณภาพของดินอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่อำเภอกันทรดัก্ষ อำเภอขุนหาญและ อำเภอ ศรีรัตนะ มีรสชาติอาหารพืชที่เหมาะสม ได้ชื่อว่าอุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศ เหมาะสำหรับการลงทุนทั้งในภาคเกษตรและอุตสาหกรรม รวมทั้งเกษตรทฤษฎีใหม่ส่งออกไปต่างประเทศ หรือบรรจุดินลงถุงเพื่อจำหน่าย

3. มีศักยภาพด้านการเลี้ยงปศุสัตว์และสัตว์ปีก การจับปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติ และการเลี้ยงปลาโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเข้าช่วย

4. ราคาที่ดินต่ำกว่าจังหวัดอื่น เหมาะสำหรับการลงทุน

5. แรงงานมีเพียงพอ และหากมีงานทำในท้องถิ่นจะไม่เลือกอพยพไปทำงาน
ต่างถิ่น แรงงานจากจังหวัดศรีสะเกษมีความอดทนสูง มีความอ่อนน้อมถ่อมตนและพร้อมที่จะ
พัฒนาตนเอง หากได้รับการฝึกอบรมที่ถูกต้องเหมาะสม

6. เป็นจังหวัดที่มีขนาดพื้นที่ป่าได้มาตรฐานสากล สามารถจัดการแข่งขันกีฬาระดับ
ระหว่างประเทศได้ กีฬาฟุตบอลในการแข่งขันกีฬาระหว่างสมาคมครั้งที่ 13 จัดแข่งขันรอบแรกใน
จังหวัดศรีสะเกษ

7. เป็นจังหวัดที่มีธรรมชาติสวยงาม ภูเขาสูง มีลมหนาวหรือความเย็นตลอดทั้ง
ของประชากรน้อยกว่าจังหวัดอื่นที่อยู่ในภาคอีสาน

8. ปราสาทเขาพระวิหารเป็นโบราณสถานที่ทำให้จังหวัดศรีสะเกษ เป็นที่รู้จัก
มีโครงการที่จะร่วมมือกับรัฐบาลกัมพูชาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ร่วมกัน โดยแนว
การพัฒนาตามอสังข ปราสาทโดนตวล น้ำตกภูอะตอง หินงูป่าต้นน้ำลำธารบริเวณใกล้เขีย
เป็นจุดชมทิวทัศน์ที่สวยงามกับปราสาทเขวพระวิหาร อรรถาความสะอาดปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

9. มีหมู่บ้านพัฒนาชายแดน คือโครงการหมู่บ้านสันติสยาม 00 และ 07 ใน
พระอุปถัมภ์ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี และโครงการ
อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าห้วยศาลา เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าพนมดงรัก ซึ่งจะเป็นสวนสัตว์เปิด มีการ
เพาะพันธุ์สัตว์ป่าหายาก และปลูกป่า

10. วัดในจังหวัดศรีสะเกษมีเป็นจำนวนมาก หากได้รับการเอาใจใส่จากกกรมการ
ศาสนาจะเกิดประโยชน์มาก ประชาชนมีความเลื่อมใสในพระภิกษุสงฆ์อยู่แล้ว พระที่มีความรู้
และทักษะในการทำระบบสิ่งชุมชน เป็นผู้นำในการพัฒนาทางด้านจิตใจและการปรับปรุงคุณภาพ
ชีวิต จะสามารถช่วยเหลือสังคมได้มาก

11. คอกไม้เขมรลักษณะไม้ของจังหวัดคือดอกลำดวน ซึ่งนุศจากจะหลอม ทนทาน
เป็นพืชยืนต้นแต่ยังมีคุณค่าทางสมุนไพร ใช้รักษาโรคมะเร็งเต้านมและมะเร็งลำไส้ ปัจจุบันมี
การสกัดเป็นผงสำหรับผสมน้ำดื่มเพื่อสุขภาพ

12. มีการก่อสร้างสนามบินราชภัฏศรีสะเกษ ซึ่งคาดว่าจะเปิดวันนักศึกษามีได้มี
การศึกษา 2547 และยังมีโครงการจัดตั้งวิทยาลัยพยาบาล และสถาบันเทคโนโลยีขั้นสูง สังกัด
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในขนาดตื้นใกล้นี้ด้วย

13. เป็นจังหวัดที่อยู่ในความสนใจขององค์กรพัฒนาเอกชน ที่เข้ามาดำเนินโครงการต่าง ๆ ทางสังคมเนื่องจากเห็นว่าเป็นจังหวัดยากจน จังหวัดมีโอกาสมากที่จะใช้จุดด้อยให้เป็นโอกาสในการพัฒนาจังหวัดทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม

ขณะเดียวกันจุดด้อยของจังหวัดคือ ข้อจำกัดการเพิ่มมูลค่าของสินค้าทางการเกษตร การลงทุนทางอุตสาหกรรมและอุตสาหกรรมทางการเกษตรมีน้อย รายได้ประชาชนอยู่ในเกณฑ์ต่ำ การศึกษาต่ำ ขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขมากที่สุดในประเทศ ความขัดแย้งทางการเมืองสูง แหล่งท่องเที่ยวยังไม่ได้รับการพัฒนาและประชาสัมพันธ์เท่าที่ควร

วิสัยทัศน์ในการพัฒนาและโจทย์การวิจัยในอนาคต

วิสัยทัศน์การพัฒนาจังหวัดใน 5 - 10 ปีข้างหน้า

มองพัฒนาจังหวัดในฐานะที่เป็นจังหวัดเกษตรศาสตร์ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 และที่ 8 จะมุ่งประเด็นการเพิ่มรายได้ประชากรในจังหวัดด้วยการส่งเสริมการลงทุนทั้งในภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม ภาคพาณิชย์ยกรรมและบริการ

ศักยภาพของจังหวัดในภาคเกษตรมีแนวโน้มจะพัฒนาให้เป็นการผลิตในเชิงการค้าหรือธุรกิจการเกษตรได้ หากมีการปรับปรุงโครงสร้างการผลิตพืชไร่ เช่น ปอเทือง และถั่วเหลือง ซึ่งลดความสมบูรณ์ของดินและมีปัญหาทางด้านราคาขาย มาเป็นการปลูกข้าวหอมเสื่องอีร์และการเพาะปลูกพืชส่วนมากขึ้น เช่น ไม้ดอกไม้ประดับ มัน และมะลิไม้ หรือส่งเสริมการผลิตด้านปศุสัตว์ เช่น การเลี้ยงไก่ไข่ สุกร โค และเป็ด

เนื่องจากสามารถผลิตวัตถุดิบจากภาคเกษตรมาทำ อุตสาหกรรมต่อเนื่องจากภาคเกษตรสามารถเกิดขึ้นได้ เช่น อุตสาหกรรมบรรจุภัณฑ์สินค้าเกษตร อุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์ทะเล โรงงานผลิตอาหารสัตว์ โรงงานผลิตน้ำกลั่น อุตสาหกรรมผลิตภัณฑฺ์ต่าง เช่น กระเทียมผง ชาสมุนไพร เป็นต้น แรงงานที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก สามารถจะนำมาใช้ในอุตสาหกรรมการตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป อุตสาหกรรมไฟฟ้า และอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

ในด้านการนิคมยกรรมและบริการ จังหวัดศรีสะเกษมีพรมแดนติดต่อกับประเทศในอินโดจีน สามารถทำการค้าขายชายแดนกับประเทศกัมพูชาได้หลายจุด ฐานการผลิตสินค้าอินโดจีนตลาดอินโดจีนชายฝั่งที่จังหวัดศรีสะเกษทั้งทางรถยนต์ และรถไฟ เหมาะที่จะเป็นประตูการค้าสู่อินโดจีน โดยร่วมมือกับจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดสุรินทร์ นอกจากนี้เนื่องจากราคาที่ดินในจังหวัดศรีสะเกษต่ำกว่าจังหวัดใกล้เคียงมาก การลงทุนตั้งคลังสินค้าจะมีต้นทุนต่ำ สำหรับการลงทุนด้านบริการนั้นจะตามมาเมื่อมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรมประเพณีพื้นเมืองเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

ฝ่ายข้อมูลและติดตามประเมินผล สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ คาดการณ์ว่า ถ้าจังหวัดขาดศักยภาพในการลงทุนเพื่อกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจแล้ว รายได้ของประชาชนซึ่งต่ำอยู่แล้วจะลดลงอีก (ข้อมูลการลงทุนจังหวัดศรีสะเกษ 2540) และได้ให้ข้อสังเกตว่า เพื่อให้บรรลุผลตามความมุ่งหมาย จังหวัดต้องมีความพร้อมในทุกด้านโดยเฉพาะด้านโครงสร้างพื้นฐานที่จังหวัดยังขาดอยู่ คือ มีคมนาคมส่วนอื่น ๆ ได้แก่ การพัฒนาสถานีขนส่งผู้โดยสาร สถานีรถไฟ สถานีขนส่งสินค้า การจัดระบบการขนส่ง และการเพิ่มจำนวนหมายเลขโทรศัพท์ ซึ่งเมื่อ พ.ศ.2541 ถึงแม้จะมีหมายเลขโทรศัพท์เกินความต้องการของประชาชน แต่ก็มีเพียง 2 หมายเลขต่อประชาชนหนึ่งพันคน ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉลี่ยหนึ่งมี 4 หมายเลขต่อประชาชนหนึ่งพันคน

เนื่องจากข้อมูลพื้นฐานที่มีของฐานภาคเกี่ยวกับจังหวัดศรีสะเกษมีไม่มาก คณะผู้วิจัยจึงได้จัดทำแบบสอบถามขอความคิดเห็นของบุคคลหลายฝ่าย จำนวน 53 คน ซึ่งเมื่อนำความคิดเห็นเหล่านั้นมาประมวลและวิเคราะห์แล้ว สามารถสรุปได้ว่า แนวทางในการพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษภายใต้สถานการณ์เศรษฐกิจปัจจุบัน การพัฒนาจังหวัดในช่วง 5 - 10 ปีข้างหน้า จะตั้งเป้าหมายการควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศ และการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง โดยมุ่งพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐานควบคู่กับการพัฒนาคน จากมุมมองในแต่ละด้านดังนี้

1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน จังหวัดศรีสะเกษ จะต้องพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะสภาพการคมนาคม ระหว่างตำบลและระหว่างหมู่บ้าน ให้มีความสะดวก สบายกว่านี้ ระบบสาธารณูปโภค ที่ยังขาดแคลนคือ ระบบประปา ที่มีกระจายไปถึงหมู่บ้าน แต่ส่วนใหญ่ชำรุด ใช้ไม่ได้ตั้งแต่เริ่มดำเนินการก่อสร้าง การวางเครือข่ายโทรศัพท์ การแก้ปัญหา กระแสไฟฟ้ากำลังตกเรือ่ไฟฟ้าในบางท้องที่ การแก้ปัญหาที่ดิน การจัดสรรงบประมาณด้านสาธารณูปโภคเพิ่มขึ้น หนักการปลูกฝังนิสัยและควมสำนึกในการรักษาสาธารณสมบัติส่วนรวม เช่น การใช้ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ การรักษาสภาพแวดล้อม ทรัพยากรดิน ป่าไม้ น้ำ การรักษาพื้นผิวจราจร โดยไม่บรรทุกหนักเกินอัตราที่กำหนด การนำวัสดุที่มีเช่นล้อยโลหะของเครื่องจักรกล การเกษตรทำสายพื้นผิวจราจร

ในการะเศรษฐกิจปัจจุบันที่ขาดแคลนงบประมาณ ทั้งเงินหรือทุนร่นำจะมีกลุ่มอาสาสมัครเพื่อแก้ปัญหาโครงสร้างพื้นฐานในเรื่องที่ท้องถิ่นสามารถแก้ไขได้ เช่น การซ่อมแซม

ตนเองที่ขาดความเป็นกลุ่มก้อนเล็กน้อย การตรวจสอบ เมื่อระดมและแนะนำการใช้สาธารณสมบัติต่าง ๆ อย่างประหยัดและถูกวิธี ไม่รังไร ทุกคนมีสิทธิเข้าถึงข่าวสารต่าง ๆ ได้ทั่วเทียมกัน

2. ด้านการพัฒนาคน นับเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านมีความเห็นที่สอดคล้องตรงกันว่า ถ้าจะพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษให้ได้ผลจะต้องพัฒนาศักยภาพคนโดยการให้การศึกษา จากสภาพที่เป็นอยู่พบว่า ประชาชนชาวจังหวัดศรีสะเกษส่วนใหญ่ส่งบุตรหลานเข้าศึกษาต่อในระดับสูง เช่น ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษาค่อนข้างน้อย ทั้งนี้เนื่องจากขาดแคลนทุนทรัพย์ ไม่มีสถานศึกษาใกล้บ้าน และการไม่คำนึงคุณค่าทางการศึกษาของผู้ปกครอง คุณภาพของผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับต่าง ๆ บางส่วนคล้ายว่าที่กำกวมไปในหนึ่งสูตร บางคนอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ และไม่ได้รับการปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ขาดระเบียบวินัย บางส่วนมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน บางส่วนไม่มีฝีมือและทักษะในการประกอบอาชีพ อัตราการว่างงานสูง ค่าใช้จ่ายบางส่วนมีหนี้สินล้นพ้นตัว และเชื่อว่ามีผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอน ทางราชการได้มีโครงการเงินอุดหนุนเพื่อแก้ไขปัญหานี้มีเงินอุดหนุนทุกสังกัดไปแล้ว 2 ครั้ง ผลก็ยังไม่เพียงพอ จึงจำเป็นต้องให้แต่ละคนแก้ปัญหาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งมีการนิเทศ ติดตาม ตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างจริงจัง และหาทางแก้ไขในภาพรวมโดยระดมสรรพกำลังจากทุกสังกัด การปรับปรุงหลักสูตรให้เด็กรู้จักคิด บริหาร จัดการตนเองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก ผู้บริหารงานศึกษาทุกระดับเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษา จึงควรพัฒนาผู้บริหารให้มีคุณภาพเป็นเบื้องต้น

การพัฒนาคนทางด้านจิตใจก็นับว่าเป็นสิ่งสำคัญ ผู้นำทางด้านศาสนาเป็นผู้ที่ประชาชนศรัทธา ควรจะเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ เป็นตัวอย่าง ในการประพฤติ ทั้งตนเอง การเห็นแก่ส่วนรวม และการระดมสรรพกำลังในการพัฒนาคน เช่น ชุมชนในการศึกษา อหวนกลางคืน นม ศูนย์การศึกษา หรือยุติคดีเป็นวิทยาทานแก่คนในสาขาที่มีความชำนาญแก่เด็กยากจนและในถิ่นที่ห่างไกล

ส่วนราชการทุกส่วนและข้าราชการทุกคนต้องปรับปรุงตนเองให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 คือ ปรับปรุงวิธีการทำงาน ลดขั้นตอนการทำงานให้รวดเร็ว โปร่งใส ให้บริการและเป็นທີ່ปรึกษาของประชาชน รวมทั้งควรสร้างจิตสำนึกที่ไม่ทำ การทุจริตหรือเบียดเบียนผลประโยชน์โดยมิชอบ

3. ด้านการเมืองการปกครอง การพัฒนาทางการเมืองที่ผ่านมา ได้สร้างนิสิตให้จากจังหวัดศรีสะเกษส่วนใหญ่ มองภาพการคำนึงถึงกรรมทางการเมืองเป็นการหารายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ ระหว่างการเลือกตั้ง มุ่งร่วมนักการเมืองคือแหล่งบริจาค เงินซื้อได้ทุกอย่าง จึงควรต้องมีการรณรงค์ให้เกิดความสำนึกทางด้านการเมืองที่ถูกต้องอย่างตลึงเนื่องผ่านสื่อต่าง ๆ และมีการตรวจสอบนักการเมืองโดยสาธารณชน องค์การบริหารส่วนตำบลควรเป็นหน่วยงานหลัก ในการพัฒนาให้ผู้นักการเมืองมีความรู้ความเข้าใจที่ประสาธิตโดยที่ถูกต้อง

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดศรีสะเกษทุกคน ควรมีความสำนึกถึงกันเพื่อระดมสรรพกำลังในการพัฒนาแทนการแบ่งแย่งชิงดี ซึ่งจังหวัดศรีสะเกษจะสามารถพัฒนาได้มากกว่านี้หากทุกคนประสานงาน และเสริมจุดดีของตนซึ่งกันและกัน

4. ด้านเศรษฐกิจ ประชากรจังหวัดศรีสะเกษมีรายได้ต่ำ สภาพปัจจุบันเศรษฐกิจของจังหวัดขึ้นอยู่กับภาคเกษตร ขาดการพัฒนาการผลิต ขาดการรวมตัวกันเป็นองค์รวมที่เข้มแข็ง เงินที่ใช้จ่ายลงตามธนาคารเงินมักเอาไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ การใช้สารเคมีในการเกษตรไม่ถูกต้องจนกระทบ ข้าบการจัดระบบตลาด ขาดความรู้ระบบการตลาด ภาพชีวิตของเกษตรกรจึงยังมีปัญหา ในสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันนี้ ควรนำเอาพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระราชทานเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2549 มาเป็นแนวทางในการจัดการด้านเศรษฐกิจ โดยการทำการเกษตรผสมผสาน ให้สามารถตอบสนองปัจจัยพื้นฐาน ถ้ามีเหลือก็สามารถจำหน่ายเพื่อนำเงินมาใช้จ่ายในด้านการศึกษา เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย การเจ็บป่วย และความจำเป็นในครอบครัว แทนการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อมุ่งส่งออกซึ่งขึ้นอยู่กับความไม่แน่นอนของตลาดโลกเพียงอย่างเดียว ต้องพัฒนาการเกษตรในวิถีที่อบอุ่นซึ่งแวดล้อมด้วย การจัดสรรแหล่งน้ำที่พอเพียงเป็นหัวใจของการพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษด้านเศรษฐกิจ

การก่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาดเล็ การจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมหรืออุตสาหกรรมกับช่วง เช่น คัดเก็บเสี้ยนข้าว เจริญในท้องถิ่น ทำดอกไม้ประดิษฐ์ ประสานวงจรีไฟฟ้ เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยสร้างงานแก่ประชาชนไม่ให้อพยพย้ายถิ่น สร้างสภาพมั่นคงรอบคอบที่มั่นคง เพราะแรงงานในจังหวัดศรีสะเกษมีมาก ที่ดินมีราคาถูก สามารถลงทุนโดยมีต้นทุนการผลิตต่ำ และควรเป็นโรงงานอุตสาหกรรมที่มีเกี่ยวเนื่องกับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

5. ด้านการสาธารณสุข โดยที่เป้าหมายสูงสุดของรัฐบาลต้องการให้ประชาชนชาวไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสุขภาพกายใจ ที่สมบูรณ์แข็งแรง อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีความอบอุ่นและมีความสุข จังหวัดศรีสะเกษจึงควรดำเนินการเพื่อให้ประชาชนชาวศรีสะเกษมีคุณภาพชีวิตที่ดีในขนาด โดยภาคีรัฐร่วมมือกับภาคเอกชน สนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนมีการพัฒนาพฤติกรรมอนามัยที่ถูกต้องเหมาะสมเพื่อให้มีสุขภาพกายใจที่แข็งแรงสมบูรณ์ ขยายงานสาธารณสุขมูลฐาน เพื่อให้ทุกคนสามารถดูแลสุขภาพของตนเอง ของครอบครัวและชุมชน ในการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ รวมไปถึงการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อที่สำคัญและการฟื้นฟูสมรรถภาพที่เหมาะสม

นอกจากนี้ควรพัฒนาระบบประกันสุขภาพที่มีประสิทธิภาพกับประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะเด็ก ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้มีรายได้น้อย ผู้ด้อยโอกาส และผู้ที่สังคมควรช่วยเหลือเกื้อกูล เพื่อให้สามารถเข้าถึงบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขที่จำเป็นได้ทั่วถึงอย่างมีคุณภาพและมาตรฐานทัดเทียมกัน ควรมีระบบพัฒนาและส่งเสริมวิทยาการด้านการแพทย์แผนไทยมาใช้อย่างเหมาะสมและจริงจังในสถานบริการทุกระดับ เพื่อให้เป็นทางเลือกบริการหนึ่งสำหรับประชาชน ขณะเดียวกันควรผลิตบุคลากรทางสาธารณสุขสาขาขาดแคลนให้เพียงพอและมีการกระจายอย่างทั่วถึง สนับสนุนภาคเอกชนในการจัดการบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขที่ได้มาตรฐานและมีราคาที่เหมาะสม หาแนวทางในการร่วมลงทุน และใช้วิทยากรสาธารณสุขร่วมกัน เฉพาะอย่างยิ่งแก้ไขปัญหาด้านเสถียรภาพให้หมดสิ้นหรือลดลงไว้บนเงื่อนไขที่ดี และทำดีที่สุดควรปรับปรุงระบบข้อมูลข่าวสารสาธารณสุข เพื่อให้สามารถบริหารจัดการงานสาธารณสุข รวมทั้งการควบคุมกำกับ ติดตามผลงานอย่างมีประสิทธิภาพ และประสานความร่วมมือภาคีรัฐทุกหน่วยงานและภาคเอกชน ร่วมกันแก้ไขปัญหาด้านเสถียรภาพให้หมดสิ้นหรือลดลงไว้บนเงื่อนไขที่ดีที่สุด

6. ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ต้องมีมาตรการจัดการเรื่องสิ่งแวดล้อมโดยการวางแผนให้ส่วนหน้าก่อนที่จะเกิดปัญหา ให้ประชาชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการรับรู้และวางแผนด้วยตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรเข้าไปสัมผัสปัญหาด้วยตนเองอย่างใกล้ชิด เช่น กรณีการประกาศพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทับที่อยู่และที่ทำกินของประชาชนโดยขาดการจำแนก เป็นเหตุให้พื้นที่ป่าสงวนที่แท้จริงถูกบุกรุกไปด้วยโดยอ้างอ้างว่าป่าสงวนเดิมทับที่ทำกินไปด้วย ความขัดแย้งระหว่างประชาชนที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพลเรือนต่าง ๆ บุกรุกที่ป่าสงวน เขาทำลายต้นไม้ที่ปลูกไว้ เกิดขึ้นซ้ำหรือหลายครั้งต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้

ปัญหาการรับค่าจดเชยไปแล้วแต่ไม่ยอมเคลียร์ย้ายออกจากเขตป่าสงวนหรือป่าอนุรักษ์กลับเข้าไปอีก ปัญหาการแจ้งข้อมูลที่เป็นเท็จเกี่ยวทั้งค่าจดเชยในการสร้างเขื่อนสร้างฝาย ปัญหาการระบายน้ำผ่านฝายจากที่อยู่อาศัยและโรงงานอุตสาหกรรมครัวเรือน เป็นปัญหาที่ผู้เกี่ยวข้องต้องวางแผนแก้ไข โดยประชาสัมพันธ์ให้เกิดความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้โดยสาธารณะชน การการตัดสินใจในภาคส่วนหนึ่งไม่เกื้อหนุน ซึ่งอาจขาดข้อมูลที่แท้จริงและครอบคลุม

7. ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จำเป็นต้องมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยและนำเทคโนโลยีที่ส่งเสริมการทำเกษตรเข้ามาภายในจังหวัด รวมทั้งการจัดการทรัพยากรน้ำให้ถูกต้องและประหยัด ทั้งระบบน้ำใต้ดิน น้ำบนจากแหล่งชลประทาน และแหล่งน้ำธรรมชาติแทนการทำคลองส่งน้ำแบบลาดคอนกรีตที่ใช้ได้ผลน้อยในปัจจุบัน แต่ทั้งนี้ให้คำนึงถึงต้นทุนการผลิตรวมทั้งผลเสียที่จะติดตามมาเกี่ยวกับเทคโนโลยีด้วย วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระดับจังหวัดจึงควรเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อมด้วย เช่น การเกษตรตามทฤษฎีใหม่ การใช้พืชไร่ธรรมชาติกำจัดศัตรูพืช การผลิตปุ๋ยชีวภาพ กักตุนต้นชีวภาพ การใช้สมุนไพรในการป้องกันรักษาโรค การผลิตพลังงานไฟฟ้าจากแรงแผ่นลมและแสงอาทิตย์ เป็นต้น

8. ด้านการท่องเที่ยว มีโอกาสจะพัฒนาและหารายได้เข้าจังหวัดได้ จึงควรส่งเสริมให้พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและฟื้นฟูวัฒนธรรม จัดหมู่บ้านท่องเที่ยว ลาว ลอย นมู เมาะ ไก่ไก้เคียงกับสภาพดั้งเดิม อนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาถิ่นรวมทั้งมีการเรียนรู้เป็นภาษาที่สอนที่ประชาชนสามารถเห็นอกเห็นใจได้ในสถานการศึกษา เชื่อมโยงจุดท่องเที่ยวเป็นวงจรให้เกิดความสะดวกในการเดินทาง มีทั้งจุดรถสะดวก ซ่อมแซมอนุรักษณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ จัดพิพิธภัณฑ์มีชีวิตที่อาคารศูนย์วัฒนธรรมที่ พระธาตุเมืองทองหรือที่สวนสาธารณะน้ำคำ ประสานงานในระดับท้องถิ่นกับทางมหาวิทยาลัยในการจัดการที่ประชุมระหว่างหน่วยงานแหล่งประวัติศาสตร์ของโลกให้เหมาะสมและได้รับความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ส่งเสริมการใช้ธรรมาภิบาลของจังหวัดเป็นที่เชิดชูเกียรติระดับชาติ รวมทั้งฝึกอบรม รมทรงศีลหรือแนะนำประชาชนให้รู้จักการบริการต้อนรับนักท่องเที่ยว แนะนำให้มีความรู้และเข้าใจความระมัดระวังนักท่องเที่ยวให้เกิดความประทับใจ การรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่มีขยะ เศษแก้ว ขยะพลาสติก ตามแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรมควรมีการประชุมประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพด้วย

๙. ด้านการศาสนา การร่วมนิเทศศึกษาพระธรรมวินัยในระดับจังหวัดมีน้อย ส่วนใหญ่จะมาระยะสั้น พระภิกษุที่อยู่ประจำมีอายุมากและส่วนใหญ่ขาดความรู้ในด้านหลักธรรมที่นำไปเผยแพร่สั่งสอนประชาชน ดังนั้นพระสังฆาธิการและพระภิกษุทุกรูประดับ ควรติดตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างใกล้ชิด การฝึกอบรมพระภิกษุตามแผนที่ยาวใหม่ควรมุ่งเน้นบทบาทในการชี้นำสังคม เป็นผู้นำทางด้านจิตใจในการแก้ไขปัญหาสังคม เป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติ การเสียสละ และการประพฤติหลักธรรมนำมาแก้ไขปัญหาวិถีชีวิตที่ถนัดมีปัญหานั้น ทั้งนี้โดยใกล้ชิดกับพระธรรมวินัย

10. ด้านการสื่อสารและการคมนาคม การสื่อสารโดยโทรศัพท์ประเภทต่าง ๆ ในขณะนี้มิได้เพียงพอต่อการให้บริการเมื่อเปรียบเทียบกับกำลังขีดหรือความจำเป็นของประชาชน ยิ่งเหลือคู่สายโทรศัพท์ที่สามารถให้บริการแก่ประชาชนได้น้อย ด้านการคมนาคม ต้องปรับปรุงคุณภาพของการจราจรบนทุกประเภท ขยายบริการจราจร การจำกัดน้ำหนักบรรทุกของรถ การสร้างความสะดวกในการรักษาสาธารณประโยชน์ การตั้งอาศรมวัดบำรุงรักษาถนน เป็นต้น

11. ด้านทรัพยากรบุคคลและภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรให้ผลงานของทรัพยากรบุคคล และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเผยแพร่เป็นตัวอย่าง เพื่อให้บุคคลอื่นหรือชุมชนนำไปพัฒนาหรือแก้ไขปัญหของตนเอง รวมทั้งสร้างความภาคภูมิใจและกำลังใจที่จะพัฒนาท้องถิ่น การเสวนาและทำงานเพื่อส่วนรวม รวมทั้งผู้ที่ประสบผลสำเร็จในอาชีพและเกษียณอายุควรยกย่องและพัฒนาเป็นกำลัง ซึ่งควรมีการประสานงานไปกำลังใจและให้ความร่วมมือ เพราะบุคคลดังกล่าวมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์สูง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการวิจัยในอนาคต

ในการเสนอแนะโครงการวิจัยเพื่อการพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ ในแผนพัฒนาหรือเฉพาะด้าน คณะผู้วิจัยได้เห็นว่า ควรมีการวิจัยในเรื่องต่าง ๆ ตามความสำคัญและความจำเป็นตามลำดับ ดังนี้

1. ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชาวจังหวัดศรีสะเกษ ระหว่าง ปี พ.ศ.1588 จากศิลาจารึกปราสาทละกำแพงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จนถึง พ.ศ.2302 ที่มี

กำลังชุมชนชาวลาวยที่บ้านปราสาทสี่เหลี่ยมดงลำดวน เวลาประมาณ 717 ปี ในช่วงนี้ความเป็นอยู่และประวัติศาสตร์ของจังหวัดศรีสะเกษเป็นอย่างไร โดยการค้นคว้าจากหลักฐานทางโบราณคดี ตำนาน ประวัติศาสตร์ลาว เขมร และลักษณะสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา ทั้งนี้เพื่อเป็นสารสังเคราะห์และสรุปข้อคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน

2. **เผ่าพันธุ์และประชากรในจังหวัดศรีสะเกษ** เนื่องจากมีความเชื่อของบุคคลทั่วไปว่า ศรีสะเกษเป็นเมืองสาม ที่ประกอบด้วยชนเผ่าลาว เขมร ลัวะ มอญ จากสภาพปัจจุบันที่ความเจริญและเทคโนโลยีการสื่อสารได้ขยายเข้ามาทั่วทุกพื้นที่ ทำให้ชนเผ่าธรรมเมืองประเพณีและวิถีชีวิตของประชาชนเปลี่ยนแปลงไป ขาดการศึกษาค้นคว้าและบันทึกสิ่งที่มีอยู่เดิมไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษา จึงควรมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่องเผ่าพันธุ์ของประชากรในศรีสะเกษ ความเป็นมา วัฒนธรรมเมืองประเพณี วิถีวัฒนธรรม ความเชื่อ ภาษาพูด ลักษณะการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น จุดเด่นจุดด้อย และจุดที่น่าพัฒนาให้เป็นสายลักษณะอักษร ก่อนที่จะถูกสลายเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ซึ่งจะเป็นประโยชน์มาก เมื่อการสร้างหจจดหมายเหตุของจังหวัดในคราวต่อไป

3. **การพัฒนาทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540** เพื่อประเมินงานทฤษฎีนิติในรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับวิธีการเลือกตั้ง และการตรวจสอบอำนาจและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีการเมืองของจังหวัดซึ่งมีความไม่โปร่งใสและความขัดแย้งสูงในขณะนี้

4. **การพัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรมและการเกษตรในจังหวัดศรีสะเกษ** เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีจุดเด่นทางด้านเกษตร และประชากรส่วนใหญ่มีศักยภาพและความชำนาญด้านการเกษตร ในการศึกษานี้ส่วนนี้ขอทำการศึกษาค้นคว้าได้หลายเรื่อง เช่น การดำเนินชีวิตของชุมชนที่ระบอบโคก อำเภอกันทรลักษณ์ จึงพัฒนาการเกษตรโดยไม่ใช้สารเคมีและกาฆ่าแมลงไม่อันตราย การศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) ศึกษาครัวผู้ประกอบอาชีพการเกษตรที่ประสบผลสำเร็จ เช่น นายวิชัย คำมพันธ์เจริญ นายสุริยัม สุภาพ การศึกษาเปรียบเทียบต้นทุนการผลิต มูลความผลผลิต ระหว่างการทำเกษตรหลายแบบ เช่น นาข้าว นาหวาน การศึกษาการพัฒนาครัวรชากรเกษตร การส่งเสริมการเกษตร การส่งเสริมประสิทธิภาพเจ้าหน้าที่พัฒนาการเกษตรระดับจังหวัด และการส่งเสริมการลงทุนในอุตสาหกรรมเกษตร เป็นต้น

5. การศึกษาศักยภาพของผู้พิการและผู้สูงอายุ เนื่องจากภาวะความยากจนซึ่งมักมีผลกระทบยิ่งขึ้นจากผลกระทบวิกฤติเศรษฐกิจ ผู้พิการส่วนหนึ่งพิการโดยกำเนิด จากภาวะโภชนาการ และการประสบภัยจากการรับความช้ำแค้น การเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุ ซึ่งส่วนใหญ่จะถูกทอดทิ้งเพราะความยากจนของครอบครัว จึงควรมีข้อมูลเกี่ยวกับคนพิการ ลักษณะความพิการ แหล่งที่อยู่ของคนพิการ ตลอดจนข้อมูลเกี่ยวกับผู้สูงอายุ และปัญหาความต้องการการของผู้สูงอายุ เพื่อช่วยให้ผู้ด้อยโอกาสของจังหวัดสามารถเข้าถึงบริการของรัฐและเอกชน และพัฒนาตนเองเป็นทรัพยากรบุคคลได้ต่อไป

6. ศาสนสัมพันธ์กับการพัฒนาจังหวัด จังหวัดศรีสะเกษมีวัดเป็นจำนวนมาก และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ มีการสร้างอาคารที่สวยงามและถาวรวัดมากมาย เช่น โบสถ์ ศาลา กุฏิ พระประธาน รวมทั้งมีผู้มีจิตศรัทธา มาทำบุญในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การบริจาคทาน การจัดทำผ้าป่า กฐิน ในแต่ละปีมีเป็นจำนวนมาก จึงควรมีการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทพระภิกษุในการจัดการกับรายได้ของวัดที่มีบทบาทการพัฒนาจังหวัดเช่นการช่วยเหลือชุมชนและอื่น ๆ

7. ยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษมีความเหมาะสมและเป็นไปได้ที่จะจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยจัดแหล่งท่องเที่ยวให้ครอบคลุมไปถึงเชิงธรรมชาติมากที่สุด เพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบในธรรมชาติ โบราณวัตถุ วัฒนธรรมประเพณีที่น่าสนใจ ควรมีการศึกษา จุดเด่น จุดด้อย โอกาสในการพัฒนาระบบท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ การจัดจุดท่องเที่ยวภายในเส้นทางและระยะเวลาที่พอเหมาะ การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเป็นสินค้าของฝากของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว

8. ผลกระทบต่อผู้ยากไร้อันเนื่องจากภาวะวิกฤติและภาวะภัยแล้ง 2541 จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งในปีดังกล่าว ทำให้ลดผลผลิตทางการเกษตรโดยเฉลี่ยอย่างยิ่งซึ่งชาวนาจะมีปริมาณผลผลิตอย่างมากและราคาขายก็ตกต่ำลงจากปีที่ผ่านมาถึงประมาณร้อยละ 30 นอกจากนั้นยังถูกซ้ำเติมด้วยวิกฤติเศรษฐกิจ เป็นผลให้เกิดการว่างงานขาดรายได้ และการประกอบอาชีพเดิมมีผลลดลง จึงควรศึกษาถึงสถานการณ์ความเดือดร้อน และเสนอแนวทางเพื่อบรรเทาความเดือดร้อน

9. การศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนา 4 จังหวัดอีสานใต้ เนื่องจาก 4 จังหวัดอีสานใต้ ได้แก่ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ มีความคล้ายคลึงกันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม ภาษาและวัฒนธรรม การศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาในลักษณะเครือข่ายจะมีความสมบูรณ์ด้านข้อมูล และการประสานงานในระดับอนุภาคที่มีปัญหาใกล้เคียงกัน

ตารางที่ 1 : รายงานสถิติจำนวนประชากรและบ้าน รายอำเภอ ณ เดือน ธันวาคม พ.ศ.2540

รายชื่ออำเภอ	ชาย	หญิง	รวม	จำนวนบ้าน
รวมทั้งจังหวัดศรีสะเกษ	709,960	712,567	1,422,527	267,167
อำเภอเมืองศรีสะเกษ	46,130	47,675	93,787	17,721
อำเภอยางชุมน้อย	18,320	18,178	36,498	6,840
อำเภอกันทรารมย์	50,210	50,390	100,600	18,032
อำเภอกันทรลักษณ์	96,482	95,855	192,337	38,125
อำเภอรุขรดี	71,278	72,149	143,427	26,322
อำเภอโพธิ์ชัย	23,345	23,693	47,038	8,722
อำเภอไพรบึง	34,490	34,798	69,288	11,977
อำเภอขุนหาญ	49,903	50,118	100,021	19,368
อำเภอราษีไศล	40,839	41,645	82,484	16,090
อำเภอรอบนอก	55,412	55,264	110,676	19,172
อำเภอนิคมบ่วง	5,339	5,477	10,816	2,057
อำเภอห้วยทับทัน	19,822	19,460	39,282	6,550
อำเภอโนนคูณ	18,346	18,306	36,652	6,602
อำเภอศรีรัตนะ	25,134	25,537	50,671	8,903
อำเภอน้ำเกลี้ยง	20,557	20,436	40,993	7,603
อำเภอวังหิน	22,406	22,098	44,504	8,160
อำเภอภูสิงห์	24,045	23,448	47,494	9,819
อำเภอเมืองจันทร์	8,866	8,780	17,646	3,071
อำเภอเบญจลักษ์	17,675	17,404	35,079	6,889
อำเภอพยุห์	18,676	19,157	37,835	7,047
กิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ	11,840	11,805	23,645	4,069
กิ่งอำเภอสิรินธร	10,460	10,393	20,853	3,936
เทศบาลเมืองศรีสะเกษ	20,382	20,519	40,901	11,701

ที่มา : สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2541

ตารางที่ 2 : จำนวนประชากร (เฉพาะผู้มีสัญชาติไทย) จำแนกตามหมวดอายุและค่าเกษ

พ.ศ.2539

ชื่อกลุ่มประชากร	รวม	0-9 ปี	10-19 ปี	20-29 ปี	30-44 ปี	45-59 ปี	60-79 ปี	80 ปี ขึ้นไป	ไม่ทราบ
รวมรวม	1,384,751	232,403	262,817	297,539	388,738	173,070	91,009	11,737	8,258
ในเขตเทศบาล	36,897	7,270	8,050	8,415	8,889	4,957	2,214	200	138
นอกเขตเทศบาล	1,347,854	225,133	254,767	289,124	379,849	168,113	88,795	11,537	8,120
เมืองศรีสะเกษ	129,231	21,336	23,607	26,640	30,559	17,182	8,744	1,084	487
เทศบาลเมือง ศรีสะเกษ	36,897	7,270	8,050	8,415	8,889	4,957	2,214	200	138
นอกเขตเทศบาล	92,334	14,066	15,557	18,225	21,670	12,225	6,530	884	349
กัมปนาท	188,339	23,020	26,504	30,685	42,012	21,004	10,857	1,798	1,088
กัมปนาท	97,276	16,061	17,332	21,833	23,349	11,887	6,039	712	72
บุรีรัมย์	140,008	23,563	27,048	29,381	31,717	18,062	9,238	1,179	1,118
บุรีรัมย์	97,776	17,508	19,767	20,882	21,079	11,384	6,055	643	58
บ้านดง	42,232	6,055	8,281	8,500	10,638	6,678	3,183	536	160
บ้านดง	36,131	6,331	7,096	8,033	7,916	4,134	2,108	320	182
บ้านดง	10,471	1,517	1,742	1,738	1,767	1,528	918	85	17
บ้านดง	35,081	4,524	6,345	7,347	7,851	2,548	1,929	259	148
บ้านดง	87,875	10,900	12,875	14,568	14,880	8,678	4,783	885	186
บ้านดง	48,718	7,088	8,038	9,374	10,208	6,072	3,134	466	21
บ้านดง	44,858	6,120	6,821	7,811	8,672	4,627	2,371	210	172
บ้านดง	38,428	5,100	5,441	6,088	7,563	4,536	2,078	138	14
บ้านดง	108,885	15,783	17,183	21,917	23,888	14,084	7,017	746	77
บ้านดง	43,448	4,837	5,488	6,072	6,458	3,706	2,536	341	17
บ้านดง	48,119	6,604	11,078	10,037	10,884	5,203	2,639	313	23
บ้านดง	38,238	6,824	7,008	8,379	8,182	4,641	2,472	383	32
บ้านดง	101,708	15,388	18,608	22,867	23,389	18,768	9,012	1,142	688
บ้านดง	36,883	5,567	6,809	8,128	8,389	4,884	2,446	388	30
บ้านดง	21,346	4,472	4,381	4,879	4,940	3,304	1,888	321	233
บ้านดง	17,075	2,610	3,438	3,717	3,429	2,441	1,368	150	8

ที่มา : สมุดรายนามสถิติจังหวัด สำนักงานสถิติจังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ. 2540

ตารางที่ 3 : จำนวนการเกิด การตาย การย้ายเข้า และการย้ายออกของประชากร
จำแนกตามเพศ พ.ศ.2536 -2539

ปี	การเกิด			การตาย			การย้ายเข้า			การย้ายออก		
	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง
2536	21,909	15,387	15,841	5,520	3,836	2,648	73,741	40,269	33,742	64,252	36,234	29,448
2537	23,118	11,768	11,344	4,045	2,438	1,615	93,772	35,567	26,125	47,577	24,671	11,000
2538	23,741	11,487	11,254	8,886	1,944	2,089	40,078	12,780	27,294	67,178	31,908	26,573
2539	23,055	11,208	10,348	7,212	4,551	2,891	58,561	31,187	25,383	54,788	30,112	21,573

ที่มา : กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2540

(สมุดรายงานสถิติจังหวัด : สำนักงานสถิติจังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2540 น.7)

ตารางที่ 4 : จำนวนประชากรจำแนกตามสถานภาพแรงงาน และเพศ
รอบที่ 3 (สิงหาคม) พ.ศ.2539

สถานภาพแรงงาน	รวม	ชาย	หญิง
รวมเขต	1,373,885	684,993	688,892
อายุ 13 ปีขึ้นไป	994,288	495,295	498,993
กำลังแรงงานรวม	783,599	404,538	379,061
1.กำลังแรงงานมีงานทำ	783,599	404,538	379,061
1.1. ผู้มีงานทำ	778,718	401,836	376,882
1.2. ผู้ไม่มีงานทำ	4,881	2,702	2,179
2.กำลังแรงงานที่รอฤดูกาล	-	-	-
ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน	210,689	90,757	119,932
1.ทำนบบ้าน	34,416	1,004	33,414
2.เรียนหนังสือ	126,892	67,539	59,353
3.อื่น ๆ	49,379	22,214	27,165
อายุต่ำกว่า 13 ปี	379,596	189,698	189,898

หมายเหตุ : ผลรวมจำนวนชายหญิงอาจไม่เท่ากับผลรวมเนื่องจากการปัดเศษนิยม

ที่มา : รายงานการสำรวจแรงงาน รอบที่ 3 (สิงหาคม) 2539

สำนักงานสถิติจังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2540

ตารางที่ 5 : จำนวนประชากรอายุ 13 ปีขึ้นไป ที่มีงานทำ จำแนกตามอาชีพและเพศ
รอบที่ 3 (สิงหาคม) 2539

อาชีพ	รวม	ชาย	หญิง
รวมย่อย	778,718	401,836	376,882
- ผู้ปฏิบัติงานที่ใช้วิชาชีพ วิชาการและปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง	28,222	13,710	14,513
- ผู้ปฏิบัติงานบริหาร ธุรกิจ และการจัดดำเนินการ	10,771	9,177	1,594
ผู้ปฏิบัติงานอาชีพเสมือน	5,448	3,224	2,223
- ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการค้า	32,902	15,342	17,560
- เกษตรกร ชาวประมง ผู้ค้าสัตว์ คนคัดค้าน ชักลากไม้ และผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับเหมืองแร่	669,263	344,168	325,094
ผู้ช่วยย่นหินและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง			
- ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการขนส่งและคมนาคม	9,138	9,118	00
- ช่างผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิตและการบริการที่มีได้ จำแนกไว้ในหมวดอื่น	20,429	11,658	8,771
- ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับบริการ การกีฬาและการเล่นต่าง ๆ	9,502	1,440	4,062
- หน่วยงานซึ่งมิได้จำแนกไว้ในหมวดอื่น	-	-	-

หมายเหตุ : ผลรวมจำนวนชาย หญิง อาจไม่เท่ากับขยรวมเนื่องจากการปัดทศนิยม

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการแรงงานรอบที่ 3 (สิงหาคม) 2539 สำนักงานสถิติแห่งชาติ
สำนักงานสถิติจังหวัดสุพรรณบุรี พ.ศ.2540

ตารางที่ 8 : จำนวนผู้ว่างงาน/ผู้ถูกเลิกจ้าง ที่ได้รับการแก้ไข จังหวัดศรีสะเกษ

ณ เดือนพฤษภาคม 2541

ที่	อำเภอ/กิ่งอำเภอ	จำนวน ผู้ว่างงาน	จำนวนผู้ได้ รับการแก้ไข	จำนวน ผู้ถูกเลิกจ้าง	จำนวนผู้ได้ รับการแก้ไข
1	เมือง	3,796	2,450	222	3
2	กิ่ง อ.ไพร่ศรีสุวรรณ	1,080	80	147	20
3	โนนสูง	312	187	24	8
4	ห้วยทับทัน	389	208	58	4
5	ศรีพนม	1,078	1,078	14	-
6	ภูสิงห์	431	315	93	21
7	น้ำเกลี้ยง	1,107	116	96	-
8	ราษีไศล	627	553	92	3
9	เมืองจันทร์	424	341	67	-
10	อุทุมพรพิสัย	804	589	28	-
11	วังหิน	669	222	62	-
12	พยุห์	149	121	29	-
13	ยางชุมน้อย	626	206	45	4
14	ขุขันธ์	1,727	832	78	8
15	กันทรารมย์	384	384	3	-
16	กสิกรรมพัฒนา	14,734	442	124	-
17	โพธิ์ทอง	655	104	56	-
18	เบญจลักษ์	240	51	167	3
19	ขุนหาญ	580	255	143	22
20	ประจักษ์	361	216	25	1
21	รัตนวาปี	127	78	7	-
22	กิ่ง อ.ศีขราลัย	171	171	-	-
	รวม	17,399	8,789	1,578	97

ที่มา - สำนักงานแรงงานและสวัสดิการสังคมจังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2541

ตารางที่ 7 - จำนวนผู้ไม่ใช้สิทธิเลือกตั้งระดับต่าง ๆ ช่วงปี 2533 - 2539

การเลือกตั้งวันที่	จำนวนผู้มีสิทธิ	มาใช้สิทธิ	ร้อยละ	บัตรเสีย	ร้อยละ
ส.ท. 23 ก.ย. 2533	20,248	9,621	47.51	636	6.01
ส.จ. 20 ก.ค. 2533	656,851	373,881	56.92	18,278	4.89
ส.ส. 22 มี.ค. 2535	730,386	445,904	61.04	16,704	3.80
ส.ส. 13 ก.ย. 2535	694,031	452,617	70.68	11,450	2.52
ค.ก. ก้าวทันทัน ตั้งใหม่ 26 ธ.ค. 2535	1,614	1,011	62.63	66	6.51
ค.ก. ศรีวิไล ตั้งใหม่ 4 ก.ค. 2536	2,374	1,704	71.90	186	10.00
ค.ก. เบญจรัตน์ ตั้งใหม่ 4 ก.ค. 2538	3,978	2,398	60.31	86	3.59
ค.ก. เขียวชุมแพเกษตร วาระ 74 พ.ย. 2538	3,557	2,766	77.78	77	2.78
ส.ส. 2 ก.ค. 2538	865,215	534,015	61.72	15,810	2.96
ส.ท. 12 พ.ย. 2538	22,777	11,731	51.51	896	7.05
ส.ส. 24 พ.ย. 2538	853,266	495,818	58.11	15,701	3.17
ส.ส. 17 พ.ย. 2539	865,472	568,974	64.59	13,439	2.40

ส.ท. หมายถึงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ส.จ. หมายถึงการเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด

ค.ก. หมายถึงการเลือกตั้งสมาชิกกรรมการสุขาภิบาล

ส.ท. หมายถึงการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล

ที่มา : สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ. 2541

ตารางที่ 8 : ผลิตภัณฑ์จังหวัดศรีสะเกษภาคเกษตรกรรม รายสาขา ณ ราคาประจำปี 2537

รายการข้อมูล	มูลค่าผลผลิต	ค่าใช้จ่าย ชั้นกลาง	มูลค่าเพิ่ม	ร้อยละ
ภาคเกษตรกรรม	8,925,643,898	2,733,015,908	6,192,627,991	100
สาขาพืช	6,867,433,174	1,774,093,805	5,093,339,369	82.25
สาขาปศุสัตว์	904,642,134	337,881,210	556,680,986	9.15
สาขาบริการทางการเกษตร	472,420,160	151,895,402	320,524,758	5.18
สาขาประมง	241,938,086	101,623,986	140,324,099	2.26
สาขาแปรรูปสินค้าเกษตรอย่างง่าย	438,539,377	367,384,453	71,154,924	1.15
สาขาป่าไม้และผลิตภัณฑ์จากป่า	773,907	147,042	626,865	0.01

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ. 2540

ตารางที่ 9 : ผลิตภัณฑ์จังหวัดศรีสะเกษ ภาคเกษตรกรรม รายสาขา ณ ราคาประจำปี 2539

รายการข้อมูล	มูลค่าผลผลิต	ค่าใช้จ่าย ชั้นกลาง	มูลค่าเพิ่ม	ร้อยละ
ภาคเกษตรกรรม	9,761,053,295	2,223,968,517	7,537,084,778	100
สาขาพืช	7,515,001,257	1,114,866,288	6,400,134,969	84.93
สาขาปศุสัตว์	948,692,427	316,182,804	632,499,623	8.39
สาขาบริการทางการเกษตร	402,171,690	151,084,094	251,087,596	3.33
สาขาประมง	309,789,315	130,111,512	179,677,803	2.38
สาขาแปรรูปสินค้าเกษตรอย่างง่าย	589,789,315	509,739,319	70,049,996	0.91
สาขาป่าไม้และผลิตภัณฑ์จากป่า	4,725,000	1,984,600	2,740,400	0.03

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2540

ตารางที่ 10 : สถิติการเพาะปลูกพืชในจังหวัดศรีสะเกษ ปี 2539/2539

ชนิดของพืช	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	หมายเหตุ
ข้าวเจ้า	2,345,214	993,121	
ข้าวเหนียว	423,357	146,875	
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	146,536	152,447	
มันสำปะหลังโรงงาน	83,776	199,882	
ปอแก้ว	40,397	2,141	
หอมแดง	22,690	66,160	
กระเทียม	2,222	2,166	
ถั่วลิสง	14,693	4,455	
ถั่วเขียวผิวมัน	23,356	3,905	
พริกขี้หนู	15,770	87,581	(เส้นไหม)
ยางพารา	18,941	44	
มะม่วงแก้ว	18,170	11,236	
ไม้ยาง	4,663	2,324	
ชิง	953	3,068	
เลาะ	565	889	
ทุเรียน	1,015	134	
พริกสด	16,386	10,777	

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ.2540

ตารางที่ 11 : ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดศรีสะเกษ ปี 2537 เปรียบเทียบตามราคาประจำปี

หน่วย : 1,000 บาท

สาขาการผลิต	2535	ร้อยละ	2536	ร้อยละ	2537	ร้อยละ
1. การเกษตร	5,480,312	21.85	4,313,790	24.57	4,790,509	23.70
1.1. ปศุสัตว์	3,899,194	72.90	2,890,775	67.01	3,393,706	70.12
1.2. ปศุสัตว์	639,346	11.67	616,429	14.29	637,605	13.29
1.3. ป่าไม้	71,245	1.30	88,680	1.65	81,018	1.32
1.4. ป่าไม้	13,040	0.24	64,471	1.28	705	0.01
1.5. บริการการเกษตร	387,886	7.00	214,451	7.27	380,384	7.30
1.6. การแปรรูปสินค้าเกษตรอย่างง่าย	370,801	6.79	371,084	8.82	391,577	7.98
2. ดินสอพูนและการขุดหิน	24,678	0.14	26,188	0.15	61,325	0.29
3. อุตสาหกรรม	319,943	1.88	434,674	2.46	632,272	3.07
4. ขนส่ง	868,778	5.57	944,512	5.61	1,602,553	7.90
5. ไฟฟ้าและประปา	173,480	1.00	201,287	1.15	299,226	1.43
6. บริการและซ่อมแซม	886,072	5.91	724,491	4.18	753,852	3.72
7. ค่าคงมูลค่าบริการ	4,570,383	26.56	5,075,241	28.91	5,788,332	28.38
8. ธนาคาร บริษัทประกันภัยและธุรกิจการเงินหลักทรัพย์	440,000	2.56	489,476	2.67	793,589	3.81
9. กิจการอื่น	908,634	5.29	995,640	5.67	1,588,026	5.35
10. การบริหารราชการและการป้องกันประเทศ	1,167,862	6.79	1,508,884	8.58	1,526,809	7.59
11. บริการ	2,508,956	14.38	2,812,900	16.02	3,019,199	15.07
ผลิตภัณฑ์รวมของจังหวัด	17,208,939	100	17,557,682	100	20,240,35	100
รวมภาคเอกชนประชากร	12,968		13,103		14,390	

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ.2540

ตารางที่ 14 : ปริมาณการเลี้ยงสัตว์ในแต่ละอำเภอ พ.ศ.2539

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	ชนิดของสัตว์/จำนวน (ตัว)					
	โค	กระบือ	สุกร	เป็ด	ไก่	ฟาร์ม
เมือง	14,155	16,130	5,216	31,835	104,588	5,391
กิ่งจันทบุรี	7,790	18,583	3,755	34,638	88,895	-
กิ่งกาฬสินธุ์	13,730	21,613	18,875	103,447	411,502	5,950
จันทบุรี	23,999	22,951	16,476	30,523	76,138	434
กาฬสินธุ์	15,893	13,246	4,311	25,165	177,808	415
จันทบุรี	20,771	20,376	12,884	48,606	165,553	826
จันทบุรี	16,855	19,903	9,852	15,436	98,976	459
เมือง	12,353	17,095	3,150	21,203	54,320	387
โพธิ์	5,480	15,961	2,351	24,926	14,820	208
เมือง	7,058	5,027	1,828	18,911	41,894	-
เมือง	10,881	9,052	1,883	16,809	70,799	348
เมือง	3,474	5,770	9,387	5,941	135,170	95
ศรีสะเกษ	5,540	5,996	2,527	16,710	74,489	1,245
เมือง	8,071	13,855	21,003	17,288	80,129	244
เมือง	5,340	1,210	15,162	43,108	43,108	-
เมือง	6,386	6,944	3,359	15,162	64,800	67
เมือง	2,310	2,177	1,110	2,160	11,282	146
เมือง	4,291	4,733	6,055	17,703	44,700	-
เมือง	3,688	6,254	1,161	5,019	38,128	23
เมือง	11,313	12,328	5,872	14,089	64,740	1,210
กิ่งอ.โพธิ์ศรีสุวรรณ	5,912	5,726	3,114	16,672	43,916	57
กิ่งอ.โพธิ์ศรีสุวรรณ	รวม	รวม	รวม	รวม	รวม	รวม
รวม	204,914	251,262	138,582	527,115	2,343,477	17,510

ที่มา : สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2540

ตารางที่ 16 : จำนวนสถานประกอบการอุตสาหกรรมในจังหวัดศรีสะเกษ

ที่	หมวดอุตสาหกรรม	จำนวน	เงินทุน	ชาย	หญิง	รวม	มูลค่า
1	อุตสาหกรรมอาหารเกษตร	2,299	451,378,325	3,394	119	3,464	37,088.98
2	อุตสาหกรรมเครื่องจักร	29	95,171,900	311	6	317	4,129.84
3	อุตสาหกรรมยานพาหนะและเครื่องจักร	27	88,842,500	214	163	377	4,833.8
4	อุตสาหกรรมปิโตรเคมี	13	31,990,000	328	35	364	1,005.05
5	อุตสาหกรรมเครื่องใช้และเครื่องใช้ไฟฟ้า	1	4,000,000	184	90	274	12.80
6	อุตสาหกรรมเคมีและพลาสติก	4	11,252,400	50	2	52	177.44
7	อุตสาหกรรมโลหะและโลหะ	3	3,235,000	9	0	9	132.60
8	อุตสาหกรรมบริการ	42	63,189,000	217	5	222	1,162.48
9	อุตสาหกรรมอื่น ๆ	5	12,417,900	63	27	85	177.00
	รวม	2,423	782,367,125	4,750	441	5,143	48,608.9

ที่มา : สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2540

ตารางที่ 17 ลักษณะของน้ำดินจากห้องสำราญ

รายการที่วิเคราะห์	ผลวิเคราะห์เมื่อเดือน /ปี		
	มกราคม 2537	กุมภาพันธ์ 2537	ตุลาคม 2537
ความสูงน้ำบาดาล (cm)	63.35	7.00	15
pH	6.00	5.84	6.54
Electrical Conductivity (1:1 sample)	83.00	49.00	28.0
ค่าความเค็มรวม (mg/l) as CaCO ₃	21.21	12.12	10.0
Alkalinity (mg/L as CaCO ₃)	6.5	0	0
Ca (mg / l)	5.23	3.23	3.2
Cl (mg / l)	5.56	5.00	3.5
SO ₄ (mg/l)		5.00	3.3

ที่มา : สำนักงานชลประทานจังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2540

ตารางที่ 18 : สรุปผลการจัดการศึกษาของจังหวัดศรีสะเกษ ปีการศึกษา 2539

สังกัดกรม	สถานศึกษา	จำนวนครู	จำนวนนักเรียน	นักเรียน : ครู
สำนักงานศึกษา	88	2,229	64,335	1 : 28
สพช.	671	10,457	206,287	1 : 20
สช.	14	259	7,131	1 : 27
สำนักงานศึกษา	6	280	5,644	1 : 20
พลศึกษา	1	45	1,116	1 : 24
กรมการศาสนา	6	109	941	1 : 19
ส.ร.ศรค.	1	9	126	1 : 30
เทศบาล	2	47	1,276	1 : 27
ศูนย์ฝึกฯ	228	429	10,284	1 : 24
รวม	1,101	13,924	296,929	1 : 21

ที่มา : สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2541

ตารางที่ 19 : สถานะการป่วยของผู้ป่วยนอก 10 ลำดับแรก ของจังหวัดศรีสะเกษ
ปีงบประมาณ 2540

กลุ่มโรค	จำนวน	อัตราป่วย/ ประชากร แสนคน
1.ระบบทางเดินหายใจ	690,638	19,003
2. โรคระบบย่อยอาหาร รวมโรคในช่องปาก	348,392	24,708
3.โรคติดเชื้อเรื้อรัง	135,255	9,273
4.สถานการณ์สุขภาพซึ่งมีสาเหตุที่พบได้จากการตรวจทางเคมี	120,215	8,526
5.โรคระบบกระดูกและเนื้อเยื่อรวมทั้งโรคผิวหนัง	118,397	8,288
6.โรคผิวหนังและเนื้อเยื่อได้ผิวหนัง	113,065	8,018
7.อาการจากภายนอกและอื่น ๆ ที่ทำให้ป่วยหรือตาย	101,644	7,200
8.โรคเกี่ยวกับระบบโรคทางโภชนาการและเมตาบอลิซึม	83,485	4,901
9.โรคตา รวมสาเหตุโรคตาทุกชนิด	69,830	4,260
10.อุบัติเหตุจากยานยนต์และผลที่ตามมา	66,173	3,964

ที่มา : สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ. 2541

ตารางที่ 20 : อัตราการตาย 10 อันดับแรก จังหวัดศรีสะเกษ ปีงบประมาณ 2540

ลำดับที่	สาเหตุการตาย	จำนวนตาย	อัตราการตายต่อประชากรแสนคน
1	โรคหัวใจ	1,057	11.80
2	มะเร็งตับ	844	9.50
3	อุบัติเหตุทางบก	485	5.40
4	นิ่วในถุงน้ำดี	307	3.40
5	เสียชีวิตตั้งแต่ตั้งครรภ์	196	2.20
6	ระบบทางเดินหายใจ	176	1.90
7	อุบัติเหตุทางเรือ	120	1.30
8	โรคไต	97	1.10
9	การฆ่าตัวตาย	85	0.90
10	การเสียชีวิตโดยอุบัติเหตุ	81	0.90

ที่มา : สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2541

ตารางที่ 21 : ปัญหาดินเค็มในจังหวัดศรีสะเกษ

ที่	ตำบล/กิ่งอำเภอ	พื้นที่ที่ได้รับผล กระทบจาก เกลือมากที่สุด (ไร่)	พื้นที่ที่ได้รับผล กระทบจาก เกลือมาก (ไร่)	พื้นที่ที่ได้รับผล กระทบจาก เกลือปานกลาง (ไร่)	พื้นที่ที่ได้รับผล กระทบจาก เกลือเล็กน้อย (ไร่)	พื้นที่ที่มีชั้น ดินเค็มอยู่ ชั้นล่าง (ไร่)
1	ราษีไศล	118.75	3,356.25	108,737.50	174,656.25	41,437.50
2	รัตนวาปี	0	0	23,306.25	51,987.50	30,471.25
3	ขุนหาญ	0	0	88,137.50	178,600.00	12,527.50
4	เมืองศรีสะเกษ	0	0	83,512.50	168,992.75	52,881.00
5	ขุขันธ์	0	0	37,981.25	270,956.25	121,000.25
6	พยุห์	0	0	22,287.50	77,100.00	3,802.50
7	โพธิ์ทะเล	0	0	21,256.25	139,075.00	9,518.75
8	พิกุลทอง	0	0	30,608.75	73,450.00	22,718.75
9	โพธิ์ศรีสุวรรณ	0	0	17,900.00	26,375.00	3,456.00
10	บางมูลนาก	0	0	5,987.50	102,406.25	15,750.00
11	เมืองจันทร์	0	0	4,712.50	46,581.25	8,432.25
12	กันทรารมย์	0	0	4,800.00	246,193.75	71,325.00
13	แปลงศรี	0	0	1,025.00	155,402.50	8,002.00
14	ภูสิงห์	0	0	7,006.25	45,883.75	1,551.25
15	โนนสูง	0	0	0	182,488.75	78,972.50
16	น้ำเกลี้ยง	0	0	0	117,325.00	47,825.00
17	ศรีวิไล	0	0	0	103,718.75	11,068.75
18	ขามเฒ่า	0	0	0	79,593.75	545.75
19	ขุนหาญ	0	0	0	64,750.00	11,068.75
20	เมืองจันทร์	0	0	0	19,431.25	7,581.75
21	กันทรารมย์	0	0	0	0	0
22	ศีลาธาร	รวมภาษีโค	รวมภาษีโค	รวมภาษีโค	รวมภาษีโค	รวมภาษีโค

ที่มา : บริษัทเคเอ็มอีโรตอนแมนทอล แอนด์ เซ็นเตอร์ จำกัด และบริษัทสยาม - เทค กรุ๊ป จำกัด
พ.ศ.2538

ตารางที่ 22 : จำนวนวัด สำนักสงฆ์ โบสถ์คริสต์ มัสยิด พระภิกษุสงฆ์ และสามเณร
เป็นรายอำเภอ ปี 2540

อำเภอ/ กิ่งอำเภอ	จำนวนวัด	จำนวน สำนักสงฆ์	จำนวน โบสถ์คริสต์	จำนวน มัสยิด	อื่น ๆ	จำนวน พระสงฆ์	จำนวน สามเณร
เมือง	116	53	2	-	-	1,270	437
กิตติภรณ์	81	27	2	-	1	338	98
กิตติธัญ	82	51	2	-	-	1,028	400
ซ่งขัน	55	8	-	-	-	680	285
ราชัน	104	69	1	-	-	418	6
อุทุมพรพิสัย	106	28	-	-	-	893	247
ขุนหาญ	70	12	-	-	-	529	213
โพธิ์	26	12	-	-	-	319	168
สว่าง	55	22	2	-	-	293	154
ยางชุมน้อย	20	6	-	-	-	213	213
ห้วยทับทัน	24	16	-	-	-	209	60
กิตติ	8	1	-	-	-	100	-
รัตน	25	11	1	-	-	155	155
ศรีรัตน	27	17	-	-	-	168	91
ภูสิงห์	6	2	1	-	-	40	30
น้ำเกลี้ยง	17	8	-	-	-	193	190
วังหิน	23	16	-	-	-	257	38
พยุห์	18	6	-	-	-	280	46
แม่วงก์	24	10	-	-	-	122	57
เมืองจันทร์	15	8	-	-	-	130	19
โพธิ์ศรีสุวรรณ	21	6	-	-	-	235	30
รวม	923	378	11	-	1	7,929	2,938

ที่มา : สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2540

ตารางที่ 23 : การจำหน่ายกระแสไฟฟ้า และจำนวนผู้ใช้ไฟฟ้า เป็นรายอำเภอ ปีงบประมาณ 2539

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	การจำหน่ายกระแสไฟฟ้า (1,000,000-ยูนิต)					จำนวน ผู้ใช้ไฟฟ้า
	รวม	ที่อยู่อาศัย	สถานธุรกิจ และ อุตสาหกรรม	สถานที่ราชการ และ ที่สาธารณะ	อื่น ๆ	
รวม	205.48	124.99	80.63	17.78	2.08	261,187
เมือง	63.08	23.63	23.53	6.64	1.27	25,645
กันทรลักษ์	29.87	17.08	9.53	2.15	0.25	21,209
กันทรามะ	11.54	8.27	2.53	0.73	0.01	13,000
ภูพาน	13.57	10.05	2.68	0.86	-	19,632
ขุนหาญ	11.14	8.07	2.10	0.94	0.04	15,581
น้ำแกน้อย	1.32	1.22	0.05	0.04	0.01	2,555
โนนสูง	2.66	2.10	0.26	0.24	0.06	3,370
รัตนบุรี	-	-	-	-	-	-
เบญจลักษ์	-	-	-	-	-	-
ปรางค์	6.31	3.33	0.69	0.29	0.00	10,022
โพธิ์	4.13	3.09	0.54	0.51	0.00	6,646
สูงเนิน	4.05	3.94	0.44	0.27	0.00	6,799
บางมูลนาก	3.67	2.69	0.55	0.26	0.00	6,162
ราษีไศล	17.35	6.94	2.53	1.06	0.00	15,581
วังหิน	3.78	2.86	0.33	0.47	0.00	6,990
ศรีวิไล	5.05	2.50	2.55	0.38	0.22	6,348
บ้านหินกัน	-	-	-	-	-	-
อุทุมพรพิสัย	40.72	25.74	12.31	3.01	0.17	22,432
พยุห์	1.38	1.28	0.61	0.02	0.00	4,327
โพธิ์ศรีสุวรรณ	-	-	-	-	-	-
เมืองจันทร์	-	-	-	-	-	-

หมายเหตุ อำเภอเบญจลักษ์ รวมกับอำเภอกันทรลักษ์

อำเภอรัตนบุรี, ห้วยทับทัน, เมืองจันทร์, โพธิ์ศรีสุวรรณ รวมกับอำเภออุทุมพรพิสัย

ที่มา : แผนกพลังงานสถิติจังหวัด อุบล พ.ศ. 2540

ตารางที่ 24 : เส้นทางกาเดินรถและผู้รับสัมปทาน

สายที่	เส้นทาง	ผู้รับสัมปทาน
4	กรุงเทพ - เขาพระวิหาร	บริษัทขนส่ง จำกัด
98	กรุงเทพ - ศรีสะเกษ - อุบล	บริษัทขนส่ง จำกัด
976	กรุงเทพ - ศรีสะเกษ	บริษัทขนส่ง จำกัด
940	กรุงเทพ - สุรินทร์ - ศรีสะเกษ	บริษัทขนส่ง จำกัด
942	กรุงเทพ - จักราช - ศรีสะเกษ	บริษัทขนส่ง จำกัด
279	อุบล - ศรีสะเกษ	บริษัทนครคิดเดินรถ
285	นครราชสีมา - ศรีสะเกษ - อุบล	บริษัทขนส่ง จำกัด
291	ศรีสะเกษ - อ้อยเถิด	บริษัทขนส่ง จำกัด
292	สุรินทร์ - ศรีสะเกษ	บริษัทกระจ่ายยนต์ขนส่ง
587	อุบล - ศรีสะเกษ - เชียงใหม่	บริษัทนครชัยขนส่ง จำกัด
588	อุบล - ศรีสะเกษ - ระยอง	บริษัทนครชัยขนส่ง จำกัด
589	อุบล - ศรีสะเกษ - พิษณุ	บริษัทนครชัยขนส่ง จำกัด
4184	ศรีสะเกษ - ปรางค์	บริษัทสมภิตทวีเดินรถ จำกัด
4186	ศรีสะเกษ - อุทุมพรพิสัย	บริษัทชัยอิสานเดินรถ จำกัด
4187	ศรีสะเกษ - ราชันโคก	บริษัทชัยอิสานเดินรถ จำกัด
4189	ศรีสะเกษ - ขุนหาญ	บริษัทขุนหาญพัฒนา จำกัด
4270	กันทรลักษ์ - กันทรารมย์	สหกรณ์เดินรถกันทรลักษ์
4313	ศรีสะเกษ - ไทรโย	บริษัทขุนหาญพัฒนา จำกัด
4396	ศรีสะเกษ - น้ำเกลี้ยง	บริษัทศรีสะเกษ-กันทรลักษ์
4389	ศรีสะเกษ - ขุขันธ์	บริษัทศิริเกษมขนส่ง จำกัด
4429	ศรีสะเกษ - บึงนาราง	บริษัทชัยอิสานเดินรถ จำกัด
33012	ศรีสะเกษ - ข่าขุมน้อย	ห้างหุ้นส่วนจำกัดโยธิน ศรีสะเกษ

ที่มา: รนส่งจังหวัดศรีสะเกษ 2540

บรรณานุกรม

- กรมชลประทาน. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. ที่ระลึกเนื่องในพิธีเปิดอาคารที่ว่าการ
สำนักงานชลประทานที่ 6. กรุงเทพฯ : 2536.
- _____ . แผนงานชลประทานเพื่อประชาชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุม
สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย. 2536.
- กรมที่ดิน. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. คู่มือการจัดทรัพย์สินที่ดินเบื้องต้น
กรุงเทพมหานคร : 2540.
- _____ . รายงานแผนที่ความเหมาะสมของดินกับพืชเศรษฐกิจเบื้องต้น จังหวัด
ศรีสะเกษ. กรุงเทพมหานคร : 2535.
- กรมศิลปากร. กองโบราณคดี. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในอีสานล่าง. กรุงเทพฯ
: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. 2533.
- กรมการวัด. ธรรมวิธี. จินตนาการที่หมู่บ้านในจังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ กศม.
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคามมหาสารคาม : (จัดเข้าเป็นเล่ม)
2534.
- กองโบราณคดี. กรมศิลปากร. รายงานการสำรวจและขุดแต่งโบราณวัตถุสถานในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือภาค 2 พ.ศ. 2503-2504 พะนาณ. ห้างหุ้นส่วน
จำกัดศิวิลพร. 2510.
- กองวัฒนธรรม. กรมการศาสนา. กระทรวงศึกษาธิการ. เรื่องวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร
โรงพิมพ์ศาสนา. 2496.
- กัญญาธิ เกษมสวัสดิ์. เอกสารแนะนำเรื่องพันธุ์หม่อนไหมและสิ่งประดิษฐ์. สถาบันวิจัย
หม่อนไหมกรมวิชาการเกษตร. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
ไทย.
- กุลจิตรา ถึงคามนท์. นานาทัศนะเกี่ยวกับ "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" วารสารการศึกษานำหน้า
ปีที่ 24 สิงหาคม - กันยายน 2531.
- คณะกรรมการข้าราชการประจำประวัติศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ. ประวัติศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ ฉบับ
สมบูรณ์ศรีสะเกษ : ศรีสะเกษการพิมพ์. 2537.
- คณะกรรมการดำเนินงานฝ่ายจัดทำหนังสือ. อุบลราชธานี 200 ปี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
ชวนพิมพ์. 2535.

คณะผู้จัดทำหนังสืองานศพ. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูศรีไศลคณาวัณ
อัครเจ้าคณะอำเภอรามิไศล. ศรีสะเกษ : โรงพิมพ์ศรีสะเกษการพิมพ์. 2537.
คณะสงฆ์วัดหลวงมิ่งมงคลาม. พระอารามหลวง วัดหลวงมิ่งมงคลาม จ.ศรีสะเกษ พ.ศ.
2524. ศรีสะเกษ : ศรีสะเกษการพิมพ์. 2524.

โครงการฟื้นฟูจิตและธรรมชาติ. เอกสารประกอบการประชุมระดมความคิดเห็นแก้ไข
ปัญหาป่าไม้ครั้งที่ 1. ปัญหาป่าไม้กับทางออกของชาวบ้าน. อุดลำนายก
เล่ม. 2532.

จรัส พัทธภวศักดิ์. รองศาสตราจารย์. ดร. อีสาน 1 ศาสนาและวรรณกรรมนิยมใน
ท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. 2534.

จรัส พัทธภวศักดิ์. อีสาน 2 อีสานปัญหา หมอชากกลางบ้าน ไชยจารย์พื้นเมือง
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. 2534.

จังหวัดศรีสะเกษ ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดศรีสะเกษ พุทธศักราช 2529.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เทพนิมิตการพิมพ์. 2529.

————— แผนที่พิกัดจังหวัดศรีสะเกษ ศรีสะเกษ : อุดลำนายก. 2540

จิตร ภูมิศักดิ์. ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และพอม และลักษณะทางสังคมของ
ชนชาติ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงกมล. 2519.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ภูมิปัญญาชาวบ้าน มีดีจริงแสดงต่อการจัดการเรียนการสอน
ระดับประถมศึกษา. เอกสารสรุปผลการสัมมนาของนิสิตภาควิชาการบริหาร
การศึกษา สาขาบัณฑิตศึกษาและพัฒนาหลักสูตร คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. 2534.

————— ภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยพัฒนาการประถมศึกษาได้อย่างไร. (เอกสารประกอบ)
การสัมมนาของนิสิตภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. 2534.

จำนง มหานิล. จากวันนั้นถึงวันนี้ ประวัติและผลงาน. ชุมพรธานี : หจก.ชุมพรของดีวิถี
อ่าวพังงา. 2539.

เจมส์ จ. บรูกเนอร์. มหรสพพื้นบ้าน. กรุงเทพมหานคร : สิริสาสน์. 2525.

ชลทิพย์ เขียนสำอางค์ และ วิศวี ศีลาตระกูล. "ภูมิปัญญาชาวบ้าน เทคโนโลยีพื้นบ้านและ
แหล่งวิทยาการในชุมชน" เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ 1-8 การพัฒนา
และการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช. 2534.

- ชัยธรรม์ สิวานิช "โบราณวัตถุสถาน (บางแห่ง) ในจังหวัดศรีสะเกษ" - อนุสรณ์งาน
 ฉาบปูนจิตรกรรมเก่าของมาก สีสุวานิช กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ , 2518
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ. มุขนิมิตโครงการสำราญสังคมาศและมณเฑียรศาสตร์, ประวัติ
 ศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (เล่ม 1) โดย ดี.ที.จี.สกลล์ : กรุงเทพ
 มหานคร สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช , แปล 2522,
- ชาวศรีสะเกษ.ธนาคม วันศรีสะเกษรำลึก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม , 2531.
- ชูศักดิ์ สังฆพงษ์ เอกสารวิชาการพิชสวนพันธุ์และนำเรื่องมะขามเปรี้ยวศรีสะเกษ. ศูนย์
 วิจัยพิชสวนศรีสะเกษ, สถาบันวิจัยพิชสวน กรมวิชาการเกษตร, ศรีสะเกษ,
 2531
- เดิม วิภาควิทยาการ ประวัติศาสตร์อีสาน. ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2539
- พริ้ง สีสาม และคณะ ที่ระลึก 25 พุทธศตวรรษในงานผูกพัทธสีมาวัดสวนใหญ่ จ. เมือง
 จ.ศรีสะเกษ , พระนคร : โรงพิมพ์เสียงเมืองงามเจริญ , 2500.
- ทองสมุทร โดง และคณะ บันทึกการเดินทางในลาว. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัย
 เชียงใหม่ , 2539
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. ตำราภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. รายงานเศรษฐกิจและการเงิน
 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2540. ธนาคาร โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, 2540
- วิชา สารยา, รองศาสตราจารย์ดร. เขมพรวิหาร. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เมือง
 โบราณ , 2535.
- เมืองประวัติศาสตร์ เมืองพิมาย เขมพรวิหาร เมืองอุบล เมืองศรีสะเกษ
 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ , 2538
- สถานาจักรเงินละ ประวัติศาสตร์อีสานโบราณ กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
 มติชน , 2538.
- น. น. นำหน้า "ศิลปะแบบขอมในภาคอีสาน" จารสารเมืองโบราณ. ปีที่ 6 (ธันวาคม 2522 :
 มกราคม 1 : 2523).
- นโยภยและแผนสิ่งแวดล้อม. ดำเนินงาน การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
 กรุงเทพมหานคร : กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม , 2537.
- แนวทางการอนุรักษ์ธรรมชาติและศิลปกรรม กรุงเทพมหานคร : 2537.

- นาริทรณ สิมเกียรติ์. "จังหวัดศรีสะเกษในอดีต" จันทรักษะเกษจำลิก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, 2531.
- นิตี เลียวศิริวงศ์ และคณะ. มองอนาคต บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางการสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, 2538.
- นิวัฒน์ พ.ศรีสุวรรณมิตร. ประวัติศาสตร์ไทย-อีสาน. กรุงเทพมหานคร : 2529.
- บริษัทเดินสำรวจและแผนที่ แคร่ เท็มสเตอร์ จำกัด และบริษัทสยาม - เทค กรุ๊ป จำกัด. เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการและจัดลำดับความสำคัญการลงทุนเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ. ๒๕๒๒.
- ณนเกียรติ เจริญพานิชย์ และคณะ. การทดสอบปลูกหอมแดงแปลงใหญ่โดยการใช้วิทยาการแผนใหม่. รายงานผลงานวิจัยประจำปี ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ สถาบันวิจัยพืชสวน กรมวิชาการเกษตร. 2531.
- ณนเกียรติ เจริญพานิชย์ และคณะ. การทดสอบพันธุ์มะเขือเทศเพื่อบริโภคสดในฤดูฝนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. รายงานผลการวิจัยประจำปี. ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ สถาบันวิจัยพืชสวน กรมวิชาการเกษตร. 2534.
- . การทดสอบสายพันธุ์มะเขือเทศพันธุ์ประทุมสดที่คัดเลือกได้ในฤดูฝนในไร่เกษตรกร. รายงานผลงานวิจัยประจำปี. ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ สถาบันวิจัยพืชสวน กรมวิชาการเกษตร. 2538.
- . แผนแนะนำการปลูกหอมแดงด้วยเมล็ด. ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ สถาบันวิจัยพืชสวน กรมวิชาการเกษตร. ๒๕๒๒.
- สำนักงานปกครองจังหวัดศรีสะเกษ. ข้อมูลปกครองทำเนียบท้องที่จังหวัดศรีสะเกษ ศรีสะเกษ (จัดสำเนา) 2539.
- ประภอน ผลงาน สาทรบุญกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : เขมรถิ่นไทย. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล จัดพิมพ์เนื่องในมหามงคลกาลฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ในปีพุทธศักราช 2538. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพลธรรมนิก (2538).
- ประยูร ทิศนาทะ. พงศ 71 จังหวัด. กรุงเทพมหานคร : บริษัทนาคะการพิมพ์. 2523.
- ประเวศ ละลี. ศ.น.พ. จุดตาน้ำดีทางวัฒนธรรม. จัดสำเนา. ๒๕๒๒.
- . เศรษฐกิจจากพืชตนเอง : ความเข้มแข็งจากฐานล่าง. จัดสำเนา, ๒๕๒๒.
- . วัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2537.

ประเวศ วะสี, ศ.น.พ. นนทาทจรอดสังคัมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดี , 2539

ประเสริฐ อุทุมม์. เอกสารวิชาการที่ 14 เรื่อง มะม่วงหิมพานต์. สถาบันวิจัยพืชสวน
กรมวิชาการเกษตร. กรุงเทพมหานคร : ปปป.

ฝ่ายแผนงานและติดตามประเมินผล สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดศรีสะเกษ ข้อมูลการศึกษา
การศาสนา และการวัฒนธรรม จังหวัดศรีสะเกษ ปีการศึกษา 2538
ศรีสะเกษ : (กิตติสำเนาเก็บเล่ม) 2539

รายงานผลสรุปข้อมูลการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ปีการศึกษา
2540. ศรีสะเกษ : (กิตติสำเนาเก็บเล่ม) 2540.

ฝ่ายส่งเสริมการศึกษา สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดศรีสะเกษ ข้อมูลการศึกษานักเรียน
นักศึกษา กองทุนให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา ปีการศึกษา 2540. ศรีสะเกษ :
กิตติสำเนาเก็บเล่ม) 2540.

พุทธศาสนานิกายเถรวาท. พระพุทธศาสนาในกัมพูชา. งานแปลสภาวิจัยแห่งชาติ. ขึ้นฉบับที่
27 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว , 2514.

มาลีนิ ชูทธีเสน และคณะ. ศรีนครลำดวน กรุงเทพมหานคร : สัมพันธ์พานิชย์ , 2525

พระราชเมธี ภรรักษ์. ประวัติศรีสะเกษ อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระเทพพรหมนิ
(เสน ปิณฺณวชิโร). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย,
2534.

เทพาษ คงจำ และคณะ. นโยบายชะลอการอพยพแรงงาน : ปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนด
นโยบาย. รายงานประกอบเวทีเสวนาคณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันวิจัย
พัฒนบริหารศาสตร์ หลักสูตรปริญญาโทภาคพิเศษ จังหวัดอุบลราชธานี รุ่นที่ 4
ปีการศึกษา 2538. (เอกสารจัดสำเนา).

เพิ่มพูน ภริณีสิทธิ์, คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ต้นภาคตะวันออกเฉียง
เหนือของประเทศไทย. ขอนแก่น : โครงการส่งเสริมมหาวิทยาลัยขอนแก่น
2539

ภาศรีฐานมิตสารณ์ คณะอักษรศาสตร์. ราชภัฏวชิรวิทยาลัย โครงการศึกษาข้อมูล
พื้นฐานจังหวัดศรีสะเกษ (กิตติสำเนาเก็บเล่ม) 2539.

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดพิมพ์
กับสังคมไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง ชุตติโกวิทวัตร. เอกสารประกอบ
การประชุม

สัมมนาทางวิชาการเรื่องนโยบายวัฒนธรรมไทยและครอบครัว ๘๐ ปี
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.

จักชัย สุวรรณจิตต์ และคณะ. การศึกษาและเปรียบเทียบมะม่วงแก้วสายพันธุ์ดีในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ. รายงานผลการวิจัยประจำปี. ศูนย์วิจัยพืชสวน
ศรีสะเกษ. สถาบันวิจัยพืชสวน กรมวิชาการเกษตร. 2534.

รัตนะ บัวสนธิ์. การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญา
ท้องถิ่น : กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง. วิทยา
นิพนธ์ดุสิตบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. กรุงเทพฯ
พฤษภาคม : 2535.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม พ.ศ. 2525. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์. 2525

———. สหพจนานุกรมประวัติศาสตร์ไทย. อักษร ก ฉบับราชบัณฑิตยสถาน กรุงเทพฯ
พฤษภาคม : บริษัทสมถะมิก จำกัด. 2537.

วาทินี บุญระสงค์. การติดตามผู้ย้ายถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ,
รายงานวิจัย ฉบับภาษาไทย. เอกสารทางวิชาการหมายเลข 211 สถาบันวิจัย
ประชากรมลบลึงคม มหาวิทยาลัยมหิดล. 2535.

ศรีศักดิ์ วลัยโกโณ. "อีสานระหว่างพุทธศตวรรษ 12 - 18" ประวัติศาสตร์และโบราณคดี
ภาคอีสาน. กรุงเทพมหานคร : เมืองแก้วการพิมพ์. 2531.

———. แอ่งอารยธรรมอีสาน แฉกหลักฐานโบราณคดี พลิกโฉมหน้าประวัติศาสตร์,
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน. 2538.

ศูนย์กึ่งศึกษามลบลึงคมเขียนจังหวัดศรีสะเกษ. เอกสารประชุมสัมมนาเครือข่ายการศึกษา
นอกโรงเรียนจังหวัดศรีสะเกษ ปีงบประมาณ 2540. ศรีสะเกษ : จัดทำแบบ
เก็บเล่ม 2540.

ศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวจังหวัดศรีสะเกษ. ข้อมูลท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ. ห้องสมุดประชาชน
จังหวัดศรีสะเกษ, ศรีสะเกษ. 2540.

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ. งานวันดอกสำลาคาม ปี 2533. อุบลราชธานี : อุบลกิจ
ฮอท์เฮ้าส์. 2537.

———. เอกสารประกอบการอบรมและเผยแพร่วัฒนธรรมไทย. ศรีสะเกษ :
อีสานสำเนา. 2537.

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์. การประชุมปฏิบัติการเรื่องอนุสัญญาเนสโกเกี่ยวกับ
มรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดลอมจังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์
จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดนครราชสีมา 19 -21 กันยายน
2537. สุรินทร์ : (จัดสำเนาเก็บถาวร 2537).

ศูนย์วิจัยหม่อนไหมศรีสะเกษ. ศูนย์วิจัยหม่อนไหมสุรินทร์. สถาบันวิจัยหม่อนไหม กรมวิชา
การเกษตร. หม่อนไหม พืชและสัตว์สารพัดประโยชน์. เอกสารแม่ฉบับ
ฉบับ 1

อ.ศิริรักษ์. "พงศาวดารเขมร" ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ 3 (พฤษภาคม) . 2525.

องอาจ รอดบุญ. ศิลปกรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา 2529

ส่งเสริมสุขภาพจากงานจังหวัดศรีสะเกษ. มูลนิธิ รายงานผลการดำเนินงาน มูลนิธิส่งเสริม
อาหารกลางวันนักเรียนจังหวัดศรีสะเกษ ครนรอบ 5 ปี . ศรีสะเกษ : 2534.
สถาบันการแพทย์แผนไทย.กรมการแพทย์. กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือการ
อบรมแพทย์แผนไทย กรุงเทพมหานคร . โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหาร
ผ่านศึก 2538.

สถาบันแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญาและการศึกษาไทย. ภูมิปัญญาไทย. เอกสารประกอบการ
สัมมนาเชิงปฏิบัติการเชิงวิเคราะห์การนำเอาภูมิปัญญาไทยเพื่อการศึกษา ณ
โรงแรมกานต์เมณี 23 - 26 มกราคม 2540.

————— สรุปสาระสำคัญ การเสวนาเครือข่ายความร่วมมือส่งเสริม
ภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา . กรุงเทพมหานคร : 2540. สมาคมศิษย์
เก่าศรีสะเกษวิทยาลัย, ชุมนุมนักเรียนเก่าศรีสะเกษ. อนุวี : โรงพิมพ์
ต้นแก้วมหารัตน์ 2506.

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ. หนังสือศึกษานิเทศก์หนังสือเรียนสังคมศึกษา
ส.071 หลักสูตรท้องถิ่น จังหวัดศรีสะเกษท้องถิ่นของเรา อุบลราชธานี
พริกอุบลของสวัสดีออฟเซต . 2540.

————— การประชุมสัมมนาเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาระบบสาร
สนเทศ. กางวางแผน การบริหารงบประมาณและการติดตามประเมินผล
ประจำปี 2539 ศรีสะเกษ : จัดสำเนาเก็บถาวร 2540.

————— รายงานข้อมูลสถิติการศึกษา ปี 2540 10 มิถุนายน 2540.
ศรีสะเกษ : จัดสำเนา , 2540.

- สำนักงานคณะกรรมการจังหวัดศรีสะเกษ. สรุปข้อมูลราชการจังหวัดศรีสะเกษ 2540. (จัดสำเนาเก็บ
เล่ม) 2540.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาระดับชาติ. รายงานผลการวิจัยโครงการวิจัยและวางแผน
เพื่อพัฒนาการศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และ
พิมพ์เจริญผล , 2525.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ฉบับที่ 2521. กรุงเทพ
มหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี , 2521 .
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. การทำบุญกุศล. ลำปาง กรุงเทพมหานคร : บ.ป.
การวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยสังคมและวัฒนธรรม ไทยเพื่อ
อนาคต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์ , 2537.
- การสืบสวนและพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองไทย กรุงเทพ
มหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา , 2537.
- ชีวิตไทย ชุด บรรพบุรุษของเรา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว , 2537.
- ชีวิตไทยชุดชีวิตอยู่เขา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว ,
2539.
- เพศชายและประเพณีไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา ,
2527.
- วัฒนธรรมไทย. ปีที่ 31 ฉบับที่ 3 ธันวาคม 2536.
- วัฒนธรรมไทย. ปีที่ 35 ฉบับที่ 1 ตุลาคม 2540.
- วัฒนธรรมไทย. ปีที่ 35 ฉบับที่ 2 พฤศจิกายน 2540.
- ประเพณีไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว , 2529.
- ปัญหาสังคมและแนวทางแก้ไขโดยการพัฒนาวัฒนธรรม. กรุงเทพ
มหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว , 2539.
- ผู้มีผลงานดีเด่น ปี 2539. กรุงเทพมหานคร : 2540.
- ศรีสะเกษแดนปราสาทขอมเมืองตลกกล้าสวน. กรุงเทพมหานคร :
บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) , 2538.
- สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ. บรรยายสรุปจังหวัดศรีสะเกษ. ศรีสะเกษ : (จัดสำเนา) 2538.
- บรรยายสรุปจังหวัดศรีสะเกษ ปี 2540. ศรีสะเกษ : (จัดสำเนา) , 2540.

สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ แผนพัฒนาจังหวัดยุทธศาสตร์ - จังหวัดศรีสะเกษ ศรีสะเกษ
(จัดสำเนาเก็บเล่ม) 2534.

เอกสารประกอบการสัมมนา สิ่งแวดล้อม 37 จังหวัดศรีสะเกษ เรื่อง
สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาอุตสาหกรรมและปัญหามลพิษ 21 สิงหาคม
2537. ศรีสะเกษ : (จัดสำเนา) 2537.

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ. ข้อมูลการตลาดจังหวัดศรีสะเกษ ประจำปี 2539.
ศรีสะเกษ : (จัดสำเนาเก็บเล่ม) 2539.

ข้อมูลทางตลาดจังหวัดศรีสะเกษ ประจำปี 2540. ศรีสะเกษ : 2540.

สำนักงานแรงงานและสวัสดิการสังคมจังหวัดศรีสะเกษ. รายงานผลการสำรวจ กชช.2 ค.
ศรีสะเกษ : (จัดสำเนา) 2540 .

ผลงานวิจัยสถานการณ์แรงงานเด็กจังหวัดศรีสะเกษ. ศรีสะเกษ :
(จัดสำเนาเก็บเล่ม) 2540 .

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด. พฤติกรรมและทัศนคติต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎรจังหวัดศรีสะเกษ เอกสารวิจัย เสนอต่อคณะกรรมการกองทุน
ส่งเสริมงานวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (จัดสำเนา)
40.

การรับนักเรียน ม.1 ปีการศึกษา 2538 จังหวัดศรีสะเกษ. ศรีสะเกษ
(จัดสำเนา) 2539.

แผนพัฒนาการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ
ประจำปีงบประมาณ 2539. ศรีสะเกษ : (จัดสำเนา) 2539.

แผนพัฒนาการศึกษาการศาสนาและการวัฒนธรรม จังหวัดศรีสะเกษ
ระยะ 15 ปี (พ.ศ.2538 -2554) . ศรีสะเกษ : (จัดสำเนา).

สำนักงานสถิติจังหวัดศรีสะเกษ. สมุดรายงานสถิติจังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2539. ศรีสะเกษ
2540.

การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม. ศรีสะเกษ : (จัดสำเนา). 2540

สมุดรายงานสถิติจังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2539. ศรีสะเกษ : 2540.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สำนักงานนายกรัฐมนตรี. รายงานผลการสำรวจภาวะการทำงานของ
ประชากรทั่วราชอาณาจักรสิงหาคม 2539 (รอบที่ 3). กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา 2539.

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ : สำนักนายกรัฐมนตรี . รายงานผลเบื้องต้นสำมะโนอุตสาหกรรม
พ.ศ. 2540 จังหวัดศรีสะเกษ. กรุงเทพมหานคร : 2540.
- สมุดรายนามสถิติจังหวัดศรีสะเกษ ฉบับ พ.ศ.2539 . กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์อักษรไทย .2540 .
- สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2533 จังหวัดศรีสะเกษ กรุงเทพมหานคร
โรงพิมพ์อักษรไทย .2537.
- สมชาย ภาคภาสนวิวัฒน์. วิสัยทัศน์ประเทศไทย ปี 2000 . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
มติชน . 2539.
- สมทรง บุรุษพัฒน์ สารานุกรมชนชาติไทย . สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนา
ชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล จัดพิมพ์เนื่องในมหาวโรกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ
50 ปี ในพุทธศักราช 2538 (นครปฐม : โรงพิมพ์สถาบันพัฒนาการอาชีวศึกษา
สาขาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล . 2540).
- สมทรง ณ นคร . กุสุมา . ชุดนี้ . รายงานการสัมมนาการแพทย์พื้นบ้านในงานสาธารณสุข
มูลฐาน . มหาวิทยาลัยสุโขทัย . รอนแก่น : 2532.
- สมเกียรติ พงษ์เกษ การสร้างหนังสืออ่านประกอบเรื่อง " ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นศรีสะเกษ
สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดศรีสะเกษ" . วิทยาลัยอาชีวศึกษา
ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ . กรุงเทพมหานคร : (เสียค่า
แม่เหล็ก) . 2538.
- สวัสดิการและแรงงานจังหวัดศรีสะเกษ . สำนักงาน . งานวิจัยสถานการณ์แรงงานเด็ก
จังหวัดศรีสะเกษ ศรีสะเกษ : (เอกสารข้ออ้าง) 2540.
- สาธารณสุขจังหวัดศรีสะเกษ . สำนักงาน . รายงานประจำปี 2535-2539 จังหวัดศรีสะเกษ
ศรีสะเกษ : โรงพิมพ์ศรีสะเกษการพิมพ์ . 2539.
- สามารณ จันทรบุรี . "ภูมิปัญญาชาวบ้านคืออะไร อย่างไร" เอกสารสัมมนาวิชาการ เรื่อง
ภูมิปัญญาชาวบ้าน . สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ . 2533.
- "ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นรากฐานในการพัฒนาบ้านเมือง" วัฒนธรรมไทย.
ปีที่ 25 (กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม 2533).
- ธีรวิภา ลีจพงษ์ และคณะ . ประสิทธิภาพของสารสกัดจากพืชในการป้องกันและกำจัด
โรคใบจุดสีม่วงของหอมแดง . รายงานผลวิจัยประจำปี . ศูนย์วิจัยพืชสวน
ศรีสะเกษ สถาบันวิจัยพืชสวน กรมวิชาการเกษตร . 2537.

ศิริภา อัจฉพงษ์ และคณะ, ประสิทธิภาพของสารสกัดจากพืชในการป้องกันกำจัดโรค
แอนแทรกโนสในสพริก: รายงานผลงานวิจัยประจำปี, ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ
สถาบันวิจัยพืชสวน กรมวิชาการเกษตร, 2537.

สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, คณะกรรมการ ๖๐ ปีประชาธิปไตย, 60 ปีประชาธิปไตย, กรุงเทพฯ
มหานคร : บริษัทเครือซีพี ฟันดิ้ง จำกัด, 2538.

สุพร สิริพัฒน์, ของดีศรีสะเกษ, พระนคร : ส.พวงศักดิ์, 2514.

สุภพพิศ ศิษกุล, ศาสตราจารย์/หม่อมเจ้า, ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ ประวัติศาสตร์
ศิลปะประเทศไทยใกล้เคียง, กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริตแมคส์ ฟรอนต์เอ็นเตอร์
จำกัด, 2539.

———, ศิลปินในประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, 2528.

สุรศักดิ์ ศรีถำแสงค์, "รายงานการสำรวจโบราณสถานในเขตบุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ"
การสารโบราณคดี, ปีที่ 6 (3 พฤษภาคม), 2519.

สำนักงานคณะกรรมการกลางการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, กระทรวงสาธารณสุข, การนวดไทยสำหรับ
ชาวบ้าน ศาสตร์และศิลป์แห่งการพึ่งตนเอง, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2538.

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, กรมศิลปากร, ทำเนียบโบราณสถานขอมใน
ประเทศไทย เล่ม 4, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศุภรณการพิมพ์, 2539.

หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจังหวัดศรีสะเกษ, สถาปัตยกรรมโบราณในเมือง
ศรีสะเกษ, อุบลราชธานี : อุบลศึกษาองค์การพิมพ์, 2537.

———, แหล่งศิลปกรรมจังหวัดศรีสะเกษ, อุบลราชธานี : อุบลกิจออกแพร่
การพิมพ์, 2537.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ, ศรีสะเกษ, ศรีสะเกษ : 2535.

อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหา
สังฆปริณายกแห่งราชบัณฑิตยสถาน มูลมรดกชนชาติอ้ายลาว,
กรุงเทพมหานคร : 2528.

อรรถิย อาจล้ำ กรมประชาสัมพันธ์, ประชากรไทย 80 ล้านคน : สถานการณ์ นโยบายและมี
ด้านการพัฒนา พิมพ์ครั้งที่ 2 (เอกสารทางวิชาการ หมายเลข 206 สถาบัน
วิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2540).

นิพนธ์ราชธนพระยา, ทางศึกษาเรื่องประเพณีไทย, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา,
2514.

อดุลย์ศักดิ์ โอธามรณ. การสำรวจข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรเพื่อจัดตั้งกลุ่มยุวเกษตร
ระดับท้องถิ่นขึ้นในโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอขามเฒ่า จังหวัด
ศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
(ฉบับสำเนาฉบับเดิม) 2526.

———. “ชนชาติไทย (ส่วน) เป็นใครมาจากไหน” บทความ. หนังสือพิมพ์เสียงศรีสะเกษ,
ศรีสะเกษ : สภาวัฒนธรรมการพิมพ์, 2528.

อังกูร อดุลย์. สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรใน
โรงเรียนประถมศึกษา. สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบล
ราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท ภาควิชาบริหารการศึกษา. สถาบันพัฒนา
ศึกษาและพัฒนา. หลักสูตร. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : 2534.

มูลนิธิธรรมจังหวัดศรีสะเกษ. สำนักงาน. ทำเนียบโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดศรีสะเกษ ปี
พ.ศ. 2537. ศรีสะเกษ : จัดสำเนา, 2537.

———. ภาวะเศรษฐกิจอุตสาหกรรมจังหวัดศรีสะเกษ ปี 2540. ศรีสะเกษ :
จัดสำเนา, 2540.

อุทัย นกขุณวงศ์. คำแนะนำการปลูกมะละกอ. ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ. สถาบันวิจัยพืชสวน
กรมวิชาการ เกษตร. ศรีสะเกษ : 2531.

เจียม จิ๋ววันรัตน์. คณะเกษตรศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ดินในประเทศไทย
กรุงเทพมหานคร : 2533.

Robert Quaid. Gibson College. 1975. EASTERN CIVILIZATION. U.S.A. : Prentice - Hall Inc.
Englewood Cliffs, New Jersey.

ผนวก 1 : รายนามกรรมการชี้ทิศทาง

1. พระราชวรณเวที เจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ
2. นายทวี สุวสิกุล รองผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ
3. นายจิรมงคล อังคสกุลเกียรติ นายกเทศมนตรีเมืองศรีสะเกษ
4. นายแพทย์ไสว เมืองไทย ผู้อำนวยการบ้านนาญ
5. นายแพทย์เฉลิมชัย เหล่าขุนสูง ผู้อำนวยการโรงพยาบาลศรีสะเกษ
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์นาย โทสุวัฒน์ รองอธิการบดีสถาบันราชภัฏนครราชสีมา
7. นายประจักษ์ ราวสวน ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีสะเกษวิทยาลัย 2 (หัวขลุ่ย)
8. นายเนตรเกษม เจริญพานิชย์ รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ ศูนย์วิจัยพัฒนาศรีสะเกษ
9. นายชวาล มหาสุวีระชัย ประธานหอการค้าจังหวัดศรีสะเกษ
10. นายจำนง มณฑล อดีตผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศรีสะเกษ
11. นายวิเชียร ชวนกันต์เจริญ ประธานสหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกร จังหวัดศรีสะเกษ
12. นางกนิษฐาณี รุ่งวิวัฒน์อินทร์ ประธานชมรมธุรกิจท่องเที่ยว จังหวัดศรีสะเกษ
13. นายสุเทพ สีทอง ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ
14. นายประสพพร พงษ์กุล อดีต สดส.จังหวัดศรีสะเกษ
15. นายประพันธ์ คอกไม้ ทนายความ และผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์มติชน
16. นางสาวดารัตน์ วงพานิชเจริญ ผู้จัดการบริษัทสหวิริยา โอ.เอ. ศรีสะเกษ

ผนวก 2 : ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์

1. พระราชวรรมภักดิ์ เจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ (มหานิกาย)
2. พระญาณวิเศษ (เที่ยง ปภาโส) เจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ (ธรรมยุติกนิกาย)
3. นางกัลยาณี รุ่งวิวัฒน์อนันต์ ประธานชมรมธุรกิจท่องเที่ยว จังหวัดศรีสะเกษ
4. นายเกษมสุข แฉ่งงาน หัวหน้าฝ่ายแผนงาน สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดศรีสะเกษ
5. นายเกษียงศักดิ์ สุมาลี ผู้อำนวยการโรงเรียนราษีไศล
6. นายคืบ อรรถสา ประธาน อบต.โพธิ์โพธิ์ ตำบลโพธิ์โพธิ์
7. นายจ่านอง มหาผล อดีตผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศรีสะเกษ
8. ดร.จิราภรณ์ จันทร์สุพัฒน์ ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนศรีสะเกษวิทยาลัย
9. นายแพทย์เฉลิมชัย แก้วบุณฑูร ผู้อำนวยการโรงพยาบาลศรีสะเกษ
10. นายชาต นาสสุริยะชัย ประธานหอการค้าจังหวัดศรีสะเกษ
11. นายชาญ จันทมาศ ทนายความ
12. นางสาวดารินทร์ รุ่งพานิชเจริญ ผู้จัดการบริษัทสหวิริยาโอเอ (ศรีสะเกษ)
13. นายคำปิ่น ใจทวงษ์ จัดหางานจังหวัดศรีสะเกษ
14. นายทรง เกียรติชูวนนท์ ผู้จัดการกิจเจริญการเกษตรศรีสะเกษ จำกัด
15. นายทวี บุญอำนาจ ผู้ช่วยอุตสาหกรรมจังหวัดศรีสะเกษ
16. นายทวี มีมด ผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัดศรีสะเกษ
17. นางทองสุข คำโสภา หัวหน้าชุมชนเมือง เขตเทศบาลเมืองศรีสะเกษ
18. นายทิวา รุ่งแก้ว ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านบางมูลมอญ (นพคุณราษฎร์รังสรรค์)
19. นายชวีร์ สุรสิทธิ์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ
20. นายธาดา ตั้งปิ้งามงค์ ผู้จัดการโรงแรมเกษศิริ และกรรมการเลือกตั้งจังหวัดศรีสะเกษ
21. นายเนนุจพล เปรมปรีดา หัวหน้าฝ่ายแผนงานโครงการ สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ
22. นายเนนุช เบียมเจริญพานิช รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ
23. นายปณิธาน ธงชัย เจ้าหน้าที่สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ
24. นายประจักษ์ ดอยไม้ ผู้สื่อข่าวทางสื่อพิมพ์มติชนและทนายความ
25. นายประสพพร พาศนกุล อดีตสมาชิกสภาว่าารัฐธรรมนูญ กรรมการการเลือกตั้งจังหวัดศรีสะเกษและผู้จัดการโรงเรียนร่วมดีวิทยา
26. นางปิณฑล จักขุพันธ์ หัวหน้าฝ่ายแผนงานและงบประมาณ ศูนย์ศรีสะเกษ

27. นายภิระฐี คำมณี อาจารย์วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศรีสะเกษ
28. นายรพทาย คมขำ แรงงานและสวัสดิการจังหวัดศรีสะเกษ
29. นายโพวงศ์ หลีกชัย เกษตรจังหวัดศรีสะเกษ
30. นายมานพ จรัสคำวงนิทย์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดศรีสะเกษ
31. นายระลึก อานี ผู้ช่วยผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ
32. นางริศพันธ์ ชุมแสน นักวิชาการโสมนาชุมชน 5 สนง.พัฒนาชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ
33. นายอุษะวิชัย ทองคำ หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอปรางค์กู่
34. นางสาวธนา มหาสมเลิศ เจ้าหน้าที่ที่ปรึกษาและนโยบายและแผน 7 สป.จ.ศรีสะเกษ
35. นายวิชัย จันทร์เทพา ผู้อำนวยการโรงเรียนวิทยาทิน
36. นายวิชัย ช่างกันต์เจริญ ประธานสหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกร จังหวัดศรีสะเกษ
37. นายวิรัช แสงทอง อดีตอธิบดีกรมแรงงาน อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดสิงห์บุรี อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดศรีสะเกษและอดีตรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
38. นายสถิตย์ ชนะชัย ผู้อำนวยการโรงเรียนด้านสุขุมศึกษา
39. นายสมอง คุณมาศ ศึกษาธิการอำเภอสหัสขันธ์
40. นายแพทย์ วาที ร.ศ.สมคิด สุริยเลิศ นายแพทย์ 8 มอ.มอ.พ.ศรีสะเกษ
41. นายสมบุญ ใจธรรม ผู้อำนวยการโรงเรียนสตรีศรีสะเกษ
42. นายสมพงษ์ นิตราธิ รองผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ
43. นายสมภาร กันแดง ช่างนา อบต.หนองคำ อำเภอพยุห์
44. นางสาวสาวก นามิ่ง เจ้าหน้าที่บริหารแรงงาน 7 สนง.สวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน
45. นายนันทพร หวังดี ผู้อำนวยการวิทยาลัยพลศึกษาศรีสะเกษ
46. นายสุข มีกุล ผู้อำนวยการสถานีศึกษาจังหวัด
47. นายสุทิน นิสมพคุณ ทาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ
48. นายสุภาพ ชันทอง ประธานสภาวัฒนธรรม จังหวัดศรีสะเกษ
49. นายสุเทพ ปิงตา ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดศรีสะเกษ
50. นางสาวสุภาวดี สิงห์คำ ครูใหญ่โรงเรียนสัมมาศึกษาสิริชะอุ่มโคก
51. นายแพทย์ไผ่ เมืองไทย อดีตสาธารณสุขจังหวัดศรีสะเกษ
52. นางสาวอรุณี พลจิตต์หอม นักวิชาการประกันสังคม 7 สำนักงานประกันสังคมจังหวัด
53. นายอภัสย์ นงษ์ทอง อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านเกียนาม

ผนวก 3 : ผู้เข้าร่วมประชาพิจารณ์

เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2541 ณ โรงแรมเกษศิริ จังหวัดศรีสะเกษ

1. พระมหาธีรวัชร สิริภุมโน เจ้าอาวาสวัดมหาพุทธาราม
2. นายอัคร พูลศักดิ์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ
3. นายปฐมมงคล อึ้งผลกุล เกียรติ นายกเทศมนตรีเมืองศรีสะเกษ
4. นายจำนงค์ เกษมผล ข้าราชการบำนาญ
5. นายประสพพร พาทย์กุล คณะกรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัดศรีสะเกษ
6. นายสุเทพ ชื่นทอง ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ
7. นายประพันธ์ ดอกไม้ หนาคูความ
8. นางดาริตน์ รุ่งพานิชเจริญ ผู้จัดการบริหารทัศนวิสัย เอเอ ศรีสะเกษ จำกัด
9. สถิติจังหวัดศรีสะเกษ
10. นายศรัทธา จามแสง ผู้แทนเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ
11. ผู้แทนพาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ
12. นายเพทาย สมรัก แรงงานและสวัสดิการสังคมจังหวัดศรีสะเกษ
13. นายธาดา สิมะจำนงค์ ผู้จัดการโรงแรมเกษศิริ
14. นางสาวธามินี กองเพชร ข้าราชการบำนาญ อดีตผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรอาชีพ
15. นางสาวสมพร เทศะกิจ ผู้ชำนาญการโรงเรียนศรีสะเกษวิทยาลัย
16. นางสาวสุนทรี ทองสุทธิ ผู้อำนวยการโรงเรียนวรคุณอุปถัมภ์
17. นายธีระชัย จักรวรรณพร สมาชิกสภาจังหวัดศรีสะเกษ
18. นายอภิธาน อรรถิ์ เจ้าหน้าที่สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ
19. นายวรรณพร คำเตาะ ศึกษานิเทศก์เขตเกษตรและเขตโนนไธยศรีสะเกษ
20. นายทาสัย หงษ์ทอง อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านเพ็ญนาม
21. นายพิท รุ่งแก้ว ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านยางชุมน้อย (หน่วยศรีราชบุรีรังสรรค์)
22. นายนิโรจน์ อรรถมรต ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโนนภาค
23. นายสุวิทย์ สุภาพ ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองโน
24. นายอุตร นามาน ข้าราชการโรงเรียนบ้านโนนสุ
25. นายบุญช่วย อดิเนียม เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ สปจ.ศรีสะเกษ

ผนวก 4 : ผู้ประสานงานภาคประชาสังคม

ผู้ประสานงานกลาง : ศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ ชื่นพวนชัย

คณะผู้วิจัย	รองศาสตราจารย์วิจิตร วงศ์วงศ์
	นางประติษฐ
	นายอรุณศักดิ์
	นางนิศนา
	นายอุดมพันธ์
	นายทงตี่
	นางณณทอง
	นายชัยวัฒน์
	นางพจณี
	บุญหวาน

ตารางสถิติเกี่ยวกับจังหวัด

